

ప్రకటన.

ఈ గ్రంథము చలయవారు - చెన్నపట్టణం నరస్వతీనిలయ
ముద్రాక్షరశాలాధికారియగు - నరస్వతీ, తిరువేంకటాచార్యుల
శ్రీరత్నమయిన వ్రాసి ప్రియమైనవచ్చును.....*

దీనికైయము ౧౨ రూపాయల రుపాయల పంపు నెడల
పుస్తకముగల అరబ్బిప్రకారము "శ్రీ" ముగా పంపవలెను.

క్రీరమ్ర.

ప్రబోధచంద్రోదయనాటకం

పాత్రప్రవేశాద్యారంభవత్ర సూచిక

పుటసంఖ్య

- ప్రథమేంకే.
 ౩. సూత్రధారః
 ౫. నటీ
 ౧౦. కామారతిశ్చ
 ౧౫. రాజానుతిశ్చ
 ద్వితీయేంకే
 ౨౪. దంభః
 ౨౫. అహంకారః
 ౨౮. దంభసమీప స్థవటుః
 ౩౩. మహామోహః
 ౩౫. చార్వాకస్తద్భివ్యక్తం
 ౩౯. దావారికః
 ౪౦. పత్రహస్తఃపురుషః
 ౪౨. క్రోధోలోభశ్చ
 ౪౩. తృష్ణోలోభవత్నీ
 ౪౪. హింసాకోభవత్నీ
 ౪౫. విభ్రమావతీ
 మిథ్యా దృష్టిః
 తృతీయేంకే
 ౫౨. శాంతికిరుణాద
 ౫౩. దిగంబరసిద్ధాంతః,
 అయమేవక్షవణకః
 ౫౯. తామసీశ్రీధా
 ౬౦. భిక్షురూపఃపుస్తకహ
 స్త్రోబుదాగమః

పుటసంఖ్య

౬౬. కాపాలికిస్సేనుసిద్ధాంతః
 ౭౧. కాపాలికియాపిణీశ్రీధా
 చతుర్థేంకే
 ౮౦. మైత్రీశ్రీధావ
 ౮౫. రాజాప్రతిహరీవ
 ౮౭. వస్తువిచారః
 ౯౨. క్షమా
 ౯౪. సంతుషః
 ౯౮. నిత్యవేషఃపురుషః
 ౧౦౦. సారథిః
 ౧౦౪. అపకేశవదండకః
 పంచమేంకే
 ౧౦౭. శ్రీధా
 ౧౦౯. విష్ణుభక్తిః, శాంతిశ్చ
 ౧౧౫. మహా, సంకల్పశ్చ
 ౧౨౦. సరస్వతీ
 ౧౨౫. వైగాయం
 వష్టేంకే
 ౧౩౪. శాంతిః
 ౧౩౫. శ్రీధా
 ౧౪౧. పురుషోజీవః
 ౧౪౨. ఉపనిషత్, శాంతిశ్చ
 ౧౬౦, నిదిధ్యాసనం
 ౧౬౨, వ్రీహధచంద్రః
 ౧౬౪, విష్ణుభక్తిః

శ్రీరస్తు.

పాదప్రకాశవ్యాఖ్యానపీఠికా.

నమోఽర్థః ప్రబోధవంద్రోదయేన, భాష్యాదిభిర్వచనాభిర్యోగం
 కైర్లతార్థత్వాత్, నవసంక్రమోఽథాత్మేన పాదకాశ్యమితివాక్యం, సం
 గ్రహగ్రంథానాం ఘోషాయపా ముపలంభాదితిచేదుచ్యతే । నాటకేతావ
 త్ ప్రతిపాద్యమానస్ఫుర్వోవ్యభోగభినయప్రధానః, తథాచ వేదాంతా
 థాన్యప్రబోధవంద్రోదయే యావాప్రాకట్యాతిశయో నతావాక్
 వర్యోవేదేశవర్ణవసాయేషు భాష్యాదిగ్రంథేషు । బ్రహ్మజ్ఞానపాదనా
 ని వస్తువిచారాదీని నిదిధ్యాసనాంతాని బహుభావప్రత్యేకం చిరకాలాను
 ష్ఠీయాని కాప్రైణోపలభ్యంతే । నహితేషాం ప్రత్యక్షప్రయోగప్రదర్శ
 నాత్మకమభినయమంతరేణ వైశద్యం భవితుమహాతి । యథాయాజ్ఞా
 కోధితకల్పనూతోపి యజ్ఞవాతేషు ప్రత్యక్షప్రయోగదర్శనాదేవ ప్ర
 యోగకాశలలభతే, యథాచయోగీగురునోపదిష్ట యోగకాస్తోపిస్వ
 ప్రకాశ్యాసనబంధా గురుణాప్రత్యక్షం ప్రదర్శయమానాదృష్టైవ
 తత్రప్రవీణోభవతి, యథాచ తారికాదయోధితాన్యపికాస్తోపిస్వ
 భానుప్రత్యక్షం ప్రవర్తమానావాదజల్పవిరండాబహుశోద్భవ్యైవతప
 వ తత్రప్రచండాభవంతి, తత్రేవాధితవేదాంతోపిముముక్షుః బ్రహ్మనిష్ఠ
 రభినయమానం వస్తువిచారాదికం బహుశః ప్రత్యక్షీకృత్యైవ తత్సాధన
 సమభోధవతీత్యేతదర్థః ప్రబోధవంద్రోదయః । నచాదునికేషుబ్రహ్మ
 నిష్ఠేషువ్యభిచారః - ఆత్మంతవిరళానాం తేషాంవాకుదేవాదివజ్జన్మాం
 తరసిద్ధత్వకల్పనయా బహుశోజన్మాంతరేషు నాట్యదర్శనానామున్నే
 యత్వాత్ । యద్వాతేషాం కుహసుభావానాం కుహంతరప్రజ్ఞామేధాతి
 శయికారిణాం పరిపూర్ణావరమేశ్వరానుగ్రహణం నాట్యదర్శనానపే
 క్త్యేపి కుండాధికారిణాం యాజ్ఞికాదివత్ ప్రత్యక్షప్రయోగదర్శనా
 షేకత్యేన తదనుగ్రహణం ప్రబోధవంద్రోదయః కించాన్యత్ ప్రయో
 జనకతోపలభ్యతే । మానుషానందప్రభృత్యుత్తరోత్తరశతగుణితకంఠిక
 యానందరూపస్యబ్రహ్మోనిదిధ్యాసన్వేయావదానందభూయస్త్యంత్రప్ర

వ్యాఖ్యానపీఠికా.

భమత ఏవనబుద్ధ్యాహుభవతి| అతోయంకందిత్ సహాయమానంద
మవలంబ్య శ్రమేణతము త్రోత్రరాతిశయసంపన్నః సమసందధానస్యాది
రేణాభ్యాసపాటవాత్ బ్రహ్మానందః కా త్రేన్యనబుద్ధ్యాహుభవతి|
సహాయానందశ్చనాటకేభివ్యజ్యమానోరసవ * గసోవై సత్తతి శ్రుతేః
రసస్యబ్రహ్మానందకుల్యత్వేనబ్రహ్మానందాభిన్నత్వేనవమతభేదేనాలం
కాంతైరభిహితత్వాచ్చుగభావధ్యానావలంబిభూతరసాభివ్యంజకత్వేన
చావశ్యః ప్రబోధచంద్రోదయః | నవ నాటకాంతరస్థితోరసో ధ్యానావ
లంబనమస్తుకిమనేనేతివాచ్యం, నాటకాంతరస్యశృంగారాదిరసప్రధాన
స్యశాంతైకరసముముతూపాదేయత్వాయోగాత్, చిత్తశుద్ధివిరోధి
నాటకాంతరస్యముముత్యోరత్యంతమనర్థకరత్వాచ్చ | ఏవమనధ్యాయ
శాలయేపాదికమపిప్రయోజనాంతరమూహనీయం.....

అథత శ్రభవాకావరమకారుణికః శ్రీకృష్ణమిశ్రేణహుశోధ్యాపితవే
దాంతసిద్ధాంతస్యాపితదవబోధవరాజ్ఞుశస్యస్వాంతేవాసినోనాటకాది
రసికస్యనాటకముఖేనైవవేదాంతతత్త్వాధాన్యబోధోభవతు మహాతీతి
శ్చిన్యతద్వ్యాజేనసమస్తవేదాంతాధానంగామాకం ప్రబోధచంద్రో
దయంనామనాటకం జగదుపకారాధానాంరీపుస్తదాదానాట్యస్యనిర్వి
ఘ్నవరిసమాప్తయేకుశీలవైస్సూత్రధారేణవాతవ్యవ్యపూర్వరంగస్య
ముఖ్యాంగభూతాంనాందీమాచరతి|మధ్యాహ్నత్యాది || నాంద్యాఃము
ఖ్యాంగత్వంచ*యద్యవ్యగారభూయాంసిపూర్వరంగస్యనాటకే| తథా
వ్యవశ్యంతతావ్యానాందీవిఘ్నప్రశాంతయత్కతిలక్షణవచనేనావగమ్యతే|
నాందీస్వరూపంతల్లక్షణంచయథా || నందంతికావ్యానికవీంద్రివగ్తాఃకుశీ
లవాఃపారిషదాశ్చసూతః | యస్మాదియంసజ్జనపాధుహంసీతస్మాదియం
సాకథితేతినాందీ | అశీర్షకుసిక్రియాహుపఃస్లోకఃకావ్యాధ్ధనూతకః |
నాందీతిగద్యగదితవదైద్వాదశభిస్తథేతి | నాందీస్వరూపలక్షణలక్షితమా
ద్యవద్యద్యయం | తత్రాద్యేవద్యేవరణప్రయేగబ్రహ్మణః* యతోవాత్తి
మానీత్యాదిశ్రుతిసిద్ధంజగజ్జన్మాదికారణ్యం నామతటస్థలక్షణందర్శితంవ
తుర్థచరణేన* సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేతి శ్రుతిసిద్ధంనబ్బిదానందాత్మక
త్వంనామస్వరూపలక్షణందర్శితమితివివేకః:

శ్రీమద్భగవద్గీతాసారము

శ్రీరస్తు.

శ్రీమాయశ్రీవాయనమః.

ప్రబోధవంద్రోదయనాటక ప్రారంభః.

మూ॥ మధ్యాహ్నం రుచిరీకాన్తివ పయఃపూర్వోయద
జ్ఞానతఃఖం వాయుర్ద్వలనోజలంక్షితిరితిత్రైలోక్యమన్తీలగి॥
యత్తత్త్వం విదుషాంఃమీలతిపునస్సగ్ధ్యోగి భోగోపమంసాం
ద్రానందముపాస్త్రహేతదమలంస్వాత్మావిబోధంమహాః॥౧

వ్యా॥ నత్వాపరాత్మానమశేషదేహీనా మాత్మానమన్యైవసుఖప్ర
బోధనం॥ కర్తుంప్రబోధాభ్యునిబంధనేమయాప్రకాశనామ్నీయతేహ
టీకా॥ ౧॥ వినాయకస్యనయోదీక్షితస్యాకరోనిమాం॥ రామదాసోతిన
రథాంతికాంసంతోషకారిణీ॥ ౨॥ మధ్యాహ్నం॥ అశ్వాత్మానధ్యో
మధ్యాహ్నంస్తస్మిన్నరూప్సుగ్యస్తస్యమరీచికాన్తిరణేషు-పయఃపూర్వ-
పయసాంజలానాం పూర్వఃప్రవాహాభవ - మధ్యాహ్నంసూగ్యోరణా
యదాభూమాసమాయాంపతిత్వోద్వలంతి తదాతేషుజలభ్రమోభవతి
తంమృగజలమితివదంతిలోకాః - మృగాణామేవసయథామోహజనకోన
తుమనుష్యాదీనాంకిరణజ్ఞాననిబంధనోహిసభ్రమః నతుకిరణజ్ఞానవతాం
ఏవంయస్యభగవతోజ్ఞానతోజ్ఞానేనబమాకాశంపాయుఃపవనోబద్ధలనోఽ
గ్నిర్జలముదకంక్షితిఃపుష్పివీ - ఇతిత్రైలోక్యం ఏతత్కార్యభూతంత్రై
లోక్యమపిఉన్నీలతివికసితంభవత్యజ్ఞానినాం॥ తత్రయథాసూర్యకిరణేషు
సద్రూపోపిజలపూరస్సత్యవద్భూతి- ఏవమసద్రూపోప్యాకాశాదిప్రపం
చోఽధిస్థానసత్తయాసద్వద్భూతీత్యర్థః॥ యత్తత్త్వంతు - యస్యప్రపం
చస్యతత్త్వంస్వరూపంతువిదుషామధిస్థానజ్ఞానినాంప్రగ్ధ్యోగిభోగోపమం
ప్రజిమాలాయామధ్యస్తోభోగి సర్వస్తస్యభోగశ్శరీరంతేస్తుల్యంమిథ్యా
త్వేనేత్యర్థః॥ నిమిలతితిరోహితంభవతి తదపనగ్నస్పృశ్యంసాంద్రా

౨ ప్రబోధదండ్రోదయ - వ్యాఖ్యానే.

సందమఖండానందహాసం - అమలంతకాశాదిప్రపంచమతసంబంధరహితం
 తంస్మాత్ప్రబోధం ఆత్మానందానుభవ రూపం మహాప్రేజః ఉపాప్యహ
 తాదాత్మ్యసభజామః॥ మృగతృష్ణామరీచికేతి, భోగస్సుఖస్త్రిదిభృతా
 వహీశ్వఫణకాయయోరితిచామరః । ఆత్మాజ్ఞానవిలసితో యంసర్వోపి
 ప్రపంచ స్తస్యైవజ్ఞానావ్సలాజ్ఞానవిలసితసర్వ ఇవమాలాజ్ఞానాత్తిరో
 హితోభవతి, ప్రపంచతిరోధానేహితదధిష్ఠానభూతమఖండానుభవరూప
 మాత్మాభ్యుపప్రస్వరస్సిద్ధమేవేతిభావః॥ ఏతేనాధికారివిషయసంబంధ
 ప్రయోజనాన్యప్యస్యగ్రంథస్యసూచితానిభవంతి॥ యథా, జ్ఞానేచ్ఛవో
 ధికారిణః, ఆత్మాభ్యుపప్రవిషయః, ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకత్వం సంబం
 ధః, బ్రహ్మసృష్టిః, ప్రయోజన మిత్యలమతివిస్తరేణ॥ ...

మూ॥ అపిచ॥ప॥అంతర్వాడీనియమితవరుల్లంఘితబ్రహ్మ
 రంగ్రంస్వాంతేశాంతిప్రణయినిసమున్మీలదానందసాంద్రం ।
 ప్రస్థగ్జ్యోతిర్జయతి యమినస్సప్తలాలాటనేత్రవ్యాజవ్యక్తీ
 కృతమివజగద్వ్యాపిచందాగ్రధమాళేః॥ ... ౨

వ్యా॥ అపిచేతి॥ ప్రాప్తినిమంగళసముచ్చయార్థోపిచశబ్దః॥అంతరితి॥
 చందాగ్రధమాలేశ్వంరంభీఖరస్యప్రత్యగ్జ్యోతిః-జడాస్యతాహంకారాది
 భ్యఃప్రాంతకూల్మేభసగ్యజ్ఞానానందాచిహంపత్వేనాంచతిప్రకాశతేతత్ప్ర
 త్యక్-శచ్చతజ్యోతిశ్చప్రకాశరూపంజయతి-జయస్సర్వోత్తమైవవర్తనం-
 అన్యనిరపేక్షయేత్యర్థః-కీర్తనంప్రత్యగ్జ్యోతిః, అంతర్వాడ్యాంఘ్రముమ్మ
 యాంఘ్రయమితిః సన్నిరుద్ధశ్చాసావరుచ్చతేసలంఘితముల్లంఘితంబ్ర
 హ్మరంగ్రంధేనతత్కస్మిన్సతి, స్వాంతేఅంతఃకరణశాంతిప్రణయిణు
 పశమంగతేసత పునఃకీర్తనంజ్యోతిః, సమున్మీలకప్రకటిభవన్నానందస్స
 ఖంతేనసాంద్రమభిన్నంస్వప్రకాశమఖాభిన్నమిత్యర్థః, కీర్తనస్య, చంద్రా
 గ్రమాళేయమితిః-యమోస్యాప్రీయమీతస్య-యోగాసక్తస్త్యేత్యర్థః-
 ఉత్పేక్ష్యతేకీర్తనమివజ్యోతిః, స్పృశంప్రకటంబలాలాటసంబంధిలాలాటం
 నేత్రంశ్చతయః పశుఃతద్వాప్యజేనతద్విషేణివ్యక్తంవ్యక్తంసంపన్నంత
 థాఖాణంవ్యక్తీకృతంప్రకటికృతమివపునఃకీర్తనం, జగద్వ్యాపిజగద్వ్యా
 ప్నోతివిషయకరోతితత్ శ్రీగుగ్గగవచ్చగపిఉత్పేక్ష్యతేవసమీచినేతి

ప్రథమోఽంకః

హృదయం । అనేనాద్యవద్యద్యయేన వేదాంతసిద్ధాంతరహస్యం ప్రకట
యతామిత్రేశాభిధేయం నిరణాయ ॥

మూ॥ నాంద్యంతే సూత్రధారః ॥ గ॥ అలమతివి ప్రతేగః అదిష్టోస్తి
సకలసామంతచక్రచూడామణిమరీచిమం జరిసీరాజితచరణ
కమలేనబలవదర్శివహవక్షస్తటకపాటపాటనప్రకటితనరసిం
హరూపేణ ప్రబలతరనరపతికులప్రళయమహాగ్ధవ మగ్నమేది
సీసముద్ధరణమహావిరాహానిభిలదిగ్విలాసికీకర్ణపూర్వకృతకీ
ర్తిలతాపల్లవేన సమస్తాశాస్త్రంబేరమకర్ణణాలాస్ఫులనబహు
శతరవనసంపాతనర్జితప్రతాపానలేనశ్రీమతాగోపాలేన ॥
యథాశిల్పస్య హజసుహృదో రాజ్ఞః కీర్తివర్షదేవస్య దిగ్వి
జయవ్యాపారాంతరితబ్రహ్మానందరసైరస్తాభిస్సముష్టిలింబ
విధవివయరసస్సగ్నూపితా ఇవాతివాహితాదివసాః । ఇదా
సీంతుకృతకృత్యావయం ॥

వ్యా॥ నాంద్యభినయేనకథాం ప్రస్తావయతి ॥ నాంద్యంతే సూత్రధార
ఇతి ॥ నాందీనాటకాదౌపద్యాదిగూఢాసూత్రధారోనాటకాచార్యః వర్తీ
లితేషుః ॥ అలమితి ॥ నాందీపారెనైవసంయోజనేతవ్యభిభావం ॥ అదిష్టోస్తి
తి ॥ అదిష్టోస్తిగోపాలేనైత్యస్వయః । కీర్త్యతేనగోపాలేన? శ్రీమదాంక్షీవ
తా-లక్ష్మీవతిఆజ్ఞాతిపత్యంబధేయేతిభావః । పునఃకీర్త్యతేగోపాలేన? సక
లాస్సర్వేయేసామంతామండలేశ్వరాస్తేషాం చక్రం-మూహాంతస్యచూ
డామణియోముకుట మణయస్తేషాం మరీచిమంజర్యః కిరణపరివరాస్తా
భిర్నిరాజితంచరణకమలయస్యతాదృశేన । పునఃకీర్త్యతేన గోపాలేన?
బలవంతోయే అరిపుంజాశ్శత్రుసమాజాస్తేషాం వక్షస్తటమేవకపాటం
తస్య పాటనేవిదారణేప్రకటితం నరసింహరూపయేన । పునఃకీర్త్యతే
న? ప్రబలతరాణియానినరపతికులాని లేషాంప్రళయోవినాశః సపవమ
హాగ్ధవస్తస్మిన్న గ్నాయామేదిసీతస్యాస్సముద్ధరణే వరాహాభవవరాహ
స్తేనపునఃకీర్త్యతేన, నిఖిలాస్సమస్తాదిగూఢాపాలాసిన్యోవారాంగనాస్తా
సాంతకర్ణపూర్వకర్ణపూరస్పంపనక్షకర్ణపూర్వకృతఃత్రైవలంకారికృతః
కీర్తిలతాపల్లవోయేనవలేనదిగంతపిత్రాతతీర్తిస్వంధ్వారం-పునఃకీర్త్యతేన

౪ ప్రబోధదండోదయే - సవ్యాఖ్యానే.

సమస్తాయే ఆశాస్త్రంబేరమాదిగజాస్తేహం కర్ణతాలాస్ఫులనేనబహు
 శతరోయఃపవనసంపాతస్తేన సర్వితఃప్రతాపరూపోఽనలోయస్యతాదృ
 శేన-అనేనదిగంతవిశ్రాంతప్రతాపభిధ్వజతః ఆజ్ఞప్తోస్తీత్యుక్తం, తా
 మాజ్ఞామేవదగ్ధయతి॥ యథే ॥ ఖలుప్రసిద్ధా - అస్యసహజసుహృదఃస్వ
 భావకోమలస్యశ్రీకీర్తివర్షదేవనామోరాజ్ఞః-కీర్తిరేవకవచంయస్యస
 పవదేవస్తస్యయోదిగ్విజయస్తద్వ్యాపారేణాంతరితోవిలంబితః పరబ్ర
 హ్మసందరసోయేహం తాదృశైరస్తాభిస్సన్యగుస్తీలితా స్సన్యగునుభూ
 తాపిఃథా అనేకాకారాఃపిషయూః స్రగిదాయస్తేహం రసస్పర్శేనఆనం
 దానుభవేనసూషితాభవ - విషయసుఖస్యహేయత్వాత్ - దివసాలితి
 వాహిగాలతిక్రియాతాః॥

యథోపాసః సీతాక్షయఃక్షీతీభుజోన్యపతేర్విపతూరతూవతీక్షీ
 తరభూత్ ప్రధితైరమాత్యైః సామాన్యమన్యవిహితంక్షీతి
 పాలదూళిమాలార్చితంభుజపయోనిధిమేఖిలాయామ్॥ ౩

వ్యా ॥ కృతకృత్యతాందగ్ధయతి॥ యత్యతి ॥ సీతాభితి ॥ న్యపతేర్విప
 తూపైరిణఃక్షీతీభుజోభూమిపాల్యాక్షయంసీతాఃసాపీతాః - ప్రధితైః
 భ్యాఃప్రేమాత్యైర్గుప్తీభిఃక్షీతః రతూవతీ - అభూత్ - అన్యస్యపతేర్భువి
 సామాన్యం విహితంకృతం- కృతంసామాన్యం,క్షీతి పాలానాంమూలి
 మాలామకుటశ్రోయస్తాభిరగ్ధితంపూజితం - కృత్యాంభుజి, పయోని
 ధయఃసాగరావనమేఖిలాపరిభాయస్యాంతస్యాం॥ ... ౩

౫ ॥ తద్వయంశాంతరసప్రాయప్రయోగాభినయనాత్మా
 నంపనోదయతుమిచ్ఛాకుః, తద్వర్షార్పం తత్రభవన్భిఃకృ
 ణ్ణమితైఃప్రబోధదండోదయంనామనాటకంనిర్వాయభవ
 తస్సమగ్నితమాసీత్ తదద్యరాజ్ఞఃశ్రీకీర్తివర్షః పురస్తాదభి
 నేతవ్యంభవతా, అస్తిచాస్య భూపతేస్సపరిదరోఽవలో
 కనమయూహాలమిలి తద్భవతు,గృహంగత్వాగృహిణీం సమా
 పనాయసంగీతకర్తృనుతిష్ఠామి॥పరిక్రవ్యనేపథ్యాభిముఖమ
 వలోక్యఆర్యేభతస్తావత్॥ ౩

వ్యా॥ కృతకృత్యతాప్రయోజనమాహ॥ తద్వయమిత్యాది॥ శాంతర

సప్రాయఃశాంతరసప్రధానోయఃప్రయోగాభినయోవాట్యానుకారస్తే
నేత్యర్థః॥ అన్యవిసోదోపాయమాహతద్యదితి॥ తత్రభవద్భిఃపూజ్యైః-
అత్రభవత్తత్రభవచ్ఛబ్దైఃపూజ్యాత్థ - పరిక్రమ్యేత్యతంసుగమం- నే
వక్యం పటిబంధః॥

ప్రవిశ్యనటి॥ పసామ్మి అగవేమ అల్పఉత్తోకోనిఓటలలు
చిట్టలమత్తి॥

వ్యా॥ ప్రవిశ్యనటితి- వదంతిశేషః॥ ఛా॥ ఏషాప్తిఅజ్ఞాపయత్వార్వపు
త్రఃకోనియోగో నుష్ఠీయతామితి॥

సూత్రధారః॥ ఆర్యేవిదితమేవభవత్వా॥ ప॥ అస్తీప్రత్యగ్ధి
పృథ్వీపతివిపుల బలారణ్యమూర్చ్యైతాపజ్యోతిష్వాలావలీ
థత్రిభువనవివరోవిశ్వ విభాగితకీర్తిః॥ గోపాలోభూమిపా
లాకాప్రసభమసిల తామిశ్రమాత్రేణ జగ్త్వాసామ్రాజ్యేకీ
ర్తివర్జానరపతిఃకోయేనభూయోభ్యషేచి॥ ... ౪

వ్యా॥ కథంవిదితమిత్యాహ॥ అస్తీతి॥ గోపాలో స్తీయోజనా॥ కీర్తి
శోగోపాలఃప్రత్యగ్ధిసోరిపవోయే పృథ్వీపతయః తేహాఽవిపులంబహుశం
బలంనైస్యంతదేవారణ్యంప్రకమూర్ఖకవృద్ధింపాగ్నైవకాయఃప్రతా
పఃసపవజ్యోతిస్తస్యజ్వాలయాఅవలీథ మార్మిశంప్రభావనపివరం సే
నసః, పునఃకీర్తితః, విశ్వప్రకవిభాగితాఽభ్యాతకీర్త్యస్య, సరిగయేన
కీర్తివర్జానరపతిఃకోభూయస్సామ్రాజ్యే అభ్యషేచి అశ్చిష్టిః కిల్య
త్వా, అసిలవైవభిక్షవస్థ్యేవమిత్రంహయస్తన్వాత్రేణభూపాలాకాప్ర
సభంహతేనజిత్వా - శిష్టవివతస్య సహాయోవాన్యభివృద్ధిః॥ ౪

అపిచ॥ ప॥ అద్యాపున్యత్పదయాతుధానతరుణీదంవతరా
స్ఫాలనవ్యావల్లిసంకృతాలతాలరణితైర్మృగ్యవిశాహంగ
నాః॥ ఉద్ధాయంతియశాంసియస్యవితతైర్నైఃప్రచండా
నిలప్రతుభ్యత్కరికుంభ కూటకుహరవ్యక్తైరణియైః॥౫

వ్యా॥ తస్యకీర్త్యంతరమప్యాహ॥ అపిచేతి॥ అద్యాపీతి॥ రణితోణ
యఃసంగ్రామభూమయః - వితతైర్విస్తీదైకరాపై శృద్ధైరద్యాపీదాని
మపియస్య యశాంసిఉద్ధాయంతి॥ కీర్త్యతైర్నైః, ప్రచండానిలేనమ

౬ ప్రబోధచంద్రోదయ-సవ్యాఖ్యానే.

హేమాయనా శ్రుతుభ్యంతోయేకరిణస్తైమాం కుంభాగండస్థలానితేమాం
 జూటంసమూహస్తస్య కుహరాణిబిలానితేషువ్యక్తైఃప్రకటైః । వాయు
 పూర్ణానిహస్తికుంభ స్థలానికుహరాణి ధ్వనంతీతిభావః । పునఃకీదృశై
 ర్నాదైఃఉన్నదా ఉత్కృష్టమదయుక్తాయాయాకుధానతరుణ్యోరా
 తుసస్త్రియస్తాసాంచంచంతోదీప్తిమంతోయేకరాస్తైమా మాస్ఫాలనంవ
 రస్పరాఘాతాకరలారికారూపః తేన వ్యావర్తంతివపలానియానిన్యకపా
 లానితాన్యేవతాలాఃవాద్యవిశేషాస్తైమాంరణితానిశబ్దితానియేషు । కీదృ
 శ్యోరణతొదయః, నృత్యంత్యఃపితౌచాంగనాయాసు తాత్పర్యాగానవిశేషో
 ధ్వనితః । తతంపీణాదికంవాద్యమానద్ధంమురజాదికం । వంశాదికంతునుషి
 రంకాంస్యం నాలాదికంఘనమిత్యమరః ॥

మూ॥ తేనచశాంతవక్తప్రస్థితేనాత్మవినోదార్థంప్రబోధచంద్రో
 దయభిధానంనాటకమభినేతుమాదిష్టోస్తితదాదిశ్యతాంభర
 తావర్ణికాపరిగ్రహణాయ ॥

వ్యా॥ ఏతావగాంస్యాత్తత్రాహ ॥ తేనచేతి॥ అభినేతుంఅభినయే
 నప్రసాదయితుంఅభినయప్రసర్జనేకిమపేక్ష్యతేతదాహ ॥ తదాదిశ్యతా
 మితిభరగానటాఃవర్ణికాపరిగ్రహణాయనటవేషపరిగ్రహాయ ॥

మూ॥ నటీసంప్రయం ॥ ౫॥ అల్రఉత్తలచ్చరిలంలచ్చరిలంజే
 రణిపంజరిభుజబలవికర-మెక్కి నిబ్బస్సదసలలరాలమండలేణ
 ఆకణ్ఠాస్థిరిణికోలండదండబహులవరిసంతసరణిరజజ్జరీకిద
 తురలతరంగమాలం శిరంతిర నిబడత్తిక్ఖ విక్ఖిత్తసచ్చ సహ
 స్సవ్వత్తఉత్తుంగమాలంగమహామహీహరసహస్సం భవంత
 భులదండచండమందరాభిఘాదఘుమ్మంతసలలత్తనీలలనంఘా
 గలకణ్ఠస్థిసాలరంశిమ్మహిమహుమహణేగవిల క్షీరసము
 గ్ధంతసాదిదానెమరవిలలచ్చి తస్ససంపదంసలలముణిలణస
 లాహిణిజ్జవీరచరిదస్సకహంపరిసోఉవసమోసంపుత్తో

చా. ఆర్యపుత్ర ఆశ్చర్యమాశ్చర్యంయేనతథానిజభుజబలవిక్రమైకనిర్భ
 త్తిస్సతసకలరాజమండలేన ఆకణ్ఠాకృష్ణకరిణికోదండదండ బహుళవద్వచ్చ
 కకరణ గ్ధ రీకృతతురంగతరంగమాలంగం తరనిపర వీక్ష్యనిష్ఠితశస్త్రస

ప్రథమోఽంకః

హసన్విద్యస్తోత్తుంగమాశంగ మహామహీధరసహస్రం భ్రమిష్యుః పంచ
చండమందరాభిఘాతఘూర్ణత్పకలపత్రిసలిలసంఘాతం కర్ణనైస్యసాగరం
నిర్మథ్య మధుమథనేన వక్షీరసముద్రమాసాదితా సమరవిజయలక్ష్మీః,
తస్యసాంప్రతం సకలమునిజనశ్లాఘనీయ వీరచరితస్యకథ మీదృశఉపశ
మస్సంపృతః॥

శ్వా॥ నటీప్రాకృతం॥ అయ్యేతి॥ ఆగ్యపుత్రఆశ్చర్యమాశ్చ
ర్యం - యేనసమరవిజయలక్ష్మీః ఆసాదితాప్రాప్తేత్యన్వయః॥ కింకృ
తా, కర్ణనైస్యసాగరం నిర్మథ్య, కేనకమివ, మధుమథనేన శ్రీకృష్ణేనక్షీరస
ముద్రమివ - యథాక్షీరసాగరం నిర్మథ్య శ్రీకృష్ణేనలక్ష్మీగర్భావం లేనరా
జ్జేత్యర్థః॥ కింఘాతేన, యేన మధుమథనేన చ తథాతేనోత్ప్రకారేణ జఘ
జబలవిక్రమైకేణ నిర్భస్య తం సరలరాజమండలం చేన॥ కీదృశం కర్ణనై
స్యసాగరం, ఆకర్ణాకృష్టః కరినోయః కొదండచండస్తస్మాద్వక్షాయగ్గరస
రోబాణసమూహసైన్యజర్ఘ్నిరీకృతాస్తురంగాఽప్రవివతరం మామాయస్త్వి॥
పునః కీదృశం కరంతరం నిపతంతి బిష్ణోనిః కీప్తానైః ఇతస్తతః పరతానైః శస్త్రై
శ్చాంసహస్రైః॥ అపరిమితాని శస్త్రాణి ప్రైః పృష్ఠాఽడిప్తైః గాఢేనమాతం
గాః కరిణః తపిం హేమహీధరాః పర్వగాస్తైహసహస్రం యస్త్వి॥ పునః
కీదృశం, భ్రమిష్యం యోభుజచండః సేవచండోమందగస్త్యభిఘాతేన సమూ
ర్ణంతః సకలా యేవ స్తయః॥ తేన సలిలసంఘాతోజల సమూహేనాయ
స్త్వి॥ తస్యేత్యాదిస్పష్టం॥

సూత్రధారః॥ ఆర్యేనిసర్గ సౌఖ్యమేవ బ్రాహ్మ్యం బ్యోఃకు
తోపికారణాత్ ప్రాప్తపికారమపి పునస్స్వభావమేవావతి
స్థతే॥ యతస్సకలభూపాలకులప్రళయకాలాగ్నిరుజ్జ్వలించేది
పతినాసమున్నూలితం చంద్రావ్యయపార్థివానాం పృథివ్యా
మాధిపత్యం స్థిరీకర్తుమయమస్య సంరంభః॥ ...

వ్యా॥ నిసర్గ సౌఖ్యం స్వభావసౌఖ్యం॥ సకలేతి॥ సకలాయోభూపాలా
నైహంకులంత్రప్రళయకాలాగ్నిరుజ్జ్వలంత్రః కూరితేన చేదితేశానిపతి
నారాజ్ఞాశిశు పాలేన సమున్నూలితం సమున్నూలితం నోమ సంశ్యానాం రా
జ్ఞాం కీదృశప్రభృతీనాం రక్షిత్యాణామాధిపత్యం స్థిరీకర్తుమయమస్య సం
రంభః కోరితః॥ నైమిత్తికోనస్వాభావకః॥

ప్రబోధవంద్యుడయ్యె - చవ్యాభ్యాసే.

మూ॥ వశ్యతాః॥ వ॥ కల్పంతవాతసంఘోభలంఘితాశేష
భూభృతః॥ ధైర్యప్రసాదమర్యాదాప్రసాదః॥

వ్యా॥ అముమర్థం ప్రకారంతరేణాహా॥ కల్పంతేతి॥ కల్పంతేయో
వాతస్తైససంఘోభోవృద్ధులనంతేనలంఘితాఅశేష భూభృతః॥ చర్వతాయేన
తస్య మహాదధేస్సముద్రస్యతా ఏవ ప్రకృతిభూతావేవ ధైర్యప్ర
సాదమర్యాదాః ధైర్యం నిశ్చలతాప్రసాదః స్వచ్ఛతా మర్యాదావేలా
నుల్లఘనం॥

మూ॥ అపిచ॥ గ॥ భగవన్నారాయణాంశసంఘాతాభూతహి
తాయ తథావిధాః పారుషభూషణాః పురుషాః ఓతిమవతీర్య
నిష్పదితకృత్యాః పునశ్శాంతిమేవప్రపద్యంతే । యథాపరశు
రామమేవా కలయతు భవతీతావత్ । ... ౧౧

వ్యా॥ తథావిధాస్తా దృశాః పురుషాః పునశ్శాంతిమేవప్రపద్యంతేపా
ర్శువంతి । కింకృత్యాః ఓతిం ప్రత్యవతీర్య । కిమర్థం, భూతహితాయపా
రిణాంహితాయ-పారుషమేవపురుషార్థ ఏవభూషణంయేహంతే॥

వ॥ యేనప్రిస్సప్తకన్తోన్యవబహుళవసామాంసమస్తీమూ
షంకపాగ్భారేకారి భూరిచ్యుతరుధిరసరిద్వరిపూరేభిషే
కః॥ యస్యస్త్రీబాలవృద్ధానధిగతానిధానిద్రియోవిద్రుహోసారా
జన్యోచ్ఛాంతంబుట్రక్షనపటురట్రుహోధారఃకుతారః॥ ౧౨

వ॥ సోపిస్యవీర్యావతార్యాభారంభూమేస్సముత్థాయకులం
నృపాణాం ప్రశాంతకోపజ్వలనస్తపోభిః శ్రీమాన్సునిశ్శాన్యతి
జామదగ్న్యః॥ యుక్తం॥

వ్యా॥ యేనేతి, సోపిస్యవీర్యాదితి, యుక్తం॥ సోపీమాజామద
గ్న్యమునిః శపోభిః ప్రశాంత కోపజ్వలనస్సశాన్యతీతాంతింగచ్ఛతి॥
కింకృత్యా, నృపాణాంకులంసముత్థాయసముత్పత్త్యభూమేర్భారంస్వవీ
ర్యాత్ స్వసామర్థ్యాత్ అవతార్యచేతియోజనా ద్వితీయశ్లోకస్యఅనే
నకృతకృత్యాదర్శితా । సకః, యేనప్రిస్సప్తవార మితిప్రిస్సప్తకృత్వః
ఏకవింశతివారంభూరిచ్యుతంయ ప్రశాంతస్యయాసరిత్రస్యాః వారిపూ
రేభిషేకః ప్సానంతర్వణం చ ఆకారికృతం । కిన్యవేవారిపూరే, నృపా

ప్రథమోఽంకః

కాంరాజ్ఞాంబహుభోభూయాన్వసాశుద్ధమాంసస్నేహశ్చమాంసంవ
మస్తిమృవంకఃలలాటాంతర్గతోధాతుశ్చ వితాని పాగ్భారేతరేయస్య
తాదృశేపునస్సకః,యస్యాపాకుతారఃపరశుః (స్త్రీ)యశ్చబాలాశ్చనృధా
శ్చతాన్యేవావధి ప్రదవధి యన్నిధనంమారణం తద్విభాతస్త్రీకర్తవ్యేనర్ద
యఃఅతికఠినఃవిశుక్రితోవిభ్యాతః, కీదృశఃకుతారః, రాజన్యానాముగ్ధాయే
అంసాస్సగ్రంథాస్తైహంకూటంసముదాయఃతస్యక్రథనేవి నాశేపట్నీకుశ
లారటంతీశబ్దాయమానాఘోరాభయానకాధారాయస్య॥

మూ॥ తథాయమపి కృతకర్తవ్యస్సంప్రతిపరమాముపశమ

నిష్ఠాంప్రాప్తిః॥

వ్యా॥ దాష్ట్యేఽంతికమాహ॥ తథాయమితి॥ ...

మూ॥ యేనచ॥ప॥వివేకేనేవనిర్దిశ్యకర్తంనోహమివోద్దిగం ।

శ్రీకీర్తివహన్మృపతేర్బృథస్యేవాచయఃకృతః ॥ ౧౦॥

వ్యా॥ వివేకమోహయోగ్లయపరాజయాభినయేననాట్యంరచయితుం
సంగతిమారచయతి॥ యేననేతి॥ వివేకేనేతి ॥ యేనఙ్గిగంబలచంద్రకర్ణం
నిర్దిశ్యశ్రీకీర్తివహన్మృపతేరుచయడగ్లర్వగ్లః- తస్యస్యతేవేవే
నేనేవత్తయాథాత్మ్యజ్ఞానేనేవమోహం సంసారమూలకారణ మింద్ర
త్యబోధస్యేవత్తసాక్షాత్కారస్యేవఉచయఃకృతః॥ ...

మూ॥ నేపథ్యే॥గ॥ఆపాపేతితైలూషాధవక్తిభవన్తుమదేవభ్యు

స్వామినోపహామోహస్యఃవేకసకాశాన్పరాజయముదాహ
రసి॥సూత్రధారః॥ సుసంభ్రం విలోక్య॥ అయేపి॥ఉద్భుం
గపీవరకుచద్వయ ఏడితాంగమాలింగితః పురితేనభుజేనక
త్యా । శ్రీమాన్జగదంగమచయన్నయనాభిరామఃరామోయ
మేతిమచఘ్నాన్నితనేత్రవర్చుః॥౧౧॥ గ॥మద్వచనాచ్చాయము
పజాతకొర్రవోపలభ్యతే తదపసగణమేవాస్తాకమితశ్శ్రీ
యతితనిమాగ్రితౌ॥ఇతిప్రస్తావనా॥

వ్యా॥ నేపథ్యే॥ ఆపాపేతి తైలూషాధవక్తిభవన్తుమదేవభ్యు

యంకామః పితృసమాయాతి, కీదృశఃకామఃపునః సుముప

నరత్యా ఉన్న గమభ్యుచ్చ, సేవరంమాంసంబంధం

తమంగం యథాభవతి తథాబలింగితః పునఃకీదృశః॥ శ్రీమాకోశో భావాకా
జగంతి సచేతనాని మదయామత్రానమర్షత తథానయనయోరభిరామః-
తథామదేనఘాస్తి తేనేత్రకమరేయస్యసఃభాగ్గోతనేత్రః॥ ౧౦ ॥ ప్ర
స్తావనాకథాసంగతిః॥ ...

మూ॥ తతఃప్రవిశతియథానిదిఃప్రకామోరతిశ్చ॥ కామస్స
కోగ్రధం॥ ఆఃపాపేతిపతిత్వాననురేభరతాధమ॥ ౩ ॥ ప్రభవ
మనసివివేకోవిదుమామపిశాస్త్రసంభవస్తావత్ నివతంతిదృ
దృష్టివిశిఖాయావన్నేందీవరాక్షీణాం॥ ... ౧౨

వ్యా॥ యథానిదిఃప్రతిభి॥ పూర్వస్లోకఇతిశేషః॥ ఆఃపావశైలూపాధ
మేలి- పూర్వఫక్తికామిలిశేషః॥ భరతాధమనటాధమేశ్వర్యః॥ ప్రభవతీతి
విదుమామపిపంఠితానామపిమనసిశాస్త్రసంభవోవివేకస్తావత్ ప్రభవతి
సమున్నత్యనే, యాపిన్నత్యంతంబిందీవరాక్షీణాందృష్టివిశిఖాఃకటాక్షరూ
పాఃబాణాః పతంతి॥ తాసాంకటాక్షప్రత్యుపైరంధీభూతమివ సచేతనం
భవతీతిభావః॥ ... ౧౨

మూ॥ రవ్యంహస్త్యశలంకవాస్సగయనాగుంజ్జివరే ఘా
లగాఃప్రోక్తింలన్నపిమ్లాకాసురభయోవాగాస్సచంద్రాః
సః॥ యద్యేతానియం హంసితశ్చస్త్రోన్యమోఘాని
మేతద్గోచరసావివేకీభవః కీదృష్ప్రిబోధోదయః॥ ౧౩॥

వ్యా॥ రవ్యమితి॥ ఏతానిమేనుమతిమోమానిసఫలాని శిస్త్రోణిపరి
ణోజయంతి॥ యనినోగ్గోష్టానయవివర్తంతే తత్తదాలపాశైలూపా
ధమవిణిః గోవివేకస్త్రస్యవిభవస్సావధ్యంత్యక్ అథప్రబోధోరయశ్చ
కీదృక్ స్వయనుపేనంభవతీతిభావః॥ ఏతానికానితాన్యాహ॥ రవ్యమితి॥
రవ్యగృహస్యతలంఘామిః నవామాతనాః సునయనాస్సలూచనాః
గుంజ్జివ్యభింకుర్వంతోద్విరేఖాభగ్నిరాయామగాద్యశ్శ్లోతాఃప్రోన్య
లంత్యోగసనశీఘ్రవాఃమిమ్లాకామాలగ్న్యః పురభయోవాతాస్సగంధా
వాయవఃసచంద్రానికాఃవిశానిమన్వశస్త్రాణి॥ ... ౧౩

తవాగంభూతిమూలం ... అమహాకాలమహామోహ

తేలభిషేకఃపానంరహ్నం

ప్రథమోఽంకః

వ్యా॥ రతిరితి । వదతీతిశేషః ॥ కా॥ అగ్ర్యపుత్రగురుఃఖలుమహారాజ
మహామోహస్యవ్రతినయోవివేకఇతితరు-యామి॥

మూ॥ కామః॥ గ॥ ప్రేయేతుతస్తవేదంస్త్రీస్వభావసులభం
వివేకాద్భయమున్నవశ్యపశ్య॥వ॥అపియవివిభాశ్శరాస
సంవాకుసుమమయంససురాసురంతథాపి॥ మమజగదఖిలంవ
రోరునాజ్ఞామిదమతిలంఘ్యధృతింమహూర్తమేతి॥ ౧౪

వ్యా॥ కామఇతిత్రంస్త్రీస్వభావసులభంభయంమాకురు, అహమతి
సమర్థోస్త్రీత్యాహ॥అపియదీతి । యద్యపి-విభాశ్శరాశరాససంధనుః
పతద్వయం కుసుమమయంపర్తతే తథాపి ససురాసురం సురాసురైశ్చై
వదైత్యైస్సహవర్తతే తత్సురాసురం-అఖిలంసర్వమిదంజగత్ - భోవరో
రు మమాజ్ఞామితిలంఘ్యజ్ఞంఘ్యధృతింపైర్వంమహూర్తంక్షణమప్ని
తిసప్రాప్నోతి॥ ౧౪

మూ॥తథాపి॥ప॥అహల్యాయాజారస్సఃపరిగభూనాన్మత
నయాంప్రజానాథోయాసీపభజతగురోరండుకవలం । ఇతి
ప్రాయఃకోవాసపసమపథేకార్యతమయాత్రమోహదృష్టం
నాంభవభువనోన్మాదవిగమః॥ ౧౫

వ్యా॥ ఉక్తసంధ్యప్రకటయతి॥ తథాపి-ఇతి॥ అహల్యాయాభి-మొదల
నిరింత్రఃఅహల్యాయాఃగతతమపత్నయః జారఉపపత్తరభూత్ । ప్రజా
నాంనాథోబ్రహ్మతత్తనయాంశతరూపాంతియాసీత్ స్వపుత్రిప్రసిగ
తిః మిగుసభావంప్రాప్తఇత్యర్థః । ఇందుశ్శశాంకఃగురోర్బృహస్పతిః
లాంస్త్రీయంతభవతసిషేషేభ్యశ్యేపంప్రకారేణప్రాయః అంతియగమ
యాకోవాప్రమాణపురుషః అపథేఅహల్యైవపంథేనంనాక్యావరితః తుస
రోవపికారిణపవేశ్యర్థః । కింభికంవాచ్యం భువనానామున్మాదికన్మాది
ద్విగమతత-ర్తవృత్తాను న దియాయేభాణాన్మోహంబ్రహ్మంభిగమ
త్యర్థః॥ ౧౫

మూ॥ రతిః॥గ॥అలక్ష్యైవన్యంపదంతహావిన హాసహాసం
పజ్ఞోసరిదవ్యోగ్యావీజ్యోస్సజమగీతన స్సుముహూషగా
న హాసహాసం॥

భా|| అర్యపుత్ర, పవమేవతత్, తథాపిమహాసహాయసంపన్నశృంగిత
వ్యో-రాతిః యతోఽర్యమనియమప్రముఖాఅమాత్యా మహాబలా
శూక్రియంతే||

కామః|| ౧|| ప్రియేయానేతాఽరాజ్ఞోవివేకస్యబలవతోయమాదీనమా
త్యాస్వస్యఃపతే నియతమస్మభిరభియుక్తమాత్రా ద్రాగేవ విఘటి
వ్యంతే|| తథాపి|| పరిహింసానైవకోపస్యబ్రహ్మచర్యాదయోమమ |
లోభస్యపురతఃకేమీసత్యాస్త్రయాపరిగ్రహః||

౧౬

వ్యా|| కామశ్చతి || అభియుక్తమాత్రాః కృతాభియోగాదాగ్రైవ
ర్ఘటిత్యేవవిఘటివ్యంతేవివేకాద్యేదంప్రాప్త్యంతి|| అహింసేతి || కోప
స్యాహింసానైవనకాపీశ్యగ్ధః|| మమకామస్యబ్రహ్మచర్యాదయఃకే నకే
పీశ్యగ్ధః|| అహింసత్యాస్త్రయాపరిగ్రహలోభస్యపురతఃకే- నకేపీశ్యగ్ధః-వి
రావంతేతేహభిరసేతుంశక్యాంతిభావః ||

౧౬

సూ|| ౧|| యమిన్యమానసప్రాణాయామప్రత్యాహర
భ్యానభారణాసమాధయస్తునిర్వికారైర విత్తసాధ్యత్వాదీమ
రసమున్నతలనావపి|| అపిచ|| స్త్రీయివివామీహంకృత్యాః
తేనైతేనస్యోపరావవశంకే, యతః|| పరిసంతువిలోకన
భావణవిలాసపరిహాసకేరీపరిరంభాః | స్మరణమపికామినీనా
మలమహామనసోఽకారాయ|| ౧౭|| ౧ || విశేషతశ్చైతేమద
మాశ్చర్యసింభాదిభిరస్త్రుర్వాస్వమివస్త్రైరిభియుజ్యమానాన
పరిహరింత్రీణవధ్విమేవాప్రయిష్యంతే||

వ్యా || యమాదేకంకార్యమతలహ||యమేతి|| ఈషత్కరంసము
న్నతలసంనాశోయేంతే-పతేహంబిదయో ఉపాయాతరమాహ|| స్త్రీ
యపవే|| అబ్రన్తోచగాఅస్తనభీనాః|| అగ్గినత్వేహేతుమాహ|| యతశ్చతి ||
సంస్కృతి విలోకనమవలోకనం-భావణంమధురాలాపః-విలాసోవిభ్రీమః
పరిహాసకేరీపర్వకీర్తనాధాన్తీడా పరిరంభఅలింగనం ఇమానిసంతుతిప్రంతు
కామినీనాం స్మరణమపిమనసోఽకారాయవికారింకర్తుంఅలంసమ్భం ||
౧౭|| కింబహునాలస్త్రుర్వాస్వైస్థాస్యంత్యేవేత్యాహ|| విశేషతశ్చైతే|| అభియు
జ్యమానాః అజ్ఞాప్యక

అపిమహామోహస్త్రైర్వాస్వంప్రణం అథ

ప్రథమోఽంకః.

ర్కంబధర్మమూలామోహదయః॥

మూ॥ రతిః॥ X॥ సుదంషపతున్న్యంసమదమవిచేలపహుదీ

ణంచవికరండప్పత్తిస్థాణంతి॥

వ్యా॥ సుదమితి ॥ కా॥ శ్రితంమయా యుక్తాకంశమదమవిచేకప్రభు

తీనాంచైకముత్పత్తిస్థానమితి॥

మూ॥ కామః॥ X॥ ఆప్రియేకేమిచ్యతేవికమున్న్యత్తిస్థానమితి, న

నుజనకపవాత్తాకమభిన్నః । తథాహి॥ప॥ సంభూతిఃప్రథమ

మిహేశ్వరస్యసంగాత్తాయాయామన ఇతివిశ్రితస్తనూ

జః । త్రైలోక్యంసకలమిదంవిస్మజ్యభూయస్తీనాభోఽనితిమి

దంకులద్వయంనః ॥ ౧౮ ॥

వ్యా॥ ఆప్రియేకే- ఏకమపికర్తృత్వాదాశ్చర్యం । తదేనాహ ॥ తథా

హీతి॥ సంభూతఇతి॥ ఈశ్వరస్యపరమాత్మనః - సంభూత్ - సంబంధాత్ -

మాయాయాంలవిద్యాయాం - మన ఇతితనూగఃపుత్రః - శ్రితంమయాకప్ర

సిద్ధః - ప్రథమమాదౌ - సంభూతేతిత్వన్నః - తేనమనసాత్మకంస

లోక్యంవిస్మజ్యవిశేషతఃస్మస్తృప్తానోఅనంతరఃభూయోభూయోనారిం

వారంఇదంప్రసిద్ధంనోఽస్తాకంకులద్వయఃజగతః॥ ౧౮॥

మూ॥ X॥ తస్యచప్రప్తస్థిప్తీద్వీద్వీద్వపర్వోరయోః

ప్రప్త్యైముత్పన్నంపహేమోహప్రధానంపహేవ్యత్త్యం

చద్వితీయవిచేకప్రధానమితి॥

వ్యా॥ తస్యచేతి॥ పహేమోహప్రధానంపహేవప్రధానంచ॥

మూ॥ రతిః॥ X॥ అల్పత్తిభివృద్ధింరాగింశున్న్యంసోఽ

రాణాంవివరోష్పరంవిచరిసంపైరం॥

వ్యా॥ అయ్యేతి ॥ కా॥ ఆర్యపుత్రయద్యేవంశోఽమియ్యుక్తకంస

హేవాదరాణామపిపరస్పరమేతాదృశంపైరం॥

మూ॥ కామః॥ పపకామిపప్రభవమేవసహేవాదరాణాం

జ్జంభ తేజఃతవైరమిప్రసిద్ధమ్ । వర్ధిస్మి తవభవతురీ

పాండవానాంప్రస్తగాహిభువనశయకృద్విరోధః ॥ ౧౯॥

వ్యా॥ సహేవాదరాణామపిర్వప్రమస్తైరమిత్యాహ॥ పరామిహేతి॥

సాహచర్యాణాంగోక్రమావాచికామిష ప్రభవమేవతైరంశముజ్జ్వలం
భలేప్రకటిభవతీజగతిప్రసిద్ధం | అత్రదృష్టాంతమాహా హినిచ్చితం-కు
రుపాండవానాంపృథ్వీనిమిత్తయథాస్యాత్తథాతీవోదారుణఃకథాప్ర
సిద్ధఃభవనమయకృత్ భవనవాశకోవిరోధోఽభవత్ | ౧౯ |

మూ॥X॥సర్వమేవైతజ్జగదప్రకృత్రోపార్జితం, తచ్చాప్తా
భిస్తావద్వల్లిభతయాసర్వమేవాక్రాంతం, తేహంతువిరళః
ప్రచారః, తేనైతేపాపాస్సంప్రతం పితరమస్మాంశ్చోన్నతా
లముగుముర్యతాః ||

వ్యా॥ ఏకామిషప్రభవత్సందర్శయతి॥ సర్వమేవేతి॥

మూ॥రతిః॥X॥సంతంపావంసంతంపావం, అల్పఉత్తకింసదం
పావంవిద్యేసమేత్తకేణతేహింతరథం అహవాఅర్థిఉవాఓకో
వినిశ్చయోకో ||

వ్యా॥ రతిః॥ ఖా॥శాంతంపావంశాతంపావం, అర్యపుత్రకిమిదంపా
వం విద్యేషణ మాతేర్జ్ఞేవ వైరారబ్ధం అథవా అస్త్వపాయః కోవ్య
త్రమంప్రసాది ||

మూ॥ కామః॥ అస్త్యుక్తకింబిన్నిగూఢంబీజం॥

వ్యా॥ సహజగుప్తం - బీజంకారణం॥

మూ॥ రతిః॥ అల్పఉత్తతాకణఉగ్ధీఅది॥ ఖా॥అర్యపుత్రత
క్రంసోద్ధాత్యే॥ కామః॥ స్త్రీస్వభావాద్భవతీభీరురితనత
ద్వారంపాపీయసాముదాప్రయతే॥ రతిః సభయం॥ అ
ల్పఉత్తకేరిసంతం॥ ఖా॥ అర్యపుత్రకీదృశంతత్॥ ...

మూ॥ కామః॥ప్రియేనభేతవ్యంనభేతవ్యం॥ హతాశానామా
శామాత్రమేతత్, అస్తికీరైషాకింవదంతీ, అత్రాస్తాకంకులే
కాశచాక్రికల్పావిద్యానామరాక్షసీసముత్పన్నతృణి॥

వ్యా॥ హతాశానాంనస్తాశానాం - కింవదంతీజనశుక్రిః - లోకప్రసి
ద్ధిఃనరునిశ్చయః-విద్యాఅత్తతత్సాక్షాత్కారః-కూక్రికర్షకరణాద్రా
క్షసీయ్యతీతి॥

మూ॥ రతిఃసభయం॥ హస్తహద్వికమామన్దాణంకులేరక్షసీతి

ప్రథమాంకః

వేదవిమలలింగం

భా || హాభిహాభి, కథమస్తాకింకులేరాక్షసితివేవలేమేహృదయం ।

మూ || కామః || ప్రయేనభేతవ్యంనభేతవ్యంకింకవదంతీమాత్రమేతత్ ।

వ్యా || కింకవదంతీమాత్రమేతదితిపునరాశ్వాసనం ।

మూ || రతిః । అహతాపరకృష్టిపికింకాదవ్యం ।

భా || అభతయా రాక్షసిక్ గ్రవ్యం ।

మూ || కామః || ప్రయేన స్తికిలతత్రపాజిత్యాసరస్వతీ

ప । పుంసస్సంగసముజ్ఘృతస్యకృహిణీ మాయేతిలేనాప్యసా

వస్పృష్టాపిమనఃప్రసూయతనయంలోకానసూగక్రమాత్ ।

తస్మాదేవజనివ్యతేపునరసా విద్యేలికన్యాయయాగాతస్తేన

సహృదరాశ్వుజనస్సంబభ్యుత్థంబమ్ ॥ ౨౦ ॥

వ్యా || కామభి || ప్రాజాపత్యాహిరణ్యగర్భసంబంధినీసరస్వతీవా

ణీ || పుంసశ్చతి || పుంసఃపరమేశ్వరిస్య-గృహిణీ (స్త్రీ)-మనోరూపం చనయం

పుత్రప్రసూయ ఉత్పాద్య, లోకాభూయ్యవగాదీ, ప్రమాదము మే

ణ- అనూతజనయామాస । కీర్తనస్యపుంసః, సంగేతసంబంధినిసముత్పాద

స్యరహితస్య - కీర్తనీమాయా, తేనపుంసాఅస్పృష్టాపిమనఃబద్ధాః ।

సంబద్ధాజనయతీత్యయుక్తమితివాశంకనీయం, మంబకపాపాననానా

ద్ధాలోహశలాకామంబకంయంతమనుయాత్మగర్భలోకేనస్వస్యస్థి-

అఘటితసుతీనాపటయస్యామిదంసర్వమపిసంభావ్యశ్చిత్వాహ ॥ కామో

శ్యనేనపివేషణేన పునశ్చైతన్తత్యాధిః- పునరనంతరం అనాపిస్త్రీప్ర

సిద్ధకన్యాతస్మాదేవమానసపవసకాశాలే జనివ్యతేఉత్పస్యతే అనాకా,

యయాగాతిఃపితాతే సహృదరాశ్వుజనస్సమాతా సర్వంబం

కులాంతఃపాపాన్వాదాత్పాపిభక్షణీయభిసర్వంతయైవభ్యుత్థం ॥ ౨౦ ॥

మూ || రతిః, సతాన్రోతంపం || అత్త ఉత్తపరిత్రాహిపరిత్రాహిభ,

త్తరమాలింగతి

భా || అశ్యపుత్రపరిత్రాహిపరిత్రాహిభత్తరమాలింగతి ||

మూ || కామః || స్వస్మసుశ్చక్షణీయస్వగతం || వస్తురదోమో

ద్యేరస్తాశ్చతత్రావావలకృశోభయోశ్చంబోత్తుంగస్య

యుగభారానంగమభగః | అధీరాత్యైగుంజన్మజీవలయదోర్వ
 ల్లిరవిత్తిపరీరంభోమోదంజనయితవస మోహాయతిచ ||౨౦||

వ్యా || కామః || స్వర్గసుఖమభీనీయ-స్వగతంమనస్వేవస్ఫురదితి | అ
 ధీరాత్యైః చపలాత్యైః పరీరంభఆలింగనంమోదమానందం జనయతిఉ
 త్పాదయతిసమోహాయతిచ - సమోహంబా విషయాంతరవిస్తరణం
 గగ్గరోతీత్యర్థః | కీదృశఃపరీరంభః, స్ఫురరోమోద్భేదఃరోమాంచోద్గ
 మోయేనసః | పునఃకీకృశః, భయేనఉత్కటఃకంఛోయయోస్తాచతాపు
 స్తుంగౌఢచ్చస్తవాచతయోర్యుగంయుక్తంతస్యభరస్తదాపంగేనసంబం
 ధవిశేషేణసుభగోహనోహరః | పునఃకీకృశః, గుంజచ్ఛబ్దాయనూనంమణి
 వలయంయస్యాం రాన్యశీదోర్వల్లిర్బాహులతా తయారవితఃసంపాది
 తః | కీదృశ్యఅధీరాత్యైః, తరళతరాఅతిచపలాతారాలక్ష్మఃకనీకాత
 యాలమలావ్యాకులాద్యగ్యస్యాః ||౨౦||

మూ || ప్రకాశచంద్రః పరిస్వప్నప్రియేనభేతవ్యంనభేతవ్యం
 అస్మైసుజీవన్ముకుతోఽవ్యోష్పతిః || రతిః || అథకింతాచిరక్ష్మసేవ
 ఉస్పత్తిగుహ్లాణంపడివృక్షాణంసమ్మదా ||

భా || అగ్గంతస్యరాక్షస్యాఉష్పత్తిర్ముష్పాకంప్రతిపత్తాణాంసమ్మతా ||

మూ || కామః || బాధం, సాఖిలువివేకనోపనివర్జేవ్యాంప్ర
 బోధచంద్రేణభాగ్యైః సమంజనయితవ్యాతప్రసర్వవితేక
 నాచమానయః ప్రసిష్ఠోహోగ్నాః |

వ్యా || బాధమపి - అనిశ్చయస్యతేతిశేషః || సాఖిర్విలి || సావిద్యా
 అనావృణోప్రవృత్తికారాంతఃకరిణవృత్తిః | అనావృణోప్రవృత్తికారాంతఃకర
 ణవృత్తిసహితం వైరిస్యంప్రబోధచంద్రః ||

మూ || రతిః || అల్లిఉష్పతిహంపదేహింఅప్పహోవిణాసకారిణీ

వివిజ్ఞావిఉష్పత్తితేహింపద్విణీదేహింసలాహిజ్ఞది ||

భా || అర్యపుత్రకిశమేవైరాత్మనోవినాశకారిణ్యావిద్యాయాఉష్పత్తిస్తై
 ద్భుర్విశీతైశ్శౌఘ్యైః || విద్యాయాఉష్పతిః కథంశ్లాఘ్యతత్త్వయోజనా ||

మూ || కామః || ప్రియేపలతయప్రవృత్తానాంపాపకారిణాం
 కుతిఃప్రగ్యవాయగణనా, చక్ర || ప || సమాజమనివప్రవావిభా

ప్రథమోఽంకః.

జాంభవతిభవః ప్రభవాన్తనాశహతుః । జలధరపదవీమహా

వ్యధూమో జ్వలనవిశాశమనుప్రయోగినాశం ॥ ౨౦ ॥ ...

వ్యా ॥ సహజేతి మలిపించుట్యంతరివివక్రంభావందితాభిప్రాయం
భజంతి సేవం లేయే లేమాంభవతిత్వైః ప్రభవస్యోత్పత్తిస్థానస్య ఆత్మన
శ్చనాశహతుర్భవతి ॥ ఉక్తేఽర్థేఽర్థాంతరన్యాసః ॥ జలధరేతి ధూమో
జలధరపదవీమహావ్యమేఘమార్గవర్ణంతం గత్వాస్యోత్పత్తిస్థానం వహ్ని
ప్రస్నాశమనువాశప్రసన్నయంతాశంప్రయోగి ధూమోపిచ లిసోవక్ర
శ్చేతిభావః ॥ ౨౦ ॥ ...

సేవభ్యే ॥ ఆఃపాపమరాన్త్యైః కమన్తే సేవపాపకారిణిత్యా

మీపసినమరే ॥ ౨౧ ॥ గురోరిప్యగలిష్టస్య కాన్యాకార్యమజాన

తః ॥ ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగోవిధీయతే ॥ ౨౩ ॥ ఇతి

పౌరాణికీం గాథాంపురాణవిదితదాహరంతి, ఆసేనచాన్త్య

కంజనకేనాహంకారానువర్తినాజగన్మతిః పితైవతావత్ప్రథః ॥

మోహాదిభిశ్చ సేవవిబంధోద్బధతాంశతః ॥ ...

వ్యా ॥ సేవభ్యేజవనకాయాం ॥ గురోరితి ॥ అవలిష్టస్య సగర్వస్య
ఉత్పథప్రతిపన్నస్యోచ్చార్షగామినః - శేషంసుగవమ్ ॥ ౨౩ ॥ గాథాంబ
దసందర్భరూపాం ॥ ఆసేనేతి ॥ జనకేనమనసా అహంకారానువర్తినా
హమాకారాధ్యాసయై న జగన్మతిః పితైవతావత్ప్రథః ॥ ...

కామః ॥ విలోక్య, ప్రియేలయమన్త్యైకం కులేభ్యామూఢాదే

వ్యామత్యాసహవివేకితరసవాభివర్గతే ॥ యపచః ॥ ౨౪ ॥ రా

గాదిభిస్సస్వరసచారిభిరాత్రికాంతిర్నిర్భర్తన్యమాన ఇవ

మానధనఃకృతాంగః ॥ మత్యానితాంతకలుషీకృతయాశశాం

కఃకాంత్యేవసాంగ్రతుహివాంతరితోవిభాతి ॥ ౨౪ ॥ తన్నయ

త్తమిహాన్త్యైకమవస్థాతుమిహిహాన్త్యైః ॥ ముంభరః ॥ ...

వ్యా ॥ యపచః పూర్వోచ్చైవివేకః ॥ రాగాదిభిరితి ॥ మత్యాబుద్ధా
విభాతి ॥ కథంభూతయామత్యా, రాగాదిభిర్నితాంతవశేషయేన కలుషీ
కృతయా ॥ కీదృశై రాగాదిభిః, స్వరసచారిభిః అవిద్యస్వేచ్ఛా ప్రస్ఫ
టైః - ఆదిశబ్దేనమోహాదయః ॥ తై రాత్తాకాంతి ర్యస్య ॥ ఉచ్ఛేత్స్యత

శిర్భర్తస్యమానశ్చవప్రతిక్రియమాణశ్చ - మానవేవ ధనంయశ్శక్యతా
 న్యంగానియాస్య । కయాకథన, కాంత్యాకాంత శ్చవశిర్భర్త శ్చకాంతః,
 సాంజ్ఞీనివిడేనతుహి వేనహి మేనలంతరితలచ్చాదితః॥ తన్నయ క్తమి
 త్యనేనకామరత్యోనిష్ప్రిభావత్వంవివేకాదయమాతేనేతిప్రదర్శితం ।
 విమరంభకథతి-ప్రా క్తననటసంక్షేపః॥ ఉత్కృష్టపాత్రప్రవేశః॥ ...

మూ॥ తతఃప్రవిశతిరాజామతిశ్చ ॥ రాజా, విచిత్ర్య ॥ ప్రియే
 శ్చుతంత్వయా న్యదుర్విసేతస్యవటోర్నద విస్ఫుర్జితంవచః, య
 దస్తానేవపాపకారిణశ్చత్యాపిపతి ॥

వ్యా॥ రాజాపివేకః॥

మూ॥ మతిః॥ అజ్ఞఉత్తకిచుప్పాణోదోసంలాఁపితాది॥...

చ॥ ఆర్యపుత్రకిమాన్యనోదోపంలాకొపజానాతి ॥ ...

రాజా ॥ ప్రియేవశ్య ॥ ప॥ అసావహంకారపరైర్దురాత్మభిర్నిబ
 ధ్యతైఃపాశశతైర్నిదాదిభిః । చిరంచిదానందమయోనిరంజనో
 జగన్ప్రిభుద్దీపదశాగనీయత ॥౨౫॥

వ్యా॥ అసాపితి॥ తైఃప్రసిద్ధైర్నిదాదిభిరసౌజగత్ప్రిభుఃపరమాత్మా
 చిరందిరికాలంధీనామాదశా ఆనందశూన్యాదశా తాంలనీయతప్రాపి
 తః । కీర్త్యైర్నిదాదిభిః, అహంకారఃపరఃప్రళమాయేషాంతైః । పునఃకీర్త్య
 యైః, దురాత్మభిర్దుష్ప్రభావైః । కింకృత్వా, పాశశతైఃపాశాఃవా
 సనాం సంసారాః తస్మాదైఃనిబధ్యసియవ్య । కీర్త్యశోజగన్ప్రిభుః, చి
 దానందమయఃజ్ఞానస్వరూపః । పునఃకీర్త్యశః, నిరంజనఃనిగతలంజనం
 మోహోవరంయస్సేత్ ॥౨౫॥

మూ॥ తపతేపుణ్యకారిణోవయంతన్ముక్తయేప్రవృత్తాః పాప
 కారిణశ్చితిజితంచరాత్మభిః॥

మతిః॥ అజ్ఞఉత్తజిహ్వోనోనహజాణందసుందర సహ ఓనిచ్చ
 వృత్తినో విఘ్నరంతసలతిహుతాగ్నిప్రతిరోపం మేనరోసుణిలదితా
 కహం పదేషం దవ్విణీదేహింబంధిత వహమోహ సాలరేణి
 ప్రియే॥

చా॥ ఆశుప్రయతోసోగహజాగరపందరస్వభావోనిత్యప్ర

ప్రథమోఽంకః

కాశః విష్ణురత్నకలత్రిభువనప్రచారః పరమేశ్వరశ్చక్రియతే రథో-
పేతైర్జ్వరినీతైర్బుధ్వామహామోహసాగరేనమిష్యుః॥

మూ॥ రాజా ॥ ప్రియే ! ప॥ సతతద్భుతరఘ్వైష్ణవశ్శాంతోవ్య-
వాప్తమశుభాదయోవ్యధిగతః యోవ్యంతః స్వప్తోఽపురీతరథీ
రపిః త్యజతి సమాజం దైర్యం (స్త్రీభిః) ప్రతారితమానసః స్వమపియద-
యం మాయాసంగాత్సుమానిహవిస్తృతః॥ ౧౬॥ ...

వ్యా॥ సతతేతి॥ పుమా॥ సమాజంస్వాభావకమపి దైర్యంత్యజతిః, క్షో-
పాధికంత్యజతీత్యత్ర కిం ద్రుతం॥ దైర్యత్యాగే హేతుమాహ ॥ (స్త్రీ)భిరతి ॥
(స్త్రీ)భిః ప్రతారితం వందితం మానసం యస్య సః । ఉద్వేషిరతింస్వత్రసం-
బంధనీయం । కీదృశోపి, సతతం రంతరం ధృతిః దైర్యం యస్య తాస్మాకోపి
శాంతోపి జితేంద్రియోపి అవాప్తః మశుభాదయవిశ్వరూపయేన తాస్మా-
కోపి అధిగతః జ్ఞాతః సయోనీతి ర్జేన తాదృశోపి అంతస్స్వస్థోపి ఆవ్య-
క్రాంతః కరణోపి ఉదీరితా సమయోదితా బుద్ధిగ్గస్య తాగృశోః స్వప్త-
నేషేదం సర్వమవలోక్య తామిత్యాహ ॥ స్వమపియదయం స్వా-
మాయాసంగాత్ అవిద్యాసంబంధాత్ పుమా॥ పరమాత్మాస్వమా-
త్మానమపి ఇమాత్మదానీం విస్తృతః । అపి స్తత్తద్ధర్మవృత్తిరేః సముద్యమ్యంతః

మూ॥ మతిః॥ అజ్ఞాతైర్జ్ఞానఖిలంధరా లేహం సహస్సరస్సిహోతిరహో
రోజం మాత్రవి తహంః స్ఫురంతమహావలససాతరస్సవిలహిహవో॥

భా॥ ఆర్యపుత్రనఖిల్వంధకారలేఖయా సహ ప్రుత్తే స్తీరసారః
యన్తాయయాతథా విష్ణురత్నహాప్రకాశసాగరస్య దేవస్యాభిభవః॥

మూ॥ రాజా ॥ ప్రియే ! పిచారసిద్ధేయం వారపరాసనీపమా-
యాతనతొపి భావానుపదస్మయంతీ పరమపురుషం వంద్యం॥ పశ్య
పశ్య ॥ ప॥ స్ఫుటికమణివద్భాస్వాత్ దేవః ప్రగాఢమనాఽయోని-
కృతిమనయానీతః కామవ్యసంగతవిక్రీయః । సఖిలుగవపస్లేషాఽ-
స్యవ్యపైతిరువిర్తనాక్ ప్రభవతి తథాప్యేషాబాధ విధాతుమగీర-
తామ్ ॥ ౧౭ ॥ ...

వ్యా॥ మాయాకార్యం ప్రకటయన్ । అవిచారేన్ । అచారాని గ్ధాల్లగ్న-
చనీయాసంత్యైనా సంత్యైనవా విచారముతేశ్వా వాగ్దోషాని

వేశ్యేప అసతో భావా అవిద్యమా నాకాకర్మకత్వ భాక్త్యుత్పాదీక ఉ
 పదత్యయంతి సతీశం వయతి॥ యదిన ప్రత్యయ సేతహి వశ్యేత్యాహ॥ వశ్య
 పశ్యేతి॥ కింపశ్యేత్యతలహ॥ స్ఫటికేతి॥ అనయామా యేషా అచార్యయా
 అశ్రేష్ఠయా అనర్థ కారిణ్యాభాస్వాకాస్వయం ప్రకాశో దేవః పరమాత్మా
 ప్రగాఢమతిశయేన కామపి అగర్వచనీయా వికృతం వికారం నీతః ప్రాపితః
 తహి సాకృతాత్మై వశ్యతేత్యతలహ॥ తమపక్షేషాదితి॥ తమపక్షేషాత్త
 త్సంసర్గాత్ అన్యత్సనో మనాగీషదపిరుచిః స్వస్వరూపప్రకాశః నఖ
 లుష్యపైతిగచ్ఛే॥ గ్రహేతుః, అసంగతాలనంభావతాచిక్రియావికారో
 యత్ర॥ తత్సప్తైవంశః-స్ఫటికమణివత్-యథాస్ఫటికః జపాకుసుమసన్ని
 ధానా ప్రాప్తిస్వాభావకం త్వేగ్యం న జహతి తథోపాఖిసన్నిధానా ద్వికృ
 తోపిష్వరూపాన్నహీయత ఇత్యర్థః॥ యద్యప్యేవం తథాపి బాధమతిశ
 యేన ఏషామామూ అనీరతాం విధాతుం స్వరూపాత్ ప్రచ్యావయితుం
 ప్రభవతి॥ ౨౬.

మూ॥ మతిః॥ కిం ఉణకారణం జేణ సాతహా ఉదారచరిదం దుష్టి
 లస్యపతిగోది॥

కీ శునఃకారణం మేన సాతహోదారచరితం మర్విదద్ధా ప్రతారయతి॥

రాజా॥ నఖలుప్రయోజనం కారణం వాః లోక్యమా యాప్త
 పరిణాతే॥ స్వభావఖల్వయం స్త్రీపిశాచీనాం॥ వశ్య॥ వసమ్నో
 వాయురమయంతి మదయంతి నిర్భర్త్యయంతి మదయంతి విడం
 బయంతి వితాః ప్రవిశ్య సదయం హృదయం నరాణాం కిం నామ వా
 మనయ నానసమాచరంతి॥ ౨౭

వ్యా॥ సఖిత్వేతి॥ ప్రయోజనం కాశ్యం॥ సమ్నోహయంతీతి॥ వామనయ
 నాః కపటవృష్టయః సదయం యథాస్యాత్తథానరాణాం హృదయం ప్రవిశ్య
 కిం నామ నసమాచరంతి॥ విడం బయంతి అనుకుర్వంతీత్యర్థః॥ శేషం సుగమం.

మూ॥ అస్త్రీచాపరం కారణం॥ మతిః॥ అజ్ఞ ఉత్తరం కిం॥ ఛా॥ అర్యపు
 త్రిగోతి॥ రాజా॥ ఏవమనయాదురాచారయా దింతితం, అహం
 తావత్సయా వివాహస్థియసీ, అయంచపురాణః పురుషః స్వభావాదే
 పి పిషయి నో ముఖిః, తత్స్వగ్గయమేవ పారమేశ్వరేపదేని వే

శయామితి । తమేవవమాతురభిచారియమాసాద్య నితాంతప్ర
 త్యాసన్నతయాతక్రూప మివాపన్నేనమనసా నవద్వారానిపు
 రానినిమాణయః పకోపిబహుధా లేమవిద్భిజ్యేవన వేళితః॥స్వ
 తేష్టితమథోతస్మాదిదధాతిమణావివ॥ ... ౨౯

వ్యా॥ ఏవమనయైతి॥స్వతనయంమనోరూపంపారమేశ్వరపదేత
 ద్మత్వవ్యవహారవివయైష్టానే వేళయామిష్టాపయామినితాంతప్రత్యాస
 న్నతయాతథేదసంబంధేననవద్వారానిపురానిరీరాని॥౨౬౪౪॥ లేమ
 శరీరేమవికాపిపకపవవరమాత్మవిద్భిజ్యేవపుకక్రూత్సేవబహుధా అనే
 కప్రకారేణవివేళితవప్రవేళితవ వింబప్రవింబన్యాయేనప్రవేళ ఇ
 త్యర్థః । అథోలనంతరం తస్మాన్స్వతేష్టితం ద్మత్వభోక్తృత్వసుఖత్వ
 దుఃఖత్వాదిధర్మకం విదధాతిప్రక్షిపతి । తత్రనృప్తాంతః- మణిపాపం, య
 థాజపాదిరుపాధిఃస్వధర్మరక్తత్వాది-వశోప్రక్షిపతితద్వదిత్యర్థః॥ ౨౯

మూ॥ మతిః॥ ఏచింత్య ॥ అజ్ఞాతైజాదీనీనాదాపున్యోవి
 తాదిసోవివృణాదో॥

భా॥ ఆర్యపుత్రయాద్యశీమాతా పుత్రోపితాద్యశపవచాః॥

రాజా ॥ తతోఽసావహంకారేణచిత్తస్యజ్యేష్ఠపుత్రైః

రివ్యక్తః॥తతశ్చాసాపీశ్వరః॥ ...

వ్యా॥ అవస్థాంతరమప్యహ॥తతోఽసావతి ॥ అశాపరమాత్మా
 హంకారేణప్రాచిత్తస్యజ్యేష్ఠపుత్రైఃపరివ్యక్తః అహమితివ్యవహారి
 వయఃకృతఇతియోజనా॥తతశ్చాసాపీశ్వరఇతిలగ్నివగ్లోకౌవసాగరకం॥

మూ॥ప॥జాతోఽహంజనకోమమైషజనోయేత్ర॥కళత్రయం

పుత్రామిత్రమరాతయోవసుబలవిద్యాసుహృద్బాంధవః । చి

త్తస్పందితకల్పనామనుషతస్విద్వానవిద్యామయింకద్రావేశ్యవి

ఘూర్ణితోబహువిధాఃస్వప్నానిమావశ్యతి॥ ౩౦

వ్యా॥ తతఃకింస్యాదతతహ॥ జాతోఽహమితి విద్యాకళాశ్వరః
 అవిద్యామయింఅవిద్యాప్రకానాంకద్రావత్యప్రాప్యబహువిధానసేకా
 కారానిమాః స్వప్నానిమావశ్యతి॥కీదృశోవిద్యాః, విఘ్నగోతఃవిద్యుత
 స్వరూపః॥ పునఃకీశ్వరః, చిత్తస్యమనసఃస్పందితంచేష్టితం తస్యకల్పనాం

౧౨

ప్రబోధచంద్రికయే సవ్యాఖ్యానే

రవనాంలనుపతన్నసుగచ్ఛాభిమానకాకా, జాతోహంజనకౌమమైవభి
త్యాదికా - సుగమమన్యత్ ॥ 30

మూ॥ మతిః ॥ అజ్ఞుడైవవందీహదీహతరణిద్దావిద్దాఽలపు
బోహవరమేసరేకహంపబోభోప్వతీభఃస్సది॥

భా॥ ఆర్యపుత్రపవందీగ్గుదీర్ఘతరః కద్రావిద్రావితప్రబోధ పరమేశ్వరేక
థంప్రబోభోత్పతీగ్గుదీర్ఘతరః॥

రాజా॥ సలజ్జమధోముఖ స్తిష్ఠతి॥ మతిః॥ అజ్ఞుడైవకీర్తిగురులరలజ్జా
భరణమిద సేతరోతున్ద్వింభూదోసి॥

భా॥ ఆర్యపుత్రకీర్తిగురులరలజ్జాభరణమితశేఖరస్తూప్తీంభూదోసి ॥

రాజా ॥ ప్రియేనైవ్యంప్రాయోణయోషితాంభవతిహృదయం
తేనసావరాధమవాత్సానంశంకే॥ మతిః॥ అజ్ఞుడైవఅన్యతాతాత్పతి
తపజాసరసవపుత్రీస్స ధమ్మశ్శేవాపారపత్నిత సుభక్తుగోహిత
అభిలంబిహణంతి॥

భా॥ ఆర్యపుత్రఅన్యతాఃస్త్రియః యాస్సస్వరసప్రవృత్తస్య ధర్మాథ
వ్యాపారప్రస్థితస్యభక్తిహృదయేప్పితంఽఘ్నంతి ॥

రాజా॥ స్రీయే॥ ప॥ మానిన్యాశ్చైరవిప్రయోగజనితాసూయా
కులయాభ వేచ్ఛాంర్యాదేరనుకూలనా మపనివ దైవ్యామయా
సంగమః॥ గూఢ్స్థీంచేద్విషయానపాస్యభవతీతిపైన్మహూర్తంత
తోజాస్త్రిస్సప్తసుషుప్తిధామవిరహాన్ప్రాప్తఃప్రబోధోదయః॥ 30

వ్యా॥ మానిన్యాశ్చి॥ యదిఉపనివ దైవ్యాః మాయాసహసంగమస్సన్య
తేతదాప్రబోధోదయః ప్రాప్త ఇత్యస్వయః ॥ కీదృశ్యా ఉపనివ దైవ్యాః
మానిన్యాః (స్త్రీ) గామీమ్యాకృతః కోపోమాన ఇత్యభిధీయత ఇతి తక్ష
ణాత్ ఈమ్యాకృతకోపవత్త్యాః- చిరంవిప్రయోగోవియోగస్తేనజనితా
యాఅసూయాఈమ్యాకృతయః అపలాయాః వ్యాకులయాః సంగమే
హేతుః శాంత్యాదేరనుకూలనాదితి॥ హేత్వంతరమాహ॥ భవతీతి॥ భవతీ
ఽసయానపాస్యముపూర్తంతూఢ్స్థీంబిపైజ్యేత్ తదాజాగ్రత్సప్తసు
షుప్తిధామవిరహాది॥ ధామశబ్దోక్తస్థానవాచకః॥ తథాచాయమభిప్రాయః,
జాగ్రద్భావభిమానస్థానాభావాచ్ఛాంత్యాదిమతో విచార ప్రవృ

శ్రీశ్యామకర్ణాశ్రయసంగాధావాలప్రబోధోన్నతిః ॥ ౩౦ ॥ ...

మతిః || అజ్ఞానోత్తరజ్యోతిర్వంశబద్ధుమాహౌ నిభగంభీ నిబద్ధస్స
విబంధమోక్షో నవాదితదోతాపణిచ్చానుబంధోజేష్టఅజ్ఞతో
భోదుత్తిసుప్తుమేపితం ||

భా । ఆర్యపుత్రయద్యేవంకులప్రభాః కృతగ్రాని నిబద్ధస్యాపి బంధమో
యోభవతతదాతయానిత్యాసేబంధవవార్యపుత్రోభవన్వతి సుమృతేప్ర
యం । ...

వ్యా॥మతిః॥ ఆర్యపు స్రవ్యధన్వ (నిహంకారః తస్మిన్ధన్వతనభి
మానినోపియదిబంధమోక్షఃసంసారివృత్తిః-తదాతయాఉపనిషద్రేవ్యా
నిత్యానుబంధపక్షత్యసంగతిరేవభవన్వినిపాక్రితాన్వయః॥ ...

రాజా॥ యద్యేవం ప్రసన్నాస్థాన్యహి విరచిస్త్యం మనో
రథాః॥ తథాహి ॥ ప॥ బద్ధైర్వోముధావిభజ్యజగతా మాదిః ప్ర
భుశ్చాశ్వగః॥ తీప్తయైః పురుషః పురోమవః మవ్యత్వోః పదః ప్ర
పితః॥ తేహం బ్రహ్మభిధాం విధాయః ధివత్ ప్రాణాం పంః ద్య
యాపాప్రియశ్చిత్తమిదం మయా పురః సౌ బ్రహ్మణ బంధీయతే॥
3-2॥ తద్భవతు ప్రస్తుతః థానాయ ప్రబోధోశ్చిత్తయే శమాక్ష
యోజయానుభవినీహం॥ తే॥ ఇంద్రీకృష్ణమిత్రమితి॥ తే ప్రబో
ధవందోదయనామ్నీనాం కే ప్రమోదతే॥

వాఙ్మయైకత్వమును సావాత్మబ్రహ్మైకత్వాం విధానంగ్రహిస్తా
కథావంశీయతే॥ కింకృత్వా, తేహంపూర్వోక్తానాం బ్రహ్మైకత్వాం
ప్రభేదకానాంవిద్యయాబ్రహ్మైకత్వాసాక్షాత్కారేణప్రాణాంతర
హంతంప్రాయశ్చిత్తనికలప్రసిద్ధంవిధాయకృత్వా । తేహమత్యంతేహే
యైర్జగతామాదిప్రభుః స్వతంత్రశ్శాశ్వతోఽవిదాశీ వసంభూతోవిప్రసు
పఃసరమేశ్వరఃపురేషునరకాయాదిషుపకవవబహుధావిభజ్యుబధ్వా ఓ
ప్రాప్తప్రతేశ్వమత్యోఃపదంజననమరణస్థానంప్రాపితః ॥ శ్లో ౧౦౦౦
ధానాయ పూర్వోక్తార్థసిద్ధయేప్రబోధాత్మకం ॥ ౧౦౦౧ ॥ అశూనా
త్వాత్కారోశ్చ్యుతయే॥

అతిప్రబోధ చంద్రుడు వ్యాఖ్యానేతాను. అతిప్రబోధుడు

శ్రీమద్భగవద్గీతాసారము

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

ప్రబోధనం ప్రదయే ద్విరయోంకః

ప్రథమేంశేజ్ఞానకృతానిభిరపిభేదావభాసితత్వాద్వైతావభా
సాన్నిరసృజితప్రతిపాద్యవివేకోద్యోగముపశ్చిత్త్య ఇదానీందివ్యతీయేంకే
మహామోహవిపితస్తధర్మాసుతానవైకల్యాయదంభాదీః ప్రేషయతి
తతోక్తిం దంభంవినాయః క్రియతేనధర్మైశ్చత్యాది । సామాన్యేన ఆ
మాత్యామంక్రిణఃతస్మాదేన అపహితై రవధానయైః :- సావధానై రి

మూ॥ తతఃప్రవేశతిదంభః॥ దంభః॥ ఆదిష్టాప్తిమహారాజమ
హామోహనియథానగ్రహంభప్రతిజ్ఞాతంసామాన్యేనవివేకేన
ప్రబోధోదయాయప్రేషితాశ్చతేషుతేషురీధైషుశమదమా
దయఃసంబాధయసుస్థాకీయవస్థితేకులత్వయోభవద్భిరవహితైః
ప్రతికర్తవ్యః॥ గ్రహస్థాన్యాంపరమముక్తియైత్రం వారాణసీ
నామనగరీతన్యవాంస్తైత్రైత్వా చతుర్ణామప్యాత్రమాణాం
నిశ్చేయిగవిఘ్నార్థంప్రయతతామితి తదిదానీంవశీకృతభూ
యితామయావారాణసీసంపాదతత్త్వస్వామినోమయాయథా
నిష్టిస్తతదేశః॥ తథాహి మదనిష్ఠితైరిదానీం॥ ప॥ వేశ్యావేశ్యమనీ

శృంగేః॥ శృంగీకర్తవ్యః॥ మరీకతవ్యః॥ నిశ్చేయస విఘ్నార్థం మోక్ష
విషయానపాశ్యం ప్రయతతాంఅనిశయితోయత్నః॥ క్రియతాంఅప్యయత్నే
మన్తేధామవిరహాది॥ ధామనిష్ఠిస్తయథాత్వయాక్తః అదేశః॥ అజ్ఞా । మద
యః॥ బాగ్రిదావ్యభిమానస్థానైన అనిష్ఠితైర్దాభితై రిశ్యతాం ॥ వేశ్యతి ॥

ద్వితీయాంకః

ధూర్జయః పక్షేః, దివాదికపవజగత్ సరవారీసముదాయాన్నకమిత్యనేక
 ప్రకారేణ సర్వజ్ఞత్వాదివ్యవదేశేన వంచ్యతే ప్రతాగ్యతే। కింకృత్వా, వే
 శ్యావేత్తసువారవిలాసనీమందిరేషు కుపారాత్కీర్తిత్యాపరికవృత్తిః కీదృ
 శ్యః కుపాః, ఉన్నిత్రః ప్రకాశయంత్రకటశ్చంద్రోయమతాః కీదృశై
 ధూర్జయైః, శీఘ్రమన్యంతగంధోయత్రతాగ్యతలనావక్రమికామినీ ము
 ఖంత్రతలసవోమాదకప్రవృత్తిశేషః నుదిరావా తయా మోచితైస్సతు
 ష్టైః పునః కీదృశైః నిష్ఠాః అలంకారోమన్యనోన్యవేనుగి తీగసః ప్రతీత్య
 హంతైః॥ యథైషభిత్వత్తరాన్వయః జ్వలిన్నిత్రాసూక్ష్మాద్భవం సుగం
 ధుగంధిలనావక్రమికామోదితీర్తిత్యాగ్యతలనావక్రమిక
 నైరున్నిత్రవంద్యోకపాః। సర్వజ్ఞాత్వం దీక్షితాభిలీపం
 ప్రాగ్నితూలాభిలీపం ప్రాగ్నితూలాభిలీపం ప్రాగ్నితూలాభిలీపం
 గద్యంచ్యతే॥ ౧॥ ఏలోక్యకావ్యయం, ధోధా, ఏమోర్ధ్వ
 సాంప్రతమితవవాభివర్ణతే। యదైషః॥ ౨॥ ఏలోక్యకావ్య
 నేన సన్నివ జగత్త్రయమ్। ధోధా, ఏమోర్ధ్వసాంప్రతమిత
 యోపసాసన్నివ॥ ౩॥ తథాతరం, ధోధా, ఏమోర్ధ్వసాంప్రత
 ధాప్రదేశాదాగతోభవిష్యతి తదిత్యేవాగ్యా హంకార్యన్య
 త్తాంతమనుసరిష్యామీతి॥ తతః ప్రవిశ్య హంకార్యన్యన్య
 అహంకారః॥ అహంకారాన్నివ జగత్త్రయమ్॥ తథాహి॥ ౪॥
 నైవాత్రావిగ్రహోద్భవం వివిధం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం

వాక్యైర్గతత్త్రియంభత్సయన్నివేత్యనువంగః ఉపహాసస్సపహం
 కుర్వన్నైవేత్యత్రతనువంగోజగత్త్రయమిత్యన్యన్య॥ ౫॥ వృత్తిః, తం, మావా
 రంతనుసరిష్యామిజ్ఞాస్యామి॥ నైవేత్తనువంగః, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 రోః ప్రభాకరస్యనువంగం నైవాత్రావనైవత్రతం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 లంకాస్థం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం
 తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం, తాత్పర్యం

ప్రబోధచంద్రోదయ సవ్యాఖ్యానే

స్వసూక్ష్మప్రచుపినాభిగతంచదుక్తంచుతరాంనవహవ్రతం పాశు
పవ్రతంతర్నంబంధిసీమాహవ్రతీపాశుపతాస్త్రసంహతిః నేక్షితానవ్య
ప్రవస్తుచారణాసూత్రావస్తుబౌద్ధపదంబ్రహ్మతద్విచారణాసూత్రా
దుర్విజ్ఞేయేత్యథః । ఏవంసతీస్వస్థైఃపండితానామస్తాకంనకించిద్వివే
చనీయసుస్తీస్వస్థవీతైఃకథంస్థీయతే ॥ ౩ ॥ విలోక్య-శుద్ధవైదికానతిశేషః
అగ్రావధారణంఘరాఃకర్ణశ్చయరహితాః । పునరన్యతోఽత్వా - విలో
క్యతిశేషః । భిక్షానూత్రే ॥ భిక్షామాత్రార్థంశృహీతంయతివ్రతంయైస్తే
భిక్షామాగ్నిప్రయోజనంనముక్తిః - శృహీతయతివ్రతాః నతుయతయ

పాపాదభేరధిగతం మా హవప్రసేక్షితా సూత్రైశ్చ ప్రవిచారణా
 నృపతుభిస్త్వస్థైః కథంభీయతే ॥ ౩॥ విలోక్య ॥ ఏతే తావదర్థావ
 ధారణం భుక్తాః స్వాధ్యానూభ్యయనమాత్రిరతావేదః శ్లాఘ
 కావన ॥ పునఃస్మృతోగత్య ఏతే చ భిక్షూ మాత్రస్య హీన యతివ్ర
 త్యా ముండీ ॥ ముండాః పుండినున్యావేదాంతశాస్త్రం వ్యాకుల
 యంతి ॥ విహస్య ॥ ప ॥ ప్రశ్నతోచితప్రమాసంధిర్దుష్కాభిహ
 యినః ॥ వేదాంతాశ్చితస్తాః శిష్యాన్ శిష్యవరాధ్యతే ॥ ౪ ॥ త
 తేనై గ్యాన్తీశ్శిష్యుసిగురుశరణితోదయాయ ॥ పునఃస్మృతోగ
 త్య ఏతే చైవ పాపావతాపయోమగన్త్యస్తాపాదమతాః పశ
 వః పాపండావిపతసుపాంసంభావణాదపిన గానరకం ప్రయాంతి
 తతేతేదన్త్యపథాన్యారంభరహితనీయాః ॥ పునఃస్మృతోగత్యా ॥

ఎతేవ || ప : గంగానదీతరంగశీతలశిలావిన్యస్తభాస్వచ్ఛశ్రీసం

ఇత్యర్థః । మండితం ముండయై నై- నతు ముండితమనసభ్యాన్యథః । ఆత్మసం
పండితం ముస్యం తే తేపండితం మన్యాః నతు పండితా ఇత్యర్థః ॥ ప్రశ్నాయాది
తే ॥ ప్రశ్నాయాది ప్రమాణసిద్ధియోఽర్థః ప్రశ్నాద్విరుద్ధోయోఽర్థః స్వగూఢ
నూపి ననుభవస్యేకంబీః । వేదాంతాయదికాస్త్రాణి తహాపాక్షైః
కిమపరాధ్యతేనకేనవీన్యథః ॥ ౪॥ తదేతైరితి ॥ వాక్యైశ్రణంవాచాంమిత్ర
ణంసంభాషణమియావత్ । దురితోదయాయ పాపోన్మత్తయేదుఃఖ
నాభ్యస్తంబితమానస్తో నకాదత్తాప్రయ్యై నై ॥ గంగాతీతే ॥ అహూ
ఇత్యాశ్చ క్షే

దంగృహమేధినోగృహస్థస్య॥దంభమజానన్నాహమ్మద్భిందురితి॥ ఏషా
 దంభః మూఠాశ్చవమూఠామానివస్సురితిహమప్రతిభాతి । కీదృశః, మృ
 ద్భిందుభిఃస్మన్మితవతులతిలకైఃలాంభితానివిహ్నితానిలలాటాదీ
 నిజాన్వంతానయస్యసః, పునః చూడాగ్రంశిఖాగ్రంకణకటిపాణిమ
 విరాజనానాదర్శ్యాంకురాయస్యసః ॥౬॥ భవతుఉపసర్పామ్యేనమిత్యా
 రభ్యయప్రశ్నోక్తియానాన్వంతం సుగమమ్ ॥ అతిథీననాగతపూర్వార్వా
 తలార్హిణ్యోక్తియాగృహిణోగృహస్థానోపలిప్తంతి ససమ్ముఖమా

క్రమస్ససమరిపవిప్రమేతద్విప్రీదివసనివాసాయస్థానం । ఇతి
 ప్రవేశంనాటయతి ॥ ఒలోక్య॥ అయే ॥౭॥ మృద్భిందు, లాంభిత
 లలాటభుజోఒరోరఃకంఠోస్థపృష్ఠ చిబుకోరు కపోలజానుః । చూ
 డాగ్రంశిఖకటిపాణిపిరాజమానదర్శ్యాంకురఃస్ఫురతిమూర్త్యవై
 వదంభః ॥౮॥ భవతుఉపసర్పామ్యేనం ॥ ఉపసృత్యకల్యాణం భ
 వతాం॥ దంభః॥ హంకారేనైవై సంవారయతి ॥ప్రవిశ్యవటుఃస
 సంభ్రమం॥ బ్రహ్మకూరతపవస్థీయతాం॥యతఃపాదౌప్రత్యా
 ల్లేయదాశ్రమపదంప్రదేప్తవ్యమ్॥ ఆహంకారః, సక్రోధమ్॥ఆః
 పాపగురుష్కరజేశం పాప్రాప్తఃస్త్రయశ్రశ్రోత్రియానతిథీనాసన
 పాద్యానిభిరపిగృహిణోనోపలిప్తంతి ॥ దంభః॥హస్తసంజ్ఞయా
 సమాశ్వాసయతి ॥ వటుః ॥ ఏవమారాధ్యపాదాఅజ్ఞాపయంతి
 దూరజేశాదాగతస్యార్ధస్యకులశీలాదికంసమ్యగస్యాకంఠిదితం॥
 ఆహంకారః॥అకథమస్త్యేకమపి కులశీలాదికమిదానీం పరీక్షిత
 వ్యం శూరియతాం ॥౭॥ గౌడంరాష్ట్రమనుజ్ఞమందిరవమా త
 త్రాపిరాధాపురీభూఃప్రేక్ష్యకనామధామవరమంశిత్రోత్తమోనః

యాంతి॥ నిమగ్నంభశివ్యః- వదతీతీశేషః॥గౌడమితి॥గౌడంరాష్ట్రందేశః
 అనున్తిమంసవిశ్యతేఉన్తిమంయస్తాశ్చదనుత్తమం - తతాపిరాధాన
 గరినిరువమా తత్త్రిరాధాపుర్యాం భూరి శ్రేష్ఠిక ఇతి నామ యస్యతస్య
 పరమంధావతత్కృష్ణగృహమస్తీతీశేషః॥ తస్మిన్నస్తాకంపితా ఉన్తి
 నుఃఉత్కృష్టః-ఉన్నస్థనామనోవా-అస్తీతీశేషః తత్పుత్రా వహకుల-
 శ్చాత్రదగ్ధినిః॥ ఏతస్మిన్సర్వవైవవిదితాభివ్యక్తః-తేషాంపుత్రా

కామపిపాసాధౌ- ప్రజ్ఞాబుద్ధిశీలస్వభావవివేకః పాండిత్యం ధైర్యం
 ధీరతావినయోననతాతచారశ్చవైగుణైరుత్తమః సర్వోత్తమశ్శతధః
 ౭॥ దంభశత్యారభ్యతథాహిత్యంతరిగదవ్యాఖ్యాతం॥ అహూతిత్యు
 పమాసోక్తిః॥ అపూర్వమిదంబ్రాహ్మణ్యం॥ అస్మప్తేతి॥ హింశ్చిరింభూ
 పాలారాజానః అస్యదంభస్యపాపపీతస్య అంతే అవసానే నికటేభూతలే
 చూడామణిమరీచిభిః మకుటమాణిక్యరత్నభిః సీరాజయంతి అతికక్రియ
 యోవచరతి॥ కీన్దృశాభూపాలాః, అస్మప్తచరణాః సస్మప్తచరణోయై
 ధైచరణస్పర్శరహితాశ్శత్యధః॥ పతేన గాజపూజానిబంధనమేవ బ్రాహ్మ
 ణ్యం న విద్యాతపోవృత్తైర్ద్రాగ్భికానామితిభావః॥ ౮॥ అహంకారశత్యార

పితా॥ తిత్తుత్రాశ్చనుహామలానపిపితాః కస్యాత్ర తేమామపిప్ర
 జ్ఞాశీలవివేకధైర్యపరయాచాధైరహంకోత్తమః॥ ౭॥ దంభః వ
 టుంపశ్యతి॥ ఎటు॥ తాతాభూతల్యపూత్యాభగవత్ పాదశౌచం
 పథీయతాం॥ అహంకారః స్వగతః భవతు రోహరోగపవంక్రి
 యతేతథాక్యత్యోపసర్పతి॥ పాథి॥ దంభావేషయిల్యసా
 రేణావత్ స్థీయతానాగహతాబ్రాహ్మణిశ్చిరింభూప్రసూరి॥
 అహంకారి॥ అహూతిభూగర్వమిదంబ్రాహ్మణ్యం॥ ఎటు॥
 బ్రహ్మకావమేతత్, గాహూతి॥ అస్మప్తచరణాహూతియూతా
 మణిమరీచిభిః సీరాజయంతిభూపాలాః పాపపీతాః సర్పభూతలంకార
 డంభః॥ బ్రహ్మకాయోన్మేషేవంతిథాన్వసేత్తకమవిదితవృత్తాంతో

భ్యశ్శనిమలేమూర్త్యాశ్చ తంబుబోధం॥ సుబోధమధ్యే పరేషామానసోప
 వేశనేలహంతారోన్మనాచారోన్మనమాగర్భసామానాపిత్యసేనధ్వని
 తం॥ నాస్మాకమిహ॥ అస్మాకంధనసాతానధాక్ష్యలంకాకుంభావృక్ష
 లానామయాపునస్సమీక్షితోన్మయాశాంకన్యాన్యభావజ్ఞానోన్మేసకా
 రణేనఅహంతాతాధిశిపిత్తధికరత్తమైరుత్తమైర్నిశ్యంసంబంధానాన
 రేవృత్తశత్రుతనాత్ సంబంధకృతయిత్తమన్వయః॥ అచారానిశయం దృ
 యతా॥ అస్మాకంస్వాలకః అస్తత్స్వాలకః తస్యమిత్రంతస్యమాతులః మా
 తుర్భూతా తస్యపురాకన్యా సాయతోహతాః మిథ్యాభిగతా మిథ్యా
 కికావయైతత్తంపరివరాలోపంపరాసంబంధాత్ మయాపేయస్య

పిప్రేమాస్పదమపి స్వగృహిణీపోయ్యితాత్యక్తః ॥ ౯ ॥ సదనమితి ॥ అహం
పూర్వమంభోజయోనేహి ॥ రణ్యగర్భస్యసదనంగృహంవ్రతు్యవగతః ॥ బ్ర
హ్మణాగోమయాంభఃపరిహృజితనిజోరాగోమయయ్యైనలంభసాదలేన
పరిసనంతాత్ హృజితఃశోధితఃయో నిజస్వీయియడారుఃఅంకఃగన్తికాసశ
పథంయథాస్యాత్తిథాఅనునీయమానయిత్వాఉపవేశితః ॥ కేషుసత్సుఉ
చ్చైతిశయే మునిభిస్సపదితృణపవతసనేమూర్ఖైరేషుశ్యక్తేషుసత్సు
ఏతేనహిరణ్యగర్భస్యాపవయంమాన్యాఃకింపుననానుష్యాణామితి వ్యజ్య
తే ॥ ౧౦ ॥ వస్త్రపోవ్యుంభితమిదమిత్వాహంహంకారః ॥ అరేణి ॥ అరేణి తిన్ద్రచస
మౌర్ధనేవాసవఃశతక్రతుఃకశవనకౌపీత్యర్థః ॥ అహల్యాగామిత్వాదితిభ్య

భవా ॥ రథాహి ॥ ప ॥ సదనముపగతోహంపూర్వమంభోజయో
నేస్సపవముభిరుచ్చైరాసనేమూర్ఖైరేషుసశపథమనునీయబ్ర
హ్మణాగోమయాంభఃపరిహృజితనిజోరావాళుసంవేశితోప్తి ॥ ౧౦
అహంకారః, స్వగతం ॥ అహూదాంభికబ్రాహ్మణస్యాత్మ్య
క్తిః ॥ విదింత్య ॥ అథవాదంభస్యైవ ॥ భవత్స్వేవంతావత్ ॥ సకౌర్ధంత్ర
కాశం ॥ అఃకిమేవంగర్వాయసే ॥ ప ॥ అరేకశవవాసవఃకథయకౌత్ర
పన్ద్యోద్భవోవనప్రభవభూమయోజగతికాయుషీణామపి ॥ అవే
హితపసోబలంఘనపురందరాణాంశతంశతంచపరమేష్ఠినాం పత
తువాముసినాంతం ॥ ౧౧ ॥ గంభఃవిలోక్య సానందం ॥ అయే ఆ
ర్యఃపితామహూస్తాకవహంకారః ॥ అర్యదంభోలోభాశ్చజ్ఞౌ
హంభో ॥ అభివాదయే ॥ అహంకారః ॥ వత్సలయ్యుష్మాభవబాలః

నితం ॥ అక్రొజగతివన్ద్యోద్భవోబ్రహ్మకీర్తికథయ- స్వకన్యాగామిత్వాదితి
తాన్యగ్యం ॥ జగతియుషీణామపిహంత్రరక్ష్యణామపిప్రభవభూమ
యఃఉత్పత్తిభూమయః ॥ కాఃకికయః ॥ ధీవరకన్యానోవ్యాసః ॥ కుంభసంభవో
గస్త్యఃపారిశ్రావ్యఃశృంగీపవమాదీన్యత్పత్తిస్థానాతిధ్వనితం ॥ శుద్భశం
మమతపససామర్థ్యమస్తీత్యాహ ॥ అవేహీతి ॥ మమతపసోబలంఅవేహి
జానీహి ॥ కింతిస్తదాహ ॥ పురందరాణామింద్రాణాంపరమేష్ఠినాంబ్రహ్మ
ణాంమునీనాంమనసీలానాంవ్రత్యైకంశతంచపత- మస్తపసామర్థ్యాత్స
ర్వంఅహంకారికమితిభావః ॥ ౧౧ ॥ అహంకారశ్చి- వదతితిశేషః - చిరకా

అవిప్రకష్టాద్భుతముకాలఁగఁబాల్ నసమ్యక్ ప్రత్యభిజానామినపరిచినో
మిఅథేత్యాదిప్రసాదఃకృతత్వంతోద్రంభఃస్పష్టార్థఃవత్సనయేతిఅత్యా
హితంఅత్యుత్తమంఅతిఅసమంతాల్ అహితంఅత్యాహితమిన్యధఃతద్వ
త్తంతంనహామోహసమాచారం ప్రత్యేతుఃజ్ఞాతుఃస్వాగతమేవసుష్టే
వాగతం-రాజధానీరాజానోధీయంతేవసంస్యస్యామిరాజధానీ రాజవి
సతిః నిరూపితావిచారితా తత్రైస్థానవ్యమితిభావఃవివేకస్మదవరోధః
ప్రతిఘాతస్తావశ్యకోయతస్తస్యాంఃసంతరంనివాసమిచ్చతివారాణస్యా

అల్పసి మయాద్వాపరాంతేద్భుతః సంప్రతిదిరకాలప్రకష్టా
ద్వాధ్యక్షగ్రస్తతయాచ నసమ్యక్ ప్రత్యభిజానామి అభ్యర్థము
మారస్యానృతస్యకుశలం దంభః॥ అథకేంసోష్యత్రైవనహామో
హస్యాన్జ్ఞయావత్తతే నహితేనవినామపహాత్తానస్యహం జీవా
మి॥అహంకారః॥ అభతవమాతాపితరౌన్యస్తాల్ భావపికుశలా ॥
దంభః॥ తావన్యత్రైవనత్తతే, తయోర్వివాహణవాసిన్యమి ॥
అర్యమిత్రైపునరప్రదేనప్రయోజనేనప్రసాదఃకృతః॥అహంకారః॥
వత్సమయామహామోహస్యచేరసకాశాదత్యాహితంశ్రుతం॥తే
నతద్వత్తంతంప్రత్యేతుమాగతౌషి॥ దంభః॥ తేహస్వాగత
మేవార్యస్యయతోమహారాజస్యాపిత్రంబ్రహ్మకాదాగమనంశ్రూ
యతే॥ అస్తచకించదంతీయదేవేనవారాణసీనాచనగరీరాజధా
నీనిరూపితేతి॥ అహంకారః॥కింపునఃకారణంవారాణస్యాంసర్వా
న్ననామహామోహస్యావస్థానే॥ దంభః॥ అర్యసమవివేకావరోధ
పవ॥తథాహి॥వ॥విద్యాప్రబోధోదయవత్సభామిర్వారాణసీ బ్ర
హ్మపురినిరత్యయా ॥ అతఃకులోచ్ఛేదపథిఃకృత్సర్వవస్తు మత్రే

మిత్యాహ॥తథాహి॥వారాణసీవానయోగ్యోవివేకపవిత్ర్యాహ॥విద్యే
తి॥సవివేకఃఅతాహతో॥అత్రవారాణస్యాంఃనిత్యమేవసర్వదైవనివస్తుం
నితరాంవాసంకతుమిచ్చతికీద్యతోవివేకః,కులోచ్ఛేదపథిఃకులోచ్ఛేదక
రణవ్యతాంఃకీద్యతో॥ అతఃకుతః,యతః దురగ్యయాఅవివాశాబ్రహ్మ
పురిశివనగరీబ్రహ్మశబ్దశివవచనః - ఉక్తంచ 'బ్రహ్మజ్ఞానంప్రధానంచ
తేత్రజ్ఞోంకారబుద్ధయః మోక్షోహిరణ్యగర్భశ్చమంత్రోవేదశ్చివస్తవేతి

వారాణసీవిద్యాప్రబోధోదయజన్మభూమిఃవిద్యాచక్రప్రబోధశ్చరయోరుద
యఃతస్యజన్మభూమిః-విద్యాబ్రహ్మకారాంతః కరణవృత్తిః తద్వృత్త్యుప
హితం చైతన్యం ప్రబోధఃతయోర్జన్మభూమిరిత్యర్థః॥ ౧౨

యద్యేవమితి॥యద్యేవంపవంఃధావారాణసీతశేషః-తహిఅయమథోఽ
౨శశ్యప్రతీకారశ్చియోజనా॥ అశశ్యప్రతీకారశ్చేకారణమాహ॥యతఃప
రమమితి॥ఇహవాగాణస్యాంపురవిజయ్యాశ్రీమహాదేవఃభగవాన్పద్మశై
శ్వర్యపంపన్నఃసరాణాంజీవానాంఅంతికాలేప్రాణోత్క్రమణ సమయే
భవఃసంసారఃతస్మాద్భయంతేనకాతరాభీతాఃతాన్తారయతీతితారకః
తంప్రబోధబ్రహ్మైవతస్యలక్షణంధయనిప్రకాశయతి॥కథం భూతానాం
సరాణాం,పరమంపవంఃధ్యేయస్థానంఅవిమహంయద్వాపరమంబ్రహ్మపశ్య

చ్ఛుతినిశ్యమేవసః॥ ౧౨॥ అహంకారః సభయం॥యస్యేవమ
శశ్యప్రతీకారిపవాయునర్థః॥ యతః॥ ప॥పరమమవిమహంపదంస
రాణాంపురవిజయ్యాకనునావిధేయచేతాః॥కథయతిభగవాన్సహం
తకాలేభవభయకానరతారికప్రబోధం॥ ౧౩ ॥ దంభః॥సశ్యమే
తత్॥తథాపివైతతా-మక్రొధాశ్యభిఖూతానాంసంభావ్యతే॥త
థాపయదాహరంతి తైర్ధికాః ॥ ప ॥ యస్యహస్తాపాదౌసుసంయ
తానునలైచ్చవసుసంయత ॥ విద్యాశవశ్యకీర్తనైచ్చసూక్ష్మకథలను
శ్నుతే ॥ ౧౪ ॥ సేవ్యే ॥ భోభోజనావిమఖిలుసంప్రాప్తోదేవా
మహామోహాః॥తేన॥ ప॥సవ్యంతైశ్చంకనానాంస్థానికమణిశిలా

తేప్రాప్యతేతస్యచంద్రాస్తీస్థానం అవిమహం అజానరాం ॥ కీదృశోమ
హాదేవః, కనుణయా విధేయంప్రవర్తనీయం చేతో యస్యసః ॥ ౧౩ ॥
సశ్యమేతది॥యశ్యపితంకరః సచ్చిదానం వాక్యార్థరూపంబ్రహ్మవారా
ణస్యాంప్రకాశయతీతిసశ్యం॥తథాపీశ్యగ్రణసేవయోగనీయం॥తైర్ధికాఃవై
దికాఃకిముదాహరంతితదాహంయస్యేతి ॥ యస్యహస్తాపాదౌసుసంయ
తౌపారమేశ్వరమేవకార్యంకుర్వాశౌనశుబ్రహ్మణ తాడనాది,మనశ్చసు
సంయతమేవకానువాసక్తిమేవ॥ విద్యాశస్త్రస్తీర్థకమాహాశ్చ్యక్షానంగ
వశ్చంద్రాయణాదికీర్తనాదివాసవంయఃకరోతిసతీర్థ ఫలమశ్నుతే
ప్రాప్నోతి ॥ ౧౪ ॥ రాక్షామాగమనేయాన్యపేక్షితాన్తాన్తేజాన్యాహ॥

వ్యం దై రితి చందనానాం నివృత్తం దై స్స కైః శ్చ టికాశ్చ మణయశ్చ తప
శిలాయానుతాదృశ్యవేదికాః శ్చ టికరత్నశ్చ తాని వత్సరాణి సంస్క
యంతాం పరిష్కరియంతాం । యంత్రమాగాః జలయంత్రద్వారాణి
క్రీడాథమాపజేషు రదితాని మోచ్యంతా ఉష్ణత్వం తాం అనేనావశ్యం
గారోధ్వస్య తే । వారిధారాజలధారాః స్పృహేషు పరితః శ్చ గ్రస్తతః ప్రసరి
తుః సగరాలంకారోఽనేన సూచితః । స్ఫురతీ దీప్తిమంతః ఉరవః స్థూలాః
మణయోయానుతాదృశ్య స్తోరణానాం శ్రేయః । యః సమం
తావత్ సుత్యుక్తుడృష్టియంతాం ఉద్వేగస్స త్యంజనం తాం జన్మహానా
మలంకరణం సూచితం । నేదమన్యతానాం సోపాంత్రయాలమరాణాం
దేవానాం పరిపింఠి తస్య సమీధా మన్వరూపం తస్య ద్విరానానామా

వేదికా సంస్కరియంతాం మోచ్యంతాం యంత్రమాగాః
ప్రసరితపరిత వారిధా గాస్పృహేషు ఉగ్రీమంతాం మ
తాత్ స్ఫురదరుమణయః శ్రేయస్తోరణానాం ధూమంతాం
సౌభమూర్ధ్వస్య రసోగ్రస్థ వేదితాః పితాకాః ॥ ౧౦
భిః ॥ అప్రత్యానోష్ణ మహాతాగః తస్యోగ్ధాః శ్రేయం
భావ్యతామాగ్ధృణ అహంకారః పరభావ్యతామాగ్ధృణాం ॥
ప్రవేశకలితతః ప్రసరిత పామోహబాంధవశ్చ పామోహాగ్ధృణాం ॥
మహామోహాః పామోహాగ్ధృణాం ॥ ౧౧ ॥ యః ॥ తథా
హి ॥ ప ॥ అత్తాస్తి శేషోద్వ్యతిరీక్తమూర్తి ర్భూర్తి లోకాంత

పాః పతాకాధూయంతాం కంఠ్యం ॥ అనేన సగరద్వారపరిమేళ రోధ్వ
స్య తః । పతత్యస్వం మహామోహాప్రవృత్తికలితమిహ సూచితం । ప్రత్యాన
స్త్వం అతిశయీపమానతః ॥ ౧౨ ॥ తస్యోగ్ధాః మనోనేత్ర ॥ యస్మాదాగర
ణాదతినికటవతీకత త్తస్మాత్కారణాత్ ప్రత్యాన సేన సత్త్వం ॥ మనోనే
త్రోగ్ధాః ॥ తతః తతి ॥ పభవతః స్వసావధ్యై సమహామోహాః ప్రత్యానోద్వ్య
యః । చకారోభిన్నత్రవః పరివారశ్చ సేవకవర్గశ్చ ప్రవేశకలితస్య
పంగః । నిరంకుశః జడభయః నిర్భర్యాదామూఢాః ॥ నిరంకుశత్వం ప్రకట
యతి లోకాయతికమతేన । అత్యైత ॥ దేహోద్వ్యతిరీక్తమూర్తి రాత్తాస్తి
సలత్తాలోకాంతరితః స్వర్గలోకంగతః ఫలానాం స్వగ్రాహీనాం భూతే

యత్ ఇయం ఆకాశతరోః ఆకాశవృక్షస్య ప్రసూనాత్ ప్రసూనోఽస్మాకు
 ఫలస్య మధురఫలస్య ప్రసూతా ఉత్పత్తే ప్రథీయసీమహాత్మ్యా శేష్యథః
 ౧౬॥ ఉత్తేగ్ధే ఉపపత్తిమాహాభవంచేతి । స్వకల్పనయా - సమవరమార్థ
 విచారణయోగ్యథః । అవప్తంభేన అంగీకారేణ దుర్విదగ్ధైర్దుర్బుద్ధిభిః ॥ య
 స్మేతి ॥ బహుభిర్వాచానైః కొలాహలరసితైః ఆస్తికైర్వైదికైః శాస్త్రి
 కావేదబాహ్యైః సత్యవచసంపదాః కృతాః । కీదృశైరాస్తికైః, య
 ద్వస్తుశరీరాద్భిన్నమాత్మస్వరూపంతన్నాన్వైవ-ప్రత్యక్షేణానుపలంభా
 త తద్వస్తు స్తీతి మృషా జల్పద్విః యేవ యం సత్యప్రమాణవాదినస్తే శాస్త్రి
 కాః కృతాః స్వయమప్రమాణం వదంతః కథమాస్తికా ఇతి న విద్య ఇతి తాత్ప

రితః ఫలానాం । ఆశేయమాకాశతరోః ప్రసూనాత్ ప్రథీయ
 సీస్మాకు ఫల ప్రసూతా ॥ ౧౬॥ ఇదంచ స్వకపోలకల్పనా వినిర్మిత
 తపదాభావం భేన జగదేతైర్దుర్విదగ్ధైర్ద్వంద్వత్యైః తథాహి ॥
 ప॥ యన్నాన్వైవ తదస్తి వ స్త్వితి మృషా జల్పద్విరేవాస్తికై
 ర్వాచానైర్వహుభిస్తు సత్యవచసోనింద్యాః కృతా శాస్త్రికాః ।
 హం హువాపశ్యేత తత్వతో యది పున శ్చిన్నాదతో వత్సానో
 ద్భవ్యః పరిణామరూపితచిగిర్జీవోపగతైరపి ॥ ౧౭॥ అపిచన
 శేవలంకారదాతైః వతావః పీఢైర్ద్వంద్వతైః తథాహి ॥ ప॥ తుల్య
 త్వేవ పుషాం తుల్యత్వవయవైర్ద్వంద్వైః కీదృశః స్త్రీచేయంచ
 సువాపరస్య యదముంభేన సాదృశ్యవయవం ॥ హింసాయామధ

్యం యైస్త్వమేదగ్ధయతి ॥ హం హువా ఇతి అశ్చర్యేవ్యయం । చిన్నా
 శ్చేదితాత్ అతోన్నాద్భవత్సానో శరీరాత్ పృథక్ చిన్నోజీవః కైరపి దృష్టో
 యదితహి యోగి వారం వారంత ద్వితీః సహ్యక్తయాపశ్యేత విచారయత
 తతః కంఠైః తస్యంత్రాహ ॥ పరిణామేన రూపాంతరావత్త్వరూపితా ఉ
 త్పాదితా చితిః చైతన్యం యస్య సఃక్రముకాదీనాం మీలితానాం రాగ జనక
 న్యవత్ మీలితానాం ధూతానాం చైతన్యత్వాదకత్వమితి భావః ॥ ౧౮ ॥
 సకేవలమితి ॥ వివశబ్దోగ్యథః । అమీభిరాస్తికైః సకేవలం స్వాత్మావంద్యతే
 అపితు జగదపీత్యథః ॥ తుల్యత్వేవ పుషామితి । ముఖాద్యవయవైః హస్తపా
 దాద్యవయవైః పుషాం తుల్యత్వేపి శరీరాణాం సామ్యేపి వర్షక్రమః బ్రాహ్మ

అతఃప్రియవై శ్యమాద్రావణాఃతేహంక్రమఃధమఃనిరూపణమపఃకిన్య
 కఃశయోక్తినహిత్యర్థః । కించ ఇయంపరస్య స్త్రీపరస్యవాదనంయద్య
 స్సాద్ధేతోరయంభేదఃతమముంభేదంచయంసవిత్తఃనజానీమః । అస్తికకర్మిత
 భేదవ్యవహారోనర్థకత్వత్యాహ । హింసాయాంవై దికహింసాయాంఅథ
 వాలథవస్త్రీణాం యథేష్టగమనేయథేచ్ఛం స్వపరస్త్రీణాంపర్వకాలా
 దావపిమరతాభ్యాసేపరస్య గ్రహపరధనగ్రహణేకాగ్యాకార్యకథాఃక
 ర్తవ్యాకర్తవ్యవిచారాఃయద్యపివపుషాంసావ్యంస్త్రీలంభిదాన్యతథాపి
 నిష్పృరుషాఃపురుషార్థహీనాఃకుర్వతే అథకామావేవపరవపుగుమార్థానధ
 మోనాపిమోక్షఃతత్రమానాభావాదితిభావః ॥ ౧౦ ॥ సక్లృఘంసగర్వం ।

వాయథేష్టగమనేస్త్రీణాంపరస్యగ్రహీతాగ్యాకార్యకథా
 ప్రధానియదమీష్పగుషాఃసర్వతే ॥ ౧౦ ॥ విద్య గ్య సక్లృఘం
 సగర్వధా లోకాయతమేవశాస్త్రం యస్త్రప్రవృత్తమేవప్ర
 మాణం ॥ పృథివ్యైజోవాయవస్త్రాన్వానల్పకామాపురుషార్థా
 భూతాన్యేవచేతయంతేనాస్తీపరలూపివ్యవ్యుతేవాసనగతి
 తిరదేతదప్రభిప్రా యానురోధిగా వంస్సనాస్త్రీయ
 చాగ్యాకాయసంస్థితమాసితే తేనచ శిష్యోవశిష్యద్వాతే
 తాస్మిలోకేబహుళీకృతంతంక్రంతంప్రసతతి దాగ్యాక
 శిష్యశ్చ ॥ చార్వాకఃవత్సజానాసిరండః । రేవీద్యాస్త్రైవ
 వార్తాంతగ్భవతిధూర్జప్రలాపప్రయోగః ॥ పర్వర్థక
 గృక్రియాప్రవృత్తినాశేయనియన్వనాంతతోదానాగ్నిర

లోకాయతమేవశాస్త్రంచార్వాకశాస్త్రమేవేత్యర్థః । తత్త్వానిపరమా
 ధ్ధానిభూతాన్యేవశరీరాకారపరిణతాచేతయంతేజ్ఞానజనకాని పరలోకః
 స్వగ్గాదిఃఅవవగ్లోమాక్షః । అప్తగభిప్రాయానురోధినాలస్త్రీయతాగ్న
 ర్యానుసారేణచండనీతిఃరాజనీతిః-అత్రైవరాజనీత్యామేవవార్తాంతగ్భవ
 తిరాజసేనాప్రతిపాదకానీతిరంతగ్భవతి ॥ త్రయీవేదప్రయోగాధూర్జప్ర
 లాపః వంచకానర్థకవచనం వేదవచసాదుప్రమాణ్యేనధూర్జప్రలపిత
 వ్యంసమర్థయతి ॥ పర్వర్థకతి ॥ కర్తారశ్చబుద్ధిత్వజఃక్రియాశ్చకూలూపా
 దిరూపాఃప్రవ్యంచపురోదాశాదిపితర్ద్వినాశేయన్వనాయుజమానాగాం

యదిస్వగఃతతః తస్మిదావాగ్నిదద్గా నాంభూరుహంవృతౌణాం ఫలం
 భూరిబహుస్యాత్ అకారణాతాగ్రోన్మతైరుభయత్రాపితుల్యత్వాదితి
 భావః॥ ౧౯॥ తత్రైవయక్త్యంతరమాహ॥ మృతానామితి॥ నిర్వాణస్య
 వినష్టస్య సేవహఃతైలాదిః॥ అతిరోహితాథ మన్యత్॥ ౨౦॥ ౨౧॥ శిష్యశిష్యా
 దిప్రాప్యతం॥ గూఢైతి॥ వంచకప్రణీతశాస్త్రప్రతారితానాం అశామో
 దకైర్మనసపరిధృతమోదకైరిత్యర్థః॥ క్వాలింగనమితి॥ ఆయతాత్యైఃవి

ద్గానాంఫలంస్యాన్భూరిభూరుహమ్॥ ౧౯॥ అపిచ॥ ప॥ నిహతస్య
 పశోర్భజ్జేస్వగఃప్రాప్తిర్యదీవ్యతే॥ స్వపితాయజమానేనకిం
 సతస్కైహాస్యతే॥ ౨౦॥ ప॥ మృతానామపిజంతూనాంశౌధ్ధం
 చేత్తృప్తికారణం॥ నిర్వాణస్యప్రదీపస్య సేవహస్సంపర్దయ
 బింబభావమ్॥ ౨౦॥ శిష్యః॥ ఆచారితబింబసోదేవ్య పలమచ్చపులి
 సస్సజంభజ్జవపిజ్జవతాకింఠివిదేహింఠివిహింసంసాలసాక్షంప
 లిహలితిలిప్పమోలఘోలపలేహింపాలాఅసాంతఆనసట్టఆ
 లపహుదిసంఘంభసంభిబిజ్జది॥ ఛా॥ ఆచార్యయశ్యేపవపర
 మాధిఃప్రసవస్యయిష్టాద్యతేపీయతేతితి॥ మిత్యేతైస్సేధికైః
 సంసారిసుఖంపరిహృత్య అశ్చై ఘోరఘోరతరైఃపారాక
 సాలశవనచష్టకాలప్రభృతిభిస్సృజ్యైఃభివ్యతే॥ చార్వాకః॥ ధూ
 త్రప్రణీతాగమప్రతారితానామాశామోదకైరియంత్వప్తి
 మూర్ఖాభాతాంపశ్య ॥ ౨౧॥ క్వాలింగనంభూరిపీడితబాహు
 మూలభగ్నోన్నతిస్తనమనోహరిమాయతాత్యైః॥ భిత్తోప
 వాసనియమాన్త మరీచిచాస్తై దైశూచాపశోషణవిధిఃపశ్య

స్త్రృగలావనాయాఃఆలింగనక్వ ఆలింగనశస్యంసుఖంక్వ, కుఢియాంపర
 లోకమభేష్టానామేషసకలలోకప్రసిద్ధదేహూపశోషణవిధిఃశరీరశోష
 ణకర్తవ్యతాక్వి- పరలోకైప్రమాణాభివాదితిభావః॥ కీదృశమాలింగ
 నం, భజాభ్యాసపీడితంయద్బాహుబాహులం లెనభగ్నాడన్నతిర్య
 యోస్తావతౌస్తనౌవతాభ్యాం వనోహరం - దేహశోషణవిధిః కైస్సాన
 నైఃభిత్తోప ఉపవాసపకాదశ్యాదిశ్చ నియమశ్చైంద్రాయణాదిశ్చ అ
 ర్థమరీచిభిస్సూక్ష్మకైః సూర్యసముఖావలోకనేనతత్కారణై ర్యోదా

హః సంతాపః పితా న్యేషసాధనానితైరిత్యర్థః॥ ౨౦॥ త్యాజ్యంసుఖమితి॥
దుఃఖనడవస్థుష్టమిశ్రితందుఃఖసంపలితం విషయసంగమాత్ పనితాది
సంబంధాత్ జన్మయస్య తాదృశంసుఖంత్యాజ్యంశిశ్యేనాశ్రింసాంమూర్ఖ
విచారణా॥ మూఖవిచారమేవదృష్టాంతేనప్రకటయతి॥ భోశ్శిష్యః కృపు
మాహితార్థాధీహితంశిష్టంతర్థః ప్రయోజన మస్యాస్తీతిహితార్థీ, సతా
శ్శ్యేతాః అతఏవఉత్తమాస్తంతుల్యాః తైరాధ్యాపూర్ణాః ప్రీహితాః

యాంక్తవైషః॥ ౨౧॥ శిష్యః ఆచారిఅవిష్వః ఖుణ్ధిత ఆలవం
దిజందుఃఖమిస్సదంసంసాలసుఖంపలిహలగీలతి॥ ఛా॥ ఆచా
ర్యవంఖలుతైర్ధి కాఆలపంతియన్యః॥ ౨౨॥ తంసంసారసుఖంప
రిహరణీయమితి॥ చార్వాకిః, ఉపన్య ఆ దుర్బుద్ధివిలసితం న
రపశూనాం॥ ప॥ త్యాజ్యంసుఖంపిషయ సంగమ జన్మపుంసాం
దుఃఖోపస్థుష్టమితముఖాపిచార్వాకిషేషా॥ ౨౩॥ ఉపన్యజహి
తోత్త మతంతుల్యాధ్యాప కోనాప భోస్తుపరభోపహితా
హితార్థీ॥ ౨౪॥ మహామోహా॥ అయి చరేణి లుప్తమాణ వం
తివచ నాగకణ సుఖముపజనయం॥ ౨౫॥ లోకస్య, సాసంక్షంహం
తప్రియసుహృద్యైచార్వాకిః॥ చార్వాకిః॥ ౨౬॥ లోకస్యపహహారా
జమహామోహః, ఉపస్థస్యజయతుజయతుప హాగావిషచా
ర్వాకః ప్రణయతే॥ మహామోహాః॥ చార్వాకి స్యాగతం భోజ
తాపాపశ్యతాం॥ చార్వాకిః ఉపస్థస్యపహ నీసాన్వేషాగ్రప్ర
ణావః॥ మహామోహాః॥ అథా లోకప్రమాద్యాహతం॥ ౨౭॥ త్వా
కి॥ దేవస్యప్రసాదాత్ సర్వప్రళాప్తం॥ నిర్వృతతరతవ్య
శేషశ్చదేవపాదమూలం ప్రప్రమిచచ్ఛతి॥ యతః॥ ప॥ అజ్ఞానువా

లీకతుపకణోపహితాతుపకణయన్తా- నామేతనిశ్చయే నబహుస్స
హాతుమిచ్ఛతి-నకొపీత్యర్థః॥ యద్యత్కృత్రితదాశమూల ఇత్యర్థః॥ ౨౮॥
మహామోహః॥ ఉపజనయంతిప్రపయంతి॥ పిలోశ్యేత్యాదిప్రణామశ్చ
త్యంతమతిరోహితార్థం॥ ఆభక లేరితి॥ భక్త్రంబురంమద్యాహతం- నోపగ్ర
తమిత్యర్థః॥ నిర్వృతతేతి॥ నిర్వృత్తిరకృతః కతవ్యస్యకార్యజాగ్రన్యశే
షోయేనసః॥ కృతకార్యస్సేవక స్త్వతీవప్రభూణాంప్రియభిభావః॥ ౨౯॥

పాదితకార్యస్యభృత్యస్యప్రభుదర్శనంమహాతేనుకాయేత్యాహ||అజ్ఞాను
లి||యత్తస్యధ్యాహారః సత్తస్యపి - యఃప్రభూణాంపాదాంబురుహంపా
దాంబుజంసమస్యతిసధస్యః| కీదృశస్సృక్, ఉచైచ్చరతితయేనప్రమోదంప్ర
కృష్టానందంయథాస్యాత్తథాలనుమోదితంసంతోషాస్పదీకృతం దర్శనం
యస్యతాదృశస్సృక్. | కింకృత్వా, ప్రభూణాంమహతీంసానందామాజ్ఞా
మనాప్యద్విషతాంరిపూణాం నిపాతేవి నాశేకృతే సతి తామాజ్ఞాంనిర్వ
త్త్యసంపాద్య సపదితస్త్రినేషిక్షణేలభిస్తుఖప్రసాదోయస్య తాదృశస్స
స్పిత్త్యపియోగ్యం|| ౨౪|| కియస్సంపన్నమితిప్రశ్నేఉత్తరమాహ|| వ్యతీతే
లి||మహాజనోధిమృషరోలోకౌబ్రాహ్మణాదిః యథేష్టచేష్టాంలవిహితచే

వ్యమహతీంద్విషతాం నిపాతేనిర్వత్త్యతాం సపదిలభిస్తుఖ
ప్రసాదః| ఉచైచ్చఃప్రమోదక సుమోదితదర్శనస్సృధనోన్యస
మస్యోపదాంబురుహంప్రభూణాం||-౨౪|| మహామోహః||అ
థతస్మిన్కాలోకియశ్శుష్కం||చార్వారః||దేవ||వ్యతీతవేదా
ర్థపదఃప్రగీయసీంయథేష్టచేష్టాంగమితోమహాజనః|తదత్రహే
తుర్నకశిర్నవాప్యగ్రాహణఃప్రసాదోహితనోలిపారుషం ||
-౨౫||తతోన్మరపగికాంసాశ్చభ్యాస్సత్రలూమేవ త్యాజ
తాఃశమదమాదీనాంకైవరథా, అన్యత్రాపిప్రాయశోబీవితా
మాశ్రఫలైవత్రయీ||యథాహాచార్యః| ||అగ్నిహూత్రం
త్రయోవేదాస్త్రీదండంభాష్టకఃతనం| ప్రజ్ఞాసారుషమీనా
నాశ్చవిశేషిభూహస్పతిః||౨౬|| తేనకురుతాత్రాదిషు తావత్

ప్రొవరస్త్రీగమనమదృపానానిరూపాంగమితఃప్రాపితః| కీదృశోపహా
జనః, వ్యతీతఃవేదార్థపంథాఃసంధ్యాగ్నిహూత్రాదిఃయస్తాత్రయః| కీ
సీంచేష్టాం, ప్రగీయసీంప్రచురాం| మహామోహవిపితప్రహేతురిత్యాహ||
తదేతేతి|| హినిశ్చితంలక్రీడనత్యాగేలహంచాగ్నాకః కలిర్వాసహే
తుఃయతఃతత్తస్మాత్కారణాత్ ప్రభుప్రసాదఃపురుషవ్యక్తమృపారుషం
తనోవివిస్తారయతీత్యర్థః|| ౨౫|| త్రయీమేవేతి|| వేదత్రయ్యక్షధర్మాని
త్యర్థః|అచార్యోబృహస్పతిః| అగ్నిహూత్రమితి|| త్రిదండంత్రయోదం
దాయప్రకమృణేతత్త్రిదండంనన్నాసత్త్యసత్త్యర్థః సర్వాంగేభిస్తే

భూశంభస్తగుంతనః జీవికాజీవనేహతుః॥౧౬॥ తేనతి॥ తేనకారణసమరు
తే॥ త్రాదిమలదివదసంగ్రహ్యమాయాపురీకేదారబదరికాశ్రేమేమదే
వేనమహాకాజేనమోహనేత్యర్థః॥ విద్యాచప్రబోధశ్చతయోరుదయః-త
దనుగృహీతాస్వయమితి-తయావిష్ణుభక్త్యాతనుగృహీతతస్యయోవంశో
యస్యతంతలోకయితుంనప్రభవామఃకిముతసాత్యోద్విష్ణుభక్తిం-అవధా
తవ్యంసావధానేనభవితవ్యం॥ అత్తగతంస్వమనస్యవదతి నబహిరిత్య

దేవేనస్వప్నేపివిద్యాప్రబోధోదయోనాశంకనీయః॥ మహా
మోహః॥ సాధుసంపాదితం॥ మహాద్విలుతస్త్రీంస్యశ్రీకృతం॥
చార్వాకః॥ దేవాన్యద్వఃజ్ఞాన్యమస్తే॥ మహామోహః॥ కింతత॥
చార్వాకః॥ అస్త్రీఃస్థుభక్తిర్నామమహానుభావాయోగినీసా
తుకలినాయద్యపి మిశ్రప్రచారాఃకృతా తిథాపి తదనుగృహీ
తాస్వయమాలోకియగుమనఃప్రభవామః॥ తదత్రదేవేనాప
ధాతవ్యమి॥ మహామోహః॥ అభయమాన్యగతం॥ అఃప్రసిద్ధిమ
హాప్రభావాసాయోగిన్ స్వభావాద్విచ్ఛిన్నేణీచాస్త్యకిం మ
రుశ్చేద్యాభవతు॥ ప్రకాశం, భక్త్యలమయోగికయాకా
మక్త్రధాదిప్రణిపత్యేషుక్తేత్యముదే॥ చార్వాకః॥ తథా
పిలగ్నయస్యపిరికినానవపి తేనదీగిష్యం భవితవ్యం॥ మితః॥
౨॥ ఏవాకదారుణో రాజ్ఞాంరిపుః॥ వృష్టింతురితి॥ ఉద్వేజ
యసినూత్పేషిచరణంకంటకాకరిః॥ ౨౭॥ వహామూః, నే
పథ్యాభిముపింపిలోక్య, క్షిణోగ్రగౌ॥ ప్రవేశ్యకౌవారికః॥ నో
వారికః॥ అజ్ఞాపయతుదేవః॥ మహామోహః॥ భూలసత్సంగతి
దిశ్యతాం కామకోశలోభమదమానమాన్యర్యాదయః, య
ధాయోగిన్ విష్ణుభక్తిర్భవద్భురేవావహితై ర్విహంతవ్యేతి॥

ర్థః॥ అపీదాయాం ప్రతిపక్షేషుకప్రమలనవహితేనతిసావధానేన॥ వి
పాకేతి॥ రాజ్ఞామల్పపిరిపుః పాకదారుణః॥ దః॥ అరుమకామః స్థా
నంతుదలీత్యరుంతుదః॥ ఉక్తమర్థం ప్రభయతి॥ ఉద్వేజయనీలి-ఉద్వేగం
జనయతి॥ శేషంసుగమం॥ ౨౭॥ క్షిణోగ్రత్యాదిమహామోహాత్సత్యతం
స్వప్తం॥ అసత్సంగేతిదోవారికసంబోధనం॥ పాక్యతేహగైర్భతశ్జిః

స్తదః ప్రథమైకవచనం॥ నిరూప్యమాణం దీయమానం॥ మహామోహాభిత్వా
దివ్యత్రయవాచయతీత్యంతం సుగమం ॥ పరమశ్చైవావీశ్వరశ్చవీతాద్భుతో

దోవారికః॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవభినిమగ్నః॥ తతః ప్రవి
తిపత్రహస్తః పురుషః॥ హగ్నేః కలదే సాదో ఆగదోఽస్మి లక్ష్మితథ
సాలలతీలసంజ్ఞి వేసేపులిసోత్తమసంవిలం దేవదాలదణంతస్సిం
హదమాణేహింభట్టకేహింమహారాజసలసంపేసిదోఽస్మి॥ ఛా॥
అహముత్కలదేశాదాగతోఽస్మి అస్తితత్ర సాగరతీరసన్నివేశే
పురుషోత్తమసంజ్ఞితం దేవామితసం, తస్మిన్ మదమానాభ్యాం
భట్టారకాభ్యాం హారాజసకాశం ప్రేషితోఽస్మి విలోక్య॥ ఏ
సావారాణసీపరం రాజులంబావపుః సామి॥ ప్రవిశ్య॥ ఏ సేభ
ట్టకేదవాక్తేఽసంధికిం విమంతలంబిది తాడపసంపామిణం
ఛా॥ ఏ సావారాణసీభగం రాజసుబంధాయావత్ ప్రవిశామి॥ ఏష
భట్టారకశ్చైర్వాక్తేణ సాధం కినుపిమంత్రీయం స్తితతః తమప
ర్వామ్యేనం॥ ఉపస్మృత్య॥ జేమజేమభట్టకే ఏదంపస్తం నిలుపు
మాణం పేర్చేమభట్టకేహిం॥ ఛా॥ జయతు జయతు భట్టారకః, ఇదం
వత్సం నిరూప్యమాణం ప్రేక్ష్యతాంభట్టారకైః॥ వహామో
హః॥ వత్సం సాత్వాతుతోభవాత్॥ పురుషః॥ హగ్నేః పులిసోత్త
మాదో ఆగదోఽస్మి॥ ఛా॥ అహపురుషోత్తమాదాగతోఽస్మి॥ మహా
మోహః॥ స్వగతం॥ కార్యమత్యాహితంభవ్యతాప్రకాశం॥
చార్వాకగచ్ఛకతః వ్యేష్వపహితేన భవతాభవితవ్యం॥ చా
ర్వాకః॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవభినిమగ్నః॥ మహామోహః
వత్సంవాచయతి॥ స్వప్తిత్రేవారాణస్యాం మహారాజాభిరాజపర
మేశ్వరమహామోహపాదా పురుషోత్తమాయతనాన్నద
మానాసాష్టాంగపాతం ప్రణవ్య విజ్ఞాపయతః॥ యథా భద్రీ
మవ్యాహతం॥ అన్యచ్ఛదేవీశాంతిమాత్రా శ్రద్ధయా సహ
వివేకస్య హత్యమాపన్నా వివేకసంగమాయ దేవీముపనిషద మ

యోమహామోహః॥ యథేతి॥ భక్తమవ్యాహతం కల్యాణం నిర్విఘ్నం॥
దేవీత్యాదిసక్రియమిత్యంతం సుబోధం॥ తదేతత్ క్షాత్వా దేవోపదత్తితి శే

మః । అతిముగ్ధాః అతిశయేన మూఢాః - శాంతేః ఇంద్రియోవశమాత్
అస్యాశ్శాంతేః । ఇంద్రియోవశమాభావం ప్రకటయతి । తథాహి, తథా శేఢః
తథా తాత్ర వ్యవేశ్యస్య విశిష్టయా సృష్టిః తస్మాత్ప్రేరితః తత్పరః - దత్తాధ్వ
రధ్వంసనోదక్షయజ్ఞవిశాళకోదేవోపత్రినేహోపి గౌరీభుజాభ్యామాశ్లేష
అలింగనం తేన జనితోయః అనందస్సుఖం తేన విశేషేణ సుమాన్యమానాని నయ
నానియస్య సః - విలేన కామకోహ సర్వోమహాదేవ ఇతి సమాసూచి । తై
త్యారితిష్ఠ్యః కమలాంబుజాద్వైకబోలంగం దిష్ఠం తత్ప్రేక్షామకిరీలేఖామ

హర్షితం ప్రబోధయతి ॥ అపిచ ॥ కామసహచరోపిధ మోఢ
వైరాగ్యాదిభిర్భవజన్త ఇవ లక్ష్యతే - యతః - కామాద్విద్విధ్య
కృచ్ఛిన్నాఢః ప్రవరితి - తచేతదత్తాధ్వంజ్ఞాత్వాదేవః ప్ర
మాణమితి ॥ మహామోహావత్రం చాచయిత్వా సక్రాంతం లః
కిమేవన తిమ్మగ్ధాః శాంతేన నిర్భయః - సతోస్యాస్థంభవః ॥ గ
థాహి ॥ మః ధాంతః శ్వః స్మృష్టియాత్ర నిరతోదేవోపి గౌరీభు
జాశ్లేషానందః సుమాన్యమాననియసోదత్తాధ్వరధ్వంగనః । తై
త్యారితి కమలాంబుజాద్వైకబోలంగం దిష్ఠం తత్ప్రేక్షామకిరీలేఖామ
రేషుజన్తమపునః కామశాంతేన కమలాంబుజాద్వైకబోలంగం దిష్ఠం తత్ప్రేక్షామకిరీలేఖామ
జాల్మగిద్వికామసత్త్వగమి సేత్యోదేశమసేత్యోదేశమేవమిదం ,
యతోదురాశయోధమాత్మగ్యసా శేవేవాగం । సోక్త్యా ము
పూర్ణావస్థాపితవత్సత్యవృద్ధిబద్ధాధ్వధాంత్యత్వం సు
రుషః ॥ జందేవో అనిచేరి, ఇంద్రోగ్రీవః ॥ ఇంద్రోగ్రీవః అజ్ఞాపయ
తేన దూర్గింః । మహానోగాహః ॥ స్వగతం, విద్యుః, శాంతిః
కోమ్యపాయః, ఆనవా అలముచాయూతరేణ, ప్రాధుర

తస్యైకృతిః పత్ర లేఖాతయోరతరం దిష్టానం దురీష్ఠం యస్య సః విలే
నాయమపి కామానంత్యత్యభాని, అట్లేన సమ ప్రేతే తేస్య పిపితాబ్యశే
షు సద్ధేశాంత్యభావే ఇతి రేషు పాశ్చిమశాంతేః కామానాం ధా - న కాపీత్య
ధాః ॥ అహి । కామమాతస్యోమజాల్మగి - అనమిద్యకారిత్వాత్ - జా
ల్మగిసమీత్యకారిస్యాదిత్యమయ - అదేశమాజ్ఞాం ప్రతిపాదయతే ఇయ
దురాశయోమన్వేదయః ॥ మహామోహాశ్లేష్టికాభ్యపాయఇతి - శా.

తే-రాకరణాయేతశేషః శ్రోధశ్చితి మహారాజేనప్రతిపత్తావంతకు
త్వం । ఆత్మనిరపేక్షితంస్వాత్మపేతారహితంస్వజీవనసహితం । అంధీక
రోమీతి ॥ భువనంభూమండలంధీకరోమి అనంధనుంధరసంపాదయామి
తథాకరోమీశ్వంధీకరోమి - బధీరీకరోమి శ్రోత్రేంద్రియ హీనంకరోమి-
ధీరందైర్వయుర్తి - అధీరతామితిశేషః - సచేకనంసహృదయంఅచేతన
తాత్పర్యము శూన్యశాంతయామిప్రాప్తయామి । అంధీకరణాదేప్రయో
జనమామా ॥ యశ్చశ్రవ్యం కథావ్యం నవశ్యతి యేనహితం నశ్యతోతి ధీ
మాన్ బుద్ధిమాన్యోఽంగీకరంపరిగం ధర్మశాస్త్రేది నప్రతిసందధాతి న
ప్రకటిశ్యతే ॥ ౨౯ ॥ మదుపన్యసీతాఃలోభవంతఃన నోభిలాషరూపా

భావేవతావదప్రవక్తాస్తాఃప్రకాశంకంకాశ్రభోః ॥ ప్రవిశ్య
రోవారిః ॥ దోవా ॥ ఆజ్ఞాపయతుదేవః ॥ మహామోహః ॥ తావదా
హాయతాంకొక్రధోలోభశ్చపుగుషః ॥ యదాదిశతదేవతాని
షోర్నిరంతరంప్రవేశకొక్రధోలోభశ్చ ॥ కొక్రధః ॥ శ్రుతంచ
యా, యథా శాంతోత్రధావిష్ణుభక్తయో వహాజేన ప్రతి
పదభావనాచరంతి ॥ అహూషియినీవతీకధమా సామాన్య
నిరపేక్షితంచేష్టితంతథాహి ॥ ప ॥ ౨ ॥ రోమిభువనంబధీరీక
రోమిధీరంసచేత-మచేతనరాంసయ-శ్రవ్యత్యంనవశ్యతి నయె
నపి-తంత్యోగో-ధీమా-ధీరమపిచప్రి-సందధాతి ॥ ౨౯ ॥ లో
భః ॥ అతేషుచువన్యసీతామనోరథసదీపంపరామేవతా-న్న
తరివ్యం, కింపునశ్శాంత్యాదీంశ్చింతియిచ్ఛంతి ॥ పశ్యసఖే ॥ ప
సంత్యేతేషమదిలనోష-జలప్రహారగండధలా వాతవ్యా
యతపాంసశ్శశురిగాభూయోపిలప్సేవరా ॥ పతల్లబ్ధిమి

యానదీపరంపరా తామేవేశ్యతే ॥ సంశ్యేతశ్చితి ॥ ఎతేమమదంతినో
గజాస్సంతి । కీర్త్యశాదంతినః, మనజలేనమదోపకేన ప్రక్షూనాని గండధ
లానియేమాంతే । పతే-మమతురంగాస్సంతి ॥ కీర్త్యశాస్త్రురంగాః, వాతవ
లో వాయువతో వ్యాయతంపిశేషేణవిప్రుతంయథాస్వాత్మభావతంతిగ
చ్ఛంతితత్త్వీలాః । భూయోపిపునరపిపరాసన్యాశలప్సేవప్రాప్నోమి ।
కింన, నిత్యస్థితింప్రాప్తం శ్రద్ధంపునరలభే చాప్నోమి ఇదం లభాదధికం

[illegible]

దంలభేషునదంలభాగకంధ్యాయతాం ॥ ౧౦ ॥ తావద్ధరిచేససాంబ
రన్యకాంకానాన శాతేః ధృవం ॥ ౩౦ ॥ కొల్లెరిగిచింతి
యానుస్సృభావః ॥ ౩౧ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతియనురవ
త్పంద్రాధకమాబద్ధిద్వీపే ॥ ౩౨ ॥ కొల్లెరిగిచింతి
తయతాగికిః ॥ ౩౩ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి
తావదాతాన్యపిబో ॥ ౩౪ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి
త్తుమీశఃకుకాత్ ॥ ౩౫ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి
త్యస్తా ॥ ౩౬ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి
పుత్రః ॥ ౩౭ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి
పత్తనపురద్వీపకుచా ॥ ౩౮ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి
సాంలబ్ధాధికంధ్యాయతాం ॥ ౩౯ ॥ తావద్ధరిచింతిచింతి

నిత్యకాలో శీఘ్రమేవ కర్మతుః కర్మం మేఘాహవతుః నాశయితుమశక్య
మర్థః శీఘ్రశానికులాః, విద్యావంఠజ్ఞానవంశ్యపర్యవృత్తిః మః తి యశ్చిన్యసి న
వాచారేణ వేదవిహితాచారేణ లుపదానాని మలాలాన్యపి ప్రోక్ష్యే పౌరు
షభూషణాన్యపి లలితయోనపురుషాభరణభూషణాని, ఏవం బరయిత్వై నాశ
యితుం సమర్థః కింపునరన్యాన్యశాస్తిభావః॥ ౩౦॥ తే ప్రగ్రామేతి॥ తే
త్రాదిమండలాంతానియానితేషాం యాప్రత్యాకాప్రతివస్తు లభికప్రా
ప్తిచ్ఛాతజేవ ఘనందృఢం సూత్రం తేన బద్ధం మనోయేమాం తే॥ లభ్యాత్
ప్రాప్తాదధికంధ్యాయరాం చింతయతాం ప్రాణభృతాం జీవానాం భోగ్యస్యే

యదిప్రసీదసిప్రసన్నాభవసలంగానితుంగాపుష్టానితే త్రవోపిత ప్రభా
బ్రహ్మాండలక్షైరపిపాప్రీతిఃశమకథాశమవార్తాకుతఃనకుతోపీత్యథః-అ
ధికాశాపిచ్ఛేదాథావాదితిభావః || ౩౨ || కొద్దిభి || సహధర్మచారిణ్యా
మద్వదనకారిణ్యా- ఈషుర్ర-రపవసుకరవివేత్యథః || క్రోధస్యస్వరూపం
దర్శయతి || కేయంమాతేలి || బంధువగః ఇత్యతంసుగమాన్వయం | కుటి
లావక్రాశ్చ తేవిటాః జాగ్రత్పరద్వద్వత్సుహృచ్ఛేష్టితంసాహాదఃశేష్టితం
యేహంతాదృశాఃఆమీజ్ఞాతయః - కే-నకేపీత్యథః-పిత్రాదీనామప్యూహ

గానితుంగానితే త్రవోఃపానిభృతాఃకుశశ్చమకథాబ్రహ్మ
జ్జలక్షైరపి || ౩౨ || తృప్తే || అజ్ఞతైరసలంజెవ్వదావలహంప
గస్సంతైనిచ్చిఅహిజ్ఞాతానంపదంఅజ్ఞతైరస్సలక్షైరపిబహుం
డగోడిహిగపిణమేడుదరంపూరభిస్సదిః|| ఛా || అర్యపుత్రస్యయ
మేసతావదహంపగన్తీన్నగో నిత్యమభియుతై | సాంప్రతం
అర్యపుత్రస్యఅజ్ఞయాబ్రహ్మాండకొటభిగపిసమేడుదరం పూ
రయిష్యతే|| క్రోధః || హింసేఇతఆగమ్యతాం || ప్రపిశ్యహింసా ||
హింససన్ని ఆణవేదుఅజ్ఞతైః|| ఛా || ఏషాస్మిఅజ్ఞావయత్వార్య
పుత్రః|| కొద్దిః || ప్రియైత్వయా సహధర్మచారిణ్యా మారృపి
త్యనధోపిహమేషుకరపవ|| రథాహి || ప || కేయంమాతాపిశావీ
కభవహిజనకొభాత్తఃకేగ్రీటావభ్యోయంబంధువగఃకుటి
లవిలసుహృచ్ఛేష్టితాజ్ఞాతయోమి | హస్తాస్పీడ్య | ఆగర్భం
యావదేహంకులమిదమభిలం నై వనిశ్యేషయామి స్ఫుజం
తః|| కొద్దివహేర్నదగతివిరింతావదంకేస్ఫులింగాః || ౩౩ ||

విలోక్య|| ఎవస్వామీ, తదుపసర్వానః || సర్వేడువప్యత్య|| జయ
తుజయతుదేవః || మహామోహః || శ్రద్ధాయాస్తనయాశాంతిర

లంభేఅన్యేమాముపాలంభకైవశేత్యభిప్రాయః | అగభామితి | కొద్ది
వహేర్నస్ఫులింగాఃఅంగేశరీరేవిరతింవిరామంనదగతినోరీకుర్వంతి | కుతభ
త్యాహ|| యావదేహంబంధ్యాదీనాంఅభిలంసమస్తంకులంఅగభాంగర్భా
వధినై వనిశ్యేషయామితావత్ స్ఫులింగానపిరతాభవంతీత్యథః | కీదృశా
స్ఫులింగాన్స్ఫుజంతఃదేవీప్యమానాఃమారణాదినైవకొద్దిశ్చామ్యతి
లిప్యదయం || ౩౩ || శ్రద్ధాయాస్తనయేతి|| ఊపయేపిణ ఉనక్రమేణహృద

అష్టాక్షరములగురించి మృదయనిహితయామయావివేచితయోజనాః శుభాభిప్రాయ

అహం॥౧॥ఛా॥ శుభవీకవల్లభాపియాస్త్రీభవతితస్యాఅపిప్రతా
 ములభాభాకేపునరస్సాకంసకలలోకవల్లభానాం॥విభ్రమావతే॥
 కాకేడుణపిలసహీవివల్లవః॥ఛా॥కేకేపునః ప్రియాశుభ్యావల్ల
 భాః॥మిథ్యాసృష్టిః॥మహారాట్రవోడవరికామోకోమూ
 లోమూలహంఆరోత్తిఅమావాళిలంపసేసేణ, ఏకమృతేజో
 జాదోణమపివిశాబాలోగ్ధః॥రోజువావాహిదలనిహిదపర
 ద్వింఅహంఇంతసిరవది॥ఛా॥౧॥హంరాజఃఅరతుపరికామఃక్రొధో
 లోభోఽహంకారత్వం, అభవాఅలంబితేషేణ, అష్టాక్షరలేయో
 జాతోనమయాపినాబాలస్థవిరోయువావాహ్యుగయనిహిత
 యారాత్రిందినానిఅభిరనుతే॥విభ్రమావతే॥ ఇంపశ్చకామస్సగ
 దీకొహస్సహింసాలోహస్సోద్ధృష్టావరనుష్టిఅననీఅదితాసంక
 హంజంపిలదమేణిచ్చంరమందీతస్సాంజణేన॥ఛా॥ననుభ
 మాకామస్సరః॥కోగ్రహస్యహింసాలోభస్యశృష్టావరనుష్టియా
 శ్రూయతేతాసాంకథంయత్ప్రియతమేనిర్మలంరమంతీకుద్వాం
 నజనయసి॥మిథ్యాదృష్టిః॥నహితాస్నేహింభణీఅదిగతా
 అవిమపివిశాముహూతంపిచిత్తంది॥ఛా॥శుభకుష్టేకాతికింభ
 గ్యతేనతాఅపిమయాపినామహూర్తమపిచిత్తం॥విభ్రమావ
 తే॥నహిఅదోదేవ్యభామితువసదసీనుహృత్కృత్తిపుహివీప
 గృత్తిజాఎసోహగ్గమహద్ధివిహురిదహి॥అసవత్తిపసాదంపడి
 చ్చంది॥సహితగ్ధచ్చభామిఎవ్వంజిద్దాడలహితాఅసంతుల
 స్థులచ్చరణకేడరఘంకాలముహలాపాదీమహారాత్రం సం
 హంపలదీసంకిదహితాంకరిస్సదిపితసహీత్తిరకేమి॥ఛా॥
 శుభఆరవవభామితవససృశేనుభగాస్త్రీపుభివ్యాంనాస్త్రీ
 యస్యాస్సృభాగ్యమహాధివిభురితహృదియాస్సవత్పయఃప్ర
 సాదంప్రతీచ్చంది, శుభాభిప్రాయచ్చభామి, వివంశద్రాకులహృద
 యానిసంతులస్థులచ్చరణమూపురఘంకారముఖరయాగత్యా

ద్వితీ॥ విసంతులంస్యస్యాద్ధామ్యుగ్ధం-మూపురస్యఘంకారశృంగఃతేనముఖ

దయాసశబ్దయా ॥ మైషేతి ॥ శ్రోణీభారతీయమహాతనమగ్రామా
 దోలాయాతందోశనంచాలనంతద్వ్యులేవంచలేయొకంకజెకరభూషణెక
 మోర్యోరణతాకరశబ్దసంకల్పరూప్యత్రయస్యాక్రీయాయాం
 యథాస్యాత్తథాసంకల్పతగవృత్తికీర్తితీ, శ్రోణ్యాభార్యతంబభాంఃగస్య
 భరఃఅతిశయః తేనలలసాపునఃకీర్తితీ, అదరేణప్రియతేన అథాకాబ్ధితి
 ధమ్మిగ్ధాల్ గళంతిచ తానిమాల్పాఃవ తేషాం యాడవృత్తిస్సంవరణతస్య
 శలంబువంతస్తాన్తీలయాడ్యస్తాభుదాయయాసాంబ్రంశీకృతీ, ఉపదగ్ధితా

మహారాజంసంభావయతీతిహృదయంతిరివ్యక్తప్రియసభ
 తితరకాయామిమిథ్యాకృష్టిః ॥ కింవిధసంకల్పవ్యంగంతిష్ఠాగం
 వహారాతనిడత్రగంజివ్యపసోపణః, అపి, సహదస్యంమ
 త్రవసన్తానంపురిసాగంరేరిసంభం, మిగ్రశంకీతవ్యం, న
 న్నస్తాకంపహారాజనియత్తానామేవై సోపనయతి, అపి, ప
 ర్శనమాత్రప్రసన్నానాంపురుషాణాంకృతంభయం ॥ సుప
 మోహః ॥ పిలకృత్ ॥ ఆయోసప్రాప్తేపిప్రీయామిథ్యాకృష్టిః ॥
 మైషాప్రశ్రోణీభారభరాలసాదరగళన్యాయోపవృత్తి
 స్తీలాన్త్యక్షభుజోపగర్భితకుచోద్భూతగ్నభాంకావళిః సీలేదీప
 దావదీప్తతరయాకృష్ట్యేగయంరేమనోదోలాందోలనలోలం
 కణ్ఠంబ్రూరోద్ధిరంసంభం, కిర, కిరమావతీ ॥ పసోపహారం
 ఓడపసప్పదుపిలగమే ॥ భాపమమహారాజఃపసప్పదుప్రియ
 సభ ॥ మిథ్యాకృష్టిః ॥ ఉపస్యత్యగతిదుజలయమహారాజీ, భా
 జయతుజయతు పరిగాంః ॥ పరిమంహః ॥ ప్రీయో వాచితమ
 చనభాంకమంకసేల్లీ, ॥ యమనాంకమపిగ్యవరోరుఅమ

యాకురాస్తనోతగ్రంధస్థిలంప్రకాశంభాంకానానభిక్షుతానామావ
 లిఃపక్షిర్యస్యాస్స ॥ పునఃకీర్తితీ, నీలానియాశిలవరాణి నీలాన్యలాని
 తేషాందామహాలతద్వక్ష్యేతరయాద్వక్ష్యేనసభయంతీ ప్రేమయంతీ
 ౩౪ ॥ దరితేతి ॥ భావీవరోరుమాంనతేడూయస్యాత్తత్సంభోధనే భవ
 రోరుప్రియ, దరితాఃప్రకటాంబయోర్మభాంకాంకాంకానానయస్యం
 క్రియాయాంయథాస్యాత్తథాఅరపాదీంతింసంబంధయ ॥ క, త్వా

మహాంకము పేత్యభూహరిణాక్షిశంకరాంకశంకరోరౌఢితాచాసాహిమ
 శైలసుతావహిమవశ్యగ్వరపుత్రీతప్యావిలాసః. తస్యలక్ష్మీంశోభాంతను
 హరలనుకురు-పతేనోమామహేశ్వరావివనిగ్బధమావాభ్యాం స్థాతవ్య
 మితిధ్వనితం || ౩౫ || సస్త్రితంసహసంతథాకరోతిఆలింగనసుఖమనుభవతి
 త్యథః||పరిష్వంగాత్ ఆలింగనాత్ పరావృత్తంవ్యతీయపునరాగతం||యః
 ప్రాగాసీదితి||సకాపిఅదింత్యసామధ్యః||మాన్వతోః||మన్వథాజ్ఞాతః||వికా
 రః||పరిణామః||మేమమలింతర్వృత్తీమానసవృత్తీః||తిరయతి||తిరస్కరోతి||
 సకః, యః||అభినవం వతద్వయశ్చ నూతనంవయః||తస్యవిభ్రామోవిలాసః||త

హగహరిణాక్షిశంకరాంకస్థితహిమశైలసుతావిలాసలక్ష్మీం||
 ౩౫||మిథ్యాదృష్టిః, సస్త్రితంతథాకరోతి||మహామోహః||ఆలిం
 గనసుఖమభినియతాహూప్రియాయాః||పరిష్వంగాత్ పరా
 వృత్తంనవయావనం||తథాహి||ప||యః||ప్రాగాసీదభినవవయో
 విభ్రామావాన్తజన్మాదిత్తోన్మాధీ విగతవిషయోవప్లవానంద
 సాన్ద్రః||వృత్తిరంతస్థిరయతితవాన్లైషజన్మాసకాపిప్రాధప్రే
 మానవిభవలనర్వాన్వతోమేవికారః||౩౬||మిథ్యాదృష్టిః||మ
 హారాతి అహంవి సంపదం||విజోవ్యణాదితి సంపుష్టా
 నిఖుభావానుబద్ధం వస్తు కాలేణవి విలిలది అణవేదు మహా
 రాహికింజిమిత్తం భట్టారకేణ సుమరిదమ్ని||చా||మహారాజలి
 హమపిసాంప్రతంనవయావనేన సంపుష్టా నిఖుభావానుబ
 ద్ధంప్రేమకాలేనాపివలీయతే||అజ్ఞావయతుమహారాజః||కింజిమి
 త్తంభట్టారకేణస్సారితాన్త్రి||మహామోహః||ప్రియే||ప||స్త్ర్యతే

స్తానవాన్తంజన్మయంతాదృశః||ప్రాగాసీత్ పూర్వంబభూవ||మాన్వతోవి
 కారః||కీదృశః, విత్తంమనః||ఉన్నథాన్తిఉన్నాదయుక్తంకరోతీతితచ్ఛీలః||పు
 నః||కీదృశః, విగతోవివిధః||విషయోవప్లవోవిషయసంబంధోయస్త్రి||- ఏతా
 దృశోయః||వంః||తేనసాంద్రోఘనః||పునః||కీదృశః||తవలక్షైషఆలింగనంతస్త్వా
 జ్ఞప్తయస్యసః||పునః||కీదృశః, ప్రాథంప్రేమఉత్కృష్టాప్రీతిర్యస్త్రి||సః||పు
 నరితివిరరే||నివశ్చవ-నజాతోనజనివ్యతేతాదృశశ్చేత్యథః||౩౬||స్త్ర్యత
 త్రి||హ||వా||మో||రు||సు||ంద||రు||హృ||స||యా||ద్వి||ష్ట||హిః||యో||భ||వే||త్||వ||తే||

[illegible]

సహవామోరుయోభ స్థానమున్నరూః । హృద్విభక్తి
భవనీసాలభః జీవగాబలే । కలిః పుణ్యభక్తిః । హృద్వి
దో । గహవి అణవేమ సుహారూః । గాఢాప్రసాదః ।
విధాప్యాప్యవయతు మహాగూఢః । సహామోహః ॥ యై
వద్రకాశీస్త్రీంస్తైస్త్వగవదాపీతైస్త్రవశ్చిరమ్ ॥ అన్య
చ్చుదాస్యాఃపుత్రకథానవేదే సమీక్షా । మరం యోగయ
తుంకుత్తిరిభావహాపన్నా । అః । పః । వ్రహ్మసూత్రానామకలం
పాశాంపాపానువక్త్రీం । నీతిమ్యక్త్యక్త్యలాంగంఽంఽం పా

సోమ్యత్రావనుగాగోనాస్తీతి దుష్కరా । పునఃకీర్తితే, సులక్షణోపద్య
 త్తత్వాత్పాపఃపునఃకీర్తితే, పాపాశ్చయఃసంక్షయపీదుత్వా
 దే । తేహమపిపాపస్వంతఃనువః । శ్రింధనుకూలః ॥ ౧౧ ॥ శ్రింధనుకూలమితి
 కులోచ్చేద హతుత్వాత్ అకలజన్మవ్యవదేః - లోకేష కులముదిగవ్యా
 పారం దుష్టమనికృత్యబుద్ధివంతి అయనస్తాః, లోకస్వతోన్మదభవతిని
 పాపాపాపకర్తృవతిం - ఆశ్చర్యం * అశక్తిఃప్రవ్యేపాప ఫల్యసుఖాని
 చేత్యమః । స్వశోదున్ముద్ధేఃక్రద్ధాయాతప్తజనోహితోపద్యేపి నా
 స్తీత్యాహ । పాపానవతిః క్షింతి । యావచ్ఛోకాక్షిణియననువరణతేత
 త్తత్యేనాభిమతాదైపిపాపాప్తాభ్యశ్చకః - ఆస్త్యిక్యరూపాయాఃక్ర
 ద్ధాయావివేకానుశుశ్రుస్యస్యాధావికత్వాదితిధానః । పాదంధేమనిచేక

యేతి । శ్రద్ధాత్రివిధా - సాత్త్వికీరాజసీతామసీద-శత్రసాత్త్వికీవైదికేశు
వతఃతే, రాజసీతామసీపాపండేశు తత్తద్దుఃఖతఃస్థవశ్చలావశ్యం
భావనిశ్చయ్యాత్రికావతఃతే- గత్రసాస్తిధమోనాస్తిమోక్షాతి పాపం
దోషదేశేననాస్తికతాహవమిథ్యాన్యస్తైరున్మేషసతివైదికేశువిద్యమా
నాసాత్త్వికీశ్రద్ధాధమోమోక్షోనుగుణంసాత్త్వికీత్వంపాత్యజ్యగాజసత్త్వం
చావలంబ్యపాపండఃశత్రద్ధాభాససాయం చాప్రోతి, తతోవైదికా

పండేశునియోజయః॥ ౩౨ ॥ మిథ్యాన్యస్తిః॥ ఏదావమేతత్త
ఏవి విసవ ఆశం భట్టితో అహిణివేసేణ, వతిణ మత్తేణ
ఎవ్వ భట్టితో దాసే సద్ధా అణ్ణం కరిస్సరి, సాఖు మ
ఏ మిచ్చాధమ్మో మిచ్చామ్మో మిచ్చావేఅమగ్గో మి
చ్చాసుహఃస్సుకిరాత్తిం సాధిపలవిదాత్తి మిచ్చాసగ్గఫల
విజ్జేత్తి భణ్ణిజ్జమాణా ఝర్తి వేఅసుగ్గంఎవ్వ వలిహలిస్సరి
కిండ్డణ ఉవణిసరం॥ ఛా॥ ఏతావన్నాగ్రకేషివయేఅలంభన్తు
రభినివేశే, వచిననా త్రైణై వభన్తుద్దాసీశ్రద్ధాఅజ్ఞాంకివ్య
తి, సాఃలుసయ్యామిథ్యాధమోమిథ్యామోక్షోమిథ్యావే
దమాగో మిథ్యాసుఖిఘ్నకరాణి తాస్త్రప్రపితాని మి
థ్యాస్సగ్గఫలవిద్యేతిభాగ్యమానా ఝడితి వేదమాగ్గ మేవపరి
హరిన్యతి కీపువరుచనవదం ॥అవి॥ ఏసఆణందవిముక్తే
మొప్పో దోసాణం దంసఅంతవి ఉవణిసదో వి విరిత్తా క

అపిపాపండమతేప్రవిశంతి । ఇవమేవవైదికశ్రద్ధాయాః పాపండగత శ్ర
ద్ధాభాససాయాప్యసంపాదనం పాపండేశున వేశనమిత్యధ్యవసీయతే । కలి
యుగేదుష్టోపదేశప్రతారితానానుమాగకమన్తతాంతరేషుప్రవృత్తిఃఅధి
శ్యేననరంకుశపాపండప్రచారశ్చభట్టాచార్యభగవత్పాదావరిణాత్ పూ
ర్వమాసేదితిప్రసిద్ధిః - సపవచవృత్తాంతోనిబద్ధాతిసుంతవ్యం - తదవతారా
నంతరిభావీపాపండమతోత్సాద శ్చతుర్థాంక కథాశేషత్యేనపంచమాం
కవివరంభేప్రవర్ణయిన్యతి॥ ౩౩॥ ప్ర । మిథ్యాన్యస్తిరితివచనమాత్రేణై

వచానీశ్రద్ధాదాహ్యజ్ఞాంకరివ్యతి. కిమర్థంకేశాకషణమితిభావః - అతి
రోహితార్థమస్యత్ । మహామోహాభి । వాసాగారంనివాసస్వహం ।

రిస్సది అతిగా జప సద్ధాభా । అపివ్యవహారానందవిము
త్రైమోక్షైదోషాద్యయంత్యాఉపనివదోపవిరక్తాఃరివ్యతి
అచిరాన్తయాశ్రద్ధా । మహామోహః । యద్యేవంసుష్టుమే
ప్రియంసంపాదితంప్రియయేతి పునరానింశ్యచుంబతి । మి
థ్యాదృష్టిః । హంతవతసేవి ఎవ్యం పడితైః భట్టిణాశజ్జే
మి । ఛా । హంతప్రకాశేష్యేవం ప్రవృత్తైసభర్తాశ్రిజ్ఞామి ।
మహామోహః । రిద్ధ్యవతువాసాగారమేవప్రవిశావః । ఇ
నమాగ్రంతా స్సర్వే ।.....

ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితే శ్చారితసాసాలే

ప్రబోధవందోదయనామ్నినాటకేద్వితీయోఽంకః ।

ప్రా । ఇదంచమిత్యాశ్చప్టీనహామోహాభ్యాంమంత్రిరిశ్రద్ధాకషణము
గ్రరాయవస్తుహేతుత్వాత్ విందః ।

ఇతిశ్రీభట్టవిసాయకార్జునదీక్షితరామదాసవిరచితే

ప్రబోధవందోదయనామ్నినాటకేప్రకాశాభ్య

మహామోహాపలాసోనామ

ద్వితీయోఽంకః

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాక్షసఖః.

ప్రబోధచంద్రోదయ తృతీయోంకః.

ప్రాధవకాశః॥ అథేవానీనుంకాంతరమారభతే॥ తతః॥ పూర్వ
 స్తన్నంకేపావండోపదేశేననాస్తి॥ తారూపమిథ్యానృప్త్యాసాత్వికేమాస్తి
 కలరూపా॥ శ్రద్ధాంఃలోపయితుంపహమోహేనాధ్యవసితం, అస్తిన్నం
 కేతతైః శ్రద్ధావిలోపనాభంమిథ్యానృప్త్యైవాయజగద్వంచయితుం
 మిథ్యావేదోమిథ్యాధర్మకత్త్యాని నిజమతిః శ్రద్ధాంతాకా సమంతాద్భూ
 వయింః సర్వప్రపాపండాన్ని చరింతి॥ తత్రయేపాండరితక్షయోనా
 స్తి తేనన్వేపాపంః ప్రతారితానాస్తికాజాతాస్తేహంపరమేశ్వరభ
 క్తౌనుకయేగజ్ఞానాంతరాయనివరణకస్య పరమేశ్వర సుప్రహస్యాభా
 వాత్, యితిపీఠపాపాఃకోటిషుబుద్ధుః తవిరథానుమాత్మానః తేహంప

రణః ప్రపంచశంకాంతిః కరుణాంకాః॥ పాశ్రవీ॥ మాతః ౨,

రమేశ్వరముచూసినానాం భక్తిపరేషమహిమ్నా పాపంః ॥ శ్రతార
 యినుమశక్తానాంహృదయేనుమిగళితాశ్రద్ధానిగూఢావరణతే॥ శ్రతాపి
 శ్రద్ధావిలోపనాయ కాసాలికేన॥ హేతైః పిప్రస్థానంకరివ్యతే॥ రజేత
 కటవృక్షం శాంతకనుకాన్వేషణవ్యాజేఽప్రపంచ్యతే॥ భట్టాచార్యభగ
 వత్పదావతరణారూప్యంతలోకే సర్వప్రపాపండుప్రచారః స్థితిః- తదనం
 తరిభావీపాపండానామచ్ఛేదః రిష్యతి కమావ్యచ్ఛేదశ్చతుర్థాంక
 కథాశేషత్వేనవంచనాంపిషు, ంభేద్రావేశయివ్యతే॥ అగ్రశాంతేశ్వ
 ర్ధావిపత్తింభావనాబంధనాయాతం॥ ప్రతీతేర్విధూతం నామప్రతిము
 ఖని భేదంగం॥ ప్రకాశః॥ ద్వితీయంకేత ప్రధర్మానుష్ఠానవైఫల్యాయదం
 భాదీప్రేషయామాసమహామోహః, ఇదానీంతృతీయంకేషవేకదైవ్య

శతః ౩॥ ప్రాశస్త్యస్య భాయా, భాగ్యకామ్యమేవ ప్రస్తుత్య.

మయా శ్రద్ధాల్పవ్యూత- ఇదంత శ్రద్ధాపరిపోషణ హేతుభూతం శాంతిమూ
లక వేదాంతవిచారణ విషయ సమర్పణం దేహపుష్టిపాధనమాహారాదాన
మిత్యధ్యవసీయతే- విషయదాగ్ధ్యానంతరం శ్రద్ధాయా శ్చంచల్యాభా
వేనప్రవృత్తివిషయైశ్చ గ్యాపరనామీవ రాక్షాసుప్తిరిత్యుచ్యతే - తదేత
త్సంశంకాంత్యధీనత్వాత్తదిభావే నశంభుతతే-క్రమేణ శ్రద్ధాయాస్స
రూపస్యైవవిలోపోభవతి సవస్వరూపవీలోపోషరణమిత్యధ్యవసీయతే
శ్రద్ధాజన్యాయాశ్శాంతేః వటవృక్షజన్యానాం ప్రరోహణామివ కారణ
దాగ్ధ్యాపాదకత్వబోధ్యః || ప్రకాశః || మామనాలోక్య అన్యప్ర్యా సా
భోజనజలపానానినకురుతే | అతపవహీతోర్మయాః హితాశ్రద్ధా తుణ

రహితాశ్రద్ధా మహూర్తనః జీవతి || ౨ || తద్విनाశ్రద్ధయా
మహూర్తన పిశాంతేర్జీవనంః కంటసమేవ | తస్మిన్వికరుణే మ
దభాంబితామారచయ యావదదిరమేవ హుతాశన ప్రవే
శేనతప్యస్సహచరీభవామి || (౧) కరుణాపాస్య || సహింవం
విసమజగణ జాలాడలః క్షణక్షణమిదం సహజం అక్షరాక్షం జ
వంతి సవ్యహాః కిలుత్తజీవిదం మం కరేసి, తా వసి
దదు ముహూర్తం జీవిదం భారేమం పిలసహీ, తావ ఇ
దోదో పుణ్యేషు అస్సమేషు మునిజగసమాక్షలేషు భా
క్షురహీతీరేషుజిహ్వంసయా వేష్మి, అహ వాచుహామోహభీదా
కహించి వస్థిష్టా నీవసది || శాంతిః || సఖిమన్విర్య

మపినజీవతి శాంతేరుక్తిః- అనెశ్రద్ధాశాంత్యోర్వ్యాప్తిర్నితా || ౨ ||
(౧) కరుణాపాస్య || సహితాః ధాన్యసఖివం విషమజ్వలనజ్వాలాకులకణా
క్షణక్షణమిదం సహజం అక్షరాక్షం జవంతి సవ్యహాః కిలుత్తజీవితాం మా కరేసి, త
త్ప్రసీదతు ముహూర్తం జీవితం భారయితుంప్రియసఖి, యావదిరస్తతః
పుణ్యేష్వాశ్రమేషు మునిజగసమాక్షలేషు భాగీధీరీరేషు నిపుణనిరూప
యామః | అథవా మహామోహభీతాకుత్రాపి ప్రచ్ఛన్నావసంతి | ప్ర-వ్యాః
విషమా అత్యుగ్రాద్వలనప్యాగ్నేః జ్వాలాప్రాసాంకులం సమాహః తద్వ
త్ || క్షణక్షణమిదం సహజం అక్షరాక్షం జవంతి సవ్యహాః కిలుత్తజీవితాం మా కరేసి, త
త్ప్రసీదతు ముహూర్తం జీవితం భారయితుంప్రియసఖి, యావదిరస్తతః
పుణ్యేష్వాశ్రమేషు మునిజగసమాక్షలేషు భాగీధీరీరేషు నిపుణనిరూప
యామః | అథవా మహామోహభీతాకుత్రాపి ప్రచ్ఛన్నావసంతి | ప్ర-వ్యాః
విషమా అత్యుగ్రాద్వలనప్యాగ్నేః జ్వాలాప్రాసాంకులం సమాహః తద్వ
త్ || క్షణక్షణమిదం సహజం అక్షరాక్షం జవంతి సవ్యహాః కిలుత్తజీవితాం మా కరేసి, త

కనాఁడు నీవారేతి హాసభ-కయ-కృదివిమత్యాపి-అపాపాత్తిత్యా
 కృత్యేత్రధాయవాతపినాగ్నితాఖలుకృత్యేనగళితా| కృత్యయా
 ౭ న్నేపితేత్యపేతాయామాహ| నీవారేతి నీవారాంతిరైకతాననీవా
 రైరగ్యకావిః అంతిశానిదిహితానిరైకతానపునీనానియేహంతాః
 తథా, వైశానవైవానప్రభృతికాంతాననితాంసదీనాంకూలానితా
 నితాః అన్వేషితాని. పునః, య్వనాయాజ్ఞికానాం గృహః ప్రత్యేకం
 సవిధకృత్యేచమాలోయాపకటకః చనుసాఃచాగ్నిశేషఃరైర్వాప్తా
 గ్నిరూపితాఃపృష్టాత్తిత్యధాః | ఏవకాలోపృష్టే-చత్వారోపృష్టాశ్రమాః ప్ర

తే॥ ౩॥ నీవారాంకిత సైక తానసరితాంమూలానివై భావసైకా
కాంతాని సరిస్థిపాలవమసవ్యాప్తాఽప్రహేయజ్ఞనామ్॥ ప్ర
త్యేకంవక్షమామితాః॥ శ్రీపదం చత్వార వివాక్రమాః శ్రద్ధా
యాః స్విదిదప్యమౌహాఖలునయావాతాకపినాకనికాతా॥
3॥ (౧) కరుణా॥ సహా విన్యం భానాని, జగత్ సావప్య సర్వత్తు స
ద్ధా తదా తాప నివృత్తిం వృద్ధిం సంభావేను, నిఖిల తారి
నీట పుణ్యములు పరిసరిం అసంభావణీయాం వివిధం అను
మావంది॥ శాంతిః॥ సఖిముద్రలకూలేః ధారితసంభావ్య
తే॥ ౩॥ దేవీశ్రీజగన్మాతృకా దశముఖస్యాస్త్రిస్తంహరతు
సో నీతావై వరసాతలంభావతీపూర్వంక్రియాయానవైః॥ గం

తివదం ప్రతిష్ఠానంగుమహితాః విలోకితాః ॥ ౩ ॥ (౧) కరుణానహితాః ॥ స
 భవవంధనామి, యది ప్రవపాత్వికీ శ్రద్ధాతదాతప్యాః నేద్యశీండుగతం సం
 భావయామి సఖలుతాద్యకన్యః పున్యకన్యః పతాద్యశీమసంభావనీయాం
 వివర్తితునుభవంతి ॥ అద్యప్తయనుకూలం నాస్తీత్యాహ ॥ శాంతిః ॥ సభిః ॥
 ప్రతికూలేవిభాతరిసర్వమపి సంభావ్యగవివేత్యాహ ॥ దేవీతి ॥ హంతే
 తిమః ఖేచిదేదైకవస్యస్యత్రయః ఆచరితయాపాః వామావకా ॥ విషమాః
 సకలలోకవిలక్షణాః ॥ దేవీ నేవతాయాపా - శ్రీః సాత్యజ్ఞాత్మః - జనకస్య
 ఆస్తసాత్యతాకరవతః కన్యాపి రక్షసోదకగ్నీవస్య గృహే ఆసీత్ ॥ భ
 గవతః సర్వామస్తానమూలయాతా వేదవిత్యేవదానవైదైకత్వైరసాతలం

పరాభవాదుపాపండాదంబరః । శాంతిరితి । సావ్రీలశుభ్రస్సహితం ।
ప్రియదశశానంప్రియబుద్ధందర్శనం । ముక్తతంకేతి । అత్రభవతీపూజ్యా
పాపండాహస్తం । తా వేదబాహ్యకరాక్రాంతాః । కథంజీవతి- సకళమపీ
త్యథాః । సాకా, యస్యాఅమీషుపత్వమాణేషు - ప్రీతిరస్త్యీభ్యావః
రః । అమీకే, తానాహముక్తతంకేతి- ముక్తతంకంభయం యైస్తేతా
న్యకాయేకురంగామృగాస్తేయాసుతాన్యశ్యఃకానాభవోవసప్థల్యః - స్రీ
వంతివారీణీజలాన్యేభ్యస్తేతాన్యశ్యఃతైలాః - తథాపుణ్యానవిశ్రాంతి
ఆయతనానిదేవతాగృహాణి సంభవమనంతరం తపోనీత్యః తపోనరతా
వైఖానసావానప్రస్థాః । కథంజీవతీత్యస్త్రీ, శత్రున్యస్త్రాంతమాహ । చం
దాలస్యవేత్సకంధిరం తస్యఉదరంమధ్యప్రాప్తాపిలాగారివ - య
థాఃపిలాగ్నోర్నంశ్యాశాంగ్గహమధ్యంప్రాప్తాథనపిసజీవతి తథాభ

త్యాసినీహిమేప్రియర్శనం । గతిః । ప । ముక్తతంకకురంగ
కాననభవత్యైలాఃప్రవచ్చారయఃపుణ్యాన్యా మనసాసంతత
తపోనీత్యస్త్రాన్యవైఖానసాః । యస్యాఃప్రీతిరమీషుసాగ్రభవతీదం
చాలవేత్సోరంప్రాప్తా గతిః రిపితేవ జవతిఃథం పాపండా
హస్తంగతాః । అథవాఅమీషిగంభావనయా ॥ యగః॥

ప । మామనాలోక్యసస్సాతినభుజీ- నపిబగ్యపః । నమయా

వతీపాపండాహస్తంగతాకళవపినజీవతీత్యథాః । కపిలేశ్వనేన గవాంసు
ధ్యేకపిలాయథోస్తమా ఏవక్రేధా శాంత్యాదీనాంకుధ్యేతీతిమేతథా
ః ॥ ౧॥ ప్రాథవ్రకాశః॥ మామనాలోక్యేతి ॥ మనసోవిషయవ్యాప్తి
రూపశాంతేరథా వే విషయభోగాభిరత్రాప్తాయాబ్రహ్మనిష్ఠాపాదక
త్రేధాంగతః సత్త్వశయఃపరిక్షీణత్వీసు మేయంవిషయవ్రవ్యత్వోపయోగం
రజోగుణపాంకర్యజన్యం మాలిన్యంచ ప్రజాయతే- అత శ్యాంతిసలిలా
భ్యాసేనమనసోవిషయవ్రవతః కరజోమాలిన్యంప్రయోగసీయం- ఇదమేవ
స్సానమిత్యన్యవసీయతే । అనంతరభావన్యావేదాంగవృత్తిత్రేధాయాల
ప్రబ్రహ్మప్రముక్తిరిత్యేవంరూపాయావిషయదాభ్యం సంపాదనద్వారా
వరిపోషణంకర్తవ్యం - అన్యధాతద్విషయసద్భావేప్రమాణాభావేనగర్వి

మయా శ్రద్ధాల్పవ్యేత- ఇదంచ శ్రద్ధావరిపోషణ హేతుభూతం శాంతిమూ
లకవేదాంతవిచారేణ విషయసమర్పణం దేహపుష్టిపాదసమాహారదాన
మిశ్యధ్యవసీయతే- విషయదాహ్యాసంగింశ శ్రద్ధాయా శృంపించల్యాభా
వేనబ్రహ్మజీవనయైశ్చైర్భావనామీవరానిష్ఠాను ప్రీతిత్యుచ్యతే - తదేత
త్సర్వం శాంత్యనీనత్వాత్తికభావే న సంఘటతే- క్రమేణ శ్రద్ధాయా స్వ
రూపస్యైవ విలాపోభవతి స విస్వరూపవిలాపామరణ మిశ్యధ్యవసీయతే

రహితా శ్రద్ధా ముహూర్తమపి జీవతి || ౨ || తద్వివా శ్రద్ధయా
ముహూర్తమపి శాంతేర్జీవనం విదంబనమేవ | తస్మాద్భిరుణే ను
దధణం చితామారచయ యావదిరమేవ హుతాశనప్రవే
శేన తస్మాస్సకాచరీభవామి || కరుణా || సాస్మి || సహివ్యం
విసమజగణ జాలాడులకణ్ణకటుమస్సహాశం అప్తరాశ్చం జ
ప్తుంతి సవ్యహా విభుస్తజీవిదంబం కరేసి, తా వసీ
దదు ముహూర్తం జీవిదం ధారేదుం పిలసహీ, జావ ఇ
దోరదో పుణ్ణేసు అస్సమేసు ముణి అగసమాడిలేసు భా
భురహీతీరేమణిడణంణిరూకేమ్మి, అహవామహామోహభీదా
కహింవి పద్ధన్ఠా నివసది || ఛా || సభివసంవివసజ్వలనజ్వా
లాకులకణా కటుదుస్సహాస్యక్షరాణి జల్పంతి సర్వభావిలు
ప్రజీవితాంమాంకరోషి, తస్మిన్దతుముహూర్తం జీవితం
ధారయితుంప్రియసభి, యావదిత ప్రతిః పుణ్యేష్వాశ్రమేషు
ముజన సమాకులేషు భాగీరథీతరేషు నిపుణం నిరూపయా
మి | అథవామహామోహభీతా కుత్రాపి ప్రచ్ఛన్నానివసతి ||

శ్రద్ధాజన్యాయాశ్శాంతేః పటచృక్షజన్యనాం ప్రరోహణామివ శారణ
దాహ్యాకాదాత్యంతబోధ్యం || ప్రకాశే || మామనాలోక్య అదృష్ట్యాస్తా
సభాజనజలపానానికురుతే | అతేవివహితోర్తయా రహితా శ్రద్ధా తుణ
మపి న జీవతీశాంతేరుక్తిః- అనెన శ్రద్ధాశాంత్యోక్త్యాప్తిదర్శితా || ౨ ||
కరుణాసాస్మి || సహిత || విషమా అత్యుగ్రాజ్వలనస్యాగ్నేః జ్వాలా
స్తాస్తాంకులం సమూహాః తద్వల్ కర్ణకటూకా అతపవదుస్సహానీత్యేతదతర

విశేషములి ప్రాకృతయోజనావనీవా రేతి హేసఖ మయా-కృదిపి
కుతాపి-అమూల్యత్యాగ్యేష్వత్తద్ధాయావాతాపినాకనీ-తాఖుని
శ్వయేనసమితాకృత్యయాఽన్యేషి తేగ్యపేతాయామాహా నీవారేతి
నీవాగాంతిసైతానీవారై రరణ్యకాలిభిః అంతిగానిహితాని సైక
తానపులి నానియేహంతాన. తథా - వైఖానసైవాన ప్రస్థాంతాని
సరితాంపదీనాంకూలానితీరాణితానాన్యేషితాన. పునః, యజ్ఞనాంయా
భి కానాంకృతాః ప్రత్యేకం సమిధశ్చ చహలోయావకటకః చమపాః

శాంతిః | సభికినన్యవ్యతి | ప | నీవాగాంతిసైతానిసరి
తాంకూలానివైఖానసై కాకాని నాని సరివ్యవాల చమస
వ్యాప్తాగ్యహోయజ్ఞవామ్ | ప్రత్యేకం చ నిరూపితాః ప్రతిప
దం చత్వారిపవాక్రమాః శ్రద్ధాయాః కృదిదవ్య హేమాబ
లుకుయావాతాపినాకనీ-తా | 3. కరుణా | సహి-వన్యం
భానాని, ఇతి సావప్యసత్తతా సద్దా తదా తాపి ఇమరిసిం
దుగ్ధదిం సంభావేమి, ఇతి తారిసిం పుష్టమరుగ్ధ పరి
సిం అసింభావనిజ్ఞం విచన్దిం ఇమిహవంది | ఛా | సఖప
వంభానాని, యి-నైవసాన్వితీశ్రద్ధాతదాతప్యాః నేకశీంకు
గతిం సంభావయామి నఖలు తాదృశ్యః పుణ్యనయ్యః
ఏతాదృశీమసంభావనీయాంపివత్తినుమభవంతి | శాంతిః |
సభికిముప్రతికూలేవిధాతరివసంభావ్యతే | ప | శ్రీరైషిజనకా
త్తకా దశముఖస్యాసేన్యహేరక్షసోనీతానైవ రసానలభగ

చాప్రవిశేనఃవై గ్వప్రాణిరూపితాఃవృష్టాగ్యగళః | ఏవ కారోవ్యభేక-
చత్వారోప్యాశ్రమాః ప్రతిపదం ప్రతిష్ఠానంకూపితాఃవిలాకితాః | 3. అ
దృష్టమమకూలం వాస్తీత్యాహ | శాంతిః | సభితి | ప్రతికూలేవిధాతరి సర్వ
మపిసంభావ్యం ఏవేత్యాహ | శ్రీరితి | హంతేతదుఃఖా విభేదై కావస్య వృత్త
యః | తరితరూపాః వాహాః వకాః | పమాః సకలలోకవిలక్షణాః | దేవీదే
వతాయాపా- శ్రీః సాత్మాల్లక్ష్మీః- జనక సృష్టిత్తసాత్మాతా-రవతః కన్యాపి
రక్షసోదశప్రవస్యగృహితసీత్ | భగవతీ సర్వామస్తానమూలభూతా వేద

శ్రయ్యోవదానవైదైః శైవ్యైరపాతలంపాతాశంసితాప్రాపితా | చేత్యు
రంధ్రంధర్వస్య-మదాలసాంతనయాంకన్యాం-దైత్యేంద్రఃపాతాశకేతు
సంక్షోభలాత్ మహత్ అవజహరస్వనికటంసితవా - ఎవంశ్రీధాయాః
పామఃడహస్తగమవేదైవంమూలమతిభావః || ర || సహిపెక్ష్వతి | గళన్తలపం

వతీపూర్వంత్రయాదానవైః | ౧౦ధర్వస్య మదాలసాంతన
యాం పాతాశకేతుశ్చలాత్ దైత్యేంద్రోపజహరహంతరివ
మావామావిధేక్వృత్తయః | ర || తద్భవతుపామండాలయేష్వ
వశావదనుసరావః || కరుణా || సహిఎవంహూదు || ఛా ||
సఖివలంభవతు || ఇతివరిక్రామతః || కరుణా || సత్రాసంస
హిరక్ష్మసో || ఛా || సఖరాక్షసః || శాంతిః || కోసారాక్ష
సః || కరుణా || సహిపెక్ష్వతి, జోవిసో గళంతకుళ వంకపిచ్చి
శ వీహచ్చ దుప్పెక్ష్వ దేహచ్చవీ ఉల్లుంభిత చిడలముః
వసణదుద్దంసణో సహిసహండ్పింభి అమాత్థో ఇదో ఎవ్వ
అహివట్టఇ || ఛా || సఖిప్రేక్ష స్వతి, యపవగళన్తలవంక పిచ్చి
లవీభగ్న దుఃప్రేక్షదేహచ్చవిః ఉల్లుంభిత చికుగముక్తవసన
దుదాశశనః శిఖిశిఖండ్పింభి కామాస్త ఇతపవాభివరణతే ||
శాంతిః || సఖినాయం గతుసః శ్రీర్యః ఖల్వయం || కరు
ణా || తా కో పసో భవిస్సది || ఛా || తర్లికపవభవివ్యతి ||
శాంతిః || సఖిపితా ఇతిశంకే || కరుణా || సహిపల్పురంతిమ
హామడోహమాలుబ్ధాసల భువిణంతరా శే జళది వలండమ
త్తండ మండలే కహం పిసాలణం అవలసో || ఛా || సఖివ
స్ఫురన్తహామయాఖిమాణోద్భాసితభవనాంతరా శే జ్వలతి
వ్రచండ మాత్తండ మండలే కథం పితాచావామవకాశః |

కఃస్రవణవిష్టాకర్దనుః తేనపిచ్చిలామస్థుణావీభత్సాళయానకాదునిప్రే
తాన్త్రస్తుమశక్యాదేహస్యచ్ఛివిఃశాంతిర్యస్యఉల్లుంభితాఃఉత్పాటితాః
కేశామౌన - ముక్తివసనో దిగంబరః | వ్రస్ఫుగంతః దీప్యమానాః
యేమయాఖాఃకిరణాస్తైహింమాలాభివరంవరాభిః ఉద్భాసితం వ్రకాశి

తం భవనాంతరాళం భవనమధ్యవృక్షే: యస్యతస్మిన్ మూలం
 కమండలేసూర్యమండలే- జ్వలతిప్రకాశమానే: శాంతి: || గర్భి- ఆనం
 తరమేవ ఇదానీమేవేద్యధా: - నర: ఏవగాన్మరకమండాల ఉత్తీర్ణోన్మర
 త: | మహామోహప్రవర్తితోమహామోహప్రేషిత: | యథానిధివృ
 యపషణ్ణత్యాదినాపూర్వముక్త: దిగంబర: || ఛా || సమోద్వద్భ్య
 సమోద్వద్భ్య: | అస్య ఛామామాగధీ | భిక్షుక్షపణిరాక్షసాంత:

శాంతి: || తస్య నంతరి మేవనరకవివగాదుర్జిగః కోపినారకీ
 భవవ్యతి: సలీల్య, విదిన్య, అంజ్ఞాతం మహామోహప్రవర్తి
 తోయం దిగంబరసంధాంత: తస్మిన్ భామా రే పరిహరిణీయమ
 న్యదశనమితివరాజ్ఞుభితిష్ఠతి || కరుణా సహ మహుర్త
 లం కట్ట జావ ఎత్త సద్ధం కట్టెసామః ఛా సమమహాతక
 కంఠస్థయావదప్రశ్రద్ధాన స్వేష్యామి ఉభేభాధాఢీ గే: తత: ప్ర
 విశతి యథానిధి స్తోమగంబరసంధాంత: || దిగంబర: || సమో
 అరిహం గాంధీ || ఛా || సమోద్వద్భ్య సమోద్వద్భ్య: ||
 * గమమవాళమృతం స్థితి పాదీపే వ్యవగృహ్యపశేజిగవళ
 భాశివీలమృతే మొట్టకొకటి దేహూతా ఇధావనద్వారస్వహ
 మభ్యేత్యాదీపత్యవప్రజ్వలతి | ఏకజిగవరిభాషిని: పరమా
 ధోగ మోక్షరంభిదోభావనా: పరిశ్రావన: | ఆకాశే | తేలేశావ
 కాశురాధా | ఛా | లేలేశావకా: శ్మణుత: | శమలపు
 స్థలపందే శలశజలెహివి కేళిశీ శుద్ధి | అప్పా పిషళ శ

పురదాసేచేటకాదీనాం మాగ్నిశ్శుక్తం స్వత్రాగవేణ | అయగ భిషా య: |
 ఆత్మాదీపత్యవేశ్శుక్తం, గ్రామిమాత్మావరిద్ధిన్నపరమాణ: , కృహమ
 ధ్య ఇశ్శుక్త త్వాత్, యథాదీపోశుబ్ధహ ప్రాపాదోదరప్రకాశ: పరి
 మితప్రకాశత్వాత్, ఏవమయమాత్మ శరీరాంగ: ప్రకాశ త్వాత్ తోప
 స్వల్పపరిమాణతే | ఉక్తంచజినై: - స్వల్పత్యాస్వల్పపరిమాణతే ||
 ౫ | రేఖాసంబుద్ధి: | శాస్త్రకాశిహ్న: | మళమయేతి- పుష్కలంశరీరం-పుష్క

* గమమవాళ శమ స్థితి పాదీపే వ్యవగృహ్యపశేజిగవళ || ఛా || సమద్వార పురమధ్య
 గతత్యాదీపత్యవ మంతప్యోగితిసాతాంతరం

లంబపుగాత్మనభిధరణః తస్యైష్వమూతాద్విధిపూర్ణత్వా తదభివృద్ధి
 నశుద్ధిరితిభావః | పరివరణైః సేవనైః || ప్రాపున్యత్యైవ దేహాదుభ్యతే -
 గతీతి పున్యలభ్యవైదికానాం పున్యకైః - అపభ్రంశావపపుర్ణలాది శ
 బ్దాభివైదికాః | అత్రేదం దిగంబరగుతం | యథా ఘ
 టోదరేణీప్రస్య దీపస్య ప్రభాఘంటుల్య పరిమాణా ఘటాకారా
 కారితా ఘటోదర మపభ్రంశాయంతీ దేదీప్యమానా విరాజతే
 తథాదేహంతర్వర్తి దేహాదుభ్యపరిమాణో దేహాకారాకారిణః దేహావ
 భాసయన్నాత్మ దేదీప్యమానోపరాజతే - సచానంతాయవః - లేచా
 వయవాః స్తంబాదదేహాదుభ్యసంతియథాకర తోదరేణీప్రస్యదీపస్యా

హాబ్ధిభివృద్ధిచళణేనా జాణవ్యే || ఛా|| మలమయ పున్యలపిందే
 నకలతలై రపి కీర్తిశీశుద్ధిః | అన్యపిమల స్వభావః ఋషివ
 రివరణై శ్చాంతవ్యః || ౬ || కింభణమా కేళిశే ఇతివి
 చళణేత్తి తా శుకాధ || ఛా|| కింభణాభ్యుద్భవం ఋషిపరివర
 ణమితి, తచ్ఛృణు || ౭ || రూపే చళణ పరామే కిరళ
 కాళం చ భౌతణే మిత్థే | ఈశావళం గజం ఇతిగం
 దాళం శమస్తాణం || ఛా|| గూరేదరణప్రణామః కృత సత్కా
 రంవభోజనంమృచ్ఛం | ఈర్వామలంనకాన్యం ఋషీణాం
 దారాకరమమాణానాం || ౮ || నేపథ్యాభిముఖమవలోక్య

వయవాస్సంకుచంతి, ఘటకుమాలాదిమివింతి. తస్యైష్వచావిశ్రాంతి
 తోత్పతనం స్వాభావికోధర్మః - సచకమభిర్వక్తా సంసారసాగరేమజ్జి
 తస్యజీవస్యముక్తైః పూర్వప్రతిబధ్యతే - ముక్తస్త జీవంకమబంధ శై
 థిత్వేనతి వేగాదుగృహియథా లాబూఫలం కరాభ్యాం ధృత్వాజలాం
 తర్జజ్జితం కరబంధశై థిత్వే యుజిజ్యగృహితతద్వత్ - తచ్ఛోష్ణానంశా
 శ్వతం నకదాపివశంస్యతి స్వాభావికత్వాత్ - తదేవమోక్షభిక్షోకతా
 త్పర్యం | నిర్మలస్వభావోజీవః నశుద్ధిగుప్తీతేదేహప్రతాంతమలినస్వ
 భావో నశుద్ధియోగ్యాభిగమ్యపరివర్య యాజ్ఞాతవ్యభి || ౬ || అకాక్షాన్త
 యమేనోద్ధాప్యహాకింభణహేతి || ౭ || ఉభేకాంతకరుణేప్రొద్దిగంబరసి

ద్ధాంతస్య న హామోహంతరం త్యాల్ రాజకులమిత్రవ్యవహారః - కులశ
జ్ఞేన కుటుంబమువ్యతే - సజాతీయసమూహపాస్యకులశబ్దప్రభృత్యవ్యవర్తేర
క్షణాశ్రయణాత్ || దిగంబరః || శ్రీవకానాం కులముపహారా
మేకమపి మా పరిహరిష్యతి - భవతీతి శేషః || కీర్తిశ్యేహ || దురాచా
రేతి || దుఃఖినిః ఆచారో యస్యాస్సా || కీర్తిశీ మంబం, సకా ఆ

సద్ధై ఇదో దావంతి || శ్రద్ధై ఇనిస్తావత్ || ఉద్ధేనభయమా
లోకయితిః తనిః ప్రవేశతి నినుమావ వేమశ్రద్ధా || శ్రద్ధా కింత
నివేదితాలక్షణే ఛాకిమాజ్ఞాప నుతి గాజకల || శాంతిః || మూ
ర్ఖి శావనతిః దిగంబరః || శావ కానం కులముమన్త్రి మెక్కించి
మావరిహరి స్పృహి ఛా శ్రీవకానాం కులముపహార మేకమపి
మా పరిహరిష్యతి శ్రద్ధాజం ఆనివేదితాలక్షణే ఛా యదా
జ్ఞాపయతి రాజకులం ఇతి నిమాన్త్రి శాకినకా || సని స్పృహదు
పి అసహీ || నిష్ప్రణామ మెక్కించి విలసహీప భవవ్యం, జ
దో నుదం వప ఆహింసాసకాదో జం అభిపానం దా
నం వి తననస్సుదా సద్ధై శా పసా తామసీ నద్ధా
హానిస్సురి ఛా సమాశ్వస కప్రి యి శభి || నమిలు నామమా
త్రేణాపిప్రి య సభ్యాభే ద్యవ్యం, యగి శుక్రమయా అహిం
సా సకాశాల్ యదప్రి వావం దా నాం పితమనస్సుతా శ్రద్ధేతి
తస్మాదేహ తామసశ్రద్ధాభవవ్యశః శాంతిః || సమాశ్వస్యే || స
ఖివివ మేతత్ కథాహి || దురాచారానదాచారాం దుష్టకృపి
యిర్మనాం అంబామనుకరో త్యేహ దురాశాని భంచనం || త
ద్భవతు తావత్ సౌగతేవ్యసావన్యవ్యతాం || భి శాంతిగరు

చారో యస్యాస్తాం | పునః కథంభూతా, దుఃఖినిః దశోకదశకానం యస్యా
స్సా | ప్రియే ఆత్మనదర్శనం యస్యాస్తామిన్యం బావ శేషణం | అంబేవాం
బామా లేపహితకారిణీ తాం శ్రద్ధాం - ఏమాదురాశా - కథంచనకథ
మపి నానుకరోతి - అతిపలకుణవి శేషవేష త్యాదితి భావః || ౮ || సౌగతేమ
బౌద్ధవి శేషేషు బుద్ధాగమః బుద్ధశాస్త్రాభిమానదేవతాదూషః | ఉపాస

కాః సాన్తకదశానవిచారనిరతాః । సాక్షాదతి॥ సైవ భీసంతతిః విజ్ఞాన
సంతతిః - అధునా ఇదానీం - నిరతః విషయోపరాగో విషయానురా
గో యస్యాస్య - నీలవీతాద్యనేకవిధవిషయానుకారోపప్లవశాన్యా - స్ఫు
రతి అనుపమాతా ప్రకాశతే । అతపవాహం సర్వజ్ఞోస్తీతి మంతవ్యం । క
ష్టాత్, విగళితాఖిలవాసనత్వాత్ - విశేషేణ గళితానప్తౌ అఖిలాస్సను
ప్తౌ వాసనాస్సంపాదాయే హంతే హంభావస్తత్త్వం తష్టాత్ । సంపాద
కారణేభూతవాసనోచ్ఛేదాద్విజ్ఞానసంతతిస్సముల్లసతీత్యర్థః । సా కా? య
శ్రయస్యాంభీసంతతౌ అర్పితాః సంపాదితాః భావాః ఘటాదయో విష
యాః బుద్ధాకర్మితత్వాదంతర్వర్తినోపి బహిః బాహ్యేభవ ప్రతిభాంతి ।
అభిజ్ఞాయంతే భాగీతీత్యర్థః । సాక్షాన్నిస్సందిగ్ధం తుణతుయిణః స్వే
తరకాలనాశినః న కేవలం తుణికాః - నిరాత్మకాశ్చ - నిరస్త ఆత్మాస్థితిశ్చే

తేషమి కామతిః॥ గతః ప్రవేశతి భిక్షు రూపం పుస్తకహస్తా బుద్ధా

గతః ॥ భిక్షుః, పంచీశ్వ, భౌభౌఉపాసకాః॥ ప॥ సాక్షా

త్ తుణతుయిణవివినిరాత్మకాశ్చ యత్రాత్మతా బహిరివత్ర

తిభాంతిభావాః । సైవాధునా విగళితాఖిలవాసనత్వాద్భీసం

హంతే, ఇదం విశేషగద్యయం భావానామేవ । అయమేవ ప్రామాణీ
కోమాగోభవద్విరవ్యసుసర్దివ్యతితాస్త్వం॥ పా॥ సాక్షాదతి॥ య
శ్రవిజ్ఞాన సంతతౌ అర్పితాః కర్మితాః తుణతుయిణ పవతుణేన తుయిణః
విభాశిన పవనతుతుణపరిణామినః - పవ కారేణ సాంఖ్యాన్యభిమతం తుణవ
రిణామిత్యం వ్యాపర్త్యతే. నిరాత్మకాశ్చ స్వరూపాశ్చ మిథ్యాభూ
తా ఇతియావత్ - భావాః ఘటాదయః పదార్థాః బహిరివ బాహ్యేభవ
సాక్షాత్ప్రత్యక్షాః ప్రతిభాంతి- ఏకకారేణ బాహ్యత్వస్యా వాస్తవత్వము
వ్యతే । ఎస్తతస్తు ఘటాదయః అంతర విత్కర్మితత్వాత్ అంతరావీచన
బాహ్యేభిభావః । వేదాంతిమతే విజ్ఞానస్య పరిపూర్ణత్వే నాంతరత్వా
భావాత్ తత్ర కర్మితప్రపంచస్యా సాభ్యంతరత్వం - సైవ యాపూర్వమజ్ఞాన
దశాయామనాదివిచిత్రవాసనావశాత్ కర్మితఘటాద్యుపరాగేనైవ స్ఫుర
ణమస్వభూత్ సైవ భీసంతతిః విజ్ఞాన సంతతిః అధునా జ్ఞానదశాయాం

విగ్రహాభిషేచనార్చనాత్ అవతరించుచు వభాస కారణభూతవిద్రు
వాసనత్వాత్ - నిర్వికయమౌపరాగా ఘటాదివికయమౌపరాగరహితాకే
వలైవస్ఫురతి | ఆత్రేయసౌతమతం - కునీకంవిజ్ఞానం - రిచ్చాభ్యంత
రం పుత్రత్వానభ్యవగమాత్ - పూర్వపూర్వవిజ్ఞానేన ఉత్తరోత్తరానివి
జ్ఞానానిసాంతత్యేవోన్మయంతే - తేషాంప్రతిస్వయనిత్యైవపితృభానో
నిత్యైవత్ర సభాగ్రితపరికల్పితాఘటామౌపరీభావాబాహ్యభవప్ర
తిభాంతి - వస్తుతప్త్యాంతరవిజ్ఞానపరిఃప్లితత్వాదాంతరాపవ యథా స్వ
ప్రేక్ష్యాంతరపవప్రవంచోబాహ్యభవప్రతిభాంతి హిస్వప్నేషు బాహ్యః
వదాభోగస్తే తద్వత్ప్రచభాగ్రిత్యవభాసేవాసనాకారణం సాచానాదిః
విద్రావపూర్వపూర్వవాసనావశేన విజ్ఞానసంతానవివిధవికయాది
ఘటాభాసః పూర్వపూర్వవిషయావభాసజనితావ వాసనేన బీజాంసు
రాదివత్ అవస్థానానినాదిత్వం విషయఘటాదిభావ విషయత్వాత్ వి

గతిస్ఫురతి నిర్వికయమౌపరాగా || ౯ || పరిశ్రవ్య || పునస్స

త్వేషు | అతానాసాధురీయం సాగతీధాని, యత్ర సా

భ్యంత మోక్షశ్చ, గేభాహా || ౧౦ || ఆవాసో యంతంసోహర

విద్రవ్యంత - విద్రావాదిర్విద్ర ప్రవాహరూపేతి వి - | గతిస్ఫురత్యాపే
ణకునీకత్వాత్ - సవవాసనావంతానో బహుసంకీర్తనప్రచేదేషు క
స్తూరికాంగగ్రహణార్థమైవాన్వేషానాదుత్తరోత్తరవిజ్ఞానేషు సంక్రామ
తి విజ్ఞానాన్తర్వత్త్వానాకార్యాం స వాసనానామ ధీబోయాంవిషయా
వభాసః కారణభాసాద్వికారాని తద్వత్ప్రేమావిజ్ఞానసంగతస్ఫురతీతి |
ఇయంచబీవస్త్వతీలేం - అన్యోనిత్యేగాతమిత్యవ సంధానోకాయాం
ప్రాప్తాయాంవిద్యవటస్యా సేనతైలింబలినభాంసన్యామన కే దిగ్వివి
ద్వికయావభాసో వాసనానైకాయాంవిద్య వత్తతే, సమాధివశాయాం
తు కేవలవిజ్ఞానపరిష్కరణ వికేహముద్రామగర్వయంత్యాయాం వాసనా
యాం విషయావభాసో లేకతోపేక్షావతి || ౯ || సాధారితీ | వైది
కానాంభోగానై మోక్షవిభాతీయమయోయాంవభోగవైముఖ్యమితి
తదీయభమ స్యాసాధుత్వమితీతాత్పర్యంయత్రయస్త్వికారగతధమే ||

ఆవాసశ్చితిః మనోహరం అక్షిప్తాః పరం లయసంగృహంతవాసోనివాసస్థానం- అస్తీత్యధ్యావారః- సతుక్షైకావహానుహః॥ అభిప్రాయానురూపాః అభిలషిత కేవలభూషానురూపాః వనజ్జ్వార్యోవారవిలాసిన్యస్సంతి - సతు సవరాణామివాహితాః ప్రాంతభిరకాలం అభిలషితమయం- ఇష్టచ శనం భోజనమస్తి- సతుదినాంతకాలం॥ మృదువ్రస్తరాః కోమలాస్తరణయుక్తాశ్చయ్యాస్సంతి, నకంథాది విలసంతీవ్రకాశమావా జ్యోత్స్నాచంద్రవ్రథా తయోజ్జ్వలాశ్శోభమానాఃరాత్రయఃక్షప్తఃకృతః అంగరాగఃఅంగేకుంకుమచందనాదిలేపోయస్త్రికాపతాద్యశోయఉగ్రవః కామమబూత్సవః సురతాదిరూపః నైవక్రీడాతస్యానందభరాః సుఖసమూహః వైర్వ్రజంతి సుఖనగచ్ఛంతీత్యథః॥ కీదృశ్యోరాత్రయః, యవతిభిః కరుణీభిః శ్రద్ధాపూర్వం ఆదరపూర్వంఉపాసితాఃసేవితాః॥ అనేనాస్త్వకం

మభిప్రాయానురూపావనజ్జ్వార్యోవాంభితకాలమిష్టమశనంశయ్యామృదువ్రస్తరాః॥ శ్రద్ధాపూర్వముపాసితాయువతిభిఃక్షప్తాంగంగోగ్నివక్రీడానందభరైర్వ్రజంతి విలసజ్యోత్స్నాజ్వలారాత్రయః ॥ ౧౦ ॥ కరుణా ॥ సహికోవి

భుక్తిముక్తిసుఖసాధ్యేఅన్యేషామత్యైషాధ్యేతిభావః॥ప్రా॥ఆవాసశ్చితి॥ లీయంతేప్రియైతిలయనబహుః త్యోశోభితం బహుధాగర్భగారసంవలితమితియావత్-తాదృగృహమావాసః॥వాసస్థానం-సేవ్యమితిశేషః-వైదికానాంతుమమత్కూణావృక్షమూలాదిరావాసశ్చిత్యతిరేకః॥ అభిప్రాయానురూపావనజ్జ్వార్యోవేశ్యాశ్చివ్యాః- వైదికానాంతుకామినీభోగాభ్యుపగమముక్తిఃకోటివ్యతిరేకః॥ వాంభితకాలం ఇష్టంచాశనంసేవ్యమితి- సతుకాలనియమోభాజ్యాభ్యాజ్యవివేకశ్చ- వైదికానాంతునైవమితివ్యతిరేకః॥ మృదుఃవ్రస్తరాః శయ్యోవర్యాస్తరణీయపటాయాసాంతాః శయ్యాశ్చివ్యాః- వైదికానాంతుఃకథాభూతలాదయశ్చివ్యతిరేకః॥ శ్రద్ధాపూర్వమాస్థాపూర్వం॥ ౧౦ ॥ సహితీ ॥ కరుణః ప్రగల్భశ్చసౌతాలతరుశ్చతద్వత్ ప్రలంఘిండుచ్చః లంఘత్ లంఘమానంకషాయేణపిశంకంరక్తం చీతరం వస్త్రంయస్యసః॥ ముండితఃసచూ

ద: సజ్జ: ముండోపరూప: పి ద రో శస్య . ప్రా . ముండంగిర:
పిండత వేత్తువమగ సమాస: . ఉపాసనీ యులింగవిర్భుక్త ఉపాసనా
మా ప్రకరణ: || ది వేనవయుషావశ్యాదు-వరు వైదిక శాస్త్రే . కానామితి

సో తరుణశాళ తరుప్పలంబో లంబంతకపాతి పి సంపదీవరో
ముండిత సచూడ ముండపిండోత్తదో ఏవ్వలవ్విది ॥ ఛా॥ సఖ
కి పవతరుణ శాళ తరు ప్రలంబో లంబంత హయ పి శంకవరో
ముండిత సచూడ ముండపిండోత్తదో వాగవ్విది ॥ శాంతిః ॥ సఖ
బుద్ధాగన పివః॥ భిక్షుః॥ ఆకాశే॥ భౌభూతపాసకా భిక్షవ
శ్చ త్పూర్తియ తాంభావతన్మృగగస్స వాత్యాన్మృగం ॥ పుస్తకం
వాన మతి॥ వశ్యాన్మృగాంబవ్యోన పియుమలో కా నాంసుగతిం
దుగతిం వ సంస్క్రియంతే కుణికా స్స ర్వే సంస్కారాః నా
ప్ర్యోత్తరస్థాయి తస్మాద్భిక్షుమహానా నాప్రమక్షు నేర్విత
వ్యం దిస్తరులంపి త్యోగీన్యోనామ॥ నేపధ్యాభిముఖమ
వల్యోత్తరస్థానాత్॥ ప్రసక్తా ॥ ఆనవేమ లాలజ
యే॥ ఛా॥ అజ్ఞానయదు నానకల॥ భిక్షుః॥ ఉపాసకా భి
క్షూంశ్చ దిగనాతింస్సస్థియ తాంశ్రద్ధా॥ జంబవంతీ ఛాలజ
యే॥ ఛా॥ యవాజ్ఞావయతా జనలం॥ ఇతి॥ శా॥ శాం
తిః॥ సఖ మమపితామహేశ్రద్ధా ॥ కరుణా ॥ ఎవ్వంపిదం॥ వివ
మేతత్ ॥ తువనః॥ భిక్షుమహోక్య ఉద్వేష్యజం॥ అరే
రే భిష్టల ఇదో నావ, కింపుష్పిస్సం॥ ఛా॥ అరేరేభిక్షు
క ఇతిస్తావత్, కింపివచ్చామి॥ భిక్షుః, సక్కిధం॥ ఆపాప
పికాచ్యా రే కి మేవంప్రపవసి॥ తువనః॥ అరేముంజకోహం
శర్థగదంపుచ్చామి ॥ ఛా॥ అరేముంజకోధం, శాస్త్రగతం
వచ్చామి॥ భిక్షుః॥ అరేతువన శాస్త్రాధామపివేత్తి భ

వ్యతిరేకః॥ సంస్కారయంతేవిషయాక్రియంతేసంస్కారాః - భావాశ్శక్త్య
ర్థః॥ స్థాయీపరలోకభోక్తా॥ నేర్పిగవ్యయిత- సర్వస్యక్షణికత్వా ద్వైషే
ర్జ్యయోః పరస్పరాసంసర్గాదతిభావః॥ త్వవనకః దిగంబరసద్భావః॥

భగతావత్ తుణవివాశి శ్రయః కస్యకృతేనతం భార్యతే - ఫలకాతే
త్వదీయస్థితేరసత్త్వాన్మనా నానాసత్తతిభావః॥ అస్త్యసంరతావతి॥ అస్త్య
సంరతౌఅస్త్యద్విజ్ఞానవరంవరాయాంపరిగః ప్రవిష్టఃకశ్చిద్విజ్ఞానతుణఃప్ర

వతుప్రతిమస్తాదత్ ॥ ఉపస్సృశ్య॥ కి-వృశ్చసి॥ తుమకః ॥ భగ
దావ, భగవివాశి తువ కస్యకిదే వరం భార్యిఅది॥ ఛా॥
భగతావత్, తుణవివాశి నాత్వయానస్యకృతేనతం భార్యతే॥
భియుః॥ అరేశూయితాం॥ అస్త్యసంరతిపరితః కశ్చిద్విజ్ఞాన
తుణః సముచ్చిన్నవాసనోమోక్ష్యతే ॥ తుమకః ॥ అరేము
క్ష జగి కస్యివి మణ్ణంరథే కోవి ముకో- భవిస్సది త
దో దే సంపదం పరాస్య కిదే కేళిసం దోవలభం కలి
స్సరి ॥ ఛా॥ అరేమూర్ఖ, యిదికర్తవ్యపిమన్వం॥ రే కోవిము
క్తోభవవ్యతి త-స్తేసాప్రసంగప్రణవస్యకృతేకీర్తశముపకారం
కరివ్యతి॥ అల్లద్ద పుచ్చామి, రేనా భువిశేధమే, ఉపదీశ్మే॥
ఛా॥ అన్యవృత్తాం, రేనోన్యోధరూ ఉపదీప్తిభియుః॥ స
ర్వజ్ఞైఃభగవతాబుద్ధివోక్తో-ముమేషధర్మః ॥ తుమకః॥ అరే
శవ్యజ్ఞే బుద్ధేర్తి కిమాం తువ తానం॥ ఛా ॥ అరేస-స్వజ్ఞా
బుద్ధతతికథంవియాజ్ఞాతం ॥ భియుః ॥ నమరేతదానాదేవ
ప్రసిద్ధోబుద్ధస్సర్వజ్ఞః॥ తుమకః॥ అరే ఉచ్యజ్ఞబుద్ధిఆ జ
గి తశ్చ భాశిదేన శవ్యజ్ఞత్వం పడిజ్ఞేశి, తా అహంవి
శవ్యం తాతామి తుమం మే పిమపిదామహవృహుదిహిం
తిక్మత్రపులిశేహిందాశెర్తి॥ ఛా॥ అరేఉచ్యన్నబుద్ధేయదితస్య
భాషితేసంసర్వజ్ఞత్వంప్రతిపద్యసే తదాహహపిసర్వంజానామి
త్వంమేపిసృపితామహప్రళయభిస్త్రీస్సత్రపురుషేస్సహదాస
త్తతి॥ భియుః॥ సక్రోధం॥ ఆఃపాపపిశాపమలపంకధరతవాహం
దాసఃకిం॥ తుమకః॥ అరే విహారదాసేభుతంగ దుట్టచ్చవృజ

వృత్తివిజ్ఞానసంతానాంతఃపాతీసంసారిమోక్ష్యతేమక్తోభవవ్యతి॥ ప్రావి
జ్ఞానతుణః - విజ్ఞానతుపః తుణావచ్చిన్నఅత్తా సముచ్చిన్నవాసనస్సగ్

శ్రీమహాత్మ్యే । ఆరేవిహారదాసీభుజంగేత్ శ్రీమహారదాసీభుజంగో వేద్యాభ
 యోగైః ప్రావిహారదాసీ వేద్యా - విహారదాసీపరిచారదాసీ ద్వివిధాదాసీ
 విస్మయింసవిశ్వానం । స్వారాజ్యమితి కోనామత్యం దితస్సక- లోకైరితి
 శేషః పాజ్యం ప్రకృష్టం ధాతుమూలమితాలాభయిధివరమాధ్యవం ప్రమా
 ర్గ్యరహితం సందాభోగాదిసానశవిద్యేన నిర్వహ్యం ప్రకృష్టం । స్వారా
 ద దిట్టందే నవ పశేవశ్చిదే, సా పితం దేవ్యైర్వంభరామి
 ఛా । ఆరేవిహారదాసీభుజంగ మప్యవజ్జిత ద్విత్వం పితమ
 యాదశికానీతస్మై । యతేః ప్రభంభరామి బుధానుశా
 శంసవి గాత్రిత అభిహుతానుశాశం అనుశంసే దిట
 బహవ్యవంసవిధాన భవం ॥ ఛా । బుధానుశాసనం పరిహృ
 త్యలక్ష్మ్యం సుశాసనమనుసం దిగంబప్రగమేవ ధానియ
 భవా ॥ భిముః ॥ ఆః సావస్వయం నైర్భే వరాసవివాశయ
 తమిన్ధింప ॥ స్వారాజ్యం పాజ్యమున్నస్వారాజ్యం ద్యా
 ముదితః । అభివాంఛనో నామధానావవిశాద తామ ॥ ౧౦ ॥
 అపిద । అర్చనామాలికానామకర్తృత్వేన తుల్యః ॥ గహ
 నార్చనవారం దత్తం పృథ్వీశ్వర శాహుపితవ ధర్మగం
 వాద దంతేన నిర్మూలం భవదో శంకృత్యం అభి
 హంతశ్చ ॥ ఛా । ప్రహసితవారి వం ప్రహర్యోవరాగ శు
 రామవరమాధ్యనసం వాద దర్శనోపదాపితం భగవతస్స
 ర్వజ్జగత్సమగ్నః ॥ భిముః విహస్య । ఆరేవిహారదాసీ
 తిహితం ద్వియ జ్ఞాన ప్రతారితేన భవతేదమితకష్టం ప్రతమా

జ్యంస్వారం ప్రకృష్టం ఉన్నస్వార్యైః భవావ- లోకని- ద్యాంశాప్ర
 విధానం పితవతాంపితవత్వ మభివా- ఛతి అభివతి । నకోపీత్యర్థః ॥
 ౧౦ । అర్చనమతమపాదేయమిత్యాహ । అర్చనమపీతి । అర్చనమపిధ
 మునవేదనం ధర్మజ్ఞానం కఃక్రథతైకస్వీకరోతి- నకోపీత్యర్థః । ఆరేవిహార
 తి । అనాదిప్రవృత్తే అనాదిసద్ధేసజ్యోతమేజ్యోతిశ్చాప్రేగప్రహసిత
 వారవం ప్రహర్యోవరాగశాప్రేగ అతీంద్రియం త్తంద్రియాగోచరం య

తజ్ఞానం తస్మి తా రేనోన్యః జ్ఞానాదుఃఖావహంత్రతం ఆశ్రితం
 అంగీకృతమిత్యథః॥ దేహపరిమితత్వమాత్మనోససర్వజ్ఞత్వ మిత్యాహ॥
 తథాహిత్యాది నాః జ్ఞాతుమితి॥ వపుఃపరిమితః వపుషాపరిసమంతా ద్విరిః
 శరీరమాత్రపరిమాణోవిజ్ఞానరూపోజీవః త్రిలోక్కిజ్ఞాతుం కథంక్షమరత్తి
 కథయ - సకథమపి సమథోభవతిత్యథః॥ త్రిలోక్యజ్ఞానే హేతుమా
 హ॥ సంగతిమంతరేణేతి- సంబంధంవినేత్యథః॥ ఉక్తమథాంద్యస్తాం తేన
 ద్రథయతి॥ సుఖోపేతి॥ అశిశబ్దాత్సన్నేహూపికుంభనిహితఃకుంభాం
 తఃప్రక్షిప్తదీపోగృహస్యోదరేమధ్యేవిద్యమానాభావావదాథాణా

శ్రితం : తథాహి॥ *॥ ప॥ జ్ఞాతుంవపుఃపరిమితః తుగుతేత్రి
 లోక్కి, జీవఃకథంకథయసంగతి మంతరేణాశక్నోతికుంభాహి
 తస్సుశిఖోపదీపోభావాణా ప్రకాశయికు మపుదరేగృహస్య॥
 ౧౨॥ తస్మాల్లోకద్వయవిరుద్ధాద్వాన్తతమతాద్వరం సుగతద
 ర్శనమేవసాత్మాత్మభావహమతిరనుజీయంపశ్యానుఃశాంతిః॥
 సఖాన్యతోగచ్ఛావః॥ : రుణా : ఎవ్వంజూహు ॥ ఏవం
 భవతు ॥ ఇతివరిక్రమతః॥ శాంతిః॥ పురోవలోక్య ॥ ఏవపు
 రస్తాత్సమసిద్ధాంతః॥ భవత్వత్ప్రీతిపితాపదనుసరావః॥ తతః
 ప్రవిశతి కాపాలిఃఃపభారీసోమసిద్ధాంతః॥ పరిక్రమ్య ॥ ప॥

న రాస్థిమాలాకృతభూరిభూషణఃశ్చ శానవాసీనృకపాలభౌజ

ప్రకాశయితుంనశక్నోతియథాతథాన్వయప్రకాశోప్యాత్మాశరీరమధ్యే
 వరమానః పరిచ్ఛిన్నోభువనాంతస్వతినోబహిష్టాణా సూర్యాదీణానై
 వప్రకాశయేదిత్యర్థః॥ ఏవంవిరుద్ధముపపాదయతా భవంతోపదితా ఇతి
 భావః॥ ౧౨॥ అర్హతమతదూషణమువసంహరితి॥ తస్మాదితి ॥ లోకద్వ
 యవిరుద్ధాదిహలోకపరలోకయోర్విరుద్ధాత్ దుఃఖాత్ ఇహలోక సుఖ
 రూపక్షోడశవహః॥ స్త్రియశ్చందనంసుమనసాంమాలాయమేవస్వర్గః॥
 ఇహలోకపవనరకరూపాః ఆధయోవ్యాధయశ్చ-ఏతద్భిన్న లోకేప్రమా
 ణాభావాదితిభావః॥ సాత్మాత్మభావహం ధర్మానిరపేక్షతయా సుఖజన
 కం॥ న రాస్థిమాలేతి॥ అహంజగన్పశ్యామిక్రీడ్యశంజగత్ ॥ మిథోన్యోన్యం

భిన్నపునరీశ్వరాదభిన్నం - యథావస్థాశ్చకాదేః పరస్పరభేదేపి
 పినువనాదభిన్నతాతథేశ్వర్యం కీర్త్యహం గ్రహరాస్థిమాలయామహేశంభు
 మాలయాకృతం నింపాదితలభూరిభూషణంయేనసఃత్తశానేకాశ్యాంవస
 తీతితచ్ఛీలఃస్వకపాలేభోజనంయస్యసః | యోగపవాంజనం తేనశుద్ధం
 శ్రాంగిందశానంజ్ఞానంయస్యసః | ఏతేనస్వీయవ్రతధారణం దశితం |
 ప్రాసగ స్థిమాలాభిరాకులనిసంకులానిబిడానిజహుసంఖ్యానిభూషణా
 నియస్యసఃతథోక్తః-వక్షఃకటిమణిబంధశిరఃకంఠాదిషుసర్వగ్రహరాస్థిమా
 లావివభూషణత్వేనవేష్టితాశ్చశ్యర్థః- యోగాంజనేన శుద్ధంస-శయవివ
 ర్యాసదోషరహితందగ్ధనం : జ్ఞానంయస్వేత్యర్థః - పూర్వాధోపాత్తా

నః | పశ్యతియోగాంజనశుద్ధస్యనోజుల్లిభోభిన్నమభిన్న
 మీశ్వరాత్ || ౧౩ || క్షుణ్ణః || అథే ఏతేశ్చలిశే కావాలిల
 వ్యదం ధారేది, తా ఇంపి పుచ్చిస్తు || ఛా || అరేవిషపురు
 షః కాపాలికవ్రతంధారయతి, తదేనసాపిపృచ్ఛామి || ఉపస్మ
 త్య || అథేతే కావాలిల ఇథాస్థిమండధారల కేళిశే తుమ్మ
 ధమ్మే కేళిశేతుమ్మమొత్తే || ఛా || అరేరే కాపాలికసరాస్థిముండ
 ధారకకీర్త్యశస్త్రవధుః కీర్త్యశస్త్రమోక్షః | కాపాలికః || అ
 రేక్షుణ్ణః ధర్మంతావస్తాకమవధారయ || వ || మస్త్రీమోక్ష
 వసాభిఘాతమహా హంసాహుతీర్థహృతాం వహ్నోబ్రహ్మ

ని సరాస్థిమాలాదీనికాపాలికవ్రతలింగాయోగాంజనేతుజ్ఞానస్యపాధ
 నం వ్రవంవభేదాభేదేనపరమేశ్వరజ్ఞానఫలంతియోగాంజనేనజ్ఞానేజన
 న్నియేతదీయసావధ్యోవ్యోధనేతత్ప్రతిబంధనిరసేవవ్రతమారాదువ
 శారకంబోధ్యం || ఉపస్మత్యసమీపగత్వా || పా || అథేతేతతి || ముండశ
 జ్ఞేనశిరఃకపాలముచ్యతే || ధనుఃకంతావదితి || మోక్షవ్రతస్సాయుక్తత్వా
 ధనుఃకంతావదాదావవధారయన్నిమహీశ్వర్యః || మస్త్రీమోక్షః || నఃఅస్తా
 కంబ్రహ్మకపాలేశ్వితాసురామద్యంతస్యాపానం తేనపారణాపుష్టిభ
 వతీత్యధ్యాహరః | కీర్త్యశానాంసః | వహ్నోబ్రహ్మమస్త్రీమోక్షకపాలాం
 తర్వతి-రసేనలక్ష్మమిలితాయావసా తయాభిఘాతానిమహామాంసా

నిమమస్యమాంసానిలేహాః ప్రాప్త్యాః పాపాః కురుతాం హింసాకర్మకాం
 కించాన్యః పిన్దోఽస్మాకం భైరవోదేవోర్వ్యః పూజ్యః | తైః పాదనైస్తాన్యా
 హః | పురుషావపడువహారాః ఉపాయానానిబలయోబలిదాన రూపాః తైః |
 కథంభూతైః పురుషోపహారః లిఖిః | నద్యస్త్రస్త్రాణమేవకృతశ్చిన్నః | తోరో
 న్ముగః కంఠస్తస్మాద్విశేషేణగళతీలాలం రక్తంతస్యధా రాభిః ఉజ్జ్వ
 లాశ్శోభమానాస్తైః | అథవా - నోఽస్మాకం భైరవఉమాకాంతోఽర్వ్యః -
 దేవిః స్వప్రకాశః | తైః | పురిశేతతతిపురుషోంతరాత్పాతదగ్ధమువహారాః స
 మర్పణాః తవపబలయః తైః | కీన్యతైః | నద్యః తస్మాణమేవకృతః | తోర కం
 తావవిగళదమృతధారాభిః శోభమానైః | మస్తకేభవంకుస్తవకం వ
 యః తేన అక్తా కాంతివతీ యావపాస్నెహః తేన అభిఘరితాః సక్తాః
 మహాంజ్యోవివయేషుప్రవృత్తాబుద్ధిపుత్రయః తావపమాంసాని లేహమా
 హుతః | అగ్నోశ్చివమూర్తౌజహ్వతాం - శివార్పణం కుర్వతామిత్యర్థః | కిం

కపాలకల్పితసుగాపానేనః పారణా | సద్యః కృతశ్చ తోరకం
 తవిగళతీలాలధారోజ్జ్వలైర్వోర్వ్యః పురుషోపహరబలిభిర్దే
 వోనహభైరవః | ౧౮ || భిక్షుః శిష్టాధిపా, అహూదా

చ | నోఽస్మాకం - బ్రహ్మరంభోపక్షిణః కపాలాబ్రహ్మకపాలః తత్రక
 ల్పితావిద్యమానాసురాచాంద్రికలాలస్యాః పానేనపారణాత్పప్తిః అగప
 వాయుఉపాయాసహిణః సోమస్తస్యస్థాతః | ప్రా | మస్తీషేతి | మ
 స్తీషేతి కాక్తాః వసయా అభిఘరితాశ్చయామహమాంసాహుతయస్తాః
 జహ్వతామిత్యర్థః | కీలాలధారోజ్జ్వలైర్వోర్వ్యధారాభిః యిష్టేరుః హ్రి
 యంతేనమీషేధిమంతతత్త్వహారానైవేద్యానిబలయస్తునైవేద్యానంత
 రంతామేవదేవతాంతదీయకాంజ్యోద్దిశ్య దిక్షుః కీర్యమాణాః మాంస
 ఖండాః | అక్రమహభైరవమంత్రోపాసకః పునశ్చగ్యా సమయేమంత్రజ
 పాత్యుర్వముపోష్య జపిత్యాతదంగహూతం పూర్వోక్తవిశేషణ వి
 శిష్టమాంసైర్విర్వృత్తనైవేద్యస్థానేనరబలింకృత్వా తదావరణదేవతా
 భ్యోపిబలింపత్వా తదంతేబ్రహ్మకపాల నిహితసురయా వరణంకుర్వాది

తికాపాలికానాంవిధిః ॥ ౧౪ ॥ అలిహంతేతి ॥ విప్రలభ్యో ధర్మాధ్యయన్
తః పాపండాపశద పాపండాధమః కేశానా ముల్లుంధక ఉత్పాటకః ॥
హరిహరేతి ॥ అహం-హరిః స్థుః-హరోమహాదేవః-సురజ్యేష్ఠోబ్రహ్మ-త
పశ్రేష్ఠః ప్రముఖాయేహం తా సురా ఇంద్రాదిదేవా అహరే
ఆసయే - వియతి ఆకాశే చరతాం గచ్ఛతాం నక్షత్రాణాం గతీరపి

రుణా ధర్మవర్యా ॥ క్షపణకః ॥ అలిహంతేతి, ఘోరపాప
కాలినాకేణవివిష్టశర్థోవర్తాట ॥ ఛా ॥ అర్హకా, ఘోరపా
పకాలినాకేనాపివిప్రలభ్యోవరాకః ॥ కాపాలికః ॥ సక్రోధం ॥
ఆః పాప పాపండాపశదముండితముండ చండాలవేషకేశో
ల్లుంధక, అరేవిప్రలంభకః కిల చతుర్దశభువనోత్పత్తిస్థితిప్ర
శయప్రవర్తకోవేదాంతసిద్ధాంత ప్రసిద్ధవిభవో భగవాన్ భ
వాన్ పతిః ॥ దశాయామస్తహిధర్మకస్యాస్య కుహిమానః ॥
విహరిహరసురజ్యేష్ఠశ్రేష్ఠకసురానమామాహరేయితివహ
తాం నక్షత్రాణాం రుణ్నిగతీరపి ॥ సనగనగరామంభఃపూ
ణాం విధాయకుహిమానాంకలశశకైర్భూయస్తోయం క్షణే
నపిబామితత్ ॥ ౧౫ ॥ క్షపణకః ॥ అలికావాలి అదోవివృ
భణామి కేణవి ఇంద్రకాలినా మాతం దంశితి విష్టశర్థశి
త్రి ॥ ఛా ॥ అరేకాపాలిక, అతవివభణామి కేనాపీంద్రకాలినా
మాయాంగర్యయత్వాటప్రలభ్యోసీతి, కాపాలికః ॥ ఆఃపాపపు
నరపివరమేశ్వరమైంద్రకాలిక మిత్యాక్షిపసి ॥ తన్నమక్షణే
యమస్యదౌరాత్మ్యం ॥ ఖడ్గమాకృష్య తదహమస్య ॥ పనిత
తకరాశకరవాలకృత్తకంతనాలోచ్యలద్భవభవభేనిలబుద్ధు

రుణ్నిగతీరవారయే - కింవ - సగాఃవర్వతాః సగరానిపస్తనానితైః సహి
తామిమాంకుహింపృథ్వీం అంభరిపూర్ణాం ఉదకపూర్ణాం విధాయకృ
త్వాతత్త్వోయం జలంకలశశకతైః క్షణేనశీఘ్రమేవపిబామి ॥ భైరవోపా
సకానామస్తాకం సోమసిద్ధాంతినామీదృశః ప్రభావశ్చితిభావః ॥ ౧౫ ॥ ఆ
క్షిపసినిందసి ॥ ఖడ్గమాకృష్య తాన్నిసార్యం ॥ పిరదితి ॥ అహంభగస్య

లిం ప్రబోధవంశోద్భవము-సామ్యభావే.

గృహిణీంతుమాభై రవీం దేవీండమన్నితి శబ్దోయ ప్రంకుర్వకయోడమరుః
వాద్యవిశేషః తస్యదాంకృతిః దాంకరణశబ్దః లేన మాతః ఆహూతా
యోధూతవగణః పికాచసమూహః లేన సార్థాంసహరుధిరైః ధి
మప్రీణయామి కీర్తనైరుధిరైః ఎవయః కరాళోభయావహః కరవా
లః కడ్గః లేననికృతః ధిన్నం యరగంతనాశం తస్మాదుచ్చలంత ఉన్దశ్చం
తోబహులాః ఫనిలాః సఫెనాః బుద్ధ్యద్భావాః యేహంతైః ॥ ౧౬ ॥ ప్రతిసం

దౌమైః । సార్థండమడ్డమరుదాంకృతహూతభూతవగేణ భ
గగృహిణీంరుధిరై ధి నోమి ॥ ౧౬ ॥ ఇతిఖడ్గముద్యచ్ఛతి ॥ తు
వణః ॥ సభయం ॥ మహాభాల ఆహింశావశ మేధమైత్తి ॥ ఛా ॥
అహింసావరమోధమోస్తై ॥ ఇతిభియోరంకంప్రవేశతి । భి
యుః ॥ కాపాలికంచారయన్ భోభో మహాభాగ కాతుకప్ర
యుక్తైనవాకలహనాయుక్తమేతస్మిన్ నవస్సనిప్రసారుం ॥
కాపాలికః ॥ ఖడ్గంప్రతిసంహరతి ॥ తువణః ॥ సమాశ్చస్య ॥
మహాభాల ఇతి శంహలిదఘోశలోకావేశే శంపుతైతదో
అహం కింవి పుద్ధిమ మిచ్ఛామి ॥ ఛా ॥ మహాభాగ
యవిసంహృఘోరవోమావేశస్సంవృత్తః, తతోహంకినుపిప్ర
ప్తుమిచ్ఛామి ॥ కాపాలికః ॥ నృచ్ఛతి ॥ తువణః ॥ శుదేతుష్టానంప
శమేధమై అహకేళిశే మొక్తే ॥ ఛా ॥ శ్మతోయుష్మాకంపరమోధ
మః, అథకీర్తనోమోక్షః ॥ కాపాలికః ॥ శృణు ॥ దృష్టంక్వా
పిసుఖంవిదానవిషయైరానందబోధోజ్ఞై తా జీవస్యస్థితిరేవము
క్తిరువలావస్థాకథంపార్థ్యతే । పార్వత్యాః ప్రతిహవయా

హరతి - పునఃకోశేప్రతిక్షిపతి దృష్టంక్వాపీతి ॥ మృదస్య పత్నీమృదానీ
ఉమాతస్యావణః ఉమాపఠిఃసోమః-ఇత్యూచేవదతిప్ర-ఇతీతికిం - చంద్ర
మాడం చంద్రశేఖరంచపుర్యస్యతాదృశస్సకాసానందంయథాస్యాత్తథా
పార్వత్యాః ప్రతిహవయాసదృశయా దయితయా కాంతయా ఆలింగ
తోయః సముక్తః క్రీడతీతి - సోమేశ్వరోపాసకానాంసహపాముక్తిరీతి
తాత్పర్యావ్యథాసోమసంస్థాంతఇతిభావః ॥ కథమీదృశంసుఖంమోక్షఇ

శ్మశానము | విద్యయః సక్రీష్ణం నాదిభిస్తా ముఖం శ్వాపివద్యక్షం అహా
పేషుభేమా నాభా వాదితిభావః | ననుత్తర్ని దుఃఖనివృత్తిరేవవై శేషికాదిస
న్మతాముక్తిరస్త్విశ్యతతహ || అనందేతి | అనందః పుఖంతస్య బోధా
ఽనుభవస్తేనో య్ని తారహితాజీవస్యజంతోః స్థితిరేవముక్తి రుపలావప్థాక
థం ప్రార్థ్యత్యేకథనుభిలష్యతే - ఉపలావప్థాయా అచేతనత్వేనాపురు
షార్థత్యాదితిభావః | జ్ఞానిత్వంపరిగృహ్య చాహుంపదవీ ప్రార్థనమత్యా

దయితయాపానందనూలింగితోముక్తః కీర్తితవం ప్రమాదః పు
రిత్యూచేన్మృడానీవతిః || ౧౭ || కాంతః || కాంతంపావంతి, క
థమస్యపిదర్శనస్యభగవాన్ భవానీవతిః కర్తా అపూజా
తండురాస్త్యభిః | భిక్షుః | మహాభాగ అశ్రద్ధేయ మేతదవీతరా
గస్యముక్తిరితి | తువణకః | అలౌకికావాలిజగమువీతదో
భణామి, శరీరీనథాగీముక్తే వేదః పుద్గం || ఛా|| అరేకాపారి
తయదిగువ్యవీతతో భణామి, శరీరీన గాగీముక్త ఇతివేదవిరుద్ధం ||
కాపాలికః || స్వంతం | అయే అశ్రద్ధాక్షిప్తమనయోరంతః || రణం
భవత్వేవంతావత్ | వ్రకాశం || నేపధ్యాభిముఖమవలోక్య | శ్రద్ధే
ఇతస్తావత్ || తతః ప్రవీణతి కాపాలీనరువధానిశీశ్రద్ధా || కరు
ణాసహిపెష్టా, అసస్సుదంసద్ధ, జావీసా || ప || వినిర్దేశీభుష్పర
భోభభో అణాణభాభిమాభాకివచాభుభూసణా | నీలంబవీగధ
ణభాళమంధభావిహదిపుణ్డెందుముహీవిథాసనీ | ఛా|| సఖిప్రే
క్షస్య, రజసస్సుతాం శ్రద్ధాంయోచా || ప || వినిర్దేశీలోత్పల
లోలలోచనానరాస్థిమూలాకృతచారుభూషణానిరంబవీనస్త

శ్చర్యంవైదికత్యాభిమానినాం || ౧౭ || భిక్షురితి || అశ్రద్ధేయం అనాదర
ణీయం అశ్రద్ధయా అక్షిప్తం వ్యాక్షిప్తం || సఖిప్రేక్షస్వేత్యారభ్యరందాభి
త్యంతం సుప్తోర్థః || రజసస్సుతేతి | భిక్షుతువణకయోరాత్మాపరిచ్ఛిన్నః | అ
వరణస్యభావావశ్రద్ధా అతస్తామసీ | సోమసిద్ధాంతస్యాభిలాషప్రధాన
త్వాద్రాజసీ | ప్రార్థనరజసస్సుతా యాశ్రద్ధానైవాఉగ్రత్వాతిశయేనకా
మనాభూయస్త్యేనవరజోధమేణలింగేన కాపాలికస్య రాజసత్వాత్త

దీప్తిశ్రద్ధాయాశ్చ రాజసత్వంబోధ్యం | ౧౮ | జనాంతికం లోక సమత్వం |
రండాత్తితి || మయా వండానురాగాత్ ఉత్కృష్టప్రీతివశాత్ - గాథంతి
శయేన భుజయోద్వంఽద్యే నాపీడితో మదితోయః పీఠయోమాఽంస
లయోః స్తనయోర్భరః భారః సయస్యాంక్రియా యాయథాస్యా త్తథాపీ
సవయోధరాః పీనామాంసలౌఽయోధరా స్తనాయాసాంతాః - రండాః భ
త్కూహీనాః నిరంతరసురతహీ నాత్తత్యర్థః | ఏలేనమఖిశేషాధ్యనితః |
కతికతిపయ సంఖ్యా కాః నోఽలింగితాః - కింతు బహ్వ్యలింగితావిన || తావ

నభారమందరావిభాతిపూణేఽందుముఖిః లాసిన్ | ౧౮ | శ్ర
ద్ధావరిక్రమ్య | ఏ సమ్మి ఆణవేదుసామీ || థా | ఏహస్మి ఆహ్లా
పయతుస్వామీ || కాపాలికః | ప్రియే వసందురభిమానినం భిక్షుం
తావద్గృహణ || శ్రద్ధాభిక్షుమాలింగతి | భిక్షుః | జనాంతికం ||
సానందం పరివృజ్యరోమాంచమభినీయ || అహూసుఖస్పర్శా
కాపాలినీ | తథాహి || రండాః పీనవయోధ గాః కతిమయా వండా
నురాగామృజద్వంద్వాపీడితపీఠర స్తనభరం నో గాథమాలింగ
తాః | బుద్ధేభ్యశ్శశశశపే మదిపునః కుత్రాపి కాపాలినీపీనో
త్తుంగకుచోపగూహనభవః ప్రాప్తః | ప్రమోదోదయః | ౧౯ || అ
హూపుణ్యం కాపాలిక చరితం | అహూక్లౌఘ్యః సోమసిద్ధాం
తః | ఆశ్చర్యోయంధమః | భౌమహాభాగసర్వధాస్తాభిర్బు
ద్ధానుశాసనముత్సృష్టం ప్రవిష్టాస్త్రిః పారమేశ్వరం సిద్ధాం
తం | తదాచార్యప్రప్త్యంశిష్యోహం ప్రవేశయమాం పారమేశ్వ

తాకింత్రామా || శతశః శతవారం - బుద్ధేభ్యశ్శశశశపేగురుశపథం కరోమి-
కుతామిక్వదిదపికాపాలిన్యాః పీనామాంసలౌ ఉత్తుంగం ఉచ్చౌకుచాత
యోరుపగూహనం ఆలింగనంతస్సాద్భవఉత్పన్నః | ప్రమోదోదయః | వ్రక్య
ప్తానందావిర్భావః - యదిపునః - పావ్రత్త్యాన్వయః || పావ్రండాత్తితికరం
డావేశ్యాః - కాపాలినీపీనోత్తుంగకుచోపగూహనభవః | ప్రమోదోదయః | కు
తామిప్రాప్తాయదితదాశతశో బుద్ధేభ్యశ్శశశశపే తస్మాన్నకుత్రాపి పా
వ్రత్తత్యర్థః || ౧౯ || ప్రవేశయదేహి - పారమేశ్వరీం పరమేశ్వరసంబంధినీ ||

అపాపేతిపరిరంభఅలింగనంసంసహమత్సవః|అంకపాలిమాలింగనం
ఇంద్రియవికారోనామోవస్థేంద్రియవికారః తద్గతుకంతు ప్రధానావయవ
స్వోచ్ఛాసత్వంతద్వపింధికయాచ్ఛానయితంశక్యమితిభావః | పింధికా
మయూరఫింధుమితిఃపింధువచ్చః| అయీతి||కురంగోన్మృగః - భావకీత్ర

రీందీతూ|| తుపనకః|| అలేభిక్షుఅకావాలిసీఫలిత దూశిదె తు
మంతాదూళం ఓశళ|| ఛా|| అలేభిక్షుకకాపాలిసీ స్పర్శరూ
పిత స్త్ర్యంతస్తా క్షూరమవసర|| భీతుః|| అపావపందితోస్త్రి
కాపాలిన్యః పరిరంభమహూశ్వవేస|| కాపాలికః|| ప్రియే
తుపనకంగృహణ|| కాపాలిన్తుపనకమాలింగతి|| తుపనకః|| స
రోమాంచం||అహూఅలిహంతః, అహూకావాలిసీఫలిత
శుహం, శుందలిదేహి దావపునోవి అంకపాలిం || ఛా|| అ
హూఅర్హంతః, అహూకాపాలిసీస్పర్శమఖం, మందరిదే
హితావత్పునరప్యంకపాలిం|| స్వ||అలేమహంలేష్టుఇందిఅప
లేఉవత్తిదే,తాలస్థికోవిఉవాఓ,కింఎత్థజుత్తం హూదుపింధి
అపథగతస్సం|| ఛా|| అలేహహాఖిల్వింద్రియ వికారఉవస్థితః
తదస్త్రీకోవ్యుపాయః, కిమత్రయ్యుక్తం భవతుపింధికయాస్థ
గయిష్యామి||తథాకృత్వా||అశపీణఘణస్థణశోహణేపలిసంతస్థ
కుళంగలోఅనే|| జగళమఅశికావాలిసీ భావతతాకింకలిశ్శు
కావకీ|| ఛా|| అయిపీనఘనస్తనశోభనేపరిసంక్రస్తమరంగలా
చనే | యదిరమయసేకాపాలిసీభావకీతత్త్రింకరివ్యతిశా
వకీ|| ౨౦|| అహూకావాలిఅదంతణం ఎకరంఎవ్వ శొక్ష్మమై
క్ష్మశాహణం | భోఅచాలిఅ - అహంతుజ్ఞకింక లేతంఎదం శం
పుత్రై, మంవింహాభేళనానుశాశణేదిక్ష్టేహి||ఛా||అహూకా

ద్ధావతీ-శ్రావకీతుపనకగోష్ఠీ-అస్యాథకః-హాకాపాలిసీత్వంక్రద్ధావతీసతి
యదిరమయసే-తదాశ్రావకీతుపనకసముదాయః కింకరివ్యతీతి||పా||భా
వకీరసికాసతీయదిరమయసే తతః శ్రావకీమద్యాక్యంక్యవతి దాసీయా
తాదిగంబరమతవివయాతామసీక్రద్ధాకింకరివ్యతీత్యర్థః|| ౨౦ || కింకరోదా

సః భాజనం సుకాచానపాత్రం॥ అన్యజేమంత్రం వతతి॥ ఇవమితి॥ ఇవస్య
సంపారస్యనివృత్తైభేషజం ఇదం బైరవేనోదితం ప్రోక్తం వక్షానాం జీ
వానాం పాశః సంపారః తజ్జనితాయావాసనాస్తాపాంసముచ్చేదే నాశేకా
రణం॥ ఇతరత్ సుగమం॥ ౨౦॥ కింవిమృశసి కింవిచారయసి॥ సశుత్యం మూ

పాలికదగ్ధనమేకమేవసౌఖ్యమోక్షపాధనం॥ భౌతచార్యుల
హంతవకింకరస్సాంప్రతం సంవృత్తః॥ మామపిమహాబైరవాను
శాననేషీక్షయః॥ కాపాలికః॥ ఉపవిశ్య తాం॥ ఉభౌతభాకురుతః
కాపాలికః॥ భాజనమాదాయభ్యానం నాటయతి॥ శ్రద్ధా॥ భల
వంపూరితం సుఖావిభాలం॥ ఛా॥ భగవత్పూరితం సురయా
భాజనం॥ కాపాలికః॥ విలోక్యపీత్యా శేషంభిక్షుక్తవశం యో
రర్పయతి॥ ప॥ ఇదం వివిక్రమమృతం పీయతాం భవభేషజం॥ వ
శుపాశసముచ్చేదకారణం బైరవోదితం॥ ౨౧॥ ఉభౌవిన్య
శతః॥ క్తవశం॥ అన్యూం అభిహంతాణుశాశణే శుభాపాణం
ణధి॥ ఛా॥ అస్మాకమన్తదనుశాసనే సుకాచానం నాస్తి॥
భిక్షుః॥ కథం కాపాలికోద్భిష్టం సురాంపాస్యామి॥ కాపా
లికః॥ విమృశ్య॥ జనాంతికం॥ కింవిమృశసి॥ శ్రద్ధే సశుత్యమన
యోర్నాద్యాప్యపసియతే తేనాప్త్యగ్ధన సంసకాదోహదవ
విత్రాం సురామేతౌమన్యేతే॥ తద్భవతీ స్వవక్త్రానవ పూ
తాంకృత్యానయోరుపనయతు॥ యతస్తైర్ధికాలపివదంతి (స్త్రీ)
ముఖంతు సదాశుచీతి॥ శ్రద్ధా॥ జంభలవంజిలవేది॥ ఛా॥ య
ద్భగవానాజ్ఞావయతి॥ ఇతిపానపాత్రం గృహీత్వా పీతశేష
మువనయతి॥ భిక్షుః॥ మహాప్రసాదఇతివషకం గృహీత్వాపి
బతి॥ అహహా సురాయాస్సొరభ్యం॥ ప॥ సవీతావేశ్యాభిస్స
హనకతివారా సువదనాముఖోద్భిష్టేస్తాభిర్వికవవతుతా

ఖగత్వం-అవసీయతేహారీక్రియతే॥ స్వవక్త్రానవసంకుద్యం తేనపూతాం
వవిత్రాంగృత్యా ఉపనయతు ఉపసమీపేనయతుపావయతు॥ తైర్ధికాః
స్తాతాః॥ వషకంపానపాత్రం॥ సవీతేతి॥ అస్మాభిః-వేశ్యాభిస్సహకతిక

తివారావాసరా - సురేత్యధ్యాహారః - సమీతా - బహుధానిపీతైవే
త్యధాః || కీదృశీసు - సువదనానాం సముఖీనాం ముఖైరుద్భిష్టాపీతశే
షాః ప్రసక్తివ్యశీసురా - విశవంవికసితం యద్యకుళం తస్యా మోదేన పరిమలై
న మధురావృష్టాః తతః కింతతాహ || సురగణః దేవగణః ఏతాం సుగామ
లభ్యా అపాప్ర్య సుధామై అమృతాయస్స హయతి ఇవధీతి జానీమః || కీదృ

మోదమధురా | కపాలిన్యావక్త్రాసన సురభిమేతాంతు మది
రామలభ్యా జానీమః స్పృహయతి సుధామై సురగణః || ౨౨ ||
క్షపణకః || అలైభిష్ట అ మాశవ్యంపివ, కావాలిణీ వలనోద్భి
ష్టం మదిశం మహాపదావతి || ఛా || అరేభిక్షుక మాసర్వంపివ, కా
పాలిణీ వదనోద్భిష్టాం మది గాం మహాపదావతి || భిక్షుక || క్షపణ
కాయచవకమువనయతి || క్షపణకః || పీత్యా || అహూశు
లౌపమహుళత్వం అహూశాదో అహూగంధో అ
హూశుళహిత్రణం చిళంఖు అరిహంతాణుశశణేపడిదేవంది
దమ్మి క్షుళిశేణుళాళశేణ అలైభిష్ట అఘాణందిమే అంగాత్రి
తా శువిశ్మం || ఛా || అహూసురాయా మధురత్వం అహూ
స్వాదః అహూగంధః అహూసురభిత్వ ఉచిరంఖు అహ్న
దనుశా సనేపతితో వందితోస్తి క్షుశ్మశేనసు రారసేన | అరేభి
క్షుక ఘూణకంతిమేగారతస్య స్వామి భిక్షుక || ఏవంకు
ర్వః || ఉభౌతథాకురుతః || కాపాలికః || ఏయే అమూల్యః క్రితం
దానద్యయం లబ్ధంతస్సృత్యావస్తావత్ || ఉభౌనృత్యగః || క్షప
ణకః || అలైభిష్ట అపశే కావాలినిలహ వాలిచాలిని కావాలిణీప
శద్ధంశోహణంబచ్చేడి, తాపదేశహ అష్టేవిణవృష్టాః || ఛా || అరే
భిక్షుక, ఏవ కాపాలికః అథ వాలిచార్యః కాపాలిన్యాపార్థశో

శీంసురాం | కపాలిన్యావక్త్రాసవేన ఆననమద్యేన సురభింసుగంధిం || ౨౩ ||
వదనసరసాం వదనోద్భిష్టాం - ముఖరసయక్తామిత్యధాః | చవకంపాన
పాత్రం || అహూత్రిత్యాశ్వర్యే - రసాంతరాసద్భుతమిత్యధాః || పాప్రీ
స్వాదో నామపరికరసంసార రజనీతః కశ్చనరసవైచిత్ర్యవిశేషః - సురభిత్వం

ప్రబంధచంద్రికాదయోనివ్యాఖ్యానే.

మగంధిద్రవ్యవాసనావిసంభవః పరిచయః । మదస్థలితం మదేనస్థలనం చాప్ర
 త్తం యథాస్యాస్తథాస్మత్కరః । అభిషేకః సుగంధాభిషేకః పూర్వోక్తాం గాథామ
 త్యథః ॥ యత్రేతి అక్షరేణాం వ్రాయణాదితవసావినా అభిషేకా అభిషే
 తాః అర్థసిద్ధయః ప్రయోజనసిద్ధయశ్చ త్యథః ॥ అశ్వర్యమేవాహ ॥ అత్రా
 నుష్ఠితేతి అత్రాస్తన్నతే అనుష్ఠితః అన్యత్తః వాంఛితార్థేషు ఇష్టార్థే
 షు విషయాణాం చక్షురా దీంద్రియాణామాసంగః సంబంధః తస్మిన్
 సత్యపితృమహాసిద్ధయః అనిమాద్యాసిద్ధ్యంతి ప్రాకృతాశ్చ సిద్ధయః
 సిద్ధ్యంతి ప్రాప్త్యంతే పరంతు విదుషాం జ్ఞానినాం యోగాంతరాయః యోగ
 విఘ్నభూతా భవంతీశ్చ భావారోగీన్ సాం విదుషాం అత్యాసన్నేతి ని
 కటశ్చ సౌమహేమాదయశ్చ మోక్షస్తస్మిన్ ప్రణయః పీతర్యేషాంతి చ్చిహ్నా.

భనం నృగ్యతి, తదేతేన సహవాసుపన్యత్యావః । భిక్షుః ॥ ప
 వంతుః ॥ మదస్థలితం నృగ్యతః ॥ తువణః ॥ అభిషేకః సుగంధాభిషేకా
 దిగాయతి ॥ భిక్షుః ॥ ఆచార్యమహాశ్వర్యమేతద్దర్శనం ॥ యత్రా
 క్లేశమభిమతార్థసిద్ధయః సంపద్యంతే ॥ కాపాలికః ॥ కియదేత
 దాశ్వర్యం వశ్యః ॥ ప అత్రానుష్ఠితాంఛితార్థవిషయాసం
 గేపసిద్ధ్యంత్యమూరత్యాసన్నమహేమాదయప్రణయినా మ
 ప్తేషుహాసిద్ధయః ॥ వశ్యకమ విమోహనప్రమథనప్రయోభ
 నోచ్ఛాటనప్రాయః ప్రాకృతసిద్ధయస్తు విదుషాం యోగాం

ప్రేషాం కీదృశ్యః ప్రాకృతసిద్ధయః వశ్యం వశీకరణం ఆకషణం ఆకషణం మో
 హనం భాంతుత్వాదనం ప్రశమనం సకలజ్ఞానభ్రంశః ప్రయోభణం ప్ర
 యోభః ఉచ్ఛాటనం స్థానభ్రంశః తత్ప్రాయస్తస్మిన్ భానాశ్చ త్యథః ॥
 ప్రా ॥ అత్రేతి అనుష్ఠితః అపరిశ్యత్తః వాంఛితార్థాయస్మిన్ తస్మిన్ వి
 షయాసంగే ప్రత్యాసన్నమహేమాదయేన సన్నిహితమయేన ప్రణయ
 నాం ముక్తానామితి యావత్ - అప్తేమహాసిద్ధయః అనిమాదయః సిద్ధ్యంతి
 భోగేపి ముక్తిర్భవతి - సాచరితసాదూప్యం - తస్మిన్ సతి శివధర్మా అనిమా
 దయోపి భవంతి - కాపాలికానాం మతే - వశ్యం వశీకరణం - ఆకషణం దూ
 రస్థితానాం సమీపానయనం - మోహనం మూర్ఛాది వన్నిస్సంజ్ఞతా సం

పాదసం ప్రాకృతసంహారణం శ్రీమద్భగవద్గీతాసంపాదనం - ఉ
 త్పాదసంసంస్కృతసం విశ్వకర్మసంహారణం - విశ్వకర్మసంహారణం ప్రాకృతసం
 ద్ధయః విమలసం యోగంతరాయాపన - యోగవిరుద్ధవ్యసంతా - ర్థ్య
 ము వ్యాసంగో పాదకర్తా దిక్షిభావః ॥ ౨౩ ॥ విమృశ్య విచార్య ॥
 అయమితి ॥ సాత్వికాయపీతయా మదిరయా అయ మనభ్యాస సప్రసస్య
 దూరంశిస్తత్త్విత ఇతియోజనా - ఉన్నతీకృతః అతిభాగీయః సంచాదిత

తరాయాపనం ॥ ౨౩ ॥ ఉపనిషత్ ॥ ఆరేణాచారిల, విమృశ్య
 అరేణాచారిల, అహవా, భాగీయః ॥ భాగీయకాపారిక (విమృ
 శ్య) అరేణాచారిల, అభవారాజకుల ॥ ఇతివరిక్రామతి ॥ భీముః ॥
 అయమనభ్యాససాత్వికాయపీతయా మదిరయా దూరమున్నతీకృ
 తసప్రసస్య, తత్త్వితయతామస్యమదావనయనం ॥ కాపారికః ॥
 ఏవంభవతితి స్వముఖో విష్ణుతాంబూలం ఉపనిషాదదదా
 తి ॥ ఉపనిషత్ ॥ స్వస్థీయాయ ॥ అచారిల ఏదంపుచ్చామిజాదిశీ
 తుష్టానంపుచ్చామిజాదీశతీకింతాదిశీఇతిఅపురిశేనువిఅభి ॥
 భా ॥ అచారిలవితత్ పుచ్చామియాదృశీయమృగంసురాయా
 మాహారణశక్తిః కింతాదృశీస్త్రీపురుషయోరవ్యస్త ॥ కాపారి
 కః ॥ కింవిశేషేణవృద్ధిసంవశ్యః ॥ విద్యాధరీంవాధమరాంగనాం
 వానాగాంగనాంవాప్యథయతుకన్యాం ॥ యద్యత్త మేష్టంభువ
 నశ్రయేపివిద్యాబలాత్తత్తదుపాహరామి ॥ ౨౪ ॥ ఉపనిషత్ ॥
 భోఏదంమపగణదేవ్యాదం, జంశవై అష్టై మహామోహాశ్శకిం

ఇత్యధాః ॥ తత్త్వితయతామిత్యాదివశ్యేత్యంతం సుగమం ॥ విద్యాధరీ
 మితి ॥ విద్యాధరీం గంధర్వకన్యాం సురాంగనాం దేవవత్సం - కన్యా అ
 కృతవివాహః స్వయంవరాశక్యతలనేతుం కృతవివాహః దేవవత్సప్యానే
 తుంశక్యతఇతిసురాంగనేత్యనేతోక్తం ॥ నాగాః సర్పాః క్రూరా సైహుష్యం
 గనాంస్త్రీయం - యతాస్తతోవ్యతికతిసాస్తేహమపికన్యాం - కింబహునా,
 భువనశ్రయేపి యద్యత్త మేష్టం తత్తదుపాహరామితియోజనా ॥ ౨౪ ॥

బటికామాదాయేతి బటికాలంక లేఖనసాధనం । అంబాగతం శ్రద్ధావిషయం-హతాశానాం-హతాగతాపశామేషాం-తేషాం-అలసంసంఖ్యాక

కలేతి । ఛా । భోవిరన్నయగణితేనజ్ఞాతంయస్సర్వేవయం
మహామోహస్యకింకరాత్తితి । ఉభా । యథాజ్ఞాతమాయన్న
తా, ఏవమేతత్ । తవణః ॥ తాభాలజ్ఞంకింబమంతీతదుఃఖా
తస్తద్రాజకార్యంకిమపిమంత్ర్యతాం ॥ కాపాలికః ॥ కింతత్
త్వణః ॥ శస్త్రశుభదాశద్ధామహాభాలశ్శలణ్ణావితహరితదు
తి । ఛా । సర్వస్యసుతాశ్రద్ధామహారాజస్యజ్ఞయా ఆ
ప్రాయతామితి ॥ కాపాలికః ॥ కథయక్వాసాదాస్యఃపుత్రే,
ఏవతామదిరేనైవవిద్యాబలాదుపాహరాదుఃత్వణః ॥ తా
హగ్దగణితదేదత్తవత్తిశ్శం । ఛా । తదహంగణయిత్వాతేదగ్గ
యిష్యామి ॥ ఇతిభటికామాదాయ భూమాప్తానానికృత్యాగ
ణయతి । శాంతిః ॥ సఖిఅంబాగతమివహతాశానామాలావం
శృణోమి, తదవధానైతావదాకర్ణయావః ॥ కరుణా ॥ సహి
ఎవ్యంకరేన్తు । ఛా । సఖ్యేవంకుర్యః ॥ ఉభేతథాకురుతః ॥
త్వణః ॥ ౩ ॥ ఇతిజలైనితిథిలైనితిగిరితలైనితిపాదారే, కా
విష్ణుభ్రతీసహితవసతిహితపమహప్పాణం ॥ ఛా । నాస్తీజలే
నాస్తీస్థలేనాస్తీగిరితలేనాస్తీపాతారే, పావిష్ణుభ్రతీసహితా
వసతిహితయేమహాన్నానం ॥ ౪ ॥ కరుణా ॥ సానందం ॥ సహి
దిత్తిఆవద్ధసావిష్ణుభ్రతీపదేవీపవస్సవలివతిశీసద్ధేతి । ఛా ।
దిష్ట్యవధానైవిష్ణుభ్రత్యదేవ్యాః పార్శ్వవరివతిశీశ్రద్ధేతి ॥
శాంతిః ॥ సహవశంనాటయతి ॥ భిక్షుః ॥ అథధర్మస్యకామా
దవకాంతస్యకుత్రవృత్తిః । తవణః ॥ పునగణయిత్వా ।
ఇతిజలైనితిపాదారే, కాపాలికః ॥ సమీపం ॥ అహం

నం ॥ ఇతిభటికామాదాయ భూమాప్తానానికృత్యాగణయతి । శాంతిః ॥ సఖిఅంబాగతమివహతాశానామాలావం శృణోమి, తదవధానైతావదాకర్ణయావః ॥ కరుణా ॥ సానందం ॥ సహి దిత్తిఆవద్ధసావిష్ణుభ్రతీపదేవీపవస్సవలివతిశీసద్ధేతి । ఛా । దిష్ట్యవధానైవిష్ణుభ్రత్యదేవ్యాః పార్శ్వవరివతిశీశ్రద్ధేతి ॥ శాంతిః ॥ సహవశంనాటయతి ॥ భిక్షుః ॥ అథధర్మస్యకామాదవకాంతస్యకుత్రవృత్తిః । తవణః ॥ పునగణయిత్వా । ఇతిజలైనితిపాదారే, కాపాలికః ॥ సమీపం ॥ అహం

గాథాంవరతిః॥ మూ॥ తృతీయోంకః॥ మూ॥ ధౌత్యక్షయేమూలం
 ప్రథానకారణం॥ ౧॥ విష్ణుభక్తిస్తోత్రాక్షరేణాసావవిష్ణుభక్తిం అను
 వ్రతానుగతా- తత్ర నియోగ్యమే వ కామాన్తుక్తః కామరహితోధర్మో
 వ్యభూచ్ఛేత్ తగా-తద్వేకస్యకృత్యంకార్యంసిద్ధం మన్యేతాతమిత్యేవమ
 న్యభిప్రాయం॥ ద్వా-మంకమా-నుతిష్ఠతాంసాత్వికశ్రద్ధావతాంవిష్ణుభ
 క్త్యంతఃకరణపుద్గిచ్ఛా రావివేకేనవిద్యోత్పద్యతఇతిభావః॥ ౨౬॥ అనువ్య
 యేనాపిపాశానాశేనాపివ్యవసాయంతిద్యోగం॥ ప్ర॥ మహాభైరవీమతి॥
 లోకేహిదుష్టకుంత్రప్రయోగేణసాధూనాంసద్బుద్ధిర్మత్యతిదుర్బుద్ధిశోఽ

మహాత్మ-ష్టమావతితంమహారాజస్య॥ తథాహి॥ ౩॥ మూలం
 దేవీసిద్ధయే విష్ణుభక్తి స్తాంవశ్రద్ధానువ్రతానత్వకన్యా॥ కా
 మాన్తుక్తస్తత్రధర్మావ్యభూచ్ఛే త్సిద్ధంమన్యేతద్వివేకస్య
 కృత్యం॥ ౨౬॥ తథాపితావదనువ్యయేనాపిపాశామిసఃప్రయో
 జనమనుష్ఠేయం॥ తన్నహాభైరవీంవిద్యాంధమక శ్రద్ధయోరా
 హరణాయవ్రష్టావయాణ ఇతినిహ్రింతాః॥ శాంతిః॥ సఖ
 ఆవామప్యేవంహతాశానాంవ్యవసాయందేవైవిష్ణుభక్త్యైని
 వేదయావఇతినిహ్రింతే॥

ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితే శాంతరసాసారేప్రబోధవందో
 దయనామ్నినాటకే పాపండువిడంబనోనామ
 తృతీయోంకః॥

వజ్రాయతఇత్యాగమః - అత్ర కాపాలి కేనవివేకహితస్యవిఘటనాన్నిరోధ
 నం॥ ఆవామప్యేవంహతాశానాంవ్యవసాయంప్రయత్నవిశేషందేవైవి
 ష్ణుభక్త్యైనివేదయావః విజ్ఞాపయావః॥

ఇతి శ్రీమద్భట్టవినాయకాత్మజ దీక్షితరామదాస విరచితే
 ప్రబోధవందోదయవ్యాఖ్యానే
 ప్రకాశాఖ్య పాపండుమతనిరూపణంనామ
 తృతీయోంకఃసమాప్తః॥

వ్రద్ధయ-సాధనము.

అంక ప్రభువసాధనం . ౬౦

ప్రభువ శం ద్రో దయ మేష్టం లెహం ముక్తీంకః.

తృతీయేంకపాదండురస్కృతివిధానాదానంచతుర్థేంకపాదండు
ప్రేరితమహాభైరవీతః సావభానయావిష్టుభక్త్యైర్ద్రావమాగమితావి
తిసంసూదయన్నాహ|| తతః ప్రవిశతిమైత్రీ|| పా|| అథేదానీమంకాంత
రమారప్యమాణఃకవిప్రదాదౌకథాసంఘటనాభాంమిశ్రవిమగంభమా
రభఃతేః తతః|| మైత్రీనామచిత్తప్రసాదనీవాంచతస్మాకాంభావనానా
మేకా - తదుక్తంయోగశాస్త్రే - మైత్రీకరుణాముదితోపేతాకాంసుఖ

తతఃప్రవిశతిమైత్రీ || మైత్రీ || సుదంమపముదితాసలసాదో,
జహమహాభైరవీగ్రసనసంభమాదోభలవదీపవిష్టుభక్త్యైర్ద్రావ పరి
త్రాదాధమ్మసహిదాపిలసహీసద్ధైత, తా ఉక్తంతిదేని హిల
వీణపిలసహింకహింపెక్ష్తిస్సం|| ఛా|| శుక్రంమయాముదితా
సకాశాత్, యథా, మహాభైరవీగ్రసనసంభ్రమాద్భగవత్యావి
ష్టుభక్త్యైః పరిత్రాతా ధమాసహితా ప్రియసఖశ్రీద్ధై, త
స్మాదుత్కంతితేనృపదయేనపియసఖం కుశ్రీపేక్షిపేష్టః ఇ
తివరికామితి || తతఃప్రవిశతిశ్రీధా|| శ్రీధా|| చతుర్దిశమా
లోక్యసంభయోత్కంపంచకతి|| ప|| ఘోరాంనారకపాలకుండ
లవతీంవిద్యుచ్ఛటాంధృష్టిభిర్ముంచంతీంవికరాశమూర్తికమన

మఃఖళుణ్యాపుణ్యవిషయాణామితి చిత్తప్రసాదనమితితత్ప్రవంచనమగ్రే
కరిష్యామః|| ప్ర|| గ్రసనసంభ్రమాత్ గ్రసనభయాత్|| ఉత్ ఉత్కంటఃకంపో
యస్యాం క్రియాయాం యథాస్యాత్తథా|| ఘోరామితి || అహూ
ఇత్యాశ్చర్యే-మేమనః అద్యాపికదనిశేవవేషతేకంపతేకభంభూతాయాఇ
వమే, మహాభైరవీంపత్యంత్యాఇవ అహికయంత్యాఇవ|| కీద్యశీంమహాభై
రవీం, ఘోరాంమహాభయావహంపునఃకీద్యశీం, నుః ఇమేనారే నారేవతే
కపాలేవతే ఏవకుండలేయస్యాస్తాంపునఃకీద్యశీం, దృష్టిభిఃవిద్యుచ్ఛటాం

విద్యుత్కాంతమునవలంబిం దృష్టిభిరితిహువనకనంత్రినీత్రత్యేన । పునః
దృశీం, కైః । పితృమణకరాశామూర్తిర్యప్యాప్తాంః । కైః నింభూతైః,
అనలగ్నిః తజ్జ్వాలావత్పితృగోః పింగళాఃతైః । పునఃదృశీం దంష్ట్రా
ఏవచంద్రకళాంకురాఃతదంతరేతన్త్యేలలంతిభలంతిజహ్వయప్యాప్తాంః
పాః । ఘోరామితి ॥ కైరుపలక్షితామితి శేషః - దంష్ట్రేచంద్రకళాంకు
రానివేత్సువచితనమాధిః-అంకురశబ్దేనచంద్రకలాయానూతనత్వముజ్ఞా
తే-తతశ్చవక్రత్వంప్రతీయతే ॥౧॥ శతుర్దిశకానాజ్ఞనిరశ్చిత్తస్యయుజివి

అజ్ఞానాపిశంకైఃకైః । దంష్ట్రేచంద్రకలంకురాంతర లల
జ్జహ్వంకుజాభైరపీం వశ్యంత్యాశ్చవమేకునకదలికేవాద్యా
వ్యపేయవేషతే ॥ ౧॥ మైత్రీస్వగతం అపపసామేపిఅసహీస
ద్ధాభిసంభముఖ్యంతహిలలవనాడిరితి కలీకంఠ తర లే
హింలం గేహింకింవిమంతలంతిసంమహాగదంవి మంజుశక్తేః,
తా ఆళవిస్సందానః ॥ ఛా॥అయేపమామేపియసభిశ్రద్ధా భయ
సంభ్రామోద్భాగ్రింతహృదయా వననాకులితకదలీకాండ తర
లైరంకైః కిమపిమంత్రీయంతిసమ్మఖాగతామపి మాంసలక్ష
యతి,తస్మాదాలపిష్యమితావల్ ॥ ప్రకాశంపిలసహిసద్ధేం
తుమండుత్తావిదహిలల మందినవిలోపసి ॥ ఛా॥పియసభి శ్రద్ధ
కింత్యముత్తాపితహృదయామామసినవిలోకయసి ॥ శ్రద్ధావిలో
క్యసోచ్ఛ్వాసం॥అయోమేపియసభిమైత్రి॥వ ॥ కాళరాత్రికరా
భాన్యదంతాంతగౌతయామయా ॥ దృష్టాసినభినైవత్వంపు

కింకరావస్థాపాదకో వికారవిశేషో భయం - ప్రసక్తానిష్ట పరిహారో
పాయకవేషణవ్యగ్రతయాఅభిరుతకార్యవ్యగ్రతయాచా చిత్తస్యత్వరా
విశేషస్సంభక్తిః - యద్యపితయోఃకారణమవగతం-తథాపికులాల చక్ర
న్యాయోనభయసంభ్రామాకించికాకలంచిత్రజనువశేతే॥శ్రద్ధాస్వదుః
ఖంపిదయతి ॥ కాళరాత్రితి॥కాళరాత్రినివకకాశంభయావహంతస్యం
ముఖంతస్మిన్నభయేదంతాః తదంతగౌతయాదంతాంతః ప్రతిష్టయామ
యా, హేనభయాత్వంపూర్వందృష్టానైవత్వములై నివత్సన్ని పునర్దృష్టా

సీ॥ ౨॥ మైత్రీ॥ తథాకృత్వా- పరిష్కృత్యేత్యథః॥ ఘోరామిత్యాదితి-
 పునోక్తం వద్యమితి శేషః॥ మైత్రీ॥ శ్యేనావపాతమితి॥ సాభైరంబీశ్యేన
 వత్ అవతిపరిపాతః పతనం యస్యాం కీయాయాం యథాభవతి తథా
 శ్యేనావపాతం - అనవశ్యతాప్రదుపరిపతిత్వా పదద్వయే మాంబదాయవర
 బయోర్నాంభృత్వా అవరేణ వా మెనక రేణ ధమమాదాయ వేగేన శీఘ్రం
 గగనం ఉత్పతితా ఉడ్డీయగతా॥ కేవ, గ్రీధీవ॥ కీదృశీగృధీ, సఖానా మ

సరత్రైవజన్మని॥ ౨॥ తదేహిపరిష్కృత్య స్వమాం॥ మైత్రీ॥ త

థాకృత్వా॥ సహితహవిష్టుభ త్రిణిబ్బద్ధిదవహావాని మహా

భైరంబీకీసదేలజ్జవివేనందిలంగాభి॥ థా॥ సఖితథావిష్టుభ

క్రీడర్పభిరతప్రథావాయ మహాభైరవ్యాః కస్తాతైలద్యాపి

వేపంతేలంగాని శ్రీధా॥ ఘోరామిత్యాదివతతి॥ మైత్రీ॥ స

తాస్యం॥ అపహాహదాసాఘోలదంసణాఅహ తాప ఆ

గచావీకింకిదం॥ థా॥ అపహాహతాకాఘోరదశనా॥ అ

థాగతయాతయాకింకృతం శ్రీధా॥ శృణు॥ ప॥ శ్యేనావపా

తమవవశ్యపదద్వయేమామాదాయధమమామవరేణక రేణఘో

రా॥ వేగేనసాగగనముత్పతితాసఖాగ్రోటిస్ఫురద్విశిరపిండ

యుగేవగృధీ॥ ౩॥ మైత్రీ॥ హద్ధిహద్ధి॥ థా॥ హాధిక్ హాధిక్॥

ఇతిమూర్ఛితా వతతి॥ శ్రీధా॥ సఖిసమాశ్వసహి॥ మైత్రీ

సమాశ్వస్య॥ తదోతదో॥ తత ప్రతః॥ శ్రీధా॥ తతఃపరమస్తదీ

యాతకనాదోవజాతదయాద్రహ్మదయయా దేవ్యావిష్టుభ

త్వా॥ ప॥ ఘ్రీభంగభీమపరిపాటలదృష్టిపాత ముద్గాధకోవ

గ్రాణితేహంకోటయోగ్రథాగా॥ తేషుస్ఫురత్ ప్రకాశమానం పిశితస్య

మాంసస్యపిండయుగం పిండద్వయంయస్యాః॥ ౩॥ తతఃపరమితి॥ అస్త

దీయః ఆతకనాదోపీడాధ్వనిః - తస్మాదుపజాతా యాదయాతయా ఆ

ర్గ్రీయాకోమలయాదేవ్యా॥ ఘ్రీభంగేతి॥ తయా దేవ్యా విష్టుభత్వా-

ఘ్రీభంగః పక్షతాతయాభీరుధయావకః సక్రోధోవా - పరిసమం

తాత్పర్యం॥ శ్యేతరక్తః దృష్టిపాతోయత్రయస్యాంక్రియాయాంయథా

స్వాత్తథా ఉద్ధాహోతిదృఢః యోగోవసైనకటిలం యథాస్వాత్తథా-త
 నప్రకారేణవ్యలోకితవలోకితం తథాకథం యథాదేనప్రకారేణసామైర
 వీభూనూదిశేషేణఆసమంతాల్ భగ్నంజజ్జకారంవిశీణం శిరోస్థిశిరః
 పాలంయస్యాంక్రియాయాంయథాస్వాత్తథాపపాతశేవ, ప్రజాపపాతే
 నఅశనిపాతేనహతాపాతితావైలస్యపర్వతస్యశిలేవ॥ప్రాభూభంగేతి॥
 భూభంగభీదుపరిపాటలదృష్టిపాతమితిక్రియాదిశేషణద్వయం ఉద్ధాహో
 తిమాత్రఃవ్యాకీర్ణానివంజరాకారతయాసమష్టిరూపేణ ప్రాగవస్థితాని
 పరసనమయేద్యథాభిసూలేనవ్యష్టిరూపేణవికలితాఃపురుగురతరాణి
 చప్రత్యేకంకణేభూతానికాస్థ్నియస్త్రికక్షణేతిక్రియాదిశేషణం ॥ ౪॥

కుటిలంవతథావ్యలోకి సావజ్రిపాత పాతవైలశిలేవ భూ
 మావ్యాభగ్నజజ్జకారశిరోస్థియథాపపాత॥ ౪॥ మైత్రీ॥ దిట్టి
 ఆమిత్రవ సద్దూశముహోదో విబ్బట్టాదెవ్వేణ సంజీవిదాపి
 అనహీ॥ ఛా॥ దిష్ట్యాఘ్నగీవశాదూలముఖాద్విభ్రీష్టాదైవేన
 సంజీవితాపియసఖీ॥తదోతదో॥ తతస్తతః॥ శ్రద్ధాతతోదే
 వ్యాసమువజాతాభినివేశముక్తమేవం॥ అస్యదురాత్మనోమ
 హోమోహహతకస్యమామవ్యవజ్ఞాయవతమాసస్యనముల
 మున్నూలసంకరివ్యమీతి॥ ఆదిష్టాచాహందేవ్యా॥యథా,గచ్ఛ
 శ్రీధైత్రూహివివేకం, కామక్రోధాదీనాంజయాయోద్యో
 గఃక్రియతాం,తతో వైరాగ్యంపాదీదుర్భవివ్యతి,అహంశయ

మైత్రీ॥ దిష్ట్యాభాగధేయేన- శాదూలముఖాల్ వ్యాఘ్నముఖాల్ * శా
 దూలదీప్తిపనావ్యాఘ్నశ్రవ్యమరః ॥ దేవ్యావిష్ణుభక్త్యాసమువజాతఃఉత్ప
 న్నః అభినివేశః అభిమానోయస్యాంక్రియాయాంయథాస్వాత్తథా- పవ
 ముక్తం పవంకథంతత్రాహ॥ అస్యదురాత్మనశ్రత్యాది॥ దురాత్మనఃపాపి
 త్వస్యమహోమోహహతకస్యమహోమోహప్రేతస్య- అవజ్ఞాయ తిరస్కృ
 త్య-ఉన్నూలనం ఉత్పాటనం॥ ఆదిష్టేతి - ఆజ్ఞప్తేత్యథః- దేవ్యావిష్ణుభ
 క్త్యా॥ కింవివేకంప్రతివక్తవ్యమిత్యాహ ॥ కామక్రోధాదీనామిత్యాది ॥
 తతస్తేషు కామాదిషు వైరాగ్యం ఉత్పద్యతే అహంశ శ్రద్ధా యథా

నేనుయందుభోద్విష్ట కాలంప్రాణాయామాదిభిః ఆదికద్యాన్నానుసంకీర్తనైః అనుప్రాణవేషయన్నైస్సన్యం తత్వవిచారాదికూపంఅనుగ్రహిష్యామి॥ ఋతంసత్యంభరతివిభతీతిసా ఋతంభరాప్రజ్ఞా-వతంజలిభావ్యైర్తం । ప్రజ్ఞా ఋతంభరేత్యాది । ఋతంభరాదయశ్చ దేవ్యః శాంత్యాదికాపేణకాశలేన సమీపిన సాధనేన భగవతఃవరమాత్మనః అనువిభాస్యంతీతి - అను అజ్ఞానజన్యావరణ నాశానంతరం విభాస్యంతికరిష్యంతి విపూర్వకోధాధాతుః క రో త్య భేద తతా తే ॥ అహంక్రద్ధా-మైత్రీత్వం । సంస్కృతమాశ్రిత్యేతి-మైత్రీబ్రూలేభితిశేషః॥ మహాత్మ

ధాననుయంప్రాణాయామాద్యనుప్రాణనేన యున్నత్యైస్సన్య మనుగ్రహిష్యామి, ఋతంభరాదయశ్చ దేవ్యః శాంత్యాదికాశలేనతపనివదైవ్యాసంగతస్యభగవతః ప్రబోధోదయమనువిభాస్యంతీతి॥ తదహమిదానంవివేకనన్నిధింవృష్టితా॥ త్వంపునః కిమావరంతీ దివసానతివాహయసి॥ మైత్రీ॥ అష్టేవి విష్ణుభత్తీపత్రావితతస్సోభితీతి వివేకసిద్ధికాలణేణ మహాత్మనఃహిఅపవసస్త్వి॥ ఛా । వయమపివిష్ణుభత్తేరాజ్ఞయావతప్రోభగిన్యః వివేకసిద్ధికారణేనమహాత్మనాం హృదయేవసానుహే॥ సంస్కృతమాశ్రిత్య । తేహి॥ ప॥ ధ్యాయంతిమాంసుఖనిమఃఖనిచానుకంపాంపుణ్యక్రియేషు ముదితాంకుమతా పుపేతౌ॥ ఏవంప్రసాదమువయాలిహిరాగలోభద్వేషాదిదోషక

నాంహృదయేవసామభిత్కుక్తంతదాప॥ తేహి ధ్యాయంతి । తేనుహత్యానః సుఖనిజీవేమాంమైత్రీంధ్యాయంతిచింతయంతి - దుఃఖనిచరాగద్వేషవతిఅనుకంపాంపుణ్యధ్యాయంతి- పుణ్యక్రియేషు ముదితాంసంతుష్టింధ్యాయంతి- కుమతాంకుబుద్ధాడీపేతౌండదాసీనతాంధ్యాయంతి । ఏవంసంపాదితేతేహం కింకార్యం సిద్ధమృతతాపా । ఏవమితి । ఏవంసతి అయదుంత రాత్నాప్రసాదంప్రసన్నత్వంఉపదూతి॥ననున్వస్యనిమకాలస్య కీదృశీప్రసన్నతానామేత్యాశంక్యాహ॥ రాగేతి॥ రాగలోభద్వేషాదిదోషైరకలుషః కలుషస్సంపాదిత ప్రధాన్యతః ఆరోపిత రాగాదిదోషైః కలు

మఃస్వభావతస్తునిమలభిభావః॥౫॥ తదేవమిత్యాదిలొకయివ్యతీత్యం
తంనుబోధం॥ రాధాభితి అభిభాసం నామయస్యతాద్యశో జనవదోదేశః-
పరిసరోనికట ప్రదేశః | మీమాంసానుగతాభాట్టను శానురోధిని మతిర్బుద్ధి
స్తయావ్యాకులేనాంతరాత్మనాడువనవదో విరహాదితిభావః ॥ విమలం భ
కః-విమలంభోనామపూర్వకభాసంతేషః॥.....*

రాజావివేకః - ప్రతిహారీకావారిః ॥ శాంతేభితి॥ అయంజనః- నా
స్త్రీమృతంమరణంయశ్రద్ధవ్యుత్పన్నంబ్రహ్మ, నిదేహసాగరాంభః సముద్రజ
లుపోష్యయమంతగాత్మా॥౫॥ తదేవ చతస్రోభగినోవయం
తదభ్యుదయవ్యాపారేణైవహం. రాన్నయూహః, కుత్రేదానీం
ప్రియసఖివహారాజనూలొంయవ్యం॥ శ్రద్ధా ॥ దేవ్యా వి
ష్ణుభక్త్యైవమక్షం, అస్తిరాధాభిభాసోజగవః శ్రద్ధాభాగీర
థీ పరిసరాలంకారభూతేవత్రతే - మీమాంసానుగతయా
మత్యాకథవిధ్యావ్యూహగ్రహణోవ్యాపరేనాంతరాత్మనావి
వేడివనవదోవ్యాసంగమాన్ధమహర్నిశంవ్యతీతిప్రతీతి॥
తాగచ్ఛమపిఅసహితహంపి శకంబిగంఅమృతమృతి॥ ఛా ॥
తస్మాన్తచ్ఛమప్రియసఖి, అనామపి స్వకంనియోగమనుకీర్తనా
మ॥ శ్రద్ధా॥ ఏవంభవతి॥ ఇతిమోక్షంతే॥ విమలంభకః॥
తతఃప్రవిశతిరాజా ప్రతిహారీవ ॥ రాజా ॥ ఆఃసావనహం
మోహహతకసర్వధాహతస్త్యయాయంమహాజనః ॥ తథా
హి॥ ప॥ శాంతేనంతమహిమ్ననిర్మలవిదానందేతరంగావలీని
ర్ముతైః మృతసాగరాంభసమనాభ్యగోపినాచామిత ॥ సాస్స

లంతత్రమగ్నః ఆభుతోమనాగిస్వప్నమపినాచామతి నశిబితి నానుభ
వతీత్యధః - అస్యసాగరజలాపేక్షయావిశేషమాహ॥ కీర్త్యశేత్రమృతసా
గరాంభసి, శాంతేనిరుపద్రవే - అన్యత్తునక్రశింశుమారాద్యపద్రవవత్ |
అనంతోనీస్సీమోనుహిమాసానుభ్యుతంయస్యతస్త్రి - అన్యత్తుగణనీయ
సామర్థ్యంనిమలందేహాంత్రియాదివిషయమలరహితః చిన్మాత్రఃజ్ఞాన
రూపః ఆనందఃసుఖంయస్త్రి॥ తరంగాడిచ్చావచవికారాస్తైరూమావలిః

అపరాధవం ప్రదయే-సవ్యాఖ్యానే.

తత్త్వోపరయానిమూలైరహితైః-అన్యస్యసతతరంగత్వాత్-నిష్పాదేనిస్సత్వే
కార్యానిమగ్నత్వాత్-న్యగత్యస్థి కాదురుదురీదికా, తత్త్వోపరయమర్థవ
జలం పాగరపానీయంత్రశ్రాంతోమూఢః-అజ్ఞఃపిబతిఅచామతి అవగా
హాతేఅభిరమతిమజ్జతిఉన్నజ్జతి- మూఢఃఅసంభావితమపిసంభావయతిపా
వనాదికం-న్యగత్యస్థి కారువసంసారమఖనివతితోవందితత్వతిథావః-న్యగ
త్యస్థాయామిదంజలమితిమత్వామననైవ పానాచమనావగాహనాభిరమ
తిమజ్జనోన్నజ్జనాన్యాచరతీతి | యద్వాపిబతీత్యాదౌపానాద్యనుకూలయ
త్సవారిత్వభావః- జలభ్రాంత్యాయుధిస్థిరాధిస్థిత సభాయాం ధుర్యోధన
స్యపానావగాహనాద్యభావేపితదనుకూలయత్నేపినానుపవత్తి రుద్రా
ధేః | ౬ | పూర్వఫక్తి కాయాముక్తంశ్లోకేనాహ || యతః, అముష్యేతి |
అమువ్యథిదానీమువలభ్యమానస్యసంసారతరోఃసంసారవృత్తస్య అబో

రేన్యగత్యస్థి కాదువజలేత్రాంత్యా విమూఢఃపిబత్యాచామ
త్యవగాహతేభిరమతేమజ్జత్యుభోన్నజ్జతి | ౬ | అథవాసంసారచ
క్రవాహకస్యమహామోహస్యాబోధోమూలంతస్యచతత్వబో
ధాదేవనివృత్తిః | యతః || ౬ || అమువ్యసంసారతరోరబోధమా
లస్యనోన్ములవి నాశనాయ | విశ్వేశ్వరా రాధాపీజకాతాత్
త్వావబోధాదవరోభ్యపాయః || ౭ || ప్రాయశ్చమకృతినాంవ్య
వసితేథేదేవాయాంతసహాయతామితితత్వః సోవ్యాహరంతి |

ధోభావరూపాజ్ఞానంత దేవమూలంతరంభకంయస్యతాదృశస్యోన్ములనా
యవి నాశనాయసవాననాజ్ఞానవి నాశనాయ-తత్త్వావబోధాత్ తత్వసా
క్షాత్కారాత్ అవరోన్యః అభ్యుపాయః సాధనవిశేషఃనైవాస్త్రీ-యతః
జ్ఞానమజ్ఞానస్యపూతకమిత్యుక్తత్వాత్ | కింభూతాత్ తత్వసాక్షాత్కా
రాత్, విశ్వేశ్వరస్వారాధనం సేవనంశ్రవణమననాదిరూపంతదేవవీజం
కారణంతస్మాజ్జాతస్తస్మాత్-తచ్ఛ్వేశ్వర చోదనాభివ్యక్తార్థమాదేవే
తికణాదనునినాభ్యభావః | ౭ || అస్మిన్నభేదేవాఅపి సహకారిణోభవం
తీత్యాహ | ప్రాయశ్చేతి | వ్యవసితేచ్ఛితే || (ప్రాయశ్చమకృతినామభేద
దేవాయాంతసహాయతాం | అవంతానంతరం చ్యుతం సోదరోపి విముం
జతీతి శ్లోకాభోకత్ర సంగృహీతః) || తథాచ దేవ్యేతి | విష్ణుభ్య

త్ర్యసందిష్టం ఆజ్ఞాస్తం | ఉద్భవోద్భవో
 భాగః || త మేవవస్తువిచారమేవ-నిజానాథామితి-త-స్యోపశేషః || తావ
 దాదానిజానాథామాదిశామితిజ్ఞానయామి || యావేదవతి సైవప్రతిహా
 రీ -వేదవిద్యాభిమానీదేవతావేదవతి || (వేత్రివతీతి, పా) విచారాన్నిగతా
 నిర్విచారః విచారశూన్యోయస్సోందర్యాభిమానః తేనవధిష్టునావృద్ధిశీలే
 సకామహతకేనకావప్రేతేనజగత్ విశ్వంసహతంభ్రంశితమిత్యభాగః || అ
 భవేతి | అతికుత్సితేసోందర్యబుద్ధిమహామోహసాధ్యేతితాత్పర్యం || కాం

తథావదేవ్యావిష్టుభక్త్యసందిష్ట ముద్యోగః కామాదివిజయ
 క్రియతామితి | ఆహమపిభవదధ్యేగ్యహీనపక్షేతి | తత్రకామ
 స్తావలే ప్రథమోపీరోవస్తువిచారేణైవజీయతే | తద్భవతు, త
 మేవతావత్తన్నిర్జయార్థమాదిశామి | వేదవతి ఆహూయ
 తావస్తువిచారః || ప్రతిహారీ || జందేవోఆగవేది || భా | య
 దేవఆజ్ఞాపయతి || ఇతినిమగ్నవస్తువిచారేణసహప్రవిశతి ||
 వస్తువిచారః || అహూనిర్విచారసోందర్యాభిమానవిధిష్టు
 నాకామహతకేనసహతంజగత్ | అథవాదురాత్మనామహామో
 హానైవ | తథాహి || వ || కాంతేత్యస్ఫలలోచనేతివిపులశ్రో
 తేభరేత్యన్ననుత్పీనోత్తుంగపయోధరేతిసుముఖంభోజేతిసు
 భూగ్రితి | దృష్ట్వామాద్యతిమోదతేభిరమతే ప్రస్తాతివిద్వానపి
 ప్రత్యక్షాశుచిభస్త్రికాంస్త్రియమహూమోహస్యదుశ్చే

తేతి | అహూఆశ్చర్యే - మోహస్యదుశ్చేష్టితమేతత్ | ఏతత్కిం, విద్వానపి
 వండితోపి ప్రత్యక్షం అశుచి అపవిత్రం మాంసాది, తస్యయాభస్త్రికాతాం
 దృష్ట్వాస్త్రియమితిసంభావ్య-ఇతి కాంతేత్యాదివిశేషణైః స్తాతి || ఇతికిం ||
 కాంతేత్యాది || కాంతామనోహరాఉత్పలలోచనాశుచివయిననాకమ
 లనయనాచ | విపులః స్థూలః శ్రోతేభరోనిరంబభారోయస్యాస్సా-ఉన్నమం
 తోఉన్నతంయథాస్యాత్తథావర్థమానాపీనామాంసలొఉత్తుంగం ఉచ్చా
 వయోధరౌస్తనాయస్యాస్సా - సుష్టుముఖం అంభోజమివయస్యాస్సా-సు

క్షుప్తవాయుశ్చైవ సమప్రస్తాతి కింతుమాద్యతిమతోభవతి-మో
దలేసంకుప్యతి- అభిరమతేక్రిడతి॥ ౮॥ యథేతి॥ వస్తుస్వరూపంయథా
స్తితథావిచారయతాంఅమందమతీనాం తీక్ష్ణబుద్ధీనాం- పిశితంకూంసం
తస్యపంకేన కడఁగమేనపినద్యః సంబద్ధోయోస్థిపంజరః తన్నయాతన్నీధా
నాస్వభావేనదుగంధిభీభత్సఃకున్నితఃవేషోయస్యాస్యా- నారీతినా స్తివి
రతిః వైరాగ్యం॥అన్యగుణారోపాంత్రీగుణబుద్ధిరిత్యాహ॥ తదత్రేతి॥అ
తీనార్యాంభితరగుణాభ్యాసః అన్యగుణారోపః॥అరోపహేతుండశఁయ
తి॥ తథాహి, ముక్తాహారేతి॥ అపాపాత్తితిమహావిన్దే అల్పకుతిభిఃస్వ
ల్పబుద్ధిభిః పతన్నార్యాంకల్పితమితిసంబంధః॥ పతతిగంతదాహ॥ ముక్తా
నాంహారావలతాంరణంత్యఃశబ్దంకుర్వంత్యః కుణీరుయాః రత్నప్రధా

స్థితం॥ ౮॥ అపిచ॥ యథావస్తువిచారయతాంఅమందమతీనా
మపి పిశితపంకావనద్ధాస్థిపంజరమయా స్వభావతో దుగం
ధిభీభత్సవేషోనారీతినా స్తివిరతిః॥ తదత్రేతిస్పష్టపవేతరగు
భ్యాసః॥ తథాహి॥ ౯॥ ముక్తాహారలతారణత్పణిమయాహై
మాస్త్రులకోటయోగాగ్యకుంకుమసంభవస్సురభయఃపాహ్ని
విదితాఃప్రజః॥ వాసశ్చైత్రదుహంకల్యుమతిభిర్నార్యామ
పాపాకన్విం బాహ్యేంతః పరిపశ్యతాంతు నిరయోనారీతి
నామూక్యత॥ ౯॥ ఆకాశేఽః పావకామచాండానికిమేవమ

నాః హేమాన్నస్వచ్ఛైర్గుణైః ప్రలూకోటయః చరణసూచకాని కుంకు
మసంభవః కుంకుమోద్భవోద్భాసః లంగరాగః - సురభయః పరిపశ్య
మానః పాహ్నిః పుష్పైఃపరచితః విదితాఃనానావణాఃప్రజోమా
లాఃవాసః వస్త్రంవిక్రంతానావణం కుహలంపట్టవస్త్రం పతదీయం
సౌందర్యంనార్యామారోపితమిన్యథావిశేషాదర్శినాను యమారోపేన
విశేషంపశ్యతామిత్యాహ॥ బాహ్యైతి॥ బాహ్యేబహిఃఅంతః అభ్యంత
రైనిరయంపరిపశ్యతాంసమంతాదవలోకయతాంపురుషాణాం నారీతినా
మూక్యతంఅలమిత్యథః (నామూక్యతైతిపాతాంతరం)॥౯॥ ఆఃపావ
కామేత్యాది॥ అనాలంబనమేవనిరాధారమేవఅవిగ్భవతానకటీభవతా॥

కామావేశవశాదనిన్యాకులోభవతీత్యాహ॥ తథాహితి॥ అయం కామావి
ప్రః వివమభిమన్యతే॥ ఏవంకథంతదాహ॥ చాలేతి ॥ ఇయంబాలామామి
చ్చతి ఇయంఇందువదనా చంద్రీవదనా సానందం యథాస్యాత్తథాహి
త్ ఊర్ధ్వఃపీక్షతే అవలోకయతి ఇయంసీలేందీవరలోదనానీలకమలన
యనా - మాంపృథుకుచోత్పీడం - పృథుభ్యాంకుచాభ్యాం ఉత్పీడా ఉత్పర్గ
నం యస్యాంక్రియాయాం యథాస్యాత్తథాపరీతవ్యతే అలింగితుమిచ్చ
తి॥ తంకామావిష్టంతిరస్కరోతి॥ అరేమూఢేతి॥ అరేమూఢపకో కాత్యా

నా బంధనమేవా విర్భవతాభవతావ్యాకులీక్రియతేజనః॥తథా
హి॥ అయమేవమభిమన్యతే॥ వ॥ బాలామామియ మిచ్ఛతీం
దువదనాసానందముద్వీక్షతే నీలేందీవర లోచనా పృథుకుచో
త్పీడంపరీరప్యతే॥ అరేమూఢ ॥ కాత్వామిచ్ఛతికావపశ్యతి
వశో మాంసాస్థిభిర్నిమిత్తానానీ వేదనకించిత్ర సపునః పశ్య
త్యమూర్తఃపుమామ్॥ ౧౦॥ ప్రతిహారీ ॥ ఇహోపమ మహాభా
ట ॥ ఛా ॥ ఇహపతుమహాభాగః॥ ఉభాపరీకామతః॥ ప్రతిహా
రీ॥ ఏసోమహారాటఉవవిత్తోఽబ్ధిశ్చ, తాఉపసప్నదుభవం॥ఛా॥
ఏవమహారాజఉవవిష్టస్త్రిష్టతి, తదువసర్వశుభవామ్॥ వస్తువి
చారః॥ ఉపస్యత్య॥ జయతుజయతుదేవః॥ ఏవవస్తువిచారఃప్ర
ణమతి॥ రాజా॥ ఇమేహాపవిశ్యతాం॥వస్తువిచారః॥ ఉపవిశ్య
దేవ, ఏవతేకింకరస్సంప్రాప్తః, ఆజ్ఞయామగృహ్యతాం॥
రాజా॥ మహామోహేనసహస్త్వకంసంప్రన్నస్తస్యంగ్రామః

మిచ్చతి కాచవశ్యతి- సకాపీత్యధః॥ అత్రకారణమాహ॥ యతోమాంసా
స్థిభిర్ముతానారీణింబిద్వద- జడత్వాత్ ॥ తహికథం చైతన్యోప
లంభిత్యాశంక్యాహ॥ అత్రఅస్యాంనార్యాంప్రసిద్ధః అమూఠః॥ మూర్తి
రహితః పునాకాసాక్షీపశ్యతి - ఇచ్చతిచేత్యపియోజనీయంఇచ్చతిపశ్యతి
త్యతే॥ చాధవశనయోద్ధృష్ట్యధమత్యాత్ నారీఅవ్రయోజకేతి తాన్వ
ర్యం॥ యద్యపిసాక్షీణాశుక్షణాత్తస్యాత్మైతన్యాదికం సర్వమపిసంభా
(వ్యతీతతాగ్నృత్యమితిపుస్తకాంతరే) ॥ ౧౦॥ సంప్రీతృతిఃఉపక్రాంతః॥ ప్ర

తివీరతయాప్రతిస్పర్ధివీరతయానిరూపానుసాన్యాసిత ఇత్యధాః । ఆః ఇ
త్యాశ్చ ర్థే! పంచశర ఇతివీప్సాఽపహసాధానా అరవిందాభిప్రయోగాః
పంచై ఐశరాః బాణాః యస్య సః । సమ్మోహనాస్త్రయంత్రితాః పంచాపిశ
రాస్సకలవిజయాయాలమిత్యాశంక్యాహః కుసుమేతి । కుసుమంధనుర్వ
భ్యుతాద్యశస్యవిజయోకయాశస్త్రవిద్యయైతి విశ్లేషశ్చర్య మితిభావః ।
కామవిజయోచాయమాహః దృఢతరమితి । అహం శథంచితా-కుసు
మ్యాలయిష్యామి మూలకూన్యంకరిష్యామీతియోజనా । కింకృత్వా, ద్వా
రంజీవస్యవిజయానుధ్యానమాగః- జీవోహ్యగయత్యనేసేతిమాగః స్తం
మాగఃకుంతఃకరణమితియావత్ ఆరాత్ విషయానుధ్యానాత్పూర్వం క

తదత్ర కామస్తస్యప్రథమోవీరః, తస్యకప్రతివీరతయాఽస్తా
భిభావాన్నిరూపితః ॥ వస్తువిచారః ॥ ధన్యోస్త్యయేనస్వామి
సాహమేవంసంభావితః ॥ రాజా ॥ అథకయాశస్త్రవిద్యయా
భవాకామంజేద్యతి ॥ వస్తువిచారః ॥ ఆఃపంచశరః ౨, కుసు
మధన్వా కామోజేతవ్య ఇత్యతాపిశస్త్రగ్రహణాశ్చేతా ॥
వశ్య ॥ ప ॥ దృఢతరమపిభాయద్వారమా రాత్రా-థంచితస్తర
ణవిపరివృత్తాదగ్రనేయోషితాంవా । పరిణతివిరసత్వంజేహ
వీభత్సతాంవా ప్రతిముహు రనుచింత్యోన్ములయిష్యామి కా
మమ్ ॥ ౧౧ ॥ రాజా ॥ సాధుసాధు ॥ వస్తువిచారః ॥ అపిచ, విపుల
పులినాః శల్లోలిన్యో నితాంతవత్స్యరీ మన్యజితశిలా శ్చైలా

థంచితోకేనాపిపహతమా శ్లేణేత్యత్రాపియోజనీయం-దృఢతరంపునఃపునః
వృత్తత్యనిమిత్తం యథాస్యాత్తథాఅపిభాయనిరుధ్యపునఃకింకృత్వాచ,
యోషితాం(స్త్రీ)ణాంస్వరణమేవవిపరివృత్తిః స్వభావవరావృత్తిఃతస్యాం
సత్యాం-అథవాదర్శనేశ్చంద్రియజన్యజ్ఞానేసేతిపరిణతౌపరిణామేవిరసత్వం
వాదేహస్యశరీరస్య వీభత్సతాంకుత్సితతాంవాప్రతిముహుః ప్రతిక్షణం
అనుచింత్యఅనుధ్యాయ- ఏవంకామజయః సుకరఇత్యధాః ॥ ౧౧ ॥ ఏవం
కామజయోచాయమాంతరముత్త్వాబాహ్యమాహ ॥ అపిచ, విపులేత్యాది ॥
ఇదంవర్తంయదవతలైతదానార్యః క్వచిత్తదధీనోమత్తథఃకందర్పః ॥

ఇదంకింతదాహః॥ విపులేతి॥ చతుర్థోంకః - విపులపురినాః విపులాః ఉపనీ యేనపరంతో
 కానియాసాంత శ్చక్రంకల్పానినద్యః - నితాంఃదితి॥ వరతే పాశ్చ
 యుర్వోనియుఃరాఃతాభిః పృథ్విశ్చక్రంకల్పానినద్యః - నితాంఃదితి॥ వరతే పాశ్చ
 సాంధ్రాఃభిదాఃద్రుమాః పృథ్విశ్చక్రంకల్పానినద్యః - నితాంఃదితి॥ వరతే పాశ్చ
 భూమయపతాః పతాసుఉపవిశ్యవై యాసికోవ్యోహేత్యంకః శమగి
 రః శాంతిప్రతిపాదికావాచఃబుధైఃజ్ఞాతృభిః జ్ఞాతృచాంద్రి సురాబుధా
 ఇతికోశః - సమాగమఃసంగతిశ్చ-యత్రేథం సర్వంవతతే తత్రకాంతా
 దికంకినుపినప్రభవతీత్యభః॥ కీన్యశ్యోనార్యః, శివసామయ్యఃమాంస
 వసాప్రధానాః॥ ౧౨॥ భంగంపరాజయం॥ పృథానాభావేసహాయవైఫ

స్యాంద్రిద్రుమావసరాజయః॥ దుదిశమగిరోవై యాసికో
 బుధైశ్చసమాగమః కన్యశివసామయ్యానార్యప్రధాన్యవ
 మత్తథః॥ ౧౩॥ నారీతినామప్రధానమస్త్రంకామస్యతేనత
 స్యాంజితాయాంతస్సహాయాస్సోపవపకలారంభాభంగమా
 సాదయివ్యంతి॥ తథాపి॥ ప॥ చంద్రశ్చందనమందుధాసథ
 వళాగుంజద్విరేఫావర్ణియుంకారోస్తుఖరాఃలాసఃపినోపాం
 తావసంతోదయాః॥ మంద్రీధ్వానమనోదయాశ్చవివసానుం
 దాఃకడంబానిలాః శృంగార ప్రముఖాశ్చకావ సుహృదోనా
 ర్యాంజితాయాంజితాః॥ ౧౩॥ తదలమతివిలంబే॥ అదిశతు

ల్యందర్శయతి॥ చంద్రీశితి॥ చంద్రః - చందనం - ఇదుధామూచంద్రీ
 కాంత్యాధవళాఃరాత్రయః - గుంజంతీశబ్దాయమానాయా ద్విరేఫావర్ణి
 ట్పదపక్షిఃతస్యాః యుంకారేణశబ్దేనముఖరాః సశబ్దాఃపలాసఃపినస్యక్రీ
 డోవసనస్యోపాంతాః ప్రాంతప్రదేశాః - వసంతోదయాః వసంతపాదీ
 భావాః - మంద్రీధ్వానాః గంభీరశబ్దాయేషునామేషునైషముడయో
 యేషుతాద్యశాదివసాః - వషాకాలీనదివసాఇత్యభః - మందాఃకడంబ
 సంబంధినోఽనిలాఃవాయవః - శృంగారః ప్రముఖోముఖ్యోయేమాంతే
 ఆసనసానభోజనాదయః కామస్యకందర్పస్యసుహృదఃసహాయాః - నా
 ర్యాంజితాయాం ఏతేసర్వేజితాః॥ ౧౩॥ సోహమితి॥ సోహంప్రథమం

ప్రతిజ్ఞాకామ్యజ్ఞానం శరీరం ఇతి ప్రకీర్ణేకార్పిత్యైరనేకరూపైః - ఋతః - శరీర
 రివవిచారైః బాహ్యాయ ప్రకీర్ణేకార్పిత్యైరనేకరూపైః - ఋతః - శరీర
 వృత్తానాం శరీరాయ బాహ్యాయ ప్రకీర్ణేకార్పిత్యైరనేకరూపైః - ఋతః - శరీర
 హన్తినిశ్చయే - తత్తత్ప్రకారం - యథా, గాంధీవధన్య
 ధ్వజః - శరీరేకురుకాం నైవ్యమున్నభ్యుద్రావ్యసింధురాజంజయద్రోణం
 స్మివా తథేత్యథః ॥ ౧౮ ॥ సప్రసాదమత్యాదిక్షమేత్యంతంసుగమం
 ప్రోదేతి ॥ ధీరాః విచేకినః - పరస్య అస్యస్యపరివాదగిరః నిందావదన
 నిసహంతభిరన్వయః ॥ కీన్యశాసనైః, నిమగ్నపోనిశ్చలనిమగ్నః ప

స్వామీ ॥ ప ॥ సోహం ప్రకీర్ణేః పరితో విచారైశ్చరైవోన్నత్య
 బలంపరేషాం ॥ నైవ్యంకురుకామివసింధురాజం గాంధీవధన్వ
 వనిహన్తి కామం ॥ ౧౮ ॥ రాజా ॥ సప్రసాదం ॥ తత్తద్భేదవతు
 భవాశత్రువిజయాయ ॥ వస్తువిచారః ॥ యదాదిశతిదేవభి
 ప్రణమ్యునిమోక్షితః ॥ రాజా ॥ వేదవతిక్రోధస్యః జయాయ
 త్మమైవాహయతాం ॥ ప్రతివోరీ ॥ జంజేవో ఆణవేది ॥ థా
 యదేవలజ్ఞానయతి ॥ ఇతినిమగ్నమృత్యుక్షయసహప్రవేశతి ॥
 త్మమా ॥ ప ॥ ప్రధాంధకార వికటభ్రుకుటితరంగభీమస్య
 సాంధ్యకిరణారుణసూరదృష్టేః ॥ నిమగ్నః పనిమగ్నలవయోధి
 గభీరవీరాధీరాః పరస్యపరివాదగిరస్సహంతే ॥ ౧౯ ॥ సన్తా

ఘనాత్మానం నిర్వణ్య ॥ ప ॥ క్ష మోనవాచాంశిరసోనశూలం

శుద్ధశ్వాసోపయోధిశ్చ తద్వద్గంభీరా అనవగాహనీయమనసః పతాద్భ
 తాః వీరాభివధీరాః ॥ కీన్యశస్యపరస్య, క్రోధరూపోయోంధకారః తేనవి
 కటాక్షచ్చావచాయాభ్రుకుటిః క్రోధాహితః ధూచేష్టే నైవతరంగప్రేనభీమ
 స్యభయానకస్య ॥ పునఃకీన్యశస్య, సంధ్యాయాంభవాః సాంధ్యాం
 కిరణాః సూర్యరత్నయః తద్వదరుణారక్తామోరాభయావహా దృష్టిర్య
 స్యతాద్భుతస్యేత్యథః ॥ ౧౯ ॥ సన్తాఘం ప్రశంసాసహితం ॥ క్ష మోనవాచా
 మితి ॥ వాచాంక్ష మోనసాదోస - శిరసఃశూలంపీడాన-చిత్తస్యమనసస్తా
 వః సంతాపోన - తనోశరీరస్యవిముదః పరస్పరగాత్ర సంఘటాన -

హింసాదిః పాణిమారణాదిరసథః యోగోనథః ప్రాప్తిరిపి న || అతోఽ
హమైవాక్రొధజయేహమే కా || ౧౬ || ఉపస్మత్యేత్యాది దేవ
స్యానుగ్రహేదిత్యంతంసుబోధం || దేవస్యానుగ్రహేతి || వర్తమానమథా
తనాశరీరేవరతీతనుచరః శరీరాంతర్వతీననుస్వల్పప్రియత్నసాధ్యత
త్యథః (తదనుచరమాత్రమితిబహుపుస్తకపాఠః) || తంపాపకారిణమితి ||
అహంతంపాపకారిణక్రోధం-విశేషణనిపాతయామి | కీర్త్యశంక్రోధం,
స్వాధ్యాయః శేదాధ్యయనందేవయజ్ఞఃపితృయజ్ఞశ్చదేవపితృయజ్ఞః జ్యో
తిష్టేనుశాస్త్రాదిరూపః తపాంసించాంద్రాయణాదీని క్రియానిత్యనైమిత్తి

నచిత్తతాపోనతనోర్విజగద్ధః | నచాపిహింసాదిరసర్థయోగః శ్లో
భ్యావరంక్రొధజయేహమే కా || ౧౬ || ఉభేపరికామితః || స్త్రతి ||
ఏనోదేవో, తాఉపనిష్పయపిల సహీ || థా || ఏవదేవః, తదనుచర
తుప్రియసభిక్షమా || ఉపస్మత్యేజయతాదేవః, ఏవాదేవస్య
దాసీక్షమాసాష్టాంసపారిప్రణమతి || రా || క్షమేతక్రోధస్త్య
తా || క్షమా || ఉపస్మత్యేజయతాదేవః, కీమగ్ధమాహవాతో
దాసీజనః || రా || క్షమేతస్త్రిసంగ్రామే దురాక్రొధస్త్య
నూజేత్యః || క్షమా || దేవస్యానుగ్రహేత్తహమోహావపిజే
తుంపాప్తాస్తే, కింపునఃక్రొధంతనుచరమాక్రొధ, తదహమ
చిరాదేవః || తంపాపకారిణమకారణబాధితారంస్వాధ్యాయ
దేవపితృయజ్ఞతపఃక్రియాణాం | క్రొధంస్ఫులింగమివద్విప్లిభిరు
ద్వమంతంకాత్యాయనీవమహిషంవినిపాతయామి || ౧౭ || రా

కాఃతాసాం అకారణబాధితారం కారణంప్రియోజనం ఏనాబాధితారం
విఘటితారంఏనాశితారం | పునఃకీదృశం, దృష్టిభిఃస్ఫుష్టివ్యాపారైఃస్ఫు
లింగమగ్నికణముద్వమంతమివస్థితం | కా, కమిష, కాత్యాయనీదుగామ
హిషమివమహిషాసురమివ | కీర్త్యశంమహిషం, పాపకారిణం | పునఃకీదృశం
స్వాధ్యాయదేవపితృయజ్ఞతపః క్రియాణామకారణబాధితారం- తుల్యో
థః | పునఃకీదృశం, దృష్టిభిఃస్ఫులింగమివక్రొధముద్వమంత మిత్యపియోజ
నానుసాధా || ౧౮ || కురీడ్ధేష్టైరముఖైః || ఇతిలనేనప్రికారేణదయోవరసః

ప్రబంధచంద్రికాయే-సవ్యాఖ్యానే.

సంతోషః || రసోజలంరసోహమౌరసశృంగారశత్రుపీత్యనేకాభాష
 నిమంజరి- తేనతద్రీగంకునోయేమాంలేదయభిసార్ద్రమనసః తేమాంశ
 రుమాణాం- కోధస్యఉదయఃఉత్పత్తిఃకుశ్రీ, నకుతాప్రీత్యధాః || ఇతి
 కిం అస్యాజితాత్మనః- నజితఃఆత్మాకునోయేనతస్యజంతోఃప్రాణినః-దై
 వాల్ అద్భుష్టకళాల్ - కుర్వారాదుఃభేనవార్యతేకుర్వారా- అరివివద
 మాతీలవల్ విపత్తిః ఉపేతాపాప్రేతిఉపాయాంతరమాహః||కుక్రిధేఉత్స
 న్నకోక్రిధజనేస్తేరంహస్యంతద్యక్తంముఖంలేనావధారణం సుఖబుద్ధ్యా

వా|| తుమేశ్వరుమస్తావల్ క్రోధఃజయోపాయం|| తుమాదే
 పరిజ్ఞావయామి|| ప|| త్రుధేస్తైరముఖావభారణమధావిష్టైత్ర
 సాదక్రమోవ్యాక్రొశేకుశలోక్తిరాత్మమరితచ్ఛేదోత్సవస్తా
 డనే || ధిష్ణంతోరజితాత్మనోస్యనుహతీతై వాదుపేతావిపద్దు
 ర్వాతేజయారసార్ద్రమనసాంక్రిధస్యకుత్ప్రదయః||౧౮||
 రాజా|| సాధుసాధు|| తుమా|| దేవక్రిధస్యవిజమాదేవహింసా
 పారుష్య మాన మాత్సర్యా దయోపి విజితావిన భవిష్యంతి||
 రాజా|| తస్మిన్విప్రతాఃభవతీవిజయాయ|| తుమా|| యదాజ్ఞా
 పయతిదేవఇతినిహ్నింతా || రాజా || వేస్త్రవతి, ఆహూయ
 తాంలోభస్యజేతాసంతోషః|| ప్రహరీ || జందేవోఅణవేది
 థా|| యదైవఆజ్ఞాపయః|| ఇతిమగ్నిస్యసంతోషేణసహస్ర
 విశతి|| సంతోషః|| విదిత్య|| సానుక్రిశం || ప || ఫలంస్వేచ్ఛా
 లభ్యంప్రతివనమథేదంతీతిరుహంపయస్సైస్థానే శిశిరగుభు

నిరూపణంధన్వోహంయన్తయ్యసాకుప్యతీతి | అథఅవిష్టైక్రిధావిష్టైసతి
 వ్రసాదగ్రిమః తువ్యతాం వహవ్రసాదభివ్యిష్టైవ్రసాదగ్రిమఇతి పా
 తంతరం) వ్యాక్రిశేగాలిప్రదానేకుశలోక్తిఃఅశీర్వాదోయం, ఏవమేవ
 సాధు,వయమీదృశావివేత్యాది|| తాడనేఅన్యోదురితస్యపాపస్యోచ్ఛేదే
 నశాశేనోత్సవఃసంతోషః|| ౧౮|| దేవక్రిధస్యేతి|| హింసాదయః క్రోధ
 మూలాపవేతభావః|| తదిత్యాదివిదింత్యేగ్యంతంసుగమం|| సానుక్రిశంస
 దయం|| ఫలమితి|| ఏనేనవ్రతపరంకితారోహంతీతిరుహః వృత్తౌనై

హంఘలం జాతావేకవచనం- విల్వబదరాది- అభేదంయథాస్యాస్తథాసు
 ఘనస్వేచ్ఛాలభ్యంశ్చిచ్ఛామాత్రప్రాయమిశ్యభావఃస్థానేస్థానేప్రతిస్థానం
 -శిశిరమధురంశిశిరంశీతలంచశతమధురం స్వాదుశిశిరమధురం-పుణ్యః
 పవిత్రాగంగాయమునాదయః సరితోనక్యః తాసాంపయః పానీయంస్వే
 చ్ఛాలభ్యమితియోజనీయం। మృదుఃకౌశలఃస్పర్శోయస్యాస్తాద్యశీ- సుల
 లితాఃసుందరాశ్చతాలతాశ్చ తాసాంపల్లవాస్తస్మిమరా పల్లవమయీ
 శయ్యాపస్వేచ్ఛాలభ్యా అర్థవశాల్లింగస్యవ్యత్యాసః। ఏవంయద్యపి
 వదార్థప్రాప్తిసౌలభ్యమస్తి, తదపిశిథాపిశ్యవణాదీనాఃధనిశాంద్వారిసం
 తాపందుఃఖంసహంతేఅనుభవంలీతిమహదాశ్చర్యం। అముమర్థంత్రీభాగ
 వలేశుకమహర్షిరావిశ్చకార॥ శ్లో॥ వీరాణికింపథినసంతిదిశంతిభిక్షాంనై
 వాఃస్మిప్రాపాఃపరభృతస్సరితోవ్యశుక్యః। రుద్ధాగుహః... కష్టార్థజంతిక

రంపుణ్యసరితాం॥ మృదుస్పర్శాశయ్యాసులలితలతాపల్లవమ
 యీసహంతేసంతాపంతదపిధనిశాంద్వారికృపణా॥ ౧౯॥ ఆ
 కాశే॥ అరేమూఖులుబ్ధుదురుచ్ఛేదఃఖల్వయంభవతోవ్యామో
 మాః॥ తథాహి॥ పాసమారంభాభగ్నాఃకతిఃతినవారాంస్తవ
 శోపిపాసోస్తుచ్ఛేన్ద్రియవిణ్మృగతృష్ణాణాంపజలేతథాపిత్ర
 త్యాశావిరమతినతేద్యాపితథానశీణాయచ్ఛేతోనియతమ

వయోధనినోమదాంధానితి॥ ౧౯॥ పునరపిలుబ్ధంతిరసారోతి॥ అరేమూ
 ఛేతి॥ భవతోలోభాసక్తస్య॥ సమారంభాశ్చితి॥ హిపశోవివేకవిధుర-తవ
 కతికియస్సంభ్యాకాః సమారంభాడవక్రమాఃకతివారాక్షభగ్నాఃసనన్తాః
 అపితుభగ్నాపవ॥ పశుశ్వమేవవిశదయతి। కీృతస్యతవ, అన్ద్రియచ్ఛే
 తితుద్రేద్రవిణ్మృగాపంధనరూపంయత్ మృగతృష్ణాదురుషరీచికా-తదేవార్థ
 వజలంసాగరజలంతన్ద్రియాద్యశేసంవాదలేశశూన్యేపిజలే పిపాసోః పా
 తుమిచ్ఛోకించ, హేమూఢతథాపి సమారంభ వినాశేపి-తేతవత్రత్యా
 చాత్రమరతరేచ్ఛా- అద్యాపిసవిరమతేనోపరమతే। ఇతివిమర్శేత్రియమా
 ణే ఏవంప్రతిభాతీత్యాహ। యత్రైచేతః అంతఃకరణం అద్యాపితథాన
 విశీణాంనశకలీభూతంతత్చేతఃనియతం నిశ్చయేనఅశనిగ్రాహిఃవజ్రోఽ

తైః ఘటితం మిత్రమితీత్రాతి ॥ ౨౦ ॥ చతుర్థా రమా శ్చర్యం ॥ చ
 తుర్థా రమేవ ప్రకటయతి ॥ లభ్యమితి ॥ లుబ్ధస్థా అనారతం సర్వదైవ
 లభ్యం లబ్ధుంశక్యంయత్ తల్లబ్ధం ప్రాప్తం - ఇదంచ అధికం లభ్యం
 లబ్ధుం శక్యం - తస్మాదేవ మూలభవాల్లిభ్యం ప్రాప్తవ్యంకాలవృద్ధిరూ
 పం- తతోవృద్ధిరూపధనాత్ అవరంకాలవృద్ధ్యాభ్యంలబ్ధంప్రాప్తంఇత్యేవం
 ప్రకారేణధనంధనమితి ధ్యాయసిద్ధింతయసి - మంత్రుశ్చ మేతన్నవేద్య -
 యద్భవంతమేవేయ మాశాపిశాచీ బలాత్ హతాశ్చర్యగ్రాసం యథా
 స్యాజ్జధాఅచిరాత్ యుజిత్యేవగ్రసివ్యతిగిలివ్యతీతి కీదృశంభవంతం, సు
 హౌలోభపవాంధకారస్తేనఆవృణంవ్యాప్తం ॥ ౨౧ ॥ ధనాజానమతిశేషా

శనిగ్రాహమితి ॥ ౨౦ ॥ ఇదంతేలోభాధకారహతస్యశేష్టి
 తంచేతసిచతుర్థా రమాతనోతి ॥ యతః ॥ ౨౧ ॥ లభ్యంలబ్ధమి
 దంచలభ్యమధికంతాల్లభ్యం తతోలభ్యంచావరమిత్యనార
 తమ షెవాలబ్ధంధనంధ్యాయసి ॥ నైగిశ్చేస్యిస్తునర్కవంతం, చి
 రాదాశాపిశాచీబలాత్ సర్వగ్రాహియంగ్రసివ్యతిహహ
 లోభాంధకారావృతం ॥ ౨౧ ॥ అపిచ ॥ పృథగంతావల్లబ్ధింకథ
 మపితథాప్యస్యంయతం వినాశేనాశేవా తపసరి వియోగో
 వృభయథా ॥ అనుత్పాదశ్రేయోగీముకథయవధ్యోకపల
 యోవినాశోలబ్ధస్యవ్యధయతితరాంసత్వమదయః ॥ ౨౨ ॥ ౨౧ ॥

ధ్యమిత్తుపపాద్యతద్రక్ష - సాప్యచివచుమరమిత్యాహ ॥ అపిచ, ధనంతా
 వదితి ॥ కథమపి మహతాకపైసతావత్ప్రకమతః ధనంలబ్ధం ప్రాప్తం, త
 థాపి అస్యధనస్యవిశేషేణనాశేయగపత్ క్షయేసతనాశేవా క్రిమేణఅవ
 గమేనతి (తపనాశేవా) ఉభయధాపినియతం నియమేనతపవియోగఃవిర
 త్తానాస్తీతతఃకింతత్రాహ ॥ అనుత్పాదఇతి ॥ కిమప్రశ్నే, అనుత్పాదః
 శ్రేయోగ అనుత్పత్తిఃశ్రేయసగతి-అథఅథవా విలయోవినాశఃవధ్యఃశ్రే
 యసగఃపతతకథయబూహి ॥ విచారకరణేవమస్తీత్యాహ ॥ లబ్ధస్య
 ప్రాప్తస్యవినాశః వ్యధయతితరాం అతిశయేనపీడయతీత్యథః-సర్వమద
 యఃసర్వమత్పాదఃఉత్పత్త్యథావేలోకస్యసరథాపీదేత్యథః ॥ ౨౩ ॥ ధనా

ద్విరక్తస్య కథంసుఖమిత్యాశంక్యామా । కింఽ, మృత్యురీతి ॥ మృత్యుః శ
శ్వన్నిరంతరం మూర్ధ్నిను స్తకేశిరస్యేవస్థిత్యామాద్యతిమృత్యుతి- ఘోరా
భయావహాజరానాథాకంతదూఃఖీణీరగీనర్పిణీవిమలతిప్రసద్ధాత్వాం
గ్రసితేశితీ సకేవలంత్యామేవగ్రసతి అపితువఃప్రహః ॥ స్త్రీపుత్రాద
యస్తన్నయైశ్చైదైః మాంసభక్షకైః పక్షిభిర్జ్వల్యశ్వం ప్రస్యతే ॥ ఏ
వంసతి కింవిధేయంత త్రాహ బోధజలైః జ్ఞానజలైరబోధేనాజ్ఞానేనబ
హుళం బహుతత్పూర్వోక్తం లోభేనజన్య రజః కుంత్వాప్రత్యాశ్య సం

ప ॥ మృత్యుమాకద్యతిమూర్ధ్ని శశ్వతుఃగగీ ఘోరాజరామాపిణీ
త్వామేమగ్రసతే పరిగ్రహణయై గృతైర్జ్వల్యశ్వం గ్రస్యతే ॥
ధూత్వాబోధజలై రబోధబహుళంతస్లోభజన్యంరజఃసంతోమా
మృతసాగరాంభసమనాద్యగృమ్మంసప్తాస్యః ॥ ౨౩ ॥ ప్రతిహా
రీ ॥ ఏసోసామీ, తాడప సన్నమమహాభాటీ ఛా ॥ ఏవస్వామీ, త
దువసర్పతుమహాభాగి ॥ సంతోషః ॥ రాజా ॥ ఇత్యాహావవిశ్వ
యతుస్వామీ, ఏవ సంతోషః ॥ రాజా ॥ ఇత్యాహావవిశ్వ
తామితి స్వసన్నిధాపుపవేశయతి ॥ సంతోషః ॥ సలిసయమువ
విశ్వపమపేవ్యజనజ్ఞాన్యతాండేవేన ॥ రాజా ॥ విదతప్రభావ
ఏవభవాత్, తదలసాస్త్రవిలంబేనలోభా దేమగరాణీంప్ర
తిప్రతిష్ఠతాం ॥ సంతోషః ॥ యదాజ్ఞానయితేవః ॥ సోహం ॥

ప ॥ నానాముఖంవిజయినంజగతాం శ్రయాణాండేవద్విజాతీవ
తోపపవామృగసాగరాంభస్తస్త్రికామనాకక్షణమాత్రంకగ్నః అప్లుతః
తేనయుక్తతీతిభావః- తతః- సుఖంస్తాస్యతమఖంజేవతీత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥
ప్రతిహారీత్యాదిత్యహాత్యంతంసుగమం ॥ స్వసన్నిధౌస్వసమీపే ॥ అనేనవస్తు
విచారక్షమయోరాంతరంగస్సంతోషతీతిధ్వనితం ॥ సంతోషతీత్యాది సో
హమిత్యంతంస్పష్టార్థం ॥ రాజ్ఞోనికేటేస్వసానధ్యక్షందర్శయతి ॥ సోహం
నానేతి ॥ సోహంవిఖ్యాతవిభవఃసంతోషఃతరసాబలేనప్రసవ్యావరాధూ
యనిజాత్య అవశంవ్యాపారతూన్యంవికలమితియావత్ లోభంపినష్టి
సంచూణాయామి ॥ కఃకమివ, దాశరథిః శ్రీకానకీవతిః- బలేనపరిభూయ

జత్యా అవశమజితేంద్రియం రక్షోధి నాశం రావణమివ || కీదృశం లోభం
 రావణంచ || లోభవత్తేనా నాబహూనిముఖానిద్వా రాణియస్యతః | రావ
 ణవత్తేనానా అనేకానిముఖానియస్యతః- దశవదనత్వామ్ | పునఃకీదృశం
 త్రయాణాః జగతాం విజయినంజయశీలంపక్షద్వయైతుల్యంస్పష్టంచ | పు
 నఃకీదృశం, దేవాశ్చద్విజాతయశ్చబ్రాహ్మణాః తేహంవధఃమారణంబం
 ధనంచ-తేనలభ్యావృద్ధిర్యేనతః- అన్యాయలబ్ధధనస్యదశగీరవస్యయాదృశీ
 గతిస్తాదృశీలోభస్యాపిగతిరితిభావః || ౨౪ || సంభృతానిసంపాదితానిమ
 సిద్ధానివిజయార్థవ్రీయాణామనంగభాగన్యాసకాదశదధ్యావీనిచ్రీ
 త్యానన్నః నికటవర్తమాహూతికా వేదితః జ్యోతిషదాదిప్తః ప్రస్థాన
 ధబంధనలబ్ధవృద్ధిం | రక్షోధి నాశమివదాశరథిః ప్రసవ్యాఖ్యైశ్చ
 లోభమువశంతరసాపినస్తి || ౨౪ || ఇతినిష్కర్తవ్యః | తతః ప్ర
 విశతివిసితవేషః పురుషః || పురుషః || దేవసంభృతానివిజయప్ర
 యానమంగభాని | ప్రత్యాసన్నశ్చమాహూతికా వేదితః ప్ర
 స్థానసమయః || రాజా || యద్యేవం సేనా ప్రస్థానాయాదిశ్యం
 తాం సేనావతయః || పురుషః || యదాజ్ఞావయతి దేవఇతినిష్కర్తం
 తః || నేవశ్యే || విసజ్జ్యంతాంగండుభిత్తిమృతమదమదిరామ శ్రభ్యం
 గాః కరీం ద్రాయుజ్యంతాంస్యందనేషు ప్రసభజితగుర్వండు
 వేగాస్తరంగః | కుం తైర్నిలోగ్నిలానాం వనమివకకుభామంత

సమయోవిజయయాత్రాసమయః || సజ్జ్యంతామితి కరీం ద్రాః హస్తీం ద్రాః స
 జ్జ్యంతాం సవల్యాణాః క్రియతాం కీదృశాః కరీం ద్రాః కుంభభిత్తైర్గండఫలకా
 ల్ మృతాశ్చ తాచసామదమదిరాచమద్రవశ్చ తేనమత్రైః భృంగాః యే
 షులేతురంగః అశ్వాః స్యందనేషు రథేషు యుజ్యంతాం బధ్యంతాం, కీదృ
 శాస్తరంగః- ప్రసభమతిశయేన జితః సరుతో వాయోశ్చండః అతిశయితిః
 వేగోయై పైపాదాతావత్రయః సంచరంతు అగ్రే గచ్ఛంతు కీదృశాః పాదా
 తాః, కకుభాం దిశామంతరా లేమధ్యే కుంతైః ప్రాసైరాయుధమిశేషైః సీ
 లోద్వలానాం వనమివ సృజంతః కుర్వంతః అశ్వవారా అశ్వసాదినః ప్రస
 భమతిశయేన సంచరంతు గచ్ఛంతు కీదృశా అశ్వవారాః, అపిభిః బద్ధైః ల

సంతఃశోభంతఃపాణయోహస్తాయేసం తే-ఇతిబాహుభ్యాంశః॥ అథా
భ్యంతరః॥ కుంభఃకుంభకాఖ్యపాణాయామఃసపిపభిత్తిరివభిత్తిఃఇంద్రి
యాధారత్వాత్తస్యాఃచ్యుతోమదపవమదిరాతయామత్తః॥లుప్తవివయ
స్త్వతయః॥భృంగాభవభృంగఃఇంద్రియాణిపివయరసలుబ్ధత్వాద్భృంగ
సామ్యమింద్రియాణాం-సజ్జ్యంతాంస్వాయత్తానికీయంతాం॥ కరీంద్రాగ్ని
వకరీంద్రాఃప్రాణాదివాయవఃసజ్జ్యంతాంతియత్తాఃక్రియంతాంపతమ
క్తంభవతి-ప్రాణాదినియమనేనదోషతుయ్యఇతి-శ్లోక్తం॥దహ్యంతేథ్వా
యమానానాంధాతూనాంతుయథామలాః॥ రథేంద్రియాణాందహ్యం
తేదోషః॥ప్రాణాదినిగ్రహదీతి-తురంగీభుగ్చచ్చంతీతతురంగఃశరీరాం
తర్వతికముఖ్యధనుసీసంచారిణోనాయవః-స్వంతనేషుదేహేషువతా
మానాఃసంయుజ్యంతాంసమాధీయంతాం-యథేష్టసంచరవిధురాఃక్రి
యంతాం॥కీదృశావాయవః, ప్రసభంహతాజ్జితఃపరాభూతఃఅముఖ్యధ

రాధే సృజంతః పాదాతా స్సంచరంతు ప్రసభ మసలస
త్పాణయోధాశ్వవారాః ॥౨౫॥ రాజా ॥ భవతుకృతమంగ
ళాఃప్రతిస్థామహే॥పారిపార్శ్వకంప్రతి॥పారధిరాదిశ్యతాం
సాంగార్మికం రథంసజ్జీకృతోవసయేతి ॥ పారిపార్శ్వకః ॥

మసీసంచారిణాంమరుతాంచండగోవేగోయైస్తే॥ ఏవంజితేషు వాయో
షుశరీరశుద్ధిగ్భవతీతిభావః॥ పదంపదమతంతిసతతంగచ్చంతీతవదారయః
తేషాంసమూహః పాదాతాః బ్రహ్మచాసనా విశేషఃసంత్రైఅవిద్యా
ప్రహరణైః నీలోత్పలానాంవసవివకకుభాండిశాం అప్తదశహృదయపుం
డరీకడితానాంమధ్యేతత్వంప్రకాశయంతఃసంచరంతుఅధేత్యవధారణే ॥
అశ్వవారాః- అశ్వాః ప్రకాశరత్నయః తావారయంతి ప్రకాశ్యే
షుప్రావయంతీతే అశ్వవారాఃషుషమాసంచరమాగాఃస్సంచరం
తునియమ్యంతాం॥ రత్నదృష్టాంతః॥ అసలసత్పాణయఇవ - దృష్టంహిసా
దృశ్యం లోకేక్షణహస్తానియంతారోభవంతీతి- అనేనదిత్యధ్యైర్మముక్తం॥
ఉక్తంచసుషుమానాపకత్త్రనియమనంమనసఃస్థైర్యహేతురితి ॥ ఏవమ
గ్యత్రప్రాయహ్యం॥ ౨౫॥పారిపార్శ్వకంపారిపార్శ్వచరంసేవకం-సాం

౧౦౦

ప్రబోధవం ద్రోదయ-సవ్యాఖ్యానే.

గ్రామికం సంగ్రామేయోగ్యం॥ పారి పార్శ్వ కథిత్యాద్యాయుష్షుత్వం
 తంసుగమం॥ ఉద్ధూతేతిఏవేవాహంఃవహంతివాహఃఃఅశ్వాఃఃగగనసేమ్న
 అంతరిక్ష ప్రదేశేరథంవహంతినయంతి॥ కీదృశావాహః, ఉద్ధూతంఉచ్చ
 లితం యత్పాంసుపటలం ధూళిసమూహః తేనఅనుమితోజ్ఞాతోయః ప్ర
 బంధోగతసంతానస్తేనథావతాఖురాగ్రవయేన ఖురాగ్ర సముదాయేన
 చుంబితః ఈషన్స్విప్రఃభూమిభాగోయైస్తే కీదృశంరథం, నిమగ్ధమా
 నోయోజలనిస్సముద్రఃతస్యయోధ్వనిఃతద్వత్ ఘోరో భయావహలూ
 ఘోమఃశబ్దోయస్యశంఽతరోథకన్తు-ఏతేవాహఃప్రాణాః-వహంతథా
 యస్తీరరథమవశరీరం॥గగనసేమ్నలంతాక్షప్రిదేశేలసిమ్నా-ఘోరోజీవిత

యదాజ్ఞావయతదేవత్తనిగ్రాగ్రిం ॥ ౧ ॥ తతఃప్రపశతీయథోక్తం
 రథమాదాయసాధం, సాధిః దేవవిషస్వేక్షతోరథః,తదా
 రోహత్వాయున్మతా ॥ జా ॥ తమిగళః ధీధాధిరోహ
 శంనాటయతి,పారిత, ౧౧ ౧౧-౧౧-౧౧యత్పాటియత్తావ
 శ్యవశ్య॥ వ॥ ఉద్ధూతం అనువదమానిగవ, అథ ధావశ్చ
 రాగ్రేవ అమృదితసూరుకాగ్రే, నిమగ్ధమాన జల్యధ్వని
 ఘోరఃసూషమ ఏకభంగగగ-మ్న ప-గగవాహః॥ ౧౨ ॥
 త్తమంచనలిమూలేచ్ఛిరవేషవపౌతా ప్రభువనపావనీవా
 రాణసీనానుగ ॥ ౧౩ ॥ అమధారయంత్రప్రతిజలయుతా

హరీత్యానిల్వప్తపమయస్వ యోజనీయం పత్తిరథయాన్నేహప్రవం
 చ్యతే ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ అథమలగ్నాద్యప్తీమగగగోచరా-ప్రభువనపావ
 నీతి-కుర్వేనాంబద్ధంపాపానాం ౧౬ ॥ దేవానాంనాగానాంచమనుష్యశ
 రీరగ్రహణేనేత్రీభువగష్టాః పునాంతి ప్రభువన పావనీశ్యుక్తం దేవా
 నాంనాగానాంచస్వస్త్వ రీరేధమోత్పాదకత్వాభావాత్ ॥ వారాణ
 సీంవణయతి॥ అమీధారేతి, అమీసమ్ముఖేవతమానాః సాధశిఖరాఃకృ
 హూపరిభాగాః భూయోబాహుర్యేనవిభావ్యంతే దృశ్యంతే,కీదృశా
 స్సౌధశిఖరాః, ధారాయంత్రీభ్యఃప్రలనిగళచ్ఛద్యజ్జలంరస్యయోయుం
 తారఃశబ్దవిశేషః తేనముఖరాఃసశబ్దాః, పునఃకీదృశాస్సౌధశిఖరాః, శశిక

రాజముష్ణంతిచోరయంతిలేశశిశిరమువః - శశిశిరవల్ రుక్మీప్తిర్యేషా
లేశశిశిరరుచిత్రవాపారః- సుధాధవళితాశ్చత్యథః॥ అమీశే, యత్రాయే
షుసాధశిఖరేషు ఇయంతివలభ్యమానావిదితా)నానాన్తా వతాకానా
మావలిఃపక్షైః ఉచ్చైర్భరితయేనశరదిలకులూనికులూయేమేఘాస్తేషా
మంతెమధ్యేవిలసంతీచమతాగరమావిష్కార్యంతీయాతటిద్విద్యుల్లాతా
తస్యాః లేఖారేఖాతస్యాఃలక్ష్మీం శోభాంవితరతివిస్తారయతి॥ సాధమేఘ
యోస్తటిత్పతాకయోశ్చోపమానోపమేయభావః॥ ౨౭ ॥ ఏతాశ్చేతి॥
ఏతాఃనగరస్యవారాణసీనామ్నః పశ్యంతేసుప్రాంతేషు ఉద్యానభూ
మయః ఉపవనప్రదేశాః- నాతికూరేలగ్నికటే- దృశ్యంత ఇత్యధ్యాహ
రః । కీదృశ్యఉద్యానభూమయః, ముకుళంముకుళంప్రతి ప్రకముకుళం

రముఖరావిభావ్యంతేభూయశ్శశిశిరరుచస్సాధశిఖరాః । విది

త్రాయత్రోచ్చైశ్శరదకులమేఘాంతవిలసత్తటిల్లేఖాలక్ష్మీం

వితరతిపతాకావళిరియం॥ ౨౭ ॥ ఏతాశ్చప్రతిముకుళలగ్నమ

ఘపావళిరణిత ముఖరా బృంభారంభభరవిశిష్టకరింద దుద్ది

శాః కుసుమ సురభయోనాతికూరేశ్యామాయమానఘనవృ

దచ్ఛాయితరవోనగరపర్యంతోద్యానభూమయః॥ యత్రైతేషు

రుతోపగృహీతపాశువప్రతాస్తావహితాలక్ష్మ్యంతే ॥ తథా

హిఃపిత్రాయాద్రాస్సస్సరితస్సితాఃపరాగైరగ్నంతశ్శ్చ

ప్రతికోశంలగ్నాయేమఘపాస్తేషామావలిఃపక్షైస్తస్యాఃరణితేనశబ్దేన

ముఖరాః వాచాలాః॥ బృంభోవికాస్తస్యాగంభ ఉత్పత్తిప్రస్యాః భ

రోతిశయః అథాల్ కుసుమవికాసాతిశయఃతస్మాద్విగళన్నిస్సరకాయో

మకరందఃపుష్పరసస్తేనదుడినంయాసుతాః కుసుమృష్టిమత్యైత్యథః

పునఃకీవృశ్యః, కుసుమానాంసురభిః పరిమళోయాసుతాః సపరిమళాశ్చ

త్యథః- శ్యామాయమానాఃనీలవణాఃఘనానాంనిబిడానాంధదానాం

వత్రాణాంఛాయాఃఘనభదచ్ఛాయాయుక్తాస్తరవోయాసుతాః-మరుతో

వాయవఃగృహీతంపాశువతప్రతంయైస్తేసర్వదాధూళిముగ్ధాశయంతఃప్ర

చందాశ్చతిభావః॥ తదేవదర్శయతి॥ తథాహి, తాయాద్ద్రాశ్చితి॥ నిమిరా

ప్రబోధచంద్రికయః - సవ్యాఖ్యానే

చాయవఃప్రఃక్షైశ్చలః చంచలఃలతా విభజాఃత్రైస్సత్యంతి సృత్యం
 కుర్వంతి- తావసాఃపాశువతాలపి ఏవస్సత్యంతితీభావఃకీదృశ్చ వాయవ
 స్తావసాశ్చ, సురసరితొగంగాయాస్తోయేన ఆద్ధాః కృశిజాహ్నువీమజ్జ
 నాః॥ పునఃకీదృశాః, వరాగైఃకుసుసురజోభిఃసితాఃయక్తఃవాయవః-పి
 ఞ్చబంధనేత్యత్యస్యసితాశ్చితయావంవరాగైఃవిభూతరజోభిఃసితాఃధవళాః
 తావసాఃమృతమమమైఃస్వయమేవపతిత్రైపుస్తైః ఇందుమాలింశంకరం
 అర్పంతఃపూజయంతిఇవ॥ పునఃకీదృశాః, మధుపరుత్రైభిఃమృశతైః ప్రో
 ద్గీతాండచ్చేర్గీతయమానాస్త్రుతింపతంతోవాయవస్తావసాశ్చ మధుపా
 నామివరుతానిత్రైప్రఃక్షైశ్చలాలస్వరతానాదియాపేణ ఉద్గీతాంగానక
 మవతీంస్త్రుతింపతంతిఇత్యర్థః॥ ననుఅచాయుషేవాయావిదంవోవప్యత
 ఇతిచేత్, ఆరోపేణావృషపవత్తైరితిసమాధేయం॥ సరంతిమరుతోస్యామితి

నకుసుమైరవేందుమాలింప్రోద్గీతాంమధుపరుతైస్త్రుతింపతం
 తోస్యృంతిప్రచలతాభుజైస్సమీగాః॥ ౨౮॥ రాజా॥ సానం
 మాలోక్య॥ ప॥ సైహంబిర్దధతీతమోవిఘటనాదానందమా
 త్ప్రవిభంచేతికషణతచంద్రచూడవసతిర్విద్యేషముక్తైఃపదం॥
 ఖామేకంతలింబిసీనకుటిలాముక్తావళి బాహ్నువీ యత్రై

సరిత్ప్రహ్లానాడీత్యాద్యధ్యాత్మమూహ్యం ॥౨౯॥ సైహంబిర్దధతీతి ॥ సై
 హంచంద్రచూడస్యమహాదేవస్యవసతిఃకాశీచేతోమనఃకషణతవశేకరోతీర్వి
 ర్భః ॥ కీదృశీకాశీ, అంతిప్ర మోవిఘటనాత్ అజ్ఞానవిసాశాత్ అన్తప్రభం
 స్యయంప్రకాశమానందందధతీప్రకాశయంతిపునఃకీదృశీ, ముక్తేః-వద్యతే
 ప్రావృతేఅనేనేతిపదంకారణమృత్యుభావః॥ కేవలద్యేవ-ప్రవృత్తైకత్యజ్ఞాన
 వివ-తదపిఅజ్ఞానంపినాశ్యయస్సప్రకాశ మానందంప్రకటయకాముక్తి
 హేతురితివిద్యాదృష్టాంతఃసాకా, యగ్రియస్యాంకాశ్యాంభయంబాహ్ను
 వీగంగావకామైందవీంకలాం అధాచంద్రాకారాంచంద్రకలాంఘేనపట
 త్రైఃఘేనసమూహైః హసతీషేష్యుత్పేర్తా ॥ కథంభూతేవ, భూమేః
 కంతలింబిసీ కంతేలంబమానాకుటిలాస్సభావతఃముక్తావళీవ ముక్తామా
 నేవ-ముకావళిసాహ్నుంసఃచ్యుతయేతి వేదితవ్యం॥ ఏమాబ్రహ్మనాడీ అంత

తస్మాదయకమలేచేతోవశేకరోతీత్యాభ్యంతరమూహ్యంశేషంసుగమం
 ౨౯ । సూతఃపారథిః । ఇదంతదితి । సురసరితోదేవనద్యాః పరిసరస్తీరం
 తస్యాలంకారభూతంతయతనంస్థానం ॥ ఏషదేవత్తితి । ఏషదేవః ద్యౌతనా
 తోదేవః పరమాత్మా- పురావిద్భిఃతైశ్రమహిషజ్జైః వ్యాపాదిభిః - తే
 త్రస్యాత్మాతైతాభిమానీదేవతేతిగీయతేతిచ్యుతే । పుణ్యమీశ్వరంభ
 జంతిసేవంతేతే పుణ్యభాజోభక్తాః - అత్రైతేదేహంసముత్పజ్య
 యంవిశంతిపవిత్రంపాప్రన్నవంతీత్యథః॥ ౩౦ । పతత్తితి । ఆనేనవివే
 కసన్నిధిమాత్రేణకామాదీనాంపరాభవోద్భవః । రథాదవతీర్యేత్యనేన

యంహసతీవశేనపటలైర్వక్త్రాంకలామైందవీం॥ ౨౯ । సూ
 తః॥పరిశ్రమ్య॥ ఆయుష్ష౯పశ్యపశ్య ॥ ఇదంతత్సురసరిత్పరిస
 రాలంకారభూతంత్రిభువనపావనంవిశ్వేశ్వరాభిధానస్యత్రి
 లోకీగురోభాగవతోమహాదేవస్యాయనం॥ రాజా॥సహృదం
 అయో॥ ౩॥ ఏషదేవఃపురావిద్భిఃతైశ్రస్యాత్మైతిగీయతేఅత్ర
 దేహంసముత్పజ్యపుణ్యభాజోవిశంతియం॥ ౩౦॥ సూతః॥ఆ
 యుష్ష౯పశ్యపశ్య ॥ ఏతేతావతామకోభలాభాదయోఽ
 స్తద్దశ్చనమాత్రాదితోదేశాద్దూరమపక్రామంతి॥ రాజా॥ఏవ
 మేతత్ । తద్భవతుభవనంప్రవిశ్యస్వాభీష్టసిద్ధయేభగవంతంస
 మస్యామః॥రథాదవతీర్యప్రవిశ్యావలోకియ॥జయజయభగవత
 ప్రసీద॥ ౩॥ విశుద్ధజ్ఞానదేహాయత్రివేదీదివ్యవత్సుషే॥శ్రేయః

శరీరేంద్రయేష్యదాసీన్యంసూచితం॥తద్భవత్వితి॥ స్వాభీష్టసిద్ధయేప్రబో
 ధాత్పత్తియావస్వాభీష్టసిద్ధయే ॥ భగవంతంమహాదేవంస్తోతి ॥ విశుద్ధజ్ఞా
 నేతి । సోమశ్చంద్రస్తస్యాధోఽయఃఖండః సపవమాలౌఽయఃసైవ
 మత్త్యనుమంగః । కీదృశాయితస్తే । విశుద్ధంస్ఫటికవన్నిమలం జ్ఞానమే
 వదేహాయస్యతస్తే- చిత్స్వరూపత్వాత్ । పునః కీదృశాయ । ప్ర
 యాణాంవేదానాంసమూహస్త్రివేదీనైవదివ్యాః శ్రేష్ఠాని చక్షూంషిని
 యనానియస్యతథోక్తాయ । పునఃకీదృశాయ । శ్రేయఃఅన్మృతం మోక్షత్తి
 త్యథః- శ్రేయోనిశ్చేయసామృతమిత్యమరః- తస్యపాప్రేః నిమిత్తా

ప్రబోధచంద్రోదయ-సవ్యాఖ్యానే:

యకారణాయ - తస్మాదానహేతుభూతాయైత్యథాః ఏతాదృశాయను
 హదేవాయనమశ్చితిపూర్వేణాన్వయః॥ ౩౦॥ త్రీభగవంతమాదికేశవంస్త్రా
 తిజయతుజయతుభగవాన్త్యాది నా॥ భగవాన్ వక్ష్యతైశ్వర్యసంపన్నః॥
 ఉత్పత్తిం చ వినాశంచభూతానామాగతింగతిం॥ వేత్తివిద్యా మవిద్యాంచ
 సవాచ్యోభగవాన్తితి॥ జయతుసర్వోత్కలైః పతతాం॥ అమరచయ
 త్యాది॥ సర్వాణిసంబుద్ధ్యంతాని॥ అమరాణాం దేవానాంచయస్సమూ
 హస్తస్యచమూచక్రింసేనామండలంతస్యచూడామణిశ్రేణిభిః మకుటమ
 నీవజ్రీభిః సింహజితండుపాంతే సమీపేపాదద్వయాంభోజం చరణయు
 గ్మకమలంయస్య॥ రాజంతోదీప్తిమంతోయోనఖాస్తైషాంద్యోతాః॥ ఏకాశా
 పాప్రిమితాయనమస్సూర్ధధారణే॥ ౩౧॥ ఇతి నమః స్య రోతి॥
 సూతః॥ ఇదంత త్త్రిభువనగురోర నాదేరాదికేశవస్యవక్ష్యోరాయ
 తనం॥ రాజా॥ తదేహీతిగత్వాభగవంతమాదికేశవంప్రదక్షిణీ
 కృత్య॥ జయతుజయతుభగవాన్॥ శ్లో॥ అమరచయచమూచక్ష్ర
 చూడామణిశ్రేణిసింహజితోపాంతపాదద్వయాంభోజ॥ రాజన్న
 ఖద్యోతఖద్యోతకీమ్మీరితస్పృణపీత॥ స్ఫుటైవైతతేభాగ్రాంతి
 సంతానసంతప్తవందారుసంసారనిద్రాపహరైకదక్ష॥ క్షమా
 మండలోద్ధారసంభారసంఘట్టకంష్టాగ్ర కోటిస్ఫురజైస్థలక
 క్ర॥ క్రమాక్రాంతలోకత్రయ॥ ప్రబలభుజిలలోద్భృతగోవర్ధన
 ప్రవవఖద్యోతాః॥ తైఃకీమ్మీరితంశబ్ధిత॥ చిద్రావణీకృతంస్పృణపీతంయస్య॥
 స్ఫురత్ దైవతం ప్రకాశమానోయోభేదఃతస్యయావిభాగితి॥ తస్యాస్సం
 తానేపరంపరయాసంతప్తాః॥ ఇన్నాః॥ యవందారవోవందనశీలాభక్తాః॥ తే
 మాంసంసాగరూపాయానిద్రాతస్యాః॥ అపహరేవినాశేవికోముఖ్యోదక్ష
 శ్చతురః॥ తస్యసంబోధనం నౌదక్ష॥ ఏవంసంబుద్ధ్యంతేమసర్వశ్రజ్జేయం॥
 త్తమేతి॥ త్తమామండలస్యత్రోణీవలయస్యయక్షధారఉద్ధరణం॥ తేనసంభా
 రాణాంపర్వతాదీనాంసంఘట్టః॥ సన్నదోయస్త్రిక దంష్ట్రాగ్రకోటేదం
 ష్టాగ్రఖాగేస్ఫురత్ ప్రకాశమానం॥ తైలచక్రం పర్యతసమూహానాం
 స్ఫుటైవేతతేభాగ్రాంతిపేణాక్రాంతంలోకత్రయం॥ యోనప్రకృష్టబలాభ్యాం

భూభాగ్యంబులెనోద్భవం ఊర్ధ్వంధృతం గానరూపంధర్మం లేనని
 ర్వారితంధితరాంబారితంబుండలేనని యిట్టి ద్వోజితాఃప్రేరితాఃప్రా
 పితాఃఅకాండేఅసమయేచందాఃప్రళయకాలీనాలంబువాహమేఘాః తే
 మాకుతివవగంలేనస్రసద్భీతం యద్గోకులంతస్యత్రానంతరక్షణం లేనవి
 స్సాపితం ఆశ్చర్యంప్రాపితమాశ్చర్యయుక్తమిత్యర్థః - తాదృశ మ
 శేషంసమస్తంవిశ్వంప్రపంచోయేన ప్రభో అవ్యాహతైశ్వర్యవిబు
 ధాదేవానైహంరిపవోదానవా నైహంయోవధూవగః స్త్రీసమూహాః
 తస్యసీమంతేషు కేశవిభాగరేఖాసుయస్సింహారంతదేవసంధ్యామయూ
 ఖచ్ఛటాసంధ్యాకాలీనామయూఖాఃకిరణాః తేహంచటాసమూహాః త
 స్యోన్మాజగనే ప్రాంభనేఉద్దామంప్రసిద్ధంయథామలేజితస్యాధిపఃఆశ్ర

చ్ఛత్రనిర్వారితాఖండలోద్యోజితాకాండవందాంబువాహా
 దివర్షత్రస్థోకులత్రావిస్తాపితాశేషవిశ్వప్రభోవిబుధరిపు
 వధూవర్గసీమంతసీందూర సంధ్యామయూఖచ్ఛటోన్మార్జనో
 ద్దామధామాధిప త్రైస్తవైశ్వేంద్రవక్షస్తటిపాటనాకుంఠభా
 స్వన్నఖత్రేణిపాణిద్వయస్తివస్తూరితార్థవామగ్నలోకత్ర
 యః । త్రిభువనరిపుకైటభోర్దండఃకర్పూటస్ఫుటోన్మా
 జితోద్దామచక్రస్ఫురజ్జ్యోతిఃప్లాసితోద్దామరోద్దండదోర్దం

యః తస్యసంబోధనేహేఆధిపఃప్రస్తోభీతోయోదైత్యేంద్రో హిరణ్యకశి
 పుః తస్యవక్షస్తటిఉరిఃప్రదేశేరిప్యాఃపాటనేవిదారణే ఆకుంతాలప్రతి
 హతాభాస్వతీదీప్తిమతీనఖానాం శ్రేణిఃవజ్జిర్యస్యతాదృశంయత్ పా
 నిద్వయంతస్సాత్ ప్రప్రంతాధఃపతితంవిస్తాత్ప్రసగణశీలం యద్రక్తంత
 స్యఅణఃపాగరః తస్మిణాసమంతాత్ మగ్నలోకత్రయంయేన త్రి
 భువనస్యరిపుః కైటభోదైత్యఃతస్యఉద్దండఃఘోరాయఃకంతఃతస్యాస్థిహ
 టం అస్థిసంఘస్తస్మిణ్స్ఫుటంస్పష్టంఉన్మాజితంశోధితం ఉద్దామంఖ్యా
 తం యచ్ఛక్రంసుదర్శనం తస్యస్ఫురద్దీప్యమానంయజ్జ్యోతిః తేన ఉన్మాసి
 తాఉద్దిప్తాఉద్దామరాఉద్భటాఉద్దండాశ్చత్వరో దోర్దండా బాహవో

యస్యః ఖండేందుచాహునా నదేవస్యప్రియః - ఖండేందుచాడః ప్రి
యోయస్యతివా | ప్రాథమః తిప్రబలోయోదోర్దండః బాహుదండః తేన
విభాగితో భాగిమితోయోమంథాచలః కుందరాద్రిః తేనతుబ్ధోయోదు
గ్ధాంబుధిః క్షీరసముద్రః తస్మిన్ ప్రాప్తోన్ధితా ప్రాదుర్భుతాయాశ్రీః లక్ష్మీస్త
ప్యాయాభుజవల్లిః తస్మిన్ క్షేపేణాలింగనేన సంక్రాంతాపీనస్తనయోరా
భాగేవిశాలస్థలేయావ త్రావలీపత్రలేఖారయాలాంభితం చిహ్నితంఠ
రస్థలంయస్య | స్థూలనియానిముక్తాఫలాని తేషాముదారశ్చాసౌహారశ్చ

డః ఖండేందుచాడప్రియః | ప్రాథదోర్దండవిభాగితమంథాచ
లతుబ్ధదుగ్ధాంబుధిప్రోద్ధితశ్రీభుజావల్లిసంక్షేపసంక్రాంతపీన
స్తనాభోవత్రావలీలాంభితోరస్థల | స్థూలముక్తాఫలోదా
రహారప్రభామండలప్రస్ఫురతగంతవైకుంఠ | భక్తస్యలోక
స్యసంసారమోహాద్భదం దేహిబోధోదయందేవతుభ్యంసమో
దేవతుభ్యంసమోదేవతుభ్యంసమః || ఇతిసాస్త్రాంగపాఠంప్రణీ
వత్యనిర్గమంనాటయిత్వాపిలోక్యచ || సాధురయమేవాస్మాకం
నివాసోచితోదేశః || తదత్రైవిస్సంధావారంనివేశయామః ఇతి
నిమగ్నంతో || *

ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితేశాంతరసాసారే ప్రబోధచంద్రిక
యనామిన్నాటకేవివేకోద్యోగోనామచతుర్థోఽంకః.

తస్యప్రభామండలేనప్రస్ఫురతగంతోయస్యవైకుంఠ పరమాత్మకభక్త
స్యలోకస్యభక్తజనస్యయఃసంసారః తదుపాదానంమోహః భావరూపమ
జ్ఞానంభినత్తితిభిత్తంబోధోదయంబ్రహ్మద్వైతసాత్మాత్కారోదయందే
హి-దేవస్యప్రకాశతుభ్యంసమోస్త్ర || నాటయిత్వాభ్రమణవిశేష
నిదర్శయిత్వేత్యర్థః | సుంధావారంకటకం-నివేశయామః స్థావయామః ||
ఇతినిమగ్నంతో-వివేకసారధినాపితేశేషః || *

ఇతిశ్రీభట్టవిశాయకాత్మజరామదాసవిరచితే
ప్రబోధచంద్రికాయావ్యాఖ్యానేప్రకాశాఖ్యే
వివేకోద్యోగోనామచతుర్థోఽంకః.

శ్రీరమ

ప్రబోధచంద్రోదయసవ్యాఖ్యానే-చతుర్థోః

శిథిలచతుర్థేఁకెవివేకోద్యోగముక్తావైరాగ్యాశ్చింతివర్ణయితుంపంచమేంకేశ్రద్ధాయాఃప్రవేశంప్రస్తాతితతఃప్రవిశతిశ్రద్ధేతిసరస్వతంప్రతిస్పర్ధివోఃసంగ్రామంసూచయంత్యాహ॥ప్రసిద్ధశితి॥అయమిత్యనేనోక్తంపంథానంవిశదయతి॥యతః,నిదఃపాతీతి॥వైరాగ్యంభవఉన్నతిర్యస్యతాద్యశోయఃకౌఢఃసంజ్ఞాతీనాంసజాతీనామశేషంసమస్తంకులంనిర్దహతితత్ప్రదిష్టాంతిః॥ఘనఃప్రచండోయఃపవనోవాయుఃశేనాహతా ఆందోళితాయేతరువరాఃస్థూలవృక్షాఃశేషంసంఘట్టేనసంఘమణేశ సంభవోజన్మ

తతఃప్రవిశతిశ్రద్ధా॥శ్రద్ధా॥ఽంవిశ్య॥ప్రసిద్ధఃఖల్వయంపంథాః॥

యతః॥పఃనిర్దహతికులమశేషంజ్ఞాతీనాంవైరసంభవఃక్రోధః॥ప

సమివఘనవవనాహతతరువరఃసంఘట్టసంభవోదహః॥౧॥సా

ప్రసం॥అహూదుర్వారోదారుణస్తోదరవ్యసజన్మాశోకాన

లోయోవివేకజలధరశఃపైరిపిగమందీక్రియతే॥శధాహి॥౨॥ద్రు

వంధ్యంసోభావీజలనిధిమహాశైలసరితామతోమృణ్యోశ్శీర్ష్యద్య

ణలఘుషుకాఽంతుషుకథా॥తథాపుష్పైర్బంధువ్యసజనిః

యస్యతాద్యశోదహనోగ్నిః పసమివనిదఃపాతీత్యథః॥ఉక్తంచభారతే
ధూమాయంతేవ్యపేతానిసంహతానిజ్వలంతచ॥ఉన్నక్తాఽపిభాంతీస్తజ్జాత
యోభరతమణేతి॥౧॥స్తోదరాణాంబంధూనాంవ్యసంమరణంతస్తాజ్ఞ
న్తయస్యసంశోకపవానలోగ్నిః వివేకపవజలధరాఃమేఘస్తైషాంశతాని
తైః॥ఏతదేవస్పష్టయతి॥ధృవమితి॥జలనిధయశ్చసముద్రాఃపహీభూ
శ్చశైలాశ్చపర్వతాఃసరితశ్చనన్యతాసాంస్థరాణామపిద్రువంనిశ్చయేన
ధ్వంసోనాశోభావీభవిష్యతి॥అతోహతోఃశీర్ష్యత్ప్రతితయస్తృణం
తద్వల్లఘుషుకలితుచ్ఛేషుజంతుషుపాశ్రీషుమృత్యోమకారణస్యకాకథా
కింవక్తవ్యమిత్యర్థః॥తథాపిఏవంవివేకజాతేషిఉచ్చైరతిశయేనకొవ్య
సర్వచరీయఃవిషమోఽసత్యఃవివేకంప్రకృష్టణోన్నతాతి నాశయతీతి

తాద్యః బందూశాం వ్యసనేనిధనేజనితః శోకవిపదకూనోగ్నిః హృద
యంచోదహతి || ౨ || కామాదివధన్యనాపైః ప్రత్యక్షతః కర్తృమతక్య
త్వాత్ శ్రద్ధాముఖేనతంక్షూచయతి యేనతథతి || కథావార్తానైవశేయవతి
ప్రభాః సస్యభావస్తత్తాంగతేషుపాప్రైషుచ్యుతేష్యత్యర్థః || నికృంతితవే
తికూరః అసవ్యాః శోకాగ్నిః ఉత్ డాధ్వాశ్శిఖాయస్యఉదరపూరకత్వా
దుచ్ఛిఖః మేనుమమర్తాశ్చనికృంతితవధినత్రివ- దేహంశరీరంశోషయితవ-
లంతరాత్మనంకునోదహతవ || ౩ || కామాదివధంపూర్వసూచితం ప్రకటయి

కోపవిషమోవివేకపోన్నాథీదహతిహృదయం శోకదహనః || ౨ ||
యేనతథాకూర్కప్రకృతకేష్యపిభాగ్నిషు కామకోభాదిషు
కథాశేషతాంగతేషు || ౩ || నికృంతితవమర్తాశ్చదేహంశోషయ
ితవమే | దహతీవాంతగాత్మనం కూరశ్శోకాగ్నిరుచ్ఛిఖః || ౩ ||
విదింగ్య | ఆ-ప్రాప్తిదేవ్యాః శ్శుభక్త్యా యథావత్సేక్తిధైరహ
మస్త్ర హింసాపాప్రాయసమరసిర్భవరాజ్ఞుభిలేనవారాణసి
మిత్సృజ్యసాలగ్రామాభిధానేభగవతః తే త్రేకంచితాకలమతి
వాహయామి, త్వంకుయథావృత్తమాగ్న్య (వృత్తాంతం) మేనివే
దయిష్యసీతి | తదహంచేద్యస్స కాశంగత్వా సర్వమేతస్మినుర
వృత్తాంతమావేదయిష్యమి || పరిక్రమ్యావలోక్యత || ఇదంత
చ్ఛక్రతీర్థం, యత్రామరిసంసారసాగరోత్తారతరణిః ర్ణధారో
భగవాన్ హరిః స్యయం ప్రతీవసతి | ప్రణమ్య || ఇయంచమహా

తుంవిష్ణుభక్తైరాదేశంచూచయతిః | ఆదిష్టేత్యాది || విష్ణుభక్తైర్నామజడాన్మ
తాహంకారాదిరహితాజ్ఞానసత్యానందాద్యాకారాచప్రశ్యక్తేతోవృత్తిః
హింసాపాప్రాయః వధప్రధానోయస్సమరః సంగ్రామః తద్గన్ధనేవరాజ్ఞుభి
ఉదాసీనా | సాళగ్రామాభిధానేదక్షిణభగవతోవిష్ణోః తే త్రేలితివాహ
యామి | తిక్రమామి | యథావృత్తయేనప్రకారేణజాతంవృత్తాంగ మితిశే
షః | ఆవేదయిష్యమి | వేదయిష్యమి || యత్రేతి || యత్రచక్రితీర్థైరసంసారసా
గరస్యసంసారసమప్రస్యఉత్తారేపారగమనేతరణిర్నాకా-స్త్రియాంనా
స్తరణిస్తరిత్యమరఃజ్ఞానరూపా తస్యాః కర్ణధారోనియామకః || మహా

ముఖిః సారదశుకవరాశరాదిభిః ఉపాస్యజ్ఞానవ్యూహాః ఉపాస్య
మానేత్యనేనేదముక్తంభవతి- యన్నానాపి శక్తిరేవవరమార్థపాథవం
ఉపాయాంతరం నాప్యైవకలౌచిక్తిప్రమనపాద్యకథారాంభక్త్యైవానేక
సంతీర్థాః-తథోక్తం । విష్ణుస్త్రీవశేపరీక్షిత్వా శ్రద్ధాయాసతిః కీర్తనప్ర
హ్లాదఃస్మరణేతదంఘ్రిభజనలక్ష్మీఃపృథుఃప్ర-చనే । అహ్రిస్త్యభివందనేభ
వానుమాదాస్యేదనభ్యుజ్జానఃసర్వపాపక్షయివేదవేదవిరభాత్రైవల్య

ముఖిరుపాస్యమానాభగవతీవిష్ణుభక్తిశ్చాంత్యాసహాకినుపి
మంత్రయతే, యావదుపసన్నామీతివరిత్రామతి॥ తతఃప్రవిశతి
విష్ణుభక్తిఃశాంతిశ్చ ॥ శాంతిః ॥ దేవిప్రబలదంతాపలహృద
యామివభవతీమవలోకయామి ॥ విష్ణుభక్తిః ॥ వత్సేవతస్మి
న్నతిమహతివీరవరక్షయే సాంవరాయే నజానామి, బలవతా
మోహనాభియుక్తస్య వత్సవివేకస్యకీదృశోవృత్తాంతఇతి, దు
ష్ఫీతమివమేహృదయం॥శాంతిః॥ కిమత్రీవిరింత్యం ననుభవతి
చేత్యాతానుగ్రహేతన్నియతమేవ రాజ్ఞోవివేకస్యవిజయఇతి
జానామి॥విష్ణుభక్తిః॥వత్సే॥ప॥యద్యవ్యభ్యుదయఃప్రాయఃప్ర
మాణాదవధార్యతే । కామంతథాపిసుహృదామనిష్ఠాశంకిమా
నసం ॥౪॥విశేషతశ్చశ్రద్ధాయాశ్చీరమనాగమనంమనసం
దేహమారోపయతి ॥శ్రద్ధా ॥ఉపసృత్య॥భగవతిప్రణమామి ॥
విష్ణుభక్తిః ॥ శ్రీదేష్వాగతం॥శ్రద్ధా॥దేవ్యాఃప్రసాదేన॥శాం
తిః॥అంబప్రణమామి॥శ్రద్ధా॥పుత్రిమాంపరివృజస్య॥శాంతిః
తథాఃరోతి॥ శ్రద్ధా॥ వత్సేదేవ్యావిష్ణుభక్తేఃప్రసాదాన్సునిజ

మేమాంపదమతి॥ దేవిప్రబలదంతాపలహృదయామే - అభియు
క్తస్యపురస్కారస్య- దుష్ఫీమివఅస్వస్థమివ- మేమమ- హృదయంమాన
సం॥ నియతమేవశ్చీరమేవ॥ యద్యపీతి॥ యద్యపిప్రాయో బాహుల్యై
నాభ్యుదయోభాగ్యోరకాదః॥ ప్రమాణాద్ధర్మపక్షపాతిత్వా దవధార్య
త్రైలోకీయతే, తథాపికామమత్యభం సుహృదాంమానసం అనిష్ఠాశంకి
అనథాశంకిత్యభః॥౪॥విశేషతశ్చత్యాదివిష్ణుభక్తైరిత్యంతంసుగమం॥చే

జ్ఞానదంఱంతఃకరణరూపదీప్తిః॥ మోహవివేకయోఃసంక్రామమునువర్త
యివ్యూహవిష్ణుభక్తిశక్తిః॥ కాశాత్రిశోద్ధృతేఽవతారయతి॥ అథతశ్రేణి
దేవ్యాంవిష్ణుభక్త- ఆహూతవాయుతనాల్ గంగావరుణానంగమూల్ అవ
తాంత్రాయాంవక్రీతభక్తిమఖిగతాయామేవ- భగవతిభావ్యతి అతిస
మభేదాశ్రీమూర్త్యే॥ కీన్యశేఖాన్వతి, కిందిమన్యుప్తఃత్యక్తః పాటలిమాశ్చే
తరక్తిమామేనతస్మిన్సతివిజయేత్యాదితేషామిత్యంత్రవపునః- తేషాం
మహామోహపక్షేవతానూనానాంఅస్మాకంవివేకపక్షీయాణాం నైస్యసా
గరేనైస్యసముద్రేనన్నద్ధేనన్నాహయైత్రేసతి- మహారాజేన వివేకేన-
మహారాజమహామోహ స్వేతికమణివస్థీ-గింవ్రతినై యాయికందశక

నచేతఃపదంప్రాప్నుహి॥ విష్ణుభక్తిః॥ అథతశ్రేణివృత్తం॥

శ్రద్ధా॥ యద్యేవ్యాఃప్రతిహాలమావరతాముచితం॥ విష్ణుభ
క్తిః॥ తద్విప్రరేణావేదయ॥ శ్రద్ధా॥ ఆకలయతుభగవతీ॥ దేవ్యా
మాధికేతవాయుతనాదపక్రాంతాయామేవ కిందిమన్యుప్త
పాటలిమ్మభగవతిభావ్యతి, విజయమోషేణావలూయమా
నానేకవరవీరబహుళ సింహనాదబధిరితదిగంతే, సతతరథతు
రగవరతరఖురఖండితభూమండలాచ్ఛలద్విపులరజఃపటలాంత
రిత కిరణమాలిన, ప్రబలతరకణ, తాళాస్ఫులనోచ్ఛలగ్నను
దకరికుంభ సిందూరసంధ్యాయమాన దశదశి, ప్రళయజలధర

నందా త్యేనదూతస్యకమదౌత్యం తేనప్రహితంప్రేషితమితిసంబంధః(ను
హామోహంప్రతీతిపాదాంతరం) కీన్యశేనైస్యసాగరే- విజయమోషేణ
విజయవాద్యశబ్దేనావలూయమావలనకేటహవోవరాః శ్రేష్ఠాః పీఠాః
యోధాః తేషాంబహుళోయస్సింహనాదఃతేనబధిరితాః బధిరాస్సంపా
దితాదికామంతాయస్యతస్మిన్పునఃకీదృశే, సతతంనిరంతరంరథాశ్వతు
రగాణాం బరతరాః ఖురాశ్చత్రైఃఖండితంచూణితం యద్భూమిండ
లంతస్మాదుచ్ఛలమాధ్వంపతలేయద్విపులరజఃపటలంధూళిసమూహాః
తేనాంతరితలచ్ఛాదితఃకిరణమాలీతరణ్యేనతస్మిన్పునఃకీదృశే,ప్రబలత
రంయరకణతాళాస్ఫులనం తేనోచ్ఛలదుర్గచ్ఛన్యత్ మదేన సహితా

పంచమ

యేకరిణైహంతుంభసిందూరధివృద్ధిని బ్రహ్మ
 దశదిగోయేనతస్మాత్ పునఃకీదృశాన్విత్ ॥ నా
 మామివధ్యానశబ్దః తేనభీషణేభద్రవహవావాప్యకాది
 స్తోరితి ॥ హేమహామోహాత్మభావోభనమాగస్మాత్తేన
 కొధాదిభిస్సుహృత్తాపాః స్థైర్యధమకవన ఇందు స్తభిదృశాన్విత్
 విష్ణోరాయతనానిష్ఠానాని సాశాస్త్రమయైతి మూర్తితాన్విత్
 మూలానితరాణిపుణ్యాః పావనాః అధ్యక్షాన్విత్ నైమికారణ్యకాన్విత్
 న్యకృతాంయూజ్జితానాంమనాంసిన్ద్రియాన్విత్ సూక్ష్మపరిత్యజ్యేతి స
 ర్వత్రసంబధ్యతే నోచేన్నగచ్ఛసిచేత్ - ఘోరాః ఘోరా రశద్వియ
 భ్యానభీషణే తేహమస్మాకంవనస్పద్యైస్సపాగరేమహారా
 జవివేకేనమహారాజమహామోహాస్యనైయాయకదశకనందా
 త్యనప్రహితః ॥ గత్వాచతేనోక్తమహామోహాః ॥ ౪ ॥ విష్ణో
 రాయతనాన్యపాస్యపరితాంమూలాన్యూర్జితాన్విత్ పుణ్యాః పుణ్య
 కృతాంమనాంసిన్ద్రియాన్విత్ వజ్రాన్విత్ తాన్విత్ ॥ నోచే
 త్సంతుక్యపాణదారిత భవత్ప్రత్యంగధారాతురత్రత్సాద
 విదీక్షావక్త్రవివరాః ఘోరాః ఘోరవాః ॥ ౫ ॥ విష్ణుభక్తిః
 తతస్తతః ॥ శ్రద్ధాతతోదేవివికటలలాటతటతాండవితభ్రుకుటి
 నాశ్రుద్ధేనమహామోహానాభిహితం ॥ అనుభవత్వస్యదుర్న
 యపరిపాకస్యవివేకహతకః ఫలమిత్యభిధాయస్వయంపావం
 త్తః ఘోరవాఃస్ఫుగాలాః కృపాణేనబద్ధేనదారితంబిభ్రన్నం భవతోయత్ప్ర
 త్యంగంతస్పాధారయాతురత్ నిగచ్ఛద్దృప్తిం తస్మాత్సాదాయ విదీ
 ణానివ్యావృత్తానివత్త్రాణాంవివరాణిచ్ఛద్రాణియమంతాదృశాః సంత
 భవంత్యిత్యథః (రక్తస్థితవిదీక్షేతిపాతాంతరం) ॥ ౫ ॥ తతస్తతః-పునః పు
 నరిత్యథః ॥ తతః ॥ వికటావివమూలలాటతటే ఫలఫలకేతాండవితాన
 త్రితాభ్రుకుటిఃఖ్రావిటంకంయేనతాదృశేన మహామోహానాభిహితము
 క్తం ॥ కీముక్తంతదాహ ॥ అనుభవత్వితీ ॥ దుర్నయోదుర్నితః తస్యాః పరి
 పాకః తస్యఫలంవివేకహతకః వివేకప్రేతః-పావండాగమాస్సుగతచార్యా

కయోగా

-పాపందతరగ-ప్రతిపాదకాని

కాస్త్రాగ్రితై

గాయ సముద్యోజితాః సముద్యో

గవంతఃకృతాః

రేపితస్త్రిగసమయే - సైన్యశిరసి

సైన్యమస్తకే ।

అకస్తాత్ అవిరాసీత్ ప్రకటిం

భూష కీద్యశీసరి

: ఉపవేదా ఆయుర్వేదధనుర్వేద

గాంధర్వాధనకాస్త్రా

అంగాని- . . . లోకల్పవ్యాకరణం నిరుక్తం

దోజ్యోతిషమితిదత్ - పురాణాః అష్టాదశ మాత్యు మారగం డేయపార్ష

వారాహకూర్పాదీని- ధనుశ్చాస్త్రాగ్రి మన్వాదయోష్టాదశ స్మృతయః

తావంత్యఉపస్మృతయః- ఇతిహాసామహాభారతాదయః- ఆదిగ్రహణాత్

పురాణ విహిచ్ఛాతాః ఆగమాః నారద పాంచరాత్ర రుద్రయాను

దాగమాః పాపంద తరగ-కాస్త్రైస్సమం సమరాయ ప్రథమం

సముద్యోజితాః॥ అత్రాంతరేచాస్త్రకమపి సైన్యశిరసి॥ వే

దోపవేదాంగ పురాణధనుశ్చాస్త్రైః పాపాదిభిరుద్భిరశ్రీః॥

సరస్వతీపర్వక రాశశాంకసంకాశ కాంతిస్సహపావిరాసీత్॥

౬॥ విష్ణుభక్తిః॥ తతః ప్రతః॥ శ్రద్ధాతతోదేవైష్టవశైవసౌరాద

యోదేవ్యాస్సకాశమాగతాస్సర్వవివాగమాః ॥ విష్ణుభక్తిః ॥

తతః ప్రతః ॥ శ్రద్ధా ॥ తదనంతరంచ ॥ వ ॥ సాంఖ్య

న్యాయ కణాద భాషిత మహా భాష్యాది కాస్త్రైర్వృతా

శ్చస్తోత్రకవచాదయః- తైరుద్భిక్రితాలితశయితాశ్రీశ్లోభాయస్యాస్సాపు

నఃకథంభూతాసరస్వతీ, పర్వంకరేయస్యాస్సా-పాతాంతరేపర్వంధారయ

తీతిపర్వధరా॥ పునఃకథంభూతాసరస్వతీ॥ శశాంకేన చంద్రమసాసంకా

శాతుల్యాకాంతిదీప్తిర్యస్యాస్సా॥ ౬॥ వైష్టవంలక్ష్మ్యాన్మనాదినాం మతం

శైవంపాశువనంశాస్త్రం- సౌరంసౌరాగమాః॥ సాంఖ్యన్యాయేతి॥ వాగ్దే

వ్యాః సరస్వత్యాః పురతఃఅగ్రై-సమరాయ ఉత్పన్నాఉత్పాంతికా మీ

మంసా పూర్వోద్భవమీమాంసా విచార ప్రధానా భాట్ట ప్రా భాకర

శాస్త్రయాపా - ఆవిరభవత్ ప్రకటింభూషకీద్యశీమీమాంసా॥ సాంఖ్యం

పసిద్ధం- న్యాయోగాతమప్రణీతంశాస్త్రం - కణాదేనభాషితం వైశే

షికందర్యసం- మహాభాష్యాదినివృత్తిని బ్రహ్మ సృష్టా య
తైత్తిర్యః పునఃకీదృశీమీమాంసాః పునః కీదృశీమీమాంసా
అధికరణానితేషాంసహస్రంతదేవభావావాప్యకారాః సమూ
హైదిగః వైదిక కర్మ బ్రహ్మబోధనమాగస్త్యోద్వ్యోతయంతీ ఏ
కటయంతీపునఃకీదృశీమీమాంసా,ధమణివ ఇందు స్తద్వత్కాంతంమనో
హరంతనసంముఖంయస్యాస్సాపునః కీదృశీమీమాంసా । త్రయీవేదత
య్యానైవత్రీణినయనానితాశ్రియస్యాస్సా । తత్రప్రేక్ష్యత్యతేఅపరా
ద్వితీయాకాత్యాయనీవ- తత్రప్రేక్ష్యతానివేషణానియోజ్యాని । ౧౨వర
స్పరవిరోధినాం కథంనమవాయశ్చితశాంతిరాక్షిపతి । ఆయేకథమితి । స్వ
భావప్రతిద్వంద్వినాం స్వారసకవిరోధినాం తరాకాంతాస్త్రాణాం ఆగ

స్ఫుర్జన్మయ సహస్రచాపూనివ హైరుద్యోతయంతీదిశః ।
మీమాంసా సమరోత్సుకా విరభవద్ధత్వేందుకాంతాననా వా
ద్దేవ్యాః పురతన్త్రయ్యాత్రినయనాకాత్యాయనీవావరా । ౧౨ ।
శాంతిః । ఆయేకథంపునః స్వభావప్రతిద్వంద్వినా మగమా
నాంవతరాకాంతాసమవాయస్సంవన్నః । శ్రద్ధా । పుత్రి । వ ॥
సమానాస్వయజాతానాంవరస్పరవిరోధినాం వరైః ప్రత్యభి
భూతానాంప్రసూతే సంకతిశ్చయం ॥ ౧౩ ॥ యేనవేదప్రసూతా
నాంతేషామవాంతరవిరోధేపి వేదసంరక్షణాయనా సైకవక్షుప్ర

మావాం వేదానాం చేతి- ద్వైతాద్వైతే బ్రహ్మణివేదితవ్యే - ఏకమే
వాద్వితీయం బ్రహ్మేత్యాదివిరుద్ధాధికత్యాత్ - సమవాయో మేళనం
కథంసంవన్నోజితః ॥ సమాధత్తైపుత్రి, సమానాస్వయేతి ॥ సమానా
స్వయజాతానాం సమానపక్షః అస్వయోవంశో వేదః తస్మాజ్జాతానాంప్ర
సూతానాం-వరస్పరవిరోధినాం-వరైః సాధారణశత్రుభిః ప్రత్యభిభూతా
నాంవరాభూతానాంవంగతిమేళనం శ్రియంశోభాంప్రసూతే-అనేనస్వ
పక్షరక్షణాయవరపక్షాధిక్షేప ఇతిలక్ష్యతే ప్రత్యభియుక్తానామితివాచా
తః ॥ ౧౪ ॥ సమస్వతంత్రముపి ప్రణేతానాంభిన్నమతావలంబినాందర్యనా
నాంకథమేకవంశప్రసూతత్వమిత్యాశంక్యామా యేనేతి వేదమూలత్వం

వికవంశ ప్రమాణ్యత్వమ్
తంత్రముపి ప్రమాణ్యమ్

సామ్యమేకవిరోధపక్షమునను
పాదుషేయత్వాద్విరుద్ధాభిధా

యకత్వైర్విరుద్ధతాప్రమాణ్యప్రసంగాత్ విరోధేవోభయస్యాశాస్త్రీ
ర్వత్వాత్, ఉపపద్యతే శాస్త్రీప్రవీణం ప్రమాణమిదమప్రమాణమితి విచార
ణాఽపాదుషేయాసూచకత్వద్వేవాత్యేకప్రమాణీవేదిత్యైర్వాసుపర్ణా
సయుజాసఖాయా- ఏకమేవాద్వితీయః-ఏతదాత్మ్యమిదంసర్వమిత్యాదివి
రుద్ధార్థకత్వంకథంసోఘంకత్వంభ్రమప్రమాదవిప్రవిప్సాకరణాపాటనా
దిపురుషదోషానామనిరూపణాదిత్యాశంక్యతత్త్విరుద్ధాభిధాత్వమేవనా
స్తీత్యాహ॥ ఆగమానామితి॥ తత్త్వవిచారయతాం తత్త్వమద్వితీయ
బ్రహ్మఖండవాక్యాభిరూపితద్వితీయతాంతర్వ్రతిపాదకానాం త
థావపదాధానాంవిరోధేపివాక్యాభివ్యక్తత్వాన్నతత్త్విరోధశంకా
తిత్తేచాయవశాస్త్రీణాంసామ్యమేవ॥ ఆగమానాంతుత

త్వంవిచారయతామవిరోధవివ॥ తథాహి॥ప॥జ్యోతిశ్శాంతమ
సంతమద్వయమజం తద్దృశోస్థీలనాద్భ్రష్టత్వమ్యుతతి
త్యుమావతిరితప్రస్తూయతే నేకథా॥ తైస్సైరేవసదాగమైఃశు

శూకమపీతిభావః॥ ఉత్తమధామావిమలరోతి॥ తథాహి, జ్యోతిరితి॥ తై
స్సైవైవినైః సదాగమైః సమీచినైః వైదికైకపరిగృహీతైరాగమైః నారద
చాంచరాత్రాదిభిః జ్యోతిఃబ్రహ్మైవఅనేకథాలనేకప్రకారంప్రస్తూయతే
ఉపాస్యతే॥ తేకేప్రకారాభివ్యక్తపేక్షాయామాహ॥బ్రహ్మత్వాది॥ బ్రహ్మ
వతత్త్వమితి సైరన్యోగార్థః-అమ్యుతతివైష్ణవాః - ఉమావతిరితి తై
వాః॥ సన్యతాన్యేవపారమాధికానినానాతత్త్వాని సంతు మతోవిరోధ
భిత్వాశంక్యాహ॥ తేతేయగుణాఃరజస్సత్వతమోదూషాః తేషాముస్థీల
నాదాధిక్యాత్ బ్రహ్మత్వాదిసంజ్ఞాః- రజసఅధిక్యాత్ బ్రహ్మైవ సత్త్వ
పూర్వాధిక్యాద్విష్ణురితి - తమసఅధిక్యాదుపమావతిరితిఏకవ్యైవగుణోపాధి
కాసంజ్ఞాఃసతువాస్తవోభేదభిభావః, కీదృశంజ్యోతిః॥ శాంతం రాగద్వే
షాభివేకశూన్యంపునఃకీదృశం॥ అనంతంవస్తుతఃకాలతోదేశతశ్చేతి ॥వి
దపరిచేదశూన్యంపునఃకీదృశం॥ అవ్యయంవికారశూన్యంఅజంజన్మరహి

తంయద్యప్యేవం తథాపినానాశుక్తిర్బ్రహ్మజ్ఞానోగ్రిహితాదకాభి
 రావనాత్వమేవనత్రైక్యమిత్యాశరత్సూత్రేనానేర్థ్యేనానాపకప్రస్థితైః
 వానామాకప్రవృత్తైః శ్రుతిముఖైరుపనిషత్సృజితైః అసౌ అపరోక్షో
 జగదీశ్వరః యత్సత్తాదపరోక్షోదీశులేకః స్యుః లక్షణయాబోధ్యః॥ ఆ
 భేదేదృష్టాంతమాహ॥ వారాంజలానాంప్రవాహైజలనిధిరివ - యథాన
 ద్యస్సస్యందమానాస్సముద్రాయణాస్సముద్రంప్రాప్త్యాస్తంగచ్ఛంతినభి
 ద్యంతేతాసాంనామరూపేనముద్రితశ్చేవంప్రోచ్యతే- ఏవమేవాస్యవరి
 ద్రష్టురిమాష్టాదశకలాఃపురుషాయణాఃపురుషంప్రాప్త్యాంతంగచ్ఛంతినభి
 ద్యంతే తాసాంనామరూపేపురుషతశ్చేవం ప్రోచ్యంతి- పాతాంత
 రే-యథానద్యస్యందమానాస్సముద్రమస్తంయాంతినామరూపేవిహాయే
 త్యాదీశులేః ॥ తథావగీతాయాం ॥ యెవ్యస్యదేవతాభక్తాయజంతఃశ్రీ

తిముఖైర్వానాపకప్రస్థితైఃకామ్యోపాజగదీశ్వరోజలనిధిర్వా
 రాంప్రవాహైరివ॥౯॥విష్ణుభక్తిః॥తతస్తతఃశ్రద్ధా॥తతోదే
 వివరస్వరంకరితురగరథపదాతీనాంనిరంతరశరణకరధారాసం
 పాతోవదర్శితదుర్దినానాంతేమామస్మాకంచ యోధానాంతు
 ములస్సంప్రహరఃప్రావర్తత॥ తథాహి॥౧॥బహుశంకుధిరతో
 యాస్తత్రసప్రసన్నీవంత్యోనిబిడపిశితవంకాః కంకరంకావకీ
 ణ్ణాః ॥ శరదృశితపశీర్ణోత్తుంగమాతంగశైలప్రళితరయవికీర్ణాన్భు

ద్ధయాన్వితాః ॥ తేపిమామేవకాంతేయయజంత్య విధిపూర్వకమితి॥౯॥
 తతోదేవీతి ॥ తేమామస్మాకంచ కరితురగ రథపదాతీనాం యోధానాం
 చవీరాణాంతుములస్సంకులఃసంప్రహరఃసంగ్రామఃప్రావర్తతఅజాయ
 త ॥ కీదృశానాంతేమామస్మాకంచ,నిరంతరంనిబిడంశరణకరాణాంబాణస
 ముదాయానాంయోధారాసంపాతభవసంపాతోవృష్టిఃతేనడవదర్శితం
 దుర్దినంపేఘవృన్దముమౌళాయైస్తైహం॥బహులైతి॥తత్రసంగ్రామేస్ర
 వంత్యోనద్యఃసమిః అస్రవణ ॥ కీదృశ్యఃస్రవంత్యః,బహుశంకుధిరమే
 వతోయంయానుతాః ॥ పునఃకీదృశ్యః స్రవంత్యః! నిబిడంఘనంపిశితమేవ
 వంకఃకద్దమోయానుతాః ॥ పునఃకీదృశ్యఃస్రవంత్యః,కంకావకీణఃతపవ
 రంకాదీనాఃప్రాణిసఃతైరపకీర్ణాఃవ్యాప్తాః॥పునఃకీదృశ్యఃశరైర్దరితాఃయు

యుగీకృతాః అనవసర్యాః తత్త్వం గాః తద్వచనం గాః కరిణః గవీష
తైలాః వర్వతాః తేభ్యః స్థిరీతరయాః శూన్యవేగాశ్చ తేవిక్లిష్టాశ్చ శత్రా
న్యైవహంసాస్తవపతనతంసాః భూషణానియమతాః ॥ ౧౦ ॥ అథపాపం
జన్యేకాకరమావిమకరోతి ॥ తస్మింశ్చేతి ॥ తస్మిన్ పూర్వనిరూపితేతిమ
హతిదారుణేసంగ్రామే లోకాయతికంతంత్రం శరీరాత్త వాదికాస్త్రం అ
మౌన్యస్యం వరస్వరం నైన్యానాం విమర్దనాని సంఘట్టనాని తైరేవ విసప్తం-స
ర్వధాయత్తీశూన్యమితిభావః ॥ తస్య ప్రథమతోవినాశే హతుమాహ ॥ కీ
దృశంతంత్రం ॥ పాపండాగమైః సోగతసాత్రాంతికమాధ్యమికాదిభిః అ
గ్రేవరీకృతంపురస్కృతం ॥ అన్యోన్యవిమర్దనేకారణమాహ ॥ వరావరేతి ॥
వరః ప్రకృష్టః సదాగమరూపప్రకః - అవరోపకృష్టః పాపండాగమరూప

ప్రహంసావతంసాః ॥ ౧౦ ॥ తస్మింశ్చేతి మహతిదారుణే సంగ్రామే
వరావరవక్షువిరోధితయా పాపండాగమైరగ్రేవరీకృతం లోకా
యతికంతంత్రమన్యోన్యనైన్యవిమర్దనైర్విసప్తం ॥ అనంతరం పా
పండాగమానిర్భూలతయా సదాగమార్థవ ప్రవాహేణ వర్వ
స్తాః ॥ సోగతాస్తావత్సింధుగాంధారముగధాంగపారశీకవంగక
లింగాదీన్లైష్ఠ్యపాత్రాయాజనవదాప్రవిష్టాః ॥ పాపండు

ప్రరకః తయోర్విరోధితయా - లోకాయతికాభిహితవరిణాదుయావశరీర
మేవాత్తానమూరీకుర్వంతితచ్చాస్తికానాం సర్వేషాం నాస్తి కానాంచాన
భినుతమతోవిరోధితభావః ॥ అన్యదితి ॥ అన్యదవ్యస్తి శ్రోతవ్యమితి శేషః ॥
పాపండు ॥ సదాగమాః సమీచీనాః అగమాః వేదమూలాః తపవారివిస్త్ర
తత్వాదణకవాః తత్ప్రవాహేణ ప్రమాణ వరంవరాదుపేణ పాపండా
స్తద్విద్యావృద్ధాచారానుష్ఠాతారః తేషామాగమాః వర్వస్తాః దూరేప్రక్షి
ప్తాః - యతోనిమూలభిత్వార్థః ॥ తదేవాహ ॥ సోగతాః సుగతప్రణేతా
అగమాః - లైష్ఠ్యధర్మాకాగ్రీంతాజనవదాదేశకాప్రవిష్టాః - తేదే
శాః కే, సింధుగాంధారాదయః ॥ పాపండు ॥ పాపండుః అహింసామాత్ర
నిరతః అగ్నిషోమయాదిహింసామపిరసుకర్మకృతపటసిద్ధాంతోదిగం

బరఃసత్త్వసత్త్వవాదీక్షమణిసద్భావః కాచాలికోబైరవసిద్ధాంతోయ
 కేష్టవాదీ । పామరాతిసీచాః తద్భూమిలైషు తద్భూమిరేషునాస్తికా
 నాంవేదబాహ్యనాంతరాః శాస్త్రాణి- అను వశ్చ తైషామేవాగమా
 నాం పాపండాగమాభాం వదంస్థానంప్రయాతాఃప్రాప్తాత్మత్యథాః త
 తోవస్తువిచారేణేత్యాది అథమహామోహస్యైత్యంతంసంబోధం॥ యోగ
 భ్రంశంమోహస్యదృష్ట్యయోగిభిస్సమాహితమనస్కరయాస్థాతవ్యమి
 తిజ్ఞావయంతీ విష్ణుభక్తి మోహవృత్తాంతంవృత్తతి ॥ అథేతి ॥ వృత్తం

గంబరకాపాలికానయస్తు పామరబహులైషుపాంశాలమాళ
 వాభీరావర్తసాగరానూపేక్షాగూఢంనంచరంతి । న్యాయా
 ద్యనుగతయావమీమాంసయాగాఢప్రహంజర్జరీకృతాఃనాస్తి
 కతగానైషామేవాగమానానువదంప్రయాతాః ॥ విష్ణుభ
 క్తిః॥ తతస్తతః॥ శ్రద్ధా ॥ తతోవస్తువిచారేణకామోహతః॥ తమ
 యాక్రోధపారువ్యహింసాదయోనిపాతితాః । సంతోషేణ
 లోభ తృష్ణా దైన్యాన్మతవాదమైశ్వర్య స్తేయవర్తిహం నిన్ద
 హీతాః । ఆననూయయామాన్స్వర్గంజితం । పరోశ్రమకం
 భావనయామదోనమూదితః । పరగుణాధిక్యేనమానఃఖండితః ॥
 విష్ణుభక్తిః ॥ సహచరాం॥ సాధుసంపన్నం॥ అథమహామోహస్య
 కోవృత్తాంతః ॥ శ్రద్ధా ॥ దేవమహామోహాపియోగోపన
 గైస్సహనజ్ఞాయతేక్వాపిలీనస్తిస్థతీతి॥ విష్ణుభక్తిః॥ అస్తి
 తహిమోహననర్థశేషః, పరిహరణీయశ్చసౌ । యతః ॥ ప ॥
 అత్యాదరపరోవిద్వాసహమానఃస్థిరాంశ్రియం ॥ అగ్నేశ్వేష

తః సమాచారః- యోగోపసగైః యోగవిష్ణుస్సహనీనోగుత్తస్తి
 స్థతిత్తిహితోర్నజ్ఞాయతే॥ ఉత్తైర్థేనయముపదిశతి॥ యతః, అత్యాదరప
 రత్తితి॥ విద్వాకపండితః- అత్యాదరపః అతిశయితాదరయ్యుక్తిః- స్థిరాం
 నిశ్చలాంశ్రియంసంపత్తిః, కువామానఃత్తిస్థా అగ్నేశ్వేషంబియనాచ్చే
 పంశత్రోశ్వేషం నశేషయేత్ నస్థావయేత్. అనాదరపరత్తితి పాతే అ
 గ్నాదరశేషస్థావసేఅ నాదరవత్తానభావ్యం, కింతు తద్గరిహారే యత్నవ

తాభావ్యమితిభావః ॥ ౧౦ ॥ వైష్ణవసంప్రదాయః ॥ ప్రవేశమాహ ॥ అథమనసః
 ఇతిపుత్రపాతాదేర్వ్యసనంమరణం తేనజగత్సౌఖ్యే ప్రసాదేతేన ప్రవేశో
 యస్మిన్ తేన-మనసాజీవోన్మూర్త్యాగాయపాత్రిత్యాగాయవ్యవసంతం నిశ్చితం
 స్మితం హాస్యం- యద్యేవంస్యాత్ విషయనిమగ్తంస్యాత్-మియేతేత్య
 భావః- కృతకృత్యాః సంపన్నప్రయోజనాః- పురుషోజీవః పరాం కర్మ
 లిం పరమానందం-దురాత్మనోదుష్టస్వభావస్య దేవ్యాముపనిషద్వ్రాపా

మృణాశ్చేదంశ త్రో శ్చేషంన శేవయేత్ ॥ ౧౧ ॥ అథమనసః
 కోవృత్తంతః ॥ శ్రీధా ॥ దేవితేనాపిపుత్రపాతాద్విషయసంజని
 తశోకాదేగేనజీవోన్మూర్త్యాగాయవ్యవసంతం ॥ విష్ణుభక్తిః ॥ స్మితం
 శృత్యా, యద్యేవంస్యాత్సర్వవిషయంకృతకృత్యాభవాదుః
 పురుషశ్చపరాంనిర్వృతిమాపద్యతే, కింతుకుతస్తస్యదురాత్మ
 నోజీవత్వాగః ॥ శ్రీధా ॥ ఏవం దేవ్యాప్రబోధోదయాయగృహీ
 తసంకల్పయామాదుర్గుళరీరేణైవసమానభవిష్యతి ॥ విష్ణుభక్తిః ॥
 తద్భవతుతస్యవైరాగ్యోత్పత్తియైవైయాసకీం సరస్వతీంప్రేమ
 యామథితినిష్కాగ్రంతాః ॥ ప్రవేశికః ॥ తతఃప్రవిశతిమనస్సంక
 ల్పశ్చ ॥ మణి ॥ సాస్రం ॥ హాపుత్రకాః క్వగతాస్త్వ ॥ దత్తమేప్ర
 తివచనం ॥ భోభోకుమారకా ॥ యద్యేషునానమానమాన్యగ్యా
 దయః పరివృజ్యవంశం, సీదంతిమనూంకారః ॥ హానకశ్చివ్వాం
 వృద్ధానాథంసంభావయతి ॥ క్వగతాఅనూయాదయః కిన్యకాః ॥
 ఆశాహింసాత్పష్టాదయోవాస్నుమాః ॥ కథంకాలపిమందభా
 గ్యస్యమే సమకాలమేవదైవమాతకేనావన్యాతాః ॥ సవైక్ల

బ్యం ॥ ప ॥ విసర్వవిషయగ్నివద్దహతివస్త్రాః ॥ మూఁటిమేత

యాం- శరీరేణలింగశరీరేణసమానభవిష్యతి విలక్షణభవిష్యతి ॥ ప్రవేశ
 ముప సంహరతి ॥ తద్భవత్వితీనిష్కాగ్రంతాః-విష్ణుభక్తిశ్రీధాశాంతయః ॥

తతఃప్రవిశతితి ॥ సంకల్పోమనోవ్యాపారః ॥ దత్త- ప్రయోజిత- ప్రియ
 మిష్టందర్శనం- ప్రతివచనమితిపాతేప్రతివచనం ప్రశ్నోత్తరం ॥ భోభోకు
 మారకాభిప్రాయాదిసవైక్లబ్యమిత్యంతంసుగమం ॥ విసర్వతీతి ॥ ఏవశోకజ

ర:- విమగ్నివత్ విషరూపగ్నిస్తద్వద్వస్థస్థిః సర్వశరీరంవ్యాపౌతి |
 మేనుమశకుః సుఖం మమాణివవిమగ్నివత్ దహతి జ్వాలయతి భృశమ
 తిశయేన వేదనాః తనో విస్తారయతి సర్వ కామం సర్వ చేదం యథాస్యాత్త
 థానపుః పతిభిః ॥ వివేకితాం వివేకం విలుంచతి వినాశయతి | హృ
 దిమనసమోహం బుద్ధిభ్రంశం ఉన్మీలయతి ప్రకటయతి | అహ్యాభి
 చిత్రి-ప్రసభంహారేన జీవితం గ్రసతి శతి శోకజ్వరభరినర్వత్రానుషం
 జనియం ॥ ౧౨ ॥ ప్రకృతిః ప్రవర్తకా వేదవిద్యా-సవనువస్థం ముమూ
 షుః ॥ యతభి ॥ యతోహతోః - శుక్రమాకణి-రం కుటుంబకా
 నాం కామాదీనాం వ్యసనం నిధనం లేన సంజాతోయః శోకానలః త

నోభృశ వేదనాః పతి సర్వ కామం వపుః ॥ విలుంపతి వివేకితాం
 హృది చ మోహమన్మీలయన్ హ్యాగ్ని సతి జీవితం ప్రసభ మే
 వ శోకజ్వరః ॥ ౧౨ ॥ ఇతి మూర్ఛతి సంతకల్పః ॥ రాజా సమాశ్వా
 సహి ॥ మనః ॥ సమాశ్వా స్య ॥ కథం దేవీ ప్రవృత్తి రపి నమా మేవ
 మవస్థం సమాశ్వా సయతి ॥ సంకల్పః ॥ సాస్రం ॥ దేవకుతో ద్యా
 పితే దేవీ ప్రవృత్తిః ॥ యతః శుక్రం కుటుంబక వ్యసన సంజాత శో
 కానల దగ్ధ హృదయా హృదయా స్ఫోటం విసప్తా ॥ మనః ॥ హాప్రి
 యోక్త్యా సదేహి మే ప్రియం ప్రతివచనం ॥ నను ॥ ప॥ స్వప్నే పిదే
 విరమ సే నమయా వినాశ్యం స్వాప్నోయా విరహితో మృతవ
 భృవామి | దూరీకృతా సవిధిదుర్లలితైస్తథాపి జీవత్య వేహిమ

స్వాదగ్ధం హృదయం యస్యాస్యా - హృదయా స్ఫోటం - పరిక్షిత్వ
 మానేచేతి గమల్ - హృదయ మాస్ఫోట్య విదార్య - విసప్తా మృ
 తేత్యథః | వైరాగ్యే ఉత్పన్నే ప్రవృత్తి ర్మత్యతీతి తాత్పర్యం - అ
 న్యోనాట్యధముః ॥ స్వప్నే పితి ॥ స్ఫుటం పూర్వాధరాం హదేవి-విధేః దై
 వస్యదులలితైర్బుద్ధవిలసితైర్యద్యపి దూరీకృతా సదూరంభితా స - తథాపి
 మనోజీవతీత్యలంకారం భాషియమేతత్ | తహి-జీవనే కో హతుస్తతా
 హా ॥ హియతః ఆనవః ప్రాణాః దురంతాః సహసా నశ్యంతి | జీవత్య
 వేహిమృత్యుతిపాశ - తథాపి మనోజీవతి-కుతః అనవోదురంతాః స్వప్ర

యత్నేన నాశయతుమశక్తః | ధ్యాయేహి జానీహి || ౧౩ || పునరిత్యాది
 యావదిత్యంతం సుగమం | సరస్వత్యాః ప్రవేశం ప్రవృత్తాః తతః ప్రవిశంతి |
 సఖి సరస్వతీతి సంబోధనేన యథావిష్ణుభక్తిస్తథావై యాసీతి సరస్వతీతి
 సూచితం || యతస్య - ప్రయత్నవతీభవ-భవతావిదితపూర్వైః పూర్వవిది
 తాజ్ఞాతావిదితపూర్వా - భావానామిత్యత్రేపదాథానాముత్పత్తిమతా
 మితీశేషః - తథాచపదాథాః ధ్వంసవంతః ఉత్పన్నత్యాదిత్యనుమానం ||
 ననుచాతుమాన్యఫలస్యాత్మయ్యస్య వితిశుక్తేరసిద్ధోహేతురితిచేన్న | అ
 త్యయ్యత్మశుక్తేగుణాథానాదత్యాదతస్మిరత్వంతస్యాః - తద్యథేహ
 కమజతోలోకః క్షీయత ఇతి శ్రుత్యంతరవిరోధా చ్ఛ్రవణవిధివైయ

సత్త్వవినోదురంతాః || ౧౩ || పునర్నూర్ఘతి || సంకల్పః || రాజా
 సమాశ్వసిహి || మనఃసమాశ్వస్య || అలమస్మాకమతః పరంజీ
 వితేన సంకల్ప వితాహారచయ, యావదనలప్రవేశేన శోకాన
 లంఘిత్వా పశుమి || ఇతి సన్నహ్యతి || తతః ప్రవిశతి సరస్వతీవై
 యాసీతి || సరస్వతీ || పేషితాస్త్విభవత్యావిష్ణుభక్త్యా | య
 థా, సఖి సరస్వతిగచ్ఛావశ్యవ్యసఖిన్నస్య మనః ప్రబోధనా
 య | యథాచతస్యవైరాగ్యోత్పత్తిర్భవతి తథాయతస్యేతి | త
 ద్భవతు తస్మిన్నిధిమేవోపసర్పమి || ఉపస్యత్య || వత్సకిమేవమతి
 విక్లబోసే | ననువిదితపూర్వైః పభవతాథావానామిత్యతా | అ
 ధీతానిత్వయైతిహాసికాన్యపాఖ్యానాని || తథాహి || పఖ్యాత్వా
 కల్పశతాయుషోంబుజభవస్సంద్రాశ్చ దేవాసురామన్వాద్యా
 మునయోమహీజలధయోనస్తాః పరంకోటయః | మోహః కోయ

ధ్యాన్చ హేతోరసిద్ధతాలసిద్ధేతిభావః | విదితపూర్వైః వానిత్యతేత్యత్ర
 బీజమాహ || అధీతానీతి | ఇతిహాసేభవానితిహాసికాని || భూత్వేతి || అం
 బుజభవోహిరణ్యగర్భాః సంద్రాశ్చండ్రోసహితాదేవా అసురాశ్చమ
 న్వాద్యాభూపాలాః మునయోబిరుచయః మహీధరిత్రీజలధయః సాగ
 రాః పరంకోటయః కొటిభ్యోఽధికాః అసంఖ్యాతాః భూత్వా ఉత్పన్నస్తా
 నాశం ప్రాప్తాః | అల్పముషం నాశే కాపరిదేవనేత్యాశంక్యాహ || కల్పశతా
 యుషత్తి | కల్పానాం శతాని అయ్యేహంతేతథా - కల్పాయుగచతుష్ట

యం శతశబ్దోఽసంఖ్యాతవచనః - ఏవంచసతినంధోఃనద్యాః ఘనపమేబు
 ద్బుద్ధసమజీవితే పంచాస్తకేపంచభౌతికేవపుషిదేహేపంచతాంగలేమ
 రణం ప్రాప్తైసతి-యమదయతెఉత్పద్యతే ఇత్యయంలూకస్యశోకావ
 హః శోకజనకఃసహాభిచారణీయఃకొమోహఃఅహమాభిత్వాశ్చర్యే
 నకొపీత్యథః | (బంధోరితిపాఠేబంధోపుత్రా జేవపుషీతియోజనీయం
 ౧౪ || శ్రుతమథంస్థిరీకతుఃపునఃపునరనుసంధేహీత్యుపవిశతి || తదితి ||
 భావయచింతయ | భావనాయాఃఫలమాహ || నిత్యేతి || నిత్యంబ్రహ్మైవ, అ
 న్యత్ సర్వమన్యంవిరిద్వస్తుదశీనం | యద్వానిత్యంనిరంతరమనిత్యస్యన
 శ్వరస్యప్రపంచస్య యస్వస్తుఅభిహంబ్రహ్మ తద్యఃపశ్యతి సఃశోకావే
 గంసంసారంనవశ్యతీత్యథః || యతోన్యదన్యజవశ్యస్సుహృతిపకత్వమ
 నువశ్యతాంకొమోహః కశ్యోకభిత్వాదిశ్రుతిభి రపుషీరితం, ఉక్తమర్థ
 మహూమహానుజయతేలూకస్యశోకావహస్సింధోః ఘనస
 మేగలే వపుషియత్పంచాస్తకేపంచతాం | ౧౪ || తద్భావ
 యభావానామనిత్యతాం-నిత్యానిత్యవస్తుదశీనంహినస్పృశ
 తిశోకావేగః || యతః || ప || ఏక మేవయదా బ్రహ్మ సర్వమన్య ద్వి
 కల్పితం | కొమోహఃకస్తదాశోక ఏకత్వననువశ్యతః || ౧౫ || మనః ||
 ముపగమదారూఢంవిశదీకరోతి || ఏక మేవేతి || యదాయదివకం నిరస్తద్వితీ
 యం బ్రహ్మైవసత్యంఇతరత్ బ్రహ్మస్యత్ ఏకత్వితం అనిర్వచనీయం -
 సద్భిన్నత్వమేవానిర్వచనీయతాయాలక్షణం - తథావబ్రహ్మన్యస్యవి
 ధ్యాభూతస్యప్రాతీతికస్యనశ్వరత్వాదేకత్వమేవ పారమార్థికమనువశ్య
 తఃసమ్యక్తయాజానతః తవకొమోహఃనకొపీత్యథః | మోహాభావా
 త్కశ్యోకఃనకొపీత్యర్థః | ఏవంచసతిఅంతేబ్రహ్మభావనయాబ్రహ్మైవ భవ
 తినంసార్యాదిభావనయాతునంసార్యేవభవతి || ఉక్తంబగీతాయాం ||
 యంయంవాపిస్తరన్భావంత్యజిత్యంతేక లోబరం | తంతమేవైతికాంతేయ
 సదాతద్భావభావతత్త్వతి | అతోహేతాఃశోకావేశేస్త్వయంమనోనార్పణీ
 యంఅన్యత్తేచేత్సదాసంసార్యేవశోకాద నిర్ముక్తపవస్యాదితిభావః ||
 ౧౫ || భగవతీతి సరస్వతీంసంబోధయతి || హే భగవతి సరస్వతి శోకావేగదూ

పి.తే.మే.కు.మ.న.సి.వి.వే.కొ.వ.కా.శం.న.ల.భ.ని.వి.వే.తి.యో.జ.నా. || ... || స్నేహ
 స్యానర్థ హేతుత్వం ప్రకటయతి || ఇథాహి, ఉప్యంత ఇతి || సరై న.కా.మ.ప్రేయః
 ప్రియాఖ్యాః ప్రియ ఇత్యాఖ్యాయే మాంపు త్రాద్యఖిలానాం తే ప్రియాఖ్యాః
 నామైవ ప్రయత్నం సస్వరూపతః - తపవవస్తు శ్లోకా ఆఉన్నై గామర
 జమతి క్లౌతజనక త్యాత్సంసార హేతు త్యాత్స ఉప్యంత తే ఆరోప్యంతే కీర్తనాః
 క్లౌతాః, వివవల్లి బీజవివలతాకంఠః తద్వద్వివమాః దుస్సహాః. తేభ్యః అభి
 లాషేభ్యః నదిగాత్ ఝటితి స్నేహమయాః స్నేహరూపాః వక్రాగ్నిగ
 భావాః వక్రాగ్నివర్ధ్యయేమాం తెచ తే అంకుశాః దాహచ్ఛేదపాతాది స
 మథావాః భవంతి యేభ్యః స్నేహంకుతేభ్యః - అమీశ్వయిదృశ్యమానాః శ
 తశో అనంతాః శోకరూపాః ద్రుమః పృథ్వా రోహంతి ఉద్భవంతీత్యర్థః || కీర్త
 భగవతి శోకావే.మా.పి.తే.న.సి.వి.వే.ప.వ.మే.నా.వ.కా.శం.ల.భ
 తే || స.ర.స్వ.రీ. వ.స్స.స్నే.హ.నో.ప.ప.నః, య.తః. ప్ర.స.ద్ధ.వి.వాయ
 మథాః, స్నే.హ.స్స.గ్వా.న.క.ప్ర.భ.వ.ఇ.తి || ఇ.థా.హి || ప | ఉ
 ప్యం తే వివవల్లి బీజవివమాః క్లౌతాః ప్రియాఖ్యానరై సైభ్య
 స్నేహమయాభవంతి నదిరాద్వక్రాగ్నిగర్భాంకురాః | య
 భ్యోమీశతశః కుకూలహుతభుద్దాహం దహంతశ్చ నై దేహం
 దీపశిఖా సహస్రశిఖరా రోహంతి శోకద్రుమాః || ౧౬ || మనః ||
 దేవి యద్యప్యేవం తథాపి శక్నోమి శోకానలదగ్ధః ప్రాణా
 ధారయిషుం | సాధు సంపన్నం యదంగకాలే త్వంతావద్రృ
 తాః శోకదుఃఖాః, కుకూలహుతభుద్దాహం - కుకూలంతు పమేవహుశం
 హేమామద్రవ్యం భువంతీతి కుకూలహుతభుక్తుమాగ్నిస్తదగ్నిదాహవద్యో
 దాహస్తంతద్వత్ - ఉపమానేకమణిచెలిణమల్ || శనైర్నందం దేహం
 శరీరందహంతః || కుకూలంశంకునిష్క్రితైశ్చ భేనాతుతుపానలఇతి మముదా
 కరః || తుమాగ్నిదృష్టాంతోదుఃఖస్య తిరపావకత్వసూచనాయేతి భావః | పు
 నః కీర్తనాశ్లోకద్రుమాః, దీప్తాయాశ్శిఖాః దుఃఖాంతరస్త్పృతయః తాపాంస
 హస్రం శిఖరాః అగ్రభాగాః ఉద్బోధరూపాయేమాం తె || ౧౬ || సాధు సంప
 న్నం సమృద్ధాతమిత్యర్థః || ఇదంచతి || పరంస్థూలం అకార్యం అకృత్యం || కింత

త్యాహ॥ యదితి॥ వ్యవసాయః ఉద్యోగః స్వశరీరత్యాగేనాపిదధీదవత్యాహూపకర్తవ్యమిత్యాశంక్యనేత్యాహ॥ అపిచెత్యాది॥ అపకారిణాం నిరంతరుఃఖదానాం భవతోమనసః కొయమత్యావేఅత్తత్యాగేఅదర ఇత్యేయోజనా॥...॥ క్వదిదితి॥ ఏతేవరిగ్రహఃపుత్రకళత్రాదయఃతవసుఖాయభవంతి॥ సుమసుఖాయమాభవంతు, అన్యేసాంపుంసాంపుత్రకళత్రాదయవసుబదాయకాభవవ్యంతీత్యాశంక్యఅన్యేసామపిపుంసాంనైభ్యఃకొపుష్కకారిత్యాహ॥ అమీభిఃపుత్రాద్విభిఃక్వదితు॥ త్రాపిపుంసాంఉపకృతిరుపకారఃకర్తాకరివ్యతే-కృతావా-అభక్తీయతే-నక్వాపికాలత్రయేపిఉపకర్యంతీతిసుఖహితవోపసభవంతీతిభావః॥ ననుపుత్రాదీనాంలాలనాదౌబ్రహ్మసందోనుభూయతఇతివదంతిపుత్రిణః, నత్రాధంపుత్రాదీనాంససుఖజనకత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ దధతీతి॥ ఏవ హేయోగేషుమూచ్చేదందధతిపుష్టంతి

ప్రాసే॥ సరస్వతీ॥ ఇదంచవరమకృత్యం యదాత్మహత్యావ్యవసాయఇతి॥ అపికామీషానపకారిణామథేకోయమత్యావేగోభవతః॥ వశ్యతావత్॥ పక్వవిమలకృణః కతాకామీభిఃకృతాకిరీమతేథవా గవనచభవంత్యేతేపుంసాంసుఖాయవరిగ్రహః॥ దధతివిరహేషుమూచ్చేదితి తదర్థమపార్థకంతదపివిపులాయాసాస్సేదంత్యహూబతః॥ ౧౭॥ అపిచ॥ తీణాఃపూణాః కతినసరితోలంఘితాః కేనలైలానాకాగ్ని

యద్యప్యేవం- తగపితభాపి-అహూఅత్పర్యే-జులివఃప్రాణిణఃవిపులాః బహవఃఆయాసాః శ్రమాయేషాంతేతదర్థంతేత్సేయోజనాయఅపార్థకం వ్యర్థం-బలతేభైదే- సేదంతిహఃఖతాభవంతః॥ ౧౭॥ ఏతేగోకయోగ్యాపవనభవంతి, అపకారిత్వాదిత్యాహ॥ అపిచ, త్రిగ్భాఇతి॥ ఏత్రైపామైకినువదురితంకష్టంకారితోనాసికింతుసర్వందురితంకష్టంకారిణివివక్షప్తమేవామాత్మయాఉపయాదితంకృత్యాపూణాః జలసంపూర్ణాఃసమాకాలీనాఇత్యధాః- తాదృశ్యఃసరితోనద్యః॥ తికియస్సంభూయఃసతీణాః- అపితుబహ్వస్తీణానివేద్యర్థః॥ కేలైలవః సలఘితాఃనాక్రాంతాఃఅపితుసర్వేఆక్రాంతాపవనూరాణాంన్యాఘ్రిణాంశంచారేణహూరాఃభయానకాః

వసభవః అరణ్యస్థల్యః కలికియంత్యో నాక్రాంతాః అపి తు సర్వా ఏవాక్రాంతావనః । కారి లే ప్యేతావత్యనధై యద్యస్తా తాగరణాద్ధనమదః లక్ష్మీగర్వః సపవమషీతద్యుక్తాః అరపపన్తూ నానిశుమాణవక్త్రాణి యేషాం లేదురీశాః దుష్ప్రభవః - కష్టం యథాస్యాత్తథాదృష్టేః । ఏవంచ కామాదిభ్యో విరజితవ్యమితిభావః ॥ ౧౮ ॥ ఏవం వై రాగ్యహేతౌ సస్యపి వై రాగ్యం నోన్మద్యత ఇత్యాహ ॥ లాలితా నామితి । స్వస్మాత్ స్వశరీరాజ్ఞాతానాం ఉత్పన్నానాం బాలభావే చుంబనాలింగనైర్గలితానాం అతఏవ విరంహృది సంవరతాం విచ్ఛేదో వియోగః మమ చ్ఛేదాదపి అరుంతుదోవ్యథాతిశయకారి । గత్రదృష్టాంతః । పాశ్రానాం విచ్ఛేదో వియోగః సయథా మమ చ్ఛేదాదపి పీడాక

తావా కతివనభవః క్రూరసంచారఘోరాః । పాపైరేతైః కిమివదురితం కారితో నాసికష్టం యద్దృష్టైః ధనమదమషీన్తూనవక్త్రా దురీశాః ॥ ౧౮ ॥ శునః ॥ దేవి! ఏవమేతత్, తథా పి లాలితానాం స్యజాతానాం హృది సంవరతాం విరంహణానామివ విచ్ఛేదో మమ చ్ఛేదాదపి అరుంతుదః ॥ ౧౯ ॥ సరః ॥ వత్స మమ తావా సనాని బంధనో యం వ్యామోహః ॥ ఉక్తంచ ॥ ౧ ॥ మాజాగరభక్షితేదుః ఖంయాద్యశంకృహకుమృతే । నతా దృజ్జుశుతాశూన్యేకలవింకేభమూషకే ॥ ౨౦ ॥ తస్మిన్వధాన ర్వానథాబీజస్య మమ త్వస్యోచ్ఛేదేయత్నః కర్తవ్యః ॥ ౨౧ ॥

రః తద్వదయమపీత్యధః ॥ ౧౯ ॥ వత్సమమతేతి । మమ తామదీయత్వాభిమానః - తస్య వా సనానర్వకాలమనువృత్తిః సైవ నిబంధనం కారణం యస్య సః ॥ ... ॥ మమ తాసంబంధాదేవదుఃఖమిత్యప్తిన్నధై సన్నతిమాహ ॥ ఉక్తంచ, మాజ్ఞారభక్షితేదుః ఖంయాద్యశంకృహకుమృతే స్వస్మహపి పీతకుమృతే యాద్యశంకుఃఖంతాద్యౌ తాదృశంకలవింకేచటకే మమ తాశూన్యమూషికేచ మాజ్ఞారభక్షితే నదుఃఖం మమ తాశూన్యత్వాత్ - తస్మాత్సమతైవదుఃఖహేతురితిభావః ॥ ౨౦ ॥ ఏవం సతి మమ తోచ్ఛేదపవయత్నః కార్య ఇత్యాహ ॥ తస్మిన్వధేతి ॥ సర్వే అసంధానాయస్మాదసా సర్వానథః స్నేహాంతస్యబీజం కారణం తాదృశస్య మమ త్వస్యోచ్ఛేదేయత్నః కార్య ఇతి తాత్పర్యం ॥ ౨౧ ॥

వారాధీనోమనుత్వోచ్చేద్యగతిదర్శయతి||పశ్య, ప్రాదుర్భవంతి||వపుషఃశ
 | రాత్ కతికియంతోవాకీటాః||యాకాదయః||సప్రాదుర్భవంతినోత్పద్యం
 తే-అపియాత్పద్యంతపవ||యాకాకీటాతమోఃశరీరాత్ - ఖలునిశ్చయేన-
 ముత్పతఃయత్నూర్వకువసారయంతిసా-సయంతిపషఃజగతోవిశ్వస్య
 మోహఃకః||యత్రేషాశరీరోత్పన్నానాంఅవత్యసంజ్ఞాంవిధాయకృత్వాదే
 హంవరిసమంతాచ్ఛేదయతి | యాకాదౌస్యదేహేభూత్వన్నైపిమమతా
 భావాన్నదేహశోషఃపుత్రేమనుతాభిమానస్యసత్త్వాద్దేహశోషిత్యేవకౌ
 మోహాత్పరిభావః||౨౧||మమత్వగ్రంథిః||మమతాభిమానః|| మమత్వగ్రంథే
 ర్దురుచ్ఛేదస్యప్రకటయతి||తథాహి||అవధారయతుసావధానాభూత్వా
 వ|| ప్రాదుర్భవంతివపుషఃకతివానకీటాయాన్యత్పతఃఖలు
 తనోరవసారయంతి | మోహఃకపిషజగతోయదవత్యసంజ్ఞాంతే
 హంవిధాయవరిశోషయతిస్వదేహం || ౨౧ ||మనః|| దేభవ
 త్వేవం,తథాపిదురుచ్ఛేదస్తుమమత్వగ్రంథిః|| తథాహి, తావ
 దవధారయతుభగవతీ||వ|| నిరంతరాభ్యాసద్వక్తృతస్యసన్నే
 హసూత్రగ్రథితస్యజుతోః | జానాసకంవిద్యగవత్కుపాయం
 మమత్వపాశస్యయనోవిమోక్షః||౨౨||సరస్వతీ||వత్సభావా
 నామనిత్యతాభావనమేవతావన్నమత్వోచ్చేదస్యప్రకృత్యాభ్య
 పాయః|| తథాహి || వ ||నకతిపిఠరోదారాఃపుత్రాఃపితృవ్యపి
 మనసిధారయతు-పిన్నరణంమాభూదిత్యర్థః||...||నిరంతరేతి||జుతోర్జీవస్య
 మమత్వరూపోయఃపాశస్తస్యయతఃచాయాద్విమోక్షః||త్యాగః - తము
 పాయంహేభగవతీత్వంకంవిజ్ఞానాసితహి-వదేతిశేషః| కీదృశస్యమను
 త్యపాశస్య, నిరంతరమనవరతంయోభ్యాససైన్యద్వక్తృతస్యపునఃకీదృశస్య
 మమత్వపాశస్య, సన్నిహితసహవర్తకంబితిసన్నిహితః||రణవృత్త
 యస్తావపసూత్రాణిత్తేగ్రథితస్యగుంభితస్య|| ౨౨|| అనిత్యతాభావనమే
 వఅనిత్యతావధారణమేవ- ప్రథమాభ్యపాయః||మఖ్యోహేతుః||తథాహి
 నకతిపి || యద్యస్తాద్ధేతోఃతవఅస్తివృహతివితి లేవిస్తీర్ణైసంపారేకతికోట
 యఃకతికోటిసంఖ్యాకాః పిత్రాదయోనగతాః-కింతుగతావపదారాఃస్త్రి

యఃపుత్రాఃసుతాఃపితృవ్యాపిగృభ్రాతరఃపితామహశ్చైవేపికింసతాః
కింతుగతావేతిసంబంధః । తత్తస్మాద్దేహోఽభిమాజగతినుహృదాంబంధూ
నాంవిద్యత్పతవతోఽజ్జ్వలఃకాదరుణతయాప్రకాశమానాక్షుణ్ణ
ణమాత్రమేవసంగమోయైస్తాన్మృదయంత్యఃకఃకేభూయోభూయః
పునఃపునఃనివేశ్యఅవధార్యనిశ్చిత్వసవదితస్త్రీణమేవసుభిభవేశ్వర్థః । మంద
బుద్ధయఃపితృప్రభృతిషువ్యర్థముదరతానినుభవంతి-విమూలపునరేవను
సారేసంసారెతిత్యంతఃటు పరిణతౌజ్ఞాతే వైరాగ్యమేవాపభవావతి
తిభావః॥౨౩॥ కథనుగ్ధాపిసంసారవక్రక్రకచెసంభ్రమాత్ ప్రమామీతి
అశ్వర్యమవమేభాతీత్యాశంక్యాహాభగవతః॥ మోహశేషమనూద్యాపి

తామహమహతిపతేసంసారేస్తేకాతాస్తవకోటయః॥ ౨౪
హనుహృదాంవిద్యత్పతవతోఽజ్జ్వలఃకాదరుణతయాప్రకాశమానాక్షుణ్ణ
దయేభూయోభూయోనివేశ్యసుభిభవః॥ ౨౫ ॥ మనఃభగవతి
తవప్రసాదాదపాస్తవవ్యామోహః॥ కింతు॥ ౨౬ ॥ తవముఖశే
శధరదీధితిశీలైర్వినులోపదేశిపీయూషైః । యోగితనుపిషు
హృదయంకులిసంశోకోర్నిభిఃప్రియతే॥ ౨౭ ॥ తనస్యాద్ద్రోహ్య
శోకప్రహరస్యభేషజమాజ్ఞాపయతుభగవతీ॥ ౨౮ ॥ స్వతీవస్సస
ముపదిష్టమేవాతీముఖి॥ ౨౯ ॥ కాండపాతజాతానామాద్ధా
కాంకుర్తభేదినాం । గాథశోకప్రహరణానాదింధ్రేషునా

నముంచతీత్యాహ॥ కింతు, తవముఖి॥ హేభగవత- తవముఖమేవశేషధర
త్పంద్రఃతస్యదీధితయఃకింకాదైభ్యాగృతానిస్సృతానితైః - పిషులా
నిమలాడివదేశంపీయూషానానాఅహృతానైః మేమనుహృదయంమనః
యోగితనుపిషుత్వావబోధయోగ్యంసంపాదితవపిశోకోమిభిః శోకలహ
రీభిఃకులిసంక్రియతేఆవ్రియతే - అహంబాలసంభావనావివరీతభావనా
సంసారరాబలవస్తరాత్కార్యభావః॥ ౨౮ ॥ తదస్యేతి॥ ఆద్ద్రోహ్యనూతనస్య
శోకఎవప్రహరఃతస్య॥ ముఖభరుపదిష్టంమాగమవదిశామీత్యాహ॥ అ
కాండేతి॥ నకాండపాతౌబాణప్రహరోయత్రతథా-జాతానాముగ్ధాన్నా
నాంతద్ధాకాంతభిననానాంకుర్తభేదినాంతివ్యధాకారిణాం ఎతద్భవ

సాంగాధాఃదృఢాఃపునఃపునఃస్మగకాయేశోకాః తపవప్రహారాః తాడనా
 యతేహంబింద్రైః పరిసంకల్పవపమహోషధిః- నాన్యేత్యర్థః॥ ౨౫ ॥ అప్యే
 తదితి॥ ఎతచ్ఛ్రోతౌమనఃవారిగంనివారితనుపబింతాసంతానైఃబింతాపరం
 పరాభిః ఆభిభూయతేఽభూయతే॥ అత్రదృష్టాంశః॥ అభ్రచ్చేదైఃమే
 ఘఖండైఃబింద్రైరిదమైందవంకాంప్రమసంబింబమివకీవృతైరభ్రచ్చేదైః
 ముహుర్వాగంవారిం-వాతేనఆసనుంతాల్ హతైరూతైశ్చాలితైరిత్య
 థాః॥ ౨౬॥ శాంతేశోకమోహాకరహితేవిషయేనివేశయగుహ్యంగుప్రంత
 త్తానాంమోహాశోకపీఠితానాం॥...॥ ఉపదిశః॥ నిత్యమితి॥ హేమనస్త్యమి
 త్యధ్యాహారఃఆప్తః సర్వదాకాలప్రయవేశోకః సంసారకారణేభూతండుః

షధిః॥ ౨౫ ॥ యనః॥ భగవన్, నివిమేతత్॥ మర్వారంతుచేతః॥ య
 తః॥ ౨౬॥ అప్యేతద్వారితంబింతాసంతానైరభిభూయతే॥ ముహు
 ర్వాతాహతైర్బింబమివచ్ఛేదైరిదైందవం॥ ౨౬ ॥ సరస్వతీ॥
 వత్ససూమితాం॥ శేతసోయవికారః తతః క్వచిచ్ఛాంతేవి
 షయచేతోనివేశ్యతాం॥ యనః॥ తత్ప్రసేదతుభావతీ॥ కోసా
 శాంతోఽవయః॥ సరస్వతీ॥ వత్సగుహ్యమేతత్, తథాప్యా
 త్తానాముచచేతేనదోషః॥ పరిత్యంప్రకాశలదోషముదారహ
 రకేయూగకుండలకీరీటధరుహారింవాగ్రీష్టేనుశీతలమివహా॥

ఖంయస్తీకతాదృశంబ్రహ్మచా-వాఎవాధే-బ్రహ్మైవప్రవిశ్యతిద్వితీయ
 త్వేనజ్ఞాత్వా-ద్వితీయాద్వైభవయంభవతీతప్రత్యేభవయంద్వితీయాభిని
 వేశతస్సాదితి మహాభాగవతాద్వైతస్యనేహితాత్మనీనాతాంసర్వత్వం
 పరమనుభవజహ్రీప్రహితశ్రద్ధాంతిగ్రీష్టేనుశీతలంహామివ-య
 థావండాంశుకరసంతప్తఃశీతంతటినిహాదంబవిశ్యమివనుసుభవతితథా
 సంసారతప్తోబ్రహ్మప్రవిశ్యమివనుసుభవతీత్యర్థః॥ నిర్గుణేనికాకారేనిర్విష
 యేకథంనుససఃప్రవృత్తిరిత్యాశంకా ఆదౌసాకారేప్రవృత్తిస్సుకరేత్యా
 మాకింకుర్వకాసక, జలదనీలంఘనశ్యామం-ఉదారఃఆమూల్యామోహరః
 కేయూగంబాహుర్వాహుషణం, కుండలేకన్థిభూషణకీరీటంపతానిధరతీతి
 తథోక్తః తంహరింహరతి సంసారంబిజ్ఞానంతత్కార్యంచాసౌహారిస్తంవి

ష్టానిత్యంస్తరణ- సాకారస్తరణానంతరంసరాకారేమనసఃసుఖప్రవేశతి
తిభావః| యథామాతనోదనుధారఃస్థూలమపిలక్ష్మ్యంలక్ష్మీకర్తుమశక్తువా
నోభ్యాసపరిపాకవశాత్తే-శాంతరవోతవరాటికాంలక్ష్మీకరోతి, తన్వది
త్యర్థః || పాతాంతరవ్యాఖ్యా || కింకుర్వ-జలదవీలాఘనశ్యామాతనుశ్చ
రీరంయస్యతం | మారతిసంసారమజ్ఞానంతతా-ర్యంచాపావితిహరిస్తంవి
ష్ణుం | వత్సాంతరే-శాయాలస్యవ్యాఘ్రస్యయద్వమలజనంతవృశశి
నఃవంశ్రస్యఖండంవధరతీతితాదృశంచారంశివంచానిత్యంస్తరణ|| శేషంస
మానం || ౨౭ || సర్వధాసర్వప్రకారేణవై రాగ్యప్రవేశమువక్షివతి || వత్సే
తి || ఉపదేశసహిష్ణుఉపదేశగ్రాహి || అపగంఉక్తాదన్యత్ || ... || వశమితి ||

దమప్రశోకంబ్రహ్మప్రవిశ్యభజిర్వృతిమాత్మనీనాం || పాతాం
తరంనిత్యంస్తరణజలదవీలతనుంచారింవాశార్దులవర్తశశిఖం
డధరంచారంవా || ఇతి || ౨౭ || మనః || విచింత్యసోచాప్యసం, సర్వ
ధాతాత్రిహస్త్రిభగవత్యా | ఇతిపాదయోఃపతతి | సంస్వతీ | వ
త్ససంప్రతు్యపదేశసహిష్ణుతేహృదయంచారం | అతివీరదవ్యవ
రముపదిత్యతే || ప || వశంచాప్రేమతోఃపిగరితనయేవాసు
హృదివాశుచాసంతప్యంతేభృశముదరతాడంజడధియః | అసారే
సంసారేవిరసపరిణామేతువిదుషాం వియోగోవై రాగ్యందగ్ధ
యతివితన్యకశమసుఖం || ౨౮ || తతఃప్రవిశతివై రాగ్యం || వైరా
గ్యం || విచింత్య || ప || అసాక్షీన్నవనీలనీరజదలోపాంతాతిసూ

పితరిజనకేనయేపుత్రేసుహృదిసంబంధినివాన్మతోమరణస్య వశంఅధి
నత్యంచాప్రేవతిమృతేసతీత్యర్థః-జడధియోమందమతయః | ఉదరతా
డంఉదరంసంతాడ్యలలంత్యర్థంశుచాశోకేనఅతిశయితశోకేనేత్యర్థః-
భృశంత్యర్థఃంతవ్యంతే | శుచాసంతవ్యంతఇతిపాతస్సుగమః | తువునః
వియోగః - పుత్రాదిభిస్సహిత్యథాత్ - విమహంజ్ఞానినాం శమసు
ఖం వితన్యకవిస్తరయక అసారేనిస్సారేవిరసఃకటుః పరిణామః ఫలం
యస్యతాదృశే సంసారేవై రాగ్యందృఢయతిదృఢకరోతి || ౨౮ || అసా
క్షీదితి || వ్రజానాంపతిః ధాతాపతిద్వపుః శరీరంత్యక్తైత్రేణత్వచామా

కీర్తనాంతరితమాచ్ఛాదితం ఆమమంమాంసంయస్యపవంభూతం యదిపు
 స్నానాక్షీత్ నోత్పాదయేత్ - తదావపుషినివతతోగృధ్రాగ్రామాంసా
 నః పక్షిణః ధ్వాంతోకాకాకావృకా వృద్ధస్యగాలాశునః కు
 ల్లాకాక్రౌంచా చక్రాఘ్నాః పృత్యగ్రం నవంతురత్ యదస్రం రక్తం
 తేన మిశ్రం మిళితంయత్ పిశితంమాంసంతస్యయోగ్రాసః తస్యగ్రహః
 ఆదానం యత్రయస్యాంక్రియాయాం యథాస్యాస్తథాగృధృతః కాంక్ష
 తః కథంవారయేత్ నకథమపీత్యథః - త్వజ్జాత్రాఛాదనమేవ గృధ్రా
 దినివారణేహేతురిత్యథః | కీదృశంవపుః | నవంసీలంయన్నీరజంసీలంత్వలం
 తస్యదశంధదః తస్యోపాంతోగ్రభాగస్తద్వతి నూత్నం ఆతికోమలం ||
 ౨౯ || వై రాగ్యకారణీభూతంశరీరందోషంప్రదర్శ్యశరీరోపకారకేషు దో
 షం ప్రదర్శయతి || శిరియత్తితి || శ్రియః సంపదఃడోళా ఆదోలికా తద్వ

త్క్లంపునస్త్వజ్జాత్రాంతరితామివం యదివపురైతన్మృగా
 నాంవతిః | ప్రత్యగ్రతురదసమిశ్రపిశితగ్రాసగృహంగృధృతో
 గృధ్రీధ్వాంక్షుకాంస్తనౌనివతతః కోవాకథంవారయేత్ |

౨౯ || అపివనదా||ప|| శ్రియోడోలాలోలావివయజరసాఃప్రాం
 తవిరసావివగ్నేహందేహం మహాదపిధనంభూరినిధనం | బృహ

చ్చోకోలోకః సతతమబలానర్థ బహుళౌ తథావృష్టిక ఘో

హ్లోలాశ్చంచలః - విషయేభ్యోజాతాఃసక్చందనాదిభ్యడస్పనాః యేర
 సాఃసుఖవిశేషః తేప్రాం తేసమాప్తావిరసాఃవిషాదజనకాః - దేహంశరీరం
 వివదాంవివత్తీనాంగేహంగృహంమహాదపిధనంభూరిబహుప్రకారంనిధనం
 మరణం - ఉక్తంచచాణక్యనీతౌ|| అథాక నామాజక నేదుఃఖమాజికతా
 నాంచరక్షణే | నాశేదుఃఖంవ్యయేదుఃఖంకథమథాస్సభావహాత్తితి|| లో
 కోజనః. బృహచ్చోకః బహుళోకః - అబలాస్త్రీ - సతతమనారతం అనర్థః
 స్వరూపసందారూపః బహుళోయస్యాంసా - తథోక్తం శ్రీవిష్ణుపురాణే
 అమేధ్యపూణేకీమిరాశిసంకులేస్వభావగంధేవ్యశుచౌచసద్రవే | కలే
 బలేమూత్రపురివభాజనేరమంతిమూఢావిరమంతి పండితాత్తితి || తథా
 ప్ర్యేవం సత్యపిఘోరేభయావహా పథి సంసారేరతాత్తితిబతమహతః ప్ర

మిత్యథాః॥ పరంశుభ్రతాః అన్తవిచారపరానభవంతి॥ తథోక్తంహ
రివంశే । అథస్తాదావితంచమన్ దుగ్ధంధివరిపూరితం । మూత్రక్షిన్న
సృష్టిస్యాథేమాదాజకబాహ్నిస్సృణాకవధీరితి॥ ౩౦॥ సంభావయ మాన
య॥ మనశ్చిత్వాది పరివృజస్వమామిశ్యంశంస్సుగమం ॥ తథాకరోతి పరి
వృజతీత్యథాః॥ తాత-పితః॥...॥వంధానామితి॥ పితాచమా తాచ బంధు
శ్చ తనయశ్చ భ్రాతృచప్రియాచ పతేషాయస్సంయోగః న సదా స
ర్వదా దూరవియోగీవ- దూరేబహువిచారణాయాం వియోగపవసిద్ధః
ఉత్పన్నః॥ వియోగోపాదానః త్వసంయోగేపి కార్యకారణయోరభేదా

రేపథిభిరతా నాన్తనిరతాః॥ ౩౦॥ సరస్వతీవత్సైతద్వైరా
గ్యంత్యాముపస్థితం తదేగస్సంభావయ॥ మనః॥ క్వాసిపుత్రై
రాగ్య॥ వైరాగ్యం॥ ఉపశృగ్య॥ అహంభోఃఅభినాదయే॥ మ
నః॥ వశ్యజానమాతేజత్వయాశ్యక్తోస్త॥ పరివృజస్వమాం॥
వైరాగ్యంతథాకరోతి॥ మనః॥ వత్సిత్వద్వీనాదేవశ్రాంతో
మేశోకావేగః॥ వైరాగ్యం॥ తాతపోత్రశోకావేగావకాశః॥
యతః॥ప॥పాంథానామివవర్క్కునిక్షితిరుహంతద్యామివభ్రీశ్య
తాంమేఘానామిపుష్కరే జలశ్శోసాంయాత్రికాణామివ ।
సంయోగః పిశ్యమాశ్యబంధుతనయభ్రీశ్యప్రియాణాంయ
దాసిద్ధోదూరవియోగీవవిదుషాంశోకోదయఃకస్తదా॥ ౩౧॥
మనః॥ సానందం॥ దేవీవమేతత్,యదాహవత్స॥ సంప్రీతి
హి॥ప॥ నార్యస్తానవయావనామధుకరవ్యాహరిణస్తైమ్రీమాః

ద్వియోగపవేత్యక్తం॥ ఇతియదాసఃవియోగీవ-శదావిదుషాంజ్ఞానినాం
కఃశోకోదయః॥ వియోగజన్యసంయోగేద్వస్తాంతానాహ॥పత్తానిమాగై
ప్రాప్నోత్యక్సంచరతాంపాంథానామివ-సద్యాంసరితృప్తారేభ్రీశ్యతాం
భగ్నానాంక్షితిరుహంతరూణామివ - పుష్కరేతకాశే విరుద్ధక్రియయా
వాయాప్రేరితానాంమేఘానామివ॥ భ్రీశ్యతామితిపాతేమేఘవిశేషణం
జలనిధౌ సాగరే సాంయాత్రికాణాం పోశవణిజామివ । ౩౧ ॥ నార్య
స్తాఇతి॥మనః అద్యేదాసీంతానేతాక-మృగత్యష్టికాయాం మరుమరీచికా

యాం ఓల్పితోయోగః పఃతస్యవయోజలంతత్ప్రియార్థతన్తయామి
ధ్యానాపాతాతాపూర్వదృష్టేపునఃవశ్యతిప్రతాకానత్యాహ॥ తాః
పూర్వపరిచితాః సవయావనాస్తరుణ్యోనార్యః - మధుకరాణాం భగిను
రాణాంవ్యాహారః సంచారోయత్రతాదృశాస్తైపూర్వపరిచితాఃక్రమః
వృత్తాః- తపవమందాఅనలాఃనాయవః॥ కీర్తనావాయవః॥ స్రగ్వైణిఉక్తి
లంత్యోవికసంత్యోనవాఃనూతనాఃమల్లికాస్తాభిఃసురభయోబహుళపరిమ
ళాః॥ కీదృశంమనః॥ ఉదాత్తః స్వేచ్ఛాప్రవృత్తో యోవివేకస్తేన మాజి
తంప్రోంభితంతమస్తోమఃఅజ్ఞానసమూహవివశ్యతీకమంద్రజాలయస్యతా
దృశమిత్యథః॥ పూర్వంయథార్థతయానుజూతావనితాదయోనురా

ప్రోస్తీలన్నవమల్లికాసురభయోచందాస్తపవానిలాః॥ అద్యో
దాస్తవివేకమాజిగతమస్తోమవృత్తిఃపునస్తానేతాకాన్యగ
తృప్తికార్లవసయఃప్రియార్థమవశ్యతి॥ ౩౨॥ సరస్వతీ॥ వ
త్సయద్యప్యేవంతథాపిసగృహిణామహమాన్యనాక్రమ
కాభవితస్య॥ తదద్యప్రభృతినిర్వృతిరేవతేసహధర్మచారిణీ
భవితస్య॥ మనః॥ సుబజ్జంయదాదిశతదేవీ॥ సరస్వతీ॥ శమద
మసంతోమాదనుశ్చపుత్రాస్త్రామువదరంతు, యసనియమా
దయశ్చనూత్యాః॥ వివేకోపిత్యదమగ్రిహదేవోపనిపద్యేవ్యా
సహయావరాజ్యసుఖమనుభవతు॥ ఏతాశ్చమైత్సోదయశ్చ

గమత్పదయంతి స్తతపవేదానీమధ్యాత్మేనపరిజ్ఞాతావై రాగ్యహేతవ
భిరిధ్వనిం॥ ౩౩॥ ఉన్నన్నవివేకస్యాస్యాశ్రమప్రమాణమావశ్యకమిత్యా
హ॥ వత్సయద్యపీతి॥ గృహిణాగృహస్థేనాద్యప్రభృతిఅద్యారభ్యనిర్వృ
తిః సుఖాకారాచిత్తవృత్తిః-సహధర్మచారిణీసహధర్మకం చరతీతిసహ
ధర్మచారిణీధర్మపత్నిత్యథః॥ (నివృత్తిరితి పాతే నిర్వికారావృత్తిః)
నివృత్తిమతోవిరక్తస్యశమదమాదయఅవశ్యకాభిర్యభిప్రేత్యాహ॥ శమద
మేతి॥ ఉపచరంతుసేవంతా॥ అమాత్యాఃప్రభావాః॥ యవరాజస్యార్థ
యావరాజ్యం॥ మైత్రీప్రీతిఃకరుణామరితిచససఃప్రహితాఃప్రేషితాః॥

అయ్యత్తాభవతా | అయ్యత్తాభవత్ | స్వాస్థ్యం విషయసంబంధ
రాహిన్యం అపన్నేపాప్రైసతి-తైత్తిజ్ఞః తదాత్మాజీవః స్వాంత్యాయం
ప్రకృతిం పరమాత్మభావం అపస్యతే చాస్మ్యతే- అతః పరంజీవస్తు కీర్త
వివ్యతి | ... || ప్రకృతిమాపస్యత ఇత్యుక్తం తదేవోపపాదయతి || స్వస్యం
గాదితి || దీవ్యతి అన్యనిరపేక్షతయా ప్రకాశత ఇత్యుక్తా దేవః - ఏకవివశిక
మేవాద్వితీయం బ్రహ్మచిత్తు రితి || సుఖదుఃఖా దివ్యవస్థాతో నానాత్వప్ర
తీతః - కథమేకస్తతా హి కీదృశోదేవః శాశ్వతోపి షడ్భావ వికారశూ
న్యోపి-త్వత్సంగాత్ త్వదవక్షోప్తవిషయయోగాత్ ప్రభవలయాజన్తమ్య

తస్మాద్భగిన్యోభగవత్పావన్మభక్త్యా తవప్రసాదనాయ ప్రహీ
తాః, తాన్ ప్రసాదయను మోదయ || సునః || యదాదితీదేవీ మూ
ర్ధ్ని నివేషితాస్య గ్వాపవాజ్ఞాత్తనహాషణం పాదయోః ప్రగ
మతి || సరస్వతీ || ఏతేయమనియమాసన ప్రాణాయామాద
యశ్చ సాదరమాయుష్మతాద్రష్టవ్యాః | ఏతైరేవ సహాయుష్మాన్
సామాజ్యమధితిష్ఠతు | త్వయిచ స్వాస్థ్యమాపన్నే తైత్తిజ్ఞో
పి స్వాంప్రకృతిమాపస్యతే | యతః || వ || త్వత్సంగాచ్ఛాశ్వ
తోపి ప్రభవలయజరోపప్లుతోబుద్ధివృత్తిష్యేకౌ నానేవదేవోర
విరివజలధేర్విచిక్షువ్యస్తమూర్తిః || తూష్ణీమాలంబసేచేతరా
ధమపివితతానిత్యసంహృత్యవృత్తిభావత్వాదర్షేప్రసన్నే రవి

చ్యూతావేవజరాతయా ఉపప్లుతః పృథక్కృతః బుద్ధివృత్తిషు నానేవబహు
ధేవ | తత్ర దృష్టాంతః | జలధేః సముద్రస్య విచిక్షులహరిషు పవనాస్ఫులితా
నువ్యస్తా భిన్నా మూర్తి ర్యస్య తాదృశః రవిరివ - యథా రవిరేవ విచిక్షులహరి
షు ప్రతిఫలనాన్నానేవభాతి - ఏవమాత్మబుద్ధివృత్తివిచిక్షులహరిత్వాన్నా
నేత్యధః || ఉక్తంచ || ఏకవివహిభూతాత్మభూతేభూతేవ్యవస్థితః | ఏ
కథాబహుధాచైవ దృశ్యతే జలచంద్రివదితి || కించ హేవత్సకథమపి కేనా
పి ప్రకారేణ వితతాః | విస్తృతాః | విషయేషు వర్తమానాః | వృత్తీః | సంహృ
త్యసంక్షిప్త తూష్ణీనివృత్తిమాలంబసేచేత్ - లంగీకరోషి చేత్ - తదా

సహజానందసాంద్రీః స్వాభావికవిజ్ఞానఘనతత్త్వాభాతిప్రకాశతే | క
స్త్రికాకథవ | ప్రసన్నేనిమలా తదర్థే ఆసనంతాత్ దృశ్యతేస్త్రినిత్యా
దర్శః జలాదిఃతస్త్రినిత్యధః- నిమలాజలతైలాదౌ యథారవిభాతిత
ధానిమలాలాసుబుద్ధివృత్తిమ్యత్యైత్యధః|| ౩౩ || ఉపసంహరతి || తద్భవ

రివసహజానందసాంద్రీస్తదాత్మా|| ౩౩|| తద్భవతు జ్ఞాతీనా
ముదకదానాయనదీమవతరానః||మనః|| యదాజ్ఞాపయతిజే
వీ || ఇతినిమగ్నీంతాఃసర్వే ||.....*
ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రకృతాశాంతరిసాసారేప్రబోధచంద్రోదయ
నామ్నినాటకే వైరాగ్యపాగ్రిమర్భావోనామ
పంచమోకః.

త్వితీ|| జ్ఞాతీనాంకామాదీనాంఉదకదానాయజలాంజలిదానాయ - తిలాం
జలిదానేక్యతేగ్రస్వయవినాశోభవిష్యతీతిభావః-అపితరామోగచ్ఛామః||
ఇతిభట్టవినాయకాశ్చరణరామదాసవిరచితేప్రబోధచంద్రోదయ
వ్యాఖ్యానేప్రకాశభ్యై వైరాగ్యపాగ్రిమర్భావోనామ
పంచమోకః,

నునీయప్రేమతోనునయితా ॥ మంత్రయంతీ విచారయంతీ ॥ రాజకు
లం రాజస్యహం పీయూషేణేవ అన్యతేనేవ ॥ ... ॥ వస్తుశక్యముపదిశ
తి ॥ అసతామితి ॥ యగ్రీయస్త్రికారాజకులే అసతామోహాదీనాంగ్ర
హహాదండః - యగ్రీయమాదయస్యతః వివేకానుగామిత్యాల్ పూ
జ్యాః - యత్రజగత్సామీనా గాయజః- వస్త్రైః అప్రమాదిభిః కలైః-
దేవంక్షుశ్వరం అనుజీవంతతి దేవానుజీవనో జీవాః తైః క్షుభిః ఆరా
ధ్యతే పూజ్యతే (వస్త్రైర్దైవోనుజీవిభిః సహతాం తరం) ॥ ౨ ॥ ఆయే అశ్వే
తి- ఆయే అశ్వబలు గాగమ మిగ్ధాదు ॥ క్షీణీకీంప్రకారా- స్వామినః పు

శ్చాకాశమాదయస్యే ॥ ... ॥ అనువిషం రాసహజం
కినుపిమం ప్రయంగీభినివిచాభిగచ్ఛతి ॥ తతః ప్రవిశః శ్రద్ధా ॥ శ్ర
ద్ధా ॥ అనువిషం ॥ అనువిషం ॥ అనువిషం ॥ అనువిషం ॥ అనువిషం ॥
యాషేణేలోదనేనాస్తేతథానా ॥ సతతం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥
యత్రాసానం పూజ్యా ॥ ౨ ॥ యః ॥ అరాధ్య ॥ అరాధ్య ॥ అరాధ్య ॥
వస్త్రైర్దేవానుజీవిభిః ॥ ౨ ॥ తతః ॥ తతః ॥ తతః ॥ తతః ॥ తతః ॥
అశ్వవృత్తాం ॥ శ్రద్ధా ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥
వతతి ॥ తాంతి ॥ అశాన ॥ అశాన ॥ అశాన ॥ అశాన ॥ అశాన ॥
శ్రద్ధా ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥
తి ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥ అసతాం ॥
యథాత్మ ॥ అనును ॥ అనును ॥ అనును ॥ అనును ॥ అనును ॥

రువస్య- మనసినిగ్రహేథ-ం బ్రహ్మత్విత్విత్విత్ ॥ స్వామ్యేవ ఆశ్చైకపా
మాజ్యం ఆత్మారాగస్యం అంశరిష్టలి అంగీకరిష్టలి ॥ యథేత ॥ య
థాయతః ఆత్మానం వరమాత్మానం అను సంధ తైవ్రహ్మం వ ప్రాణకూల్యే
నపరమాత్మ త్వేనావధాగయతి (యద్యాత్మానమలిపాతాంతరం) తతఃదే
వపస్సారాట్ స్వస్త్రిక ఆనమంతాత్ రాజశక్తిపాపారాట్ ఆత్మారా
జుః- సమ్యక్ చిదానందాభేదేనరాజతత్త్వసమాగ్జ్జానానందా భిన్నత
త్యక్షః ॥ తథాజ్ఞానాదోగ్యేనచపపవంవిజానన్ ఆత్మగతిరాత్మక్రీడః ఆ
త్మమధున ఆత్మానందః సస్వరాడ్భవతీతి ॥ అథేతి ॥ మాయామూం మూ

లావిద్యాయాం- కీడ్వశః కథమనుగ్రహః - నకథమపీత్యథః|| నకథమపీ
త్యుక్తం తదేవశంకతే|| నన్వతి|| సర్వానకథవీజం సర్వేషా మనథానాం
నాం వీజంములకారణం అతఏవనిగ్రాహ్యత్యథః|| ఫితిర్యవస్థా||...
మాయానిగ్రాహహేతుమాహ|| నిత్యానిత్యేతి|| నిత్యతత్త్వలనిత్యంతతా
న్యత్ - ఏవాచారణా - ప్రణయినీప్రణయః ప్రీతిః యస్యాస్యా ప్రాప్తిః
యా-వై రాగ్యం వీతరాగతా - ఏకంముఖ్యం సుహృత్ హితాహిత ప్రా
ప్తిపరిహారిజనకం - సమీచీనానిమిత్రాణియమనియమాసన ప్రాణాయా
మప్రత్యాహరధ్యాధారణసమాధయః|| శమోషనోనిగ్రహః దమ ఇంది

భవివ్యతి|| శాంతిః|| అథదేవస్యమాయాయాంకీడ్వశోనుగ్రహః||

శ్రద్ధా || నను నిగ్రహఇతివక్తవ్యే కథమనుగ్రహశ్శక్యతేవ
త్తుం | దేవోహిసర్వానకథవీజమయంమాయాసర్వధానిగ్రా
హ్యేతివన్యతే|| శాంతిః|| యద్యేవంకాతస్వీ దానీంరాజపలస్య
ఫీతిః|| శ్రద్ధా|| శృణు|| వ|| నిత్యానిత్యవిచారణాప్రణయినీవై రా
గ్యమేకంసుహృత్సన్నిత్రాశీ యమాదయ శ్శమదమప్రాయా
స్సహాయామతాః|| మైత్ర్యాద్యాఃపరిచారికాస్సహచరీనిత్యం
ముముక్షౌ బలాదుచ్ఛేద్యారివవశ్య మోహనుకుతాసంకల్ప
సంగాదయః|| ౩ || శాంతిః|| అథధర్మస్యస్వామినఃకీడ్వశఃప్రణ
యః|| శ్రద్ధా|| పుత్రివై రాగ్యసన్నికష్టస్త్రిభ్యుత్పినితాంతమి

యనిగ్రహః-ప్రాయోగగ్రహణాత్ సంతోషః - ఏతేసహాయాఃసహకా
రిణామతాః|| మైత్రీపరానుద్వేగజనికావృత్తిః పాతది ర్యాసాంతాః పరి
చరింతి ఉక్తంకుర్వంతీతి పరిచారికాః ఉక్తకారిణ్య ఇత్యథః - ముము
క్షౌమోక్షాన్చాసహచరీసభీత్యథః | అతస్త్వంస్తద్బుద్ధిమోహః - మ
మతాస్వకీయత్వాభిమానః - సంకల్పాన్ససోభివేశః - సంగో విషయ
సాముఖ్యం- ఏతేరివవఃబలాత్ ఆత్మజిజ్ఞాసాబలాన్నిత్యం అవశ్యంఉచ్ఛే
ద్యాఃనాశినీయాఇత్యథః|| ౩|| ఇదానీంధమస్యానురాగంపుష్పతి|| అ
థకథమన్వేతి || ప్రణయఃప్రీతిః- స్వామివోధమన్వేతి సమావాధికరణే
వప్యోధమేస్యామి|| ఇతిపాతాంతరం|| ఉత్తరయతి|| పుత్రీతి|| హేపుత్రివై

రాగ్యసన్నికషాత్ పశ్యతిచై రాగ్యసంబంధమారభ్యనితాంతమతిశయ
 స- ఇహాత్మికాలోకేతముత్రవరలోకేఫలభాగః పున్రస్యగూఢపాతా
 త్కారః - తత్ప్రవిరసవవిముఖవివేతి...||తత్ప్రహేతుమాహ || తేనహి
 సత్తి|| సప్తామీతేనహేతునాపాపఫలాన్నరకాదివపుణ్యఫలాదపి స్వగ్ధా
 న్నాశినోనశ్యరాద్భయం భజతిప్రాప్తోతి* తద్భవేహ కమచితోలో
 కః క్షీయతే ఏవమేవాముగ్రపుణ్యచితోలోకః క్షీయతఇతి శ్రుతేః|| కర్మ
 ఫలానిత్యత్వాదైత్యోః సముష్టితఃశ్యక్తఃకామసమన్వయః ఫలసంబంధో
 యస్మిన్- ఏతాదృశం సుకృతకమకథంచ కేనాపి ప్రకారేణనమన్వతే
 నాంగీకరోతి|| ౪|| కామ్యంనకరోతిచేన్నాక్రియతాంశ్యమాకరణేప్ర
 త్యవాయస్సాదిత్యాశంక్యనేత్యాహ|| కింత్యతి|| స్వామినః స్వార్థినఃప్ర
 త్యక్షప్రణతామాతైకనిష్ఠతాంవిచిత్యసృష్ట్యై- అసౌధమః - కృతం
 కృత్యం మనోవై రాగ్యరూపం కార్యమేనతాదృశమాత్మానంమత్వాస్వ
 హాముత్ర ఫలభోగవిరసవసప్తామీ|| తేనహి|| ప || సనరకాది
 వపావఫలాద్భయంభజతిపుణ్యఫలాదపినాశినః| ఇతిసముష్టి
 తకామసమన్వయస్సకృతకర్మకథంచనమన్వతే|| ౪||కింత్యసా
 ప్రత్యక్షప్రణతాం స్వామినోవిదిత్వాకృతకర్తవ్యమివాత్మా
 సమత్వాస్వయమేవధర్మక్షణవ్యాపారోభూత్||శాంతిః|| అ
 యమేవ శూన్యవ్యాపారోభూత్ - వ్యాపారరహితో భూదిత్యథః|| ఏ
 వముక్తంభవతి, కర్మాణ్యనేనత్యజంతఇతినకింతుకమభిరేవాయంత్యజ్య
 తఇతి ననిత్యాకరణేప్రత్యవాయః- తథోక్తం * నకమాణి త్యజేద్యోగీ
 త్యజ్యతేకమభిస్సయం| యతోమోహఫలంక మేత||ననుకమణాం
 స్వతంత్రీఫలసాధనానాంకథంమనోవై రాగ్యఫలహేతుత్వం - అన్యహ
 తోరన్యత్రాహేతుత్వాదిచేత్ - ఉచ్యతే- సంయోగపృథక్త్వన్యాయే
 నేత్యవేహ| ధర్మేణపాపమవనుదతి, యోగినఃకమకుర్వంతి సంగత్య
 క్త్వాత్మశుద్ధయఇతిశ్రుతిస్త్యుత్యోస్తత్త్వత్||ఉక్తంచాస్తద్గురుభిః నిత్యా
 దిభి రారాధితారాధ్యపాదభగవదనుగ్రహాదతివిముల మనసః స్వయమే
 వేత్థంజగత్తత్త్వమాలోచయంతీతి| అవరేత్సేవం వణాయంతి *తమేతం
 వేదానువచనేనబ్రాహ్మణావివిదవంతి యజ్ఞేనదానేన తవపా నాశకేనతి

వాక్యేనాగ్నిహూతాదీనిజ్ఞానాయవిధీయంతే. నచవాక్యసాధికారాంతరసంబంధస్యనజ్ఞానాదికారసంబంధోవినియుక్తవినియోగవిరోధాదితి. తత్ప్రవశుప్రకరణేపతితాత్ * ఖాదిరోయూపోభవతీతివాక్యాత్ ఖాదిరత్వం క్రీత్వథామపితస్త్విన్నేవప్రకరణే పతితేన * ఖాదిరంపీర్యకానుస్యయావం కుర్వీతేతి వాక్యాంతరేణవీర్యశేవతయావిధీయతే. నిద్వన్నవినియుక్తవినియోగవిరోధాశ్చింతం విస్తరేణ || సోపనికాస్య నహమోహావృత్తాంతశేవస్య శాంతిద్వారాప్రశ్నకువతారయతి || శాంతిః, అభేతి || నిలీయతచ్ఛాన్య-తేనాండుపసగాణాంప్రేరోచనాయప్రతారణాయ-నధు

ధయాక యోగోపసగ్గాకృహీత్వా నుహమోహానాశీయస్థితస్తైమాంకోవృత్తాంతః || శ్రీధా || పుష్కరధామరవస్థాంగతేనాపినుహమోహాహతశేన స్వామిః ప్రరోచనాయ నధు మత్యావిద్యయా సహూపసగ్గాః ప్రేషితాః || ఉపాయం చాభిప్రాయః యద్యేతేన్యస్థితిస్వామీవవేడువనిపత్న్యంతానపిసరివ్యతీతి || శాంతిః, అః || తతస్తతః ప్రధాంతతస్తైర్గత్యాస్వామినేకావ్యైర్జాతీకీవద్యోపసగ్గాః (ఇతిశ్చకల్పిత త్యాశ్చన్యకరాకృతి స్వసంభ్రామి నుపేక్ష్యపురుష ఇన్యోజనీవీత్-భోభోస్వామికృతధాహి || ప || శబ్దానేషశృణోతియోజనశతాదావిగ్భవంస్యశ్శ్రీతాస్తాస్తా వేదపురాణ భారతకథాగా

మత్యాకయాదిత్సిద్ధ్యాఽపసగ్గా అంతరాయాః ప్రాప్తిభాదయః || ప్రాతిభః శ్రావణోదేవోభ్రమావర్తతథాపరావంపై తేయోగినాంయోగవిఘ్నంకుగ్విసర్వజేతిదత్తాత్రేయోనోక్తాః || ఏతేషుఉపసగేషు కావ్యకథనీయరూపావింద్రజాతీకీవిద్యమానాథాప్రకాశరూపా... || శబ్దానితి || ఏవపురుషోయోజనానాంశతం-కోశచతుష్టయమేకం యోజనం ఏవం యోజనశతంతస్తాత్-శబ్దాశ్శృణోతిఆకాశాయతి-తాస్తాః అనిప్రసిద్ధాః అశ్రుతాః వేదపురాణభారతకథాః అవిభావంతిప్రకటిభవంతి | వాజ్మయాః వాగ్వికారాస్తరారదయః అవిభావంతిన్యగంతి | శుచిభిః వ్యా

కరణశుద్ధైఃపదైఃకాస్త్రాశికావ్యాసవా ఇచ్ఛయాస్వయం గ్రహ్నాతిరచ
యతి. లోకా భూరాదీభాక్రమ్యతిచ్ఛతి - మేరోరిమామైరవ్యతా
రత్నస్థలీః రత్నఖచితా ఉవరితనభూభాగా స్ఫుటరుచో దేదీప్యమా
నావశ్యతి. ౫॥ మధుమత్యాచేతి॥ మధుమత్యాః ధ్యాకల్పితాయాభూ
మిస్తామాపన్నః పాప్రః సన్నిధ్యాహారః - స్థానాభి మాసీభి దే
వతాభిరుపబంధ్యతేప్రలోభ్యతే॥ ప్రలోభనమేవదశయతిభోఇహేతి
అనుపాధిరమణీయః సహజమందరః॥ ఏవత్వామితీవిద్యాధరీజనఃత్వాం
ఉపస్థితఃపాప్రః॥ కీదృశోవిద్యాధరీజనః॥ ఓంధానానాప్రకారాశ్చ తే వి
లాసావిభ్రమాశ్చ నేత్రీకరచరణాం హవభావలలిత చేష్టాభేదాః లావ

ధాదయోవాఙ్మయాః । గ్రహ్నాతిస్వయమిచ్ఛయాశుచిపదై
శ్వాస్త్రాశికావ్యాసవాలోకాభాక్రమ్యతిచ్ఛతిస్ఫుటరుచోర
త్నస్థలీమైరపిః॥౫॥ మధుమత్యావభూమిమాపన్నస్థానాభి
మాసీభిరైవతాభిరుపబంధ్యతే॥ యథాభోఇహేతిభోవశ్య
తాం, నాశ్రజన్మహృత్యు, అనుపాధిమణీయోయం దేశ్య, ఏవ
త్వాముపస్థితశ్చ వివిధవిలాసవేషలావణ్యపుణ్యమయోమంగ
ళార్థ్యైగ్రహణీప్రణయపేశలలోవిద్యాధరీజనః॥తదేహి॥య
తోద్ర॥ ప ॥ సకరికటిలస్థలాస్సేవః తీఃపృథుజఘనాః కిమలాన
నావరోహః । ముక్తతదశశోమలావహలీస్సజ్జజ పుణ్యజితాం

ణ్యంచ వస్త్రకనకమాక్తికాద్యాభరణానులేపనపత్రభంగీరచనారూపంత
దేవపుణ్యం- కార్యేకారణోపచారః - తన్మయస్త్రోధానః । పునఃకీదృ
శోవిద్యాధరీజనః । దధ్యాదర్శ్యాదిమంగళార్థేఽప్యేవవ్యగ్రాఃపాణయో
యస్యసః । పునః కీదృశోవిద్యాధరీజనః । ప్రణయప్రీతౌతావ్యాంశే
పేశలఃచతురః...॥కనకేతి॥ కనకస్యసువణాస్యపితావాలాకాతద్యు
క్తానిస్థలానియాసుతాః - స్రవంతీఃనదీఃభజసేవయ । పృథుజఘనాఃస్థూల
కటిపురోభాగాఃశ్చమలానవాఃపద్మవదనాః- ఘనానివిడాః ఉంబోయా
సాంతాః అంగనాఃభజప్రాపుషి । మరకతంగారుత్కతరత్నా తస్యద
త్తానిశకలానితద్వతోమలాఃపనాలీఃవనపక్షిఃభజ । నిజేనస్యేనపుణ్యే

నజితాఽతజితాఽసర్వభౌగాఽవిషయానందాంశ్చభజః॥౬॥ శ్లోఘ్యం
అతినమీనం | అనుమోదితం ఏవమేవేదంనాన్యథేత్వక్తం | ప్రోత్సాహి
తం సోద్యోగంకృతం | భవతుకోవిరోధశ్చత్వంగీకారస్సమ్మతిః సమ్మతిపథ
మంగీకరణమాగః | వాగురాంశ్యగబంధిని-స్థూలరజ్జునిమితం జాల
మిత్యథః ||నఖలునఖలు- నహినహీత్యథః॥పాశ్వణవతిః నానకటవతిః
నా- తరేణసదసద్విచారణేన సర్వాన్తాయామనస్సంకల్పాదీ- క్రో
ధావేశేనకోపావిర్భవేనకషాయితే అతిరక్తీకృతేనేత్రేయస్యాం క్రియా
యాంయథాస్యాస్తథా | ఆలోక్యభిహితఃఉక్తః స్వామీ కిముక్తశ్చత్వ

త్వసర్వభౌగాః ॥౬॥ శాంతిః || తతస్తతః || శ్రద్ధాపుత్రితదాక
ర్ణ్యమాయయాశ్లోఘ్యమేతదిత్వక్తం మనసాచానుమోదితం
సంకల్పేనచప్రోత్సాహితంస్వామీసమ్మతిపథమివాపన్నః॥శాం
తిః | సఖేదం || హాధిక్,పునరపితామేవసంసారవాగురామభి
వతతిస్వామీ | శ్రద్ధా || నఖలునఖలు | శాంతిః || తతఃకిమ్ || శ్ర
ద్ధా || తతఃపార్శ్వవర్తినాతరేణతాఽసర్వాణాకోధావేశ
కషాయితనయనమవలోక్యభిహితస్వామీ | స్వామికేమేవ
మేభిర్విషయామిషగ్రాసగృహ్నుభి రాష్ట్రానీధూర్తబలైః పున
రపితేష్వేవతతైః నవిషమవిషయాంగారేషు నిపాద్యమానమా
త్మానంనావబుధ్యసే || ననుభోః | వ || భవసాగరతారణాయ
యాంసౌ నజరాద్యోగతరి స్త్వయాశ్రితా | అథునాపరిమచ్య

తాహా || స్వామిన్నితి || విషయాపవామిషంమాంసంతస్యగ్రాసంగృహ్ను
తిఅభిలషంతితేగృహ్నువః తైః ఆస్థానీధూతబలైః సభావశితారణాయ
గృహీతబకవ్రతైరిత్యథః | తేష్వేవ పూర్వపరిచితేష్వేవ తతైవఉ
క్తవ్రతారేణవిషమాదుస్సహః విషయాపవాంగారాస్తైషు నావబుధ్యసే
నజానాన... భవేతిభవస్సంసారవిపసాగరఃసముద్రఃతస్మాత్తారణాయ
పారగమనాయ యోగవివతరినాఽకాత్వయాఅశ్రితాస్త్రాస్తా అథునా
దానింతాంనాకాంసవిరాత్ శీఘ్రమేవమదాత్ యోగవిఘ్నభూతాహం
కారాత్ పరిమచ్యత్వత్వాలంగారనదీంవిషమవిషయప్రవాహం కథంవిగా

హసేఅలోడయసే || ౧ || తద్వచనమాకణ్యో తరగవచనం శుక్రత్వా
అవధీరితాతిరస్కృతా || స్వామినాపురుషేణ || శాంతిరిత్యాది తద్భవత్వ
శ్చంతంస్తప్తార్థః || స్వామియోగం స్వామినోవివేకస్యనియోగమాజ్ఞాం-
సంపాదయావః || తద్వచనః || ఇతినిహ్నితే శాంతిశ్రద్ధైర్భవేషః || తతః
ప్రవిశతీత్యాదియదిత్యంతంసుగమం || తీర్ణాభి || సంసారవివచారాం
జలానాంనిధిః సముద్రః శస్యపారతీతరంవచీతరంమయా అధునాఇదానీం
అవాప్తకల్పం ప్రాప్తప్రాయం | మనోవిశద్యత్ర యోజనీయం | అనే

తామదాతి-ధమంగారనిదీవిగాహసే || ౨ || శాంతిః || తతః

స్తతః || శ్రద్ధా || తతః తద్వచనమాకణ్యో స్తపిషయభ్యుత్థ్య

భిధాయావధీరితామధువతీ || శాంతిః || సాధుసాధు || అథక్వ

ప్రస్థితాసిభవతీ || శ్రద్ధా || అప్రహంస్వామినా | యథా,వి

వేకంప్రస్తుమిచ్ఛామితి త్వరతాంభవతీతితదహంమహారాజస

న్నిధింప్రస్థితా || శాంతిః || అహంపమహారాజేనోపకషడమా

నేతునాదిస్తాస్మితిర్భవతుస్వామినియోగం సంపాదయావః ||

ఇతినిహ్నితే || ప్రవేశః || తతః ప్రవిశతిపురుషః || వివిచిత్యస

హర్షం | అహంమహారాజస్త్వందేవ్యావిష్ణుభక్త్యాః | మత్స్మిసా

దాన్తయా || ప || తీర్ణాః క్లేశాహంమహారాజేనోపకషడమా

నామత్వభిమానాః శాంతామిక్రకళశ్చిబంధుమకరగారిహరహ

గ్రిస్తయః || కోరోగ్యాగ్నిరపాకృతోపఘటితాస్తృష్టాలతా

కానర్థవ్యాప్తస్య సంసారిరీరధేః ధంపారప్రాప్తిరిత్యేతదహం || తీర్ణాః క్లే

శమహంమహారాజ్యాది క్లేశాంవిద్యాన్తే తారాగద్వేషదయః పం

చతపవనుహంత్యుడారుణాయో లహర్యస్తీర్ణాః || భీమాస్త్రాసహౌశవః

మమత్వమేవభ్రమాః ఆవక్తాః పరిహృతాః పంచితాః | మిక్రింసఖాచకళ

శ్రంస్త్రేచ-బంధవశ్చ సుహృదః తపవనుకరాః సకాః | గ్రాహణశిశువాగాః

తేషాం గ్రహాః గ్రహణం తత్పూర్వికాః గ్రస్తయో గాః సాః శాంతాః

ప్రశమితాః || కోరోధవివేకే గ్యాగ్నిర్బుడబానిలః అపాకృతః పాకృతః || త్వు

ష్టేవలతాగ్రంధయః పఘటితాః పయోజితాః | స్తృష్టాలతావేష్టనాకృతిపా

తాంతరం) శ్రీమద్భగవద్భక్తైర్నకేనపి దుర్లభ మితి భావః । ౮ ॥
 ఉపనిషత్ ॥ సఖకథమితి ॥ కరసుక్రోశస్యనిగదతోనుక్రోశోదయాయస్మా
 త్రస్యనిగదాయస్యేత్యథః ॥ ముఖమాలోకయిష్యామీత్యనేనమానీత్యం
 దర్శితం । దేవీతినంబోధనేన త్వమతిసాధ్వీ త్వయాదమస్త్యేనమయే అ
 నుచితమితిభావః ॥ కించిత్కోపంపరిహాయవదతి ॥ సఖనద్యప్తాత్వయేతి శ్లో
 తాందకామేనక్రావయతిఃశృణు, బాహువ్యారితి ॥ అహంకైఃకైరుకరితైః
 పాపైఃదుర్విదధైః దుష్టబుద్ధిభిః-హతంనష్టం యద్విధిబలందైవబలంతస్మా
 నిర్భాగ్యత్వాత్ సపదితాగ్రాలమేవ దాసీకతుః-ం స్వాధీనాం సంపాద
 యతుంనేహితానతిర్కతా-అపితుసర్వైరపీకృతః ॥ నిర్భాగ్యత్వహేతుః-

గ్రంథయఃపారంతరమవాప్తకల్పనాధునా సంసారవారాంని
 ధేః ॥ ౮ ॥ తతఃప్రవిశతిఉపనిషచ్ఛాంతిత్వ ॥ ఉపనిషత్ ॥ సఖః
 థంతథానిరనుక్రోశస్యస్వామినో ముఖమాలోకయిష్యామి ॥
 యేనాహమితరిజనయోమేననుచితమేకాకీనీపరిత్యక్తా ॥ శాంతిః ॥
 దేవికథంతథావిధిపత్నతోదేవ్యాదేవఉపాలభ్యతే ॥ ఉపని
 షత్ ॥ సఖనద్యప్తాత్వయామెతాస్మదీదశామైనైవంబ్రవీషిః
 శృణు ॥ మబాహువ్యార్భగ్నాదభితమణయఃశ్రేణయః ॥ కణా
 నాంచూడారత్నగ్రహనికృతిభిర్దూషితః కేశపాశః । కైః
 కైర్నాహం హతఃఫిబలాదీహితా దుర్విదధైర్దాసీకతుః

సపదిమరితైర్దూరసంస్థేవివేకే ॥ ౯ ॥ శాంతిః ॥ సఖసర్వమేవ

వివేకేనూరసంస్థేనూరంగతేసతి ॥ దాసీత్యసంపాదకమాహ ॥ బాహువ్యా
 హస్తయోః-దళితాః చూణితాః మణయోయాసాంతాః కంకణా
 నాంహస్తభూషణానాం శ్రేణయః పల్లవయః భగ్నాః । చూడారత్న
 స్యమస్తకమణీక్రమఃగ్రహణం తేనయాఃస్యఃకృతయోస్యకారాః
 కేశగ్రహణకషణదుపాస్తీరసాగ్రాభితియావత్ - తాభిర్దూషితః
 త్రోటితః కేశపాశోధచ్ఛల్లిః । ఏవంసతీదంఫలితం - వివేకం వినాన్యా
 యమాత్రవిదగ్ధదత్తైఃఉపక్రిమోపసంహారభ్యాంశ్చుత్తితాత్పర్యా సభిజ్ఞైః
 రుపనిగద ఉపస్తావ్యంతవివేతి ॥ ౯ ॥ దుర్విలసితందుశ్శేష్టితం । అపరా

ధాధావంవ్యసక్తి || తేనహీతి || తేనహీత్యవధారణే | మహామోహానైవ
కామాదిద్వారేణ మనః ప్రలోభయతావివేకోదూరీకృతత్వతి యోజనా ||
నై సగీకం నిరుపాధికం- స్వాభావికమితీయావత్ || సమయప్రతిక్షణం
అభ్యుదయకాలావేక్షణం || కులటాస్త్యస్యమాత్రయంతేస్వామినోవిషద
మాలోక్యనసమయప్రతిక్షణతత్వతిభావః || సంభావయ సంమానయ || అవహ

హామోహస్యదుర్విలసితం, నాగ్రదేవస్యాపరాధః || తేనహీ
తథా మనఃకామాదిద్వారేణ ప్రలోభయతాత్వ త్తోదూరీకృ
తోవివేకః | ఏతదేవకులస్త్రీణాంనై సగీకంశీలం, యద్విషన్న
స్యస్వామినః సమయప్రతిక్షణమితీ | తదేహిదర్శనేప్రియా
లాపేనవసంభావయదేవం | సంప్రస్యవహతావిద్విషః సం
పూణానైమివోరథాః || ఉపనిషత్ || సపిసంప్రత్యాగచ్ఛం
తీవత్సయాగీతయాహంరహస్యేవముక్తా || యథాభర్తాస్వా
మీచపురుషస్త్యయాయథాప్రశ్నముస్తరేసంభావయితవ్యః,
తథాప్రబోధాన్వత్స్థివివ్యతీతి | సాహచర్యంగురూణా మధ్య
క్షంధాప్యకంకరిష్యామి || శాంఠిః || దేవిఅచారణీయమేత
ద్వాక్యభగవత్పాగీతాయాః | అయిమేవచాగ్ధోభగవత్పావి
ష్ణుభక్త్యా వివేకస్వామినోనిరుక్తః | తదేహి సంభావయదర్శ
నేనభర్తారమాదిపురుషం || ఉపనిషత్ || యథావదతిప్రియస
ఖ ఇతిపరిశ్రామితి || తతఃప్రవిశతిరాజా శ్రద్ధావ || రాజా |
అయివత్సై శ్రీధై అపిద్రుత్యతి శాంతిః | ప్రియా
ముపనిషం | శ్రద్ధా | దేవగృహీతాదేవైవశాంతిర్గతాకథంస
తాంప్రత్యుతి || రాజా || కథమివ || శ్రీధై || దేవచాగీవకథితమే

తామారితాః || ఉపనిషదథావృత్తిపాదకరియాగీతాంవిశిష్యి | వత్సయేతి |
రహసినిజానదేశే | గురూణాంవివేకప్రవతాకానాంశ్వశు | దీనాంఅధ్యక్ష
మగ్రతః || వివేకస్వామినత్వతికమణివస్థీ - వివేకయాపిణంస్వామినంప్రి
తి నిరుక్తః ఉక్తత్వత్యథః || పరిశ్రామితి - భృమణికాంకృత్వా గచ్ఛతి
త్యథః || అయివత్సై శ్రీధై - గృహీతాదేవైవగృహీతాజ్ఞైవ | కథమివేతి-కు

త్రికుట్రేష్వరః || అనుప్రవిష్టా అంగః || తరగవిద్యా యాభివంశమ్ |
 ప్రప్రేష్వరేణ యిష్యతి కథయిష్యతీతయా వత్ తదాగచ్ఛతు దేవో వివేకః
 పురుషానికటమితశేషః || ఏష స్వామీ పురుషః వివిక్తేష కాంతే || సక్రియవి
 రుద్ధః సముదాచారః శిష్టాచాః || ఏశ్యథావపిశ్యత్వమావన్నః || ప్రాప్తః ||
 పురాహితీ || దేవాః భూదేవాః || పురాపూర్వకాలే - హినిశ్చితం - ధ
 మాధ్వనిధమామాగేనప్తసంజ్ఞాః || ప్రబోధాః - తమధాంతనయా
 తదైవ్యావిష్టుభక్త్యా సీత్ | యథామంశరాభిధానేనైతేమ
 ధుమానసస్యాయతనేదేవ్యాసహాగీతయా తరగవిద్యాభయా
 దనుప్రవిష్టేతి || రాజా || కథంపునస్తరగవిద్యాభయం ||
 శ్రీధా || దేవతమేనమధాంతైవప్రప్రేష్వరి తదాగచ్ఛతుదేవః ||
 శాంతిః || ఏష స్వామీశ్వదాగమనమేవానుధ్యాయకవిక్తేవ
 ర్తతే || రాజా || ఉపస్యస్వామిన్నభివాదయే || పురుషః || వ
 త్సప్రక్రమవిరుద్ధోయం సముదాచారః || యతోజ్ఞానవృద్ధతయా
 భవానేవాస్తాకముపదేశదానేనశిశ్యభావమావన్నః || కుతః ||
 పుపురాహితీధమాధ్వనిసప్తసంజ్ఞాదేవాప్తసంజ్ఞానయాసప్త
 చ్ఛకా || జ్ఞానేనసగ్య్విరిగృహ్యవైరాహేపుత్రకాస్సంశ్య
 మిత్యేవోపకా || ౧౦ || తద్భవానపిపశ్యత్వేనాస్త్వాసువతతా
 మిత్యేవపవధమః || శాంతిః || ఏషదేవదేవేనసహస్వామీవి
 క్తేవతతా || తదుపసర్పతుదేవీ || ఉపనివత్ || ఉపసర్పతి ||
 శాంతిః || స్వామిన్నేయోపనివద్దేవీపాదవంశనాయాగతా || పు
 రుషః || సఖలుకఖలు || యతోమతేయమస్తాకంతత్యావబోధా

పుత్రాః అపృచ్ఛకః । తే వతనయాః ఏతాః ప్రశ్నకర్తృః జ్ఞానేన
హేతువాచరిగృహ్యస్వీకృత్య సంశృణుత సహ్యగధిగచ్ఛతేత్యవోచకాః
వదన్ । తథోక్తంనునునా ॥ అధ్యాపయామాసప్రేక్షా శిషురాంగిరసఃక
విః । పుత్రాఇతిహేతువాచజ్ఞానేనవరిగృహ్యతానితి । ఏతేనాన్య సంబం
ధాపేక్షయా జ్ఞాన సంబంధస్యమహాత్వందర్శితం ॥ ౧౦ ॥ జ్ఞానసంబం
ధాత్ పితృత్వమేవత్యయ్యుదితమిత్యాహ ॥ తద్భవానితి ॥ దేవేనవివేకేన

స్వామీపురుషః॥ తదిత్యాది అథవేత్సంతంసుగను॥ అనుగ్రహాతి॥ అను
గ్రహాదిథౌ అనుగ్రహాకథావ్యే- దేవ్యాః ఉపనిషదః మాతుశ్చ అంతరం
భేదః సుహృత్ మహాః॥ అంతరమేవాహ॥ మాతేతి॥ మాతాగాథందృ
ఢంబిభాత్తి సంసారే ప్రక్షిపతి- దేవీఉపనిషత్ - బంధంసంసారం ని
కృంతతిభిసత్తి॥ ౧౧॥ కృతుః॥ *॥ నీతానీతి॥ అమూల్యతానిచాసరా
ణినినాని- మతాఅవధూతనివానస్థానాని- చత్వరాణినానావిధజనోపవేశ
నస్థానాని శూన్యదేవాగారాణిశూన్యదేవాలయాః- తేషు- మూర్ఖాశ్చ
తే ముఖరాశ్చవాచాలాః తైస్సహనీతాని అతివాహితాని॥ తత్త్వం మ

దయేనతదేషైవాస్మాకంసమస్యా॥ అథవా॥ ౧॥ అనుగ్రహవి
ధౌదేవ్యామాతుశ్చమహదంతరం॥ మాతాగాథంబిభాత్తిబం
ధందేవీకృంతతి॥ ౧౧॥ ఉపనిషత్ ॥ వివేకజువలోక్యసమ
న్యైత్యకూరేసముపవిశతి॥ పురుషః॥ అంబకథ్యతాం, క్వ
భవత్యానీతావిశేషసాః॥ ఉపనిషత్॥ స్వామికా॥ ౧॥ నీతాన్య
మూనిమతచత్వరశూన్యదేవాగారేషుమూర్ఖముఖరైస్సహ
వాసరాణి॥ పురుషః॥ అథతేజానంతికిమపిభవత్యాస్తత్త్వం॥
ఉపనిషత్॥ సబిలునఖలు॥ కింతు॥ తేస్వేచ్ఛయామమగిరాం
విడాంగనోక్తవాచానివార్థమవిచార్యవికల్పయంతి॥ ౧౨॥

తేనకేవలం తేహంపగార్థగ్రహణప్రయోజనమేవమద్విచార

హిమానం॥ నఖల్వీతి॥ జానంతీతిశేషః॥ తహికకథమతివాహితానీతివృత్త
తి॥ కింతితి॥ ఉత్తరత్వేనోత్తరాద్ధమవతారయతిపూర్వజ్ఞోకాధాన్య॥ తే
స్వేచ్ఛయేతి॥ తేమూర్ఖముఖరాః స్వేచ్ఛయాగురూపదేశపద్ధతిం వినా
మమగిరాంవాచామర్థమవిచార్యవికల్పయంతివిశేషైకత్వయంతి - అ
న్యథానయంతీతిమావత్॥ తత్రేదృష్టాంతః॥ ద్రవిడాద్రవిడదేశస్థాః పురు
షాః తేహమంగనాభిః స్త్రీభిరుక్తావాచస్తాసామివ- ద్రవిడస్త్రీయః పురు
షాపేక్షయాఽస్పృష్టవాచోభవంతీతిద్రవిడాంగనాద్దృష్టాంతః॥ ౧౩॥ సనుత
హికతేహంబహిముఖానామపనిషదధికవిచారోవ్యధా ఇత్యాశంక్యా
మా॥ తేనీతి॥ తేహంబహిముఖానామద్విచారణంమదధికవిచారణం-

భ్యతే- ప్రస్తామివ్రీక షేణస్తామినిరూపయామితం, కంయస్కాస్వత్వం
జగత్ ఉదేతఉద్వద్యతే యత్రయస్మిన్నాత్మనిరమతేనంతువ్యతి యస్మి
న్ననరంతేలీయతేలయంప్రాప్నోతి యస్యభాసాజ్యోతిషా జగద్వ్యభాతి
వ్రీకాశతేజఃయస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతీతిశ్రుతేః యన్తహః యస్యతే
జః సహజానందోజ్జ్వలం - సహజాయతశ్చతీసహజః స్వాభావికః ఆనం
దః సుఖం తద్రూపఉజ్జ్వలః వ్రీకాశోయస్య - నిత్యసుఖవ్రీకాశాభిన్నశ్చ
త్యధఃః శాంతంవికారశూన్యం శాశ్వతమవినాశి । అక్రియంక్రియార
హితం । పునస్తంకంకృతినఃకుశలాఃయంభూతేశ్వరంభూతానామీశ్వరం
నియంతారంపరమాత్మాపం అపునభావావాయ సంపారవిచ్ఛిత్తయేయాం
తిప్రాప్నువంతి కింకృత్వా దైవతంభేదఃసమవధాన్తంతమఃఅపాస్యని
రస్య॥ (అపునభావావాయతేజోనిధిమితిపాతాంతరం) ౧౪॥ యజ్ఞవిద్యా

పాయస్యజగద్వ్యభాతిసహజానందోజ్జ్వలంయన్తహః । శాం
తంశాశ్వతమక్రియం యమపునర్భావాయ భూతేశ్వరందైవ
తధాన్తమపాస్యయాంతి కృతినఃప్రస్తామితంపూరుషం ౧౪॥
తతోయజ్ఞవిద్యయావిచింత్యోక్తం ॥ ప ॥ పుమానకర్తృకథమీ
శ్వరో భవేత్క్రియా భవచ్ఛేదకరీ నవస్తుధీః । కుర్వకాక్రి
యా ప వ న రో భ వ చ్చి నః శ తం స మూ శ్శాం త మ

స్వసిద్ధాంతమావిమర్శయేత్ ॥ పుమానతి ॥ పుమానాత్మా-అకర్తృకత్యక్త
త్వశూన్యః- కథమీశ్వరోభవేత్ - నకథనపీత్యధః - తవమతే శ్చశ్వర
త్వంకర్తృత్వాద్యుపాధిశిష్టం కిర్తృత్వాద్యభావేతదేవనసిద్ధ్యతీతిభా
వః॥ ననుతహిణభూతేశ్వరారాధనం వినా కథం సంపారనిరాసస్తతా
హః క్రియాజ్యోతిష్టోమాదిరూపానైవభవచ్ఛేదకరీసంపారనాశకరీః (అ
పామసోమసుమృతాలభూమేత్యాదిశ్రుతేః) ఉపనవద్రీహస్యంనిరస్యతి॥
నవస్తుధీరీతి॥ వస్తుకాలక్రిమాబాధ్యంపరంబ్రహ్మతదాకారాధీస్తత్సాత్మా
తాగరః- నభవచ్ఛేదహతురిత్యధః । కమకమర్వతాం జీవనమపిసుంద
రమిత్యాహః కుర్వన్నితి॥ ఆతవివహేతోర్నరోజీవః- భవచ్ఛేదః సంపార
విచ్ఛేదకాక్రియాఃకర్మాణికుర్వన్నేవ శాంతమనాః సావధానచిత్తఃశ

తం సమాః సమాణజీవీషేత్ పాణాధర్మమిచ్ఛేత్ కమిణామే
వజీవనమస్యేషాంభస్త్రైవనిశ్చసితమితీభావః ॥ ౧౫ ॥

పరిగ్రహః- స్వీకారః ॥ అపహాధూమేతిధూమవివాంధకారః తేనశ్యా
మలితామలినాణాతాదృక్ గృప్తిగ్యస్యాస్యా- తస్యాఃదుష్ప్రజ్ఞత్వందుర్బు
ధిత్వం ॥ దుర్బుధిగ్యమేవాహ ॥ యేనైవమితి ॥ యేనహీతునా- ఏవంపూ
ర్వోక్తప్రకారేణమతరేణజడపూతా విమోహితా ॥ తరోగపహితత్వం
వ్యనక్తి ॥ అయస్సస్వభావాదితి ॥ శుశితుఃశుశ్వరస్యమాయా మూలావి
ద్యాజగంతిభువనాని తనోతిడత్వాదయతి ॥ మాయాప్రేగకత్వేనశుశ్వర
స్యాపిచేష్టావర్త్యమిత్యాశంక్యమాయాంఽగినప్తి ॥ కీర్తకీమాయా ॥ విశ్వే
క్షితుఃవిశ్వసాక్షిఃశుశ్చ తేనశుశ్చగమాత్రేణశుశ్చతాప్రీతా ॥ భగవ

నాజీవీషేత్ ॥ ౧౫ ॥ తన్నస్యేనాతిప్రయోజనోభవత్యాఃప
రిగ్రహః ॥ తథాపియదీకరారంభోక్తారంభపురుషంప్రస్తువతి
కియంతంకాలమప్రవస్తుమిచ్ఛసితతోనఃకోదోషః ॥ గాణాసో
పహాసం ॥ అపహాధూమాంధకారశ్శూమలితదృశోదుష్ప్ర
జ్ఞత్వంయజ్ఞవిద్యాయాః ॥ యేనైవంతుతరోగపహితా ॥ ప ॥ అ
యస్సస్వభావాదదలంబలా చ్చులత్యచేతనం మంబకసన్నిధా
వివతనోతివిశ్వేక్షితురీక్షణేరితాజగంతిమాయేశ్వరతేయమీశ
తుః ॥ ౧౬ ॥ తస్మాత్త మోంధానామేవేయమిచ్ఛసితదృష్టిః ॥ అ

దీక్షణప్రీతాయామాయాయాఃసృష్టిః ॥ ర్మత్వం, నతుససృజోద్యుపా
ధివిశిష్టస్య కర్తృత్వమీశ్వరస్యేతిభావః ॥ నన్యచేతనంచేతనాధిష్ఠితమేవ
కార్యకరందృష్టం, యథాచక్షురాదిమాయాన్వితేనాకథమీక్షణమాత్రే
ణకాత్రీతివదన్నలజ్జసగత్యాశంక్యదృష్టాంతేనోపపాదయతి ॥ అయశ్చ ॥
స్వభావాదచేతనంచేతనాశూన్యమతఏవఅచలంజడంఅయఃలోహఃమంబ
కపాషణస్యసన్నిధౌసమీపేయథాబలాశ్చలతి ॥ ఏవమచేతనానస్తుభూ
తామాయావిశ్వేక్షితురీక్షణేరితాజగన్నిర్మాత- ఇయమేవేశ్వరతే శ్వర
స్యేతిభావః ॥ ౧౬ ॥ ఇహజగతియదజ్ఞానాద్రజ్జుభుజంగాద్యావభూతత
జ్ఞానాదేవతరోగపహితకక్షాభిర్విరోధాదివ్యభిప్రీత్యాహ ॥ అప్రబోధేతి ॥

అద్రబోధాదజ్ఞానాత్పరిభవోజన్మయస్య తాదృశం సంసారం కమలాభిః శ
 మయంతీయన్మిద్యామానం నిశ్చయేన తనునైవాంధతమనమవనేతుం తి
 రోధాతుమిచ్ఛతీశ్యథః॥ కారణాభావేపికార్యంభవత్వతిజల్పంతీ మంద
 తమేభాః॥ ౧౧॥ నను ఆత్మాజ్ఞానాదావిరూపతవిశ్వమాత్మజ్ఞానాదేవతి
 రోభవతి జ్ఞానాజ్ఞానయోరేవబాధ్యబాధకభావోద్భవశ్చైవైవ కమలా
 జ్ఞానయోః, జ్ఞానమజ్ఞానస్యభూతః మితీశ్రుతేః, అతోవస్తుజ్ఞానాదేవా జ్ఞా
 ననాశశ్చ్యభిప్రేత్యాహ॥ స్వభావేతి॥ స్వభావలీనానిశ్వరానితమః॥ ఆ
 జ్ఞానంతన్మయాని తస్యైవభావాని ఏతాదృశాని సప్తభువనానయః స్వరూ

ద్రబోధ ప్రభవం సంసారం కర్మభిశ్చమయంతీయం యజ్ఞవి
 ద్యా మాన సంధతమసమ స్వంధకారేణావసీవతి ॥ తథా
 హ॥ ఏ॥ స్వభావలీనానిత మోమయాని ప్రకాశయోవ్యోభువనా
 ని సప్తః తప నమిహ్నసంభవత్వ సో నానోద్భవః భాభవము
 ద్భవము ॥ ౧౨॥ ప్రవచనం ॥ తన్మయః ఉచ్యతే ॥ తతోయ
 జ్ఞానస్య యోగవర్జమన్యోద్భవం ॥ సభిత్వస్య నికషాద్భవత్వాన
 నోపనానైవత్వమతేనానస్య ఉత్పత్తిః కథాః తైర్భవనివ్యం ౧
 త్వోసేనాభివంభాభివంభదేశమనానిత ॥ పురుషః॥ తత
 స్తతః॥ ఉచ్యతే ॥ తతోహం రామోద్రవ్యప్రస్థితా॥ పురు
 షః॥ తతస్తతః॥ ఉచ్యతే ॥ ౧౩॥ కర్మకాండంబంబరీమీమాం
 సానానాద్యస్తాః ప ॥ ఏభజ్యతాన్యనికారభాంజిశ్చిత్యా

పప్రకాశేనప్రకాశయేత్ ప్రకటనం కృత్ ॥ తమేవస్వప్రకాశం విశ్వసా
 షీణం-విద్యాకతమేవజానాసః-అతన్మత్స్యంమత్స్యమతిక్రాంతంవరబ్ర
 హ్మ ఏతప్రాబోధితః ఇతిరభిన్నాద్భిన్నాం మోక్షమోక్ష రితిసతం నిర
 స్యత ॥ నానోద్భవీ ॥ భవః సంసారస్తన్నద్యాముక్తిః తద్ధేతుఃవంధాఃఉ
 పాయః నానోద్భవీత్యథః * తమేవవిదిత్వాతిహ్నస్యమేతి జాన్యంవం
 థావిద్యతేయనాయతీశ్రుతేః ॥ ౧౪॥ విశ్వశ్య విచార్య ॥ దుర్మానవోపహ
 తైర్దుర్బుద్ధిర్నదైః అతేవాసిభిఃశిష్యైః శ్లథాదరైర్మందాదరైః ॥ స్వస్యా
 భివషిః ఇష్టః - ప్రస్థితానికాతాః॥ మీమాంసాస్వరూపమాహ ॥ ఏభ

జ్యేతి॥ మీమాంసాచూడామృత్యుప్రసాద్యుపకారా న్ధవదేవ్యస్వయోన్తిస
 స్తోకేనంబధ్యతే । కీదృశీమీమాంసా॥ అధికారః కనుఁఫలభాగిత్వయాపః
 తంభజంత ఇతితాని జ్యోతిష్టమాదీకమాణి-భజ్యఫలభేదాతానా
 భేదంప్రతిపద్య- అంఃప్రయాణానూయాజాదిభిర్విచిత్రై రానాభేద
 భినై స్సన్నిపత్యా రాదువకారిభిః ప్రాప్తౌపదేతైః సాక్షాదుప దిష్టైః
 అతిదేశః అన్యత్ర శ్రుతస్యాన్యత్ర సంబంధః- తేనాపిప్రమాణేన ప్రాప్తైః
 అభియోజయంతీ ఉపకుర్యాణా । పునఃకీదృశీ మీమాంసా । శ్రుత్యాది
 భిః శ్రుతిలింగవాక్యప్రకరణస్థానసమాఖ్యాదిప్రమాణైః అధికతాథా
 వాధితైః అనుగతాయుక్తా॥ ౧౮॥ అభ్యర్థితవతీయాచితవతీ॥ పార్శ్వవ
 దిభిశ్చానుగతావమాణైః॥ అంఃర్విచిత్రైరభియోజయంతీ
 ప్రాప్తౌపదేతైరతిదేశనైశ్చ॥ ౧౮॥ పురుషః । తతస్తతః ఉప
 నివత్ ॥ తతోహం తామపితతైవాశ్రయమభ్యర్థితవతీ । అథ
 తయావ్యుక్తాప్రిభద్రేకింకరాసీతి॥ తతోమయాతదేవయస్మా
 ద్విశ్వమిత్యాదివతితం ॥ పురుషః॥ తతస్తతః । ఉపనివత్ । త
 తోమీమాంసయాపార్శ్వవర్తినాంముఖమవలోక్యాభిహితం ।
 అప్త్యేవాస్మాకం లోకాంతరఫలోపభోగయోగ్య పురుషోప
 నయనేనోపయోగః॥ సద్ధియతామేహకర్తృవయక్తేతి తత్ర
 తేహం మధ్యే కేనాప్యంతేవాసినైరదనుమోదితమేవ । అప
 రేణశువ్రసిద్ధవ్రతిష్ఠేన మీమాంసా హృదయాధిదైవతేనేవ తు
 తి॥ నాంసమీవవతీనాం॥ కిమభిహితంతదాహ ॥ అస్మైవేతి॥ లోకాంత
 రఫలం స్వగృహసఖాదిరూపంతదుపభోగయోగ్యస్యపురుషస్యఉపనయనే
 నప్రతిపాదనేన - ఉపయోగః వ్రయోజనం- అస్యా ఉపనివదః అస్మైవే
 తియోజనా॥ తతఃకింతత్రాహ ॥ తదితి । తత్తస్మాద్ధేతోరేహఉపనివత్ క
 ర్తృనిఉపయుక్తా ధ్రియతాంక్రియతామిత్యర్థః॥ ఏతలి-ర్తోపయుక్తత్వమ
 నుమోదితమేవ సాధ్యతీ స్వీకృతమేవ॥ ప్రసిద్ధాఖ్యాతాప్రతిష్ఠాయస్యతే
 న- మీమాంసాయాహృదయస్యతాత్పర్యస్యాధిదైవతం తేన అధిష్ఠాత్మదేవత
 యేత్యర్థః-కుమారింస్వామినాభట్టాచార్యేణప్రొక్తంప్రతిపాదితంఃకింవ్రతి

పాదితంతదాహః॥దేవీతి॥ఉపనయతి॥వ్రతిపాదయతి॥తద్వికీద్యశంప్రతిపాద
యతి॥స్వత్పాహః॥కింతితి॥ననుఅకర్తాఅభోక్తైవసిద్ధ్యతాంకాహనిస్తతా
హ॥నచాపాదితి॥ననుఅకర్తురభోక్తురీశ్వరస్యకమోపయోగేబాధా
భావాత్ తాదృశస్యాపి కమోపయోగితా స్త్యిత్వాశంక్యాహ॥తతో
జరోశేతి॥అవరేణ మీమాంసైకదేశమతావలంబినా॥కిముక్తమిత్యాశం
క్యాహ॥అథేతి॥తాకికాత్ లోకప్రసిద్ధాత్ పురుషాత్ జీవాత్ అన్యో
నానుశ్చశ్వరః కిముక్తి- నాస్తీత్యుక్తః॥తేనకుమారిలస్వామినా జీవాద
స్యశ్చశ్వరోనాస్తీతిశ్చిత్వా విహస్యేత్సుక్తం॥కిముక్తంతదాహ॥అ
స్తీతి॥జీవాదస్యశ్చశ్వరోస్తీత్యుక్తః॥తదేవాహ॥తథాహి, ఏకశ్చితి॥
ఏకః శ్చశ్వరః జగతాంచేష్టితానికమాణివశ్యతి- విశ్వసాక్షిత్వాదిత్య

మారిలస్వామినాపోక్తం॥దేవీనేయంకర్తృవయుక్తంపురుష
ముపనయతి॥కింతుఅకర్తారమభోక్తారమీశ్వరం॥నచాసౌకర్తనూ
పయుజ్యతే॥తతోఽవరేణోక్తం॥అథకింలొకికాత్పురుషాదస్య
శ్చశ్వరోనామాస్తీ॥తతస్तेనవిహస్యేపునరుక్తం॥అస్తీ త
థాహి॥వ॥ఏకఃవశ్యతిచేష్టితానిజగతామన్యస్తుమోహంధ
ధీరేకఃకర్తృఫలానివాంఛతిదదాత్సన్యస్తుతాన్యధీనే॥ఏకఃకర్త
నుశిష్యతేతనుభృతాంకాస్తైవదేవో వరో నిస్సంగఃపురుషః॥క్రి

థః- తు- పునః- అన్యోజీవః మోహంధధీః మోహంబృతజ్ఞానః॥తథోక్తం
గీతాయాం॥అజ్ఞానేనావృతంజ్ఞానం తేనముహ్యంతిజంతవిశ్చి॥ఏకోజీవః
కమూఫలాని పుత్రపశ్వాదీని వాంఛతికామయతే॥తుపున రన్యశ్చశ్వరః
తానికమూఫలాని ఆధిగనే అభిలాషవతే దదాతి॥ఏకోజీవః కమూసు
జ్యోతిష్టోమాదిషు శిష్యతేనియోజ్యతే- అజ్ఞాప్యతశ్చితి యావత్॥అవరో
దేవశ్చశ్వరః తనుభృతాంప్రాణినాంశాస్తైవ॥ఏవంజీవాదతివిలక్షణ శ్చ
శ్వరః లొకికపురుషాదన్యోనేతికథంసంభావనాపీత్యాహ॥నిస్సంగశ్చితి॥ని
స్సంగః సంగరహితః * అసంగోహ్యాయంపురుషశ్చిత్వాదిశ్చి॥తేః పురుషః
పూరణాత్ పూర్ణత్వాద్వాపురుషః - వరమాత్మా-క్రియానుకమూసుకర్తై

తీర్థం సంభావ్యతే - నీర్థం దత్తం భావయితు మపి శక్యత ఇశ్యతాః ॥ ౧౯ ॥
 రాజా విచేకః ॥ సాధు ప్రజ్ఞోసి ఉత్కృష్టబుద్ధిః ॥ స్వత్యైర్థే సమ్మతిత్యే
 నార్థతః శ్రుతిమవతారయతి ॥ ద్వాతాదితి ॥ తాప్రసద్ధా - సువర్ణా సుష్టు
 పరిణాం గతిర్యయోస్తాః ॥ పరిణాం గతో సహాయేన పతశ్చాగ్నిం గుహామచే
 తివిశ్యః - గతశబ్దోజ్ఞానాథాః - అన్యాయానానావిశ్వాసాః ॥ సయజౌ
 సహయోగవంతౌ - సఖాయా - పరస్పరానుగతౌ ॥ ద్వా - జీవాన్మపరమా
 త్మానా ॥ సమానం ఏకం వృత్తుం రీరం పరివస్యజాతే - అలింగయతః - స్పృ
 కురుత ఇతి యావత్ ॥ అనియోః కార్యభేదమాహ ॥ తయోః కార్యభేదవి
 కోజీవః పక్షం పరిణాం పిష్పలంకమాఫలం అర్తిభుజైః - తావత్ ॥ ఈశ్వ

యాను సకథంకైతి సంభావ్యతే ॥ ౧౯ ॥ రాజా ॥ ముష్టి ॥
 సాధుతాంత్రికుమారిలపావనా సాధుప్రజ్ఞోస్యా యుష్మాక
 భవః ॥ ద్వాతానుపర్ణా - యుజౌ సఖాయా సమానవృత్తుం పరివ
 స్యజాతే ॥ ఏకప్రయోగిష్టలమర్తివ్యుత్పన్నప్రవర్తనాభిచా
 కశీతి ॥ ౨౦ ॥ పురుషః ॥ తతస్తతః ॥ ఉపనివృత్త - తతోహ మ
 మాంసామామంత్ర్యప్రథితా ॥ పురుషః ॥ తతస్తతః ॥ ఉపనివ
 త్ ॥ తతోమయా బహుభి శ్చేష్యైరుపాస్యమానా హ్యుప
 ద్యాదిలోకితాః ॥ ౨౧ ॥ కాచిద్విశ్వవిశేషకల్పనానాన్యాయోప
 రాతస్వతీ వాదం సచ్చిదాత్మసక్రిహ మయైష్ట్యం సందాహ

గః - అనర్హా అభుంతానః - అభినాకశీతసాక్షిత్వేన శక్యత ఇశ్యతాః ॥ ౨౦ ॥
 ఉపనివృత్త ॥ తతః తదనంతరం - మయా బహుభి శ్చేష్యైరుపాస్యమానాః
 సేష్య మానాః - న్యాయవిద్యాః పాఠంబల న్యాయ కణాద పాంశ్య
 నిమిత్తాః - శాస్త్ర రచనాః - తాః ప్రతిపాదయతి ॥ కా
 చిదితి ॥ కాచిద్గురింజలి నిమిత్తా - చిశ్వస్తా వ్యోవిశేషోజ
 తః ॥ శేషశక్యం ఏష్టత్వాదిః తతిల్పనా పరాతస్మిన్ పాదన పరేశ్వ
 రః ॥ అన్యాయైః కైతై రపరామృతః అకతాభౌతైత్యేవ మాదికల్ప
 యుతీపాఠంబలాః ॥ ఉత్తంబోదయసాచార్యైః ॥ క్షోకమణిపాకాశయై
 రపరామృతైః నిమాణాకాయ మధిస్తాయ సంప్రదాయప్రవర్తకోనుగ్రా

వస్త్రాంశః.

హక శ్చేతి॥ కాదిద్విత్వవిశేషకల్పనవరేతిపాఠేద్విత్వాద్యత్పత్తి వివాశ
క్షణగణనారూపా యే విశేషాస్త్రగకల్పనవరా తస్మిన్నిపాదన వరా. అ
క్షపాదముఃప్రణీతావిద్యా | వరాగౌతమవ్రణీతాన్యాయవిద్యా-స్యాయైః
నీయతేప్రాప్యతేవివక్షితోఽథోక్తయైస్తైన్యాయాః - పంచావయవానుమా
నవాన్యాయైః వాదంత స్త్వబుభుత్సుకథాం- ఛలంఅథాకాంత రేణప్రీత్యు
త్తిస్యకల్పన్యథాకాంతరవణకానం-జాతిరసమస్తరం - నిగ్రహః వరాహం
కారసరాకరణం - తన్నయైః తస్మిన్ధావైః - న్యాయోతిత్రిప్తపిసంబంధ
నీయం | జల్పంవిజగీముకథాం | వితండాంపరపక్షమాపశాససానాంకథా
మపిన్యాయైస్తరైఃతస్యతీఽస్తాదయతీ | అన్య సాంఖ్యసమకతాపిద్యా |
ప్రీతింసుతక్రియసామ్యావస్థాం జగతా-రణభూతాంవివిచ్యవృథకా
త్యపురుషస్యతస్యవోభిదాంభేదంఉదాహరంతీ కథయంతీ వాయూఅవలో

పి అన్యతు ప్రీకృతిం వివిచ్యపురుషస్యో దాహరంతీ భిదాంత
త్వానాంగణనావరానుమాదవాంకారాద్యర్థప్రమైః॥ ౨౦ ॥

పురుషః॥ తతస్త్రగః॥ ఉపనిషత్॥ శ్చైవవాహమితిస్సముపస్థి

తా | తాభిశ్చానుయత్తిగణనాయా తదేవ కిర్నో దాహృతం

యస్తాద్విత్వమన్యాయైఃతస్తాభిఃసప్రకాశోవహోసముత్తం ॥

కితేతి పూర్వఫక్తి కాస్థేనాన్వయస్త్రీప్తపి యోజనీయః | కీర్తనీసాంఖ్య
విద్యా | మహదహంకారాదీనాంసకాఃస్పష్టిస్తరిగ్రామైఃతత్వానాంపం
చవింశతితత్వానాంగణనాసంఖ్యాతస్యాంవరాపావధానా- ప్రీకృతేనా
హాక మహతోహంకారః అహంకారాన్నంచతస్మాత్త్రాణి - వివంగణనా
వరేత్యథః | ఏతావతా సాంఖ్యపాఠంజలన్యాయవై శేషికశాస్త్రాణాం
క్షణలవాది గణనయైవాయుఃపర్యవసానాత్ పురుషాథోకవయోగిత్యా
భావాదనాదరణీయత్వంతేహ మితిభావః ॥ ౨౦ ॥ శ్చైవవాహమితి | మి
మాంసామి వేద్యథః - తాఃవిద్యాః ప్రతిసముపస్థితా ఆగతా అనుయుక్త
యాకింతేకార్యమితివృష్టయా- కమోదాహృతంకార్యముత్తం ॥ కింతది
త్యాహ | యస్తాదితి | సప్రకాశోవహోసం స్పష్టోవహోస సహితం యథా
స్యాత్తథా॥ సోవహోసాముక్తింప్రకటయతి॥ ఆఃవాచాతేజ్జతి॥ ఆఃజ్జతికో

పే- వాచా లేఅనువయ క్తభాషణశీలే- పరమాణుభ్యః చతుర్విధేభ్యః వి
శ్వంజాత్ ఉత్పస్యత- తేవివోపాదానీభూతా ఇత్యర్థః | ఈశ్వరః క
ర్తృత్వాన్నిమి త్తంకులాలవదితిభావః || అన్యయాదూవణపురస్సర పే వము
స్తరితమిత్యాహ | అన్యయేతి || ఆఃపాపేబ్రహ్మపాదానవాదిని బి
హ్నేవోపాదానమితి మన్వానా యథాఘటకరావాదేర్మదుపాదానక
త్వాప్యైద్వికారత్వం తథాబ్రహ్మణఉపాదానత్వే వికారిత్యం వికారి
త్వాన్నశ్వరస్వమితివదంతీ నావత్రిసం ఇతితాత్పర్యాధః || సాంఖ్యవి
ద్యయేదముస్తరిమథాణీత్యాహ | నన్యతి || రేఇతి ధిక్సంబోధనే- ప్రధానాన్ని
కృతేరేవోపాదానాద్విదవచ్చిన్నాద్విశ్వోత్పత్తిః - పురుషస్యతుపుషక
రపలాశవన్నిదేవత్య మితిభావః || ఉక్తంచ || మూలవ్రకృతి రవికృతి ర్మహ

ఆఃవాచా లే పరమాణుభ్యోవిశ్వముత్పస్యతే నిమిత్తకారణమీ
శ్వరఇతి | అన్యయాతునకోసముక్తం | ఆఃపాపేకథమీశ్వ
రమేవవికారిణంకృత్వావిశ్వాశధర్మాణామపాదయసి | ననురే
ప్రధానాద్విశ్వోత్పత్తిః || రాజా || అహమాదుర్మతయస్తరగవి
ద్యాః, ఏతదపినదానంతి | సర్వప్రమేయజాతంఘటాదివత్
కార్యమితి పరమాణు ప్రధానోపాదాన కారణత్వంపుష్పే
తణీయమేవ || అపిచ || ప || అంభశ్శీతకరాంతరిక్ష నగర స్వ
దాద్యాః ప్రకృతివికృతయస్సప్త | షోడశకస్త్రవికారోనప్రకృతిర్వికృతిః
పురుషఇతి || అనేకకుతరోగవస్త వేఅవశ్యాపేక్షణీయోవివేక ఇత్యాహ ||
రాజేతి || రాజావివేకః || దునుకతిత్వముపపాదయతి || ఏతదపీతి || పరమా
ణవశ్చప్రధానం ప్రకృతికృతయోరుపాదానకారణత్వం సమవాయికార
ణత్వం-సర్వంప్రమేయంప్రమాణమయః పక్షః ఉత్పస్యతే కార్యత్వాత్
ఘటవత్ యనై యచంతనై యచం- యథా త్యైశ్వర్యస్యవ్యతిరేకీణాం పర
మాణుప్రధానాదీనాముత్పత్తిమత్వై భావకార్యత్వా త్యోపాదానత్వం
వాచ్యం ఉపాదానకవేషణాయామన్యస్యాభావాదాత్త్యేవోపాదానం | న
జవికారిత్వాప్రతిరితివాచ్యం- అధిష్ఠాత్మత్వాదిత్యవగంతవ్యం || విస్తర
శ్వాస్త్రోత్థానవ్యః || ఏతదేవోపపాదయతి | తథాపి, అంభఇతి | ప

తత్సరిద్యశ్యమానంజగత్కార్యం అతపవలసత్వంమిథ్యాఅనిర్వచనీయ మి
త్యథాః || కార్యత్వేహేతుమాహ || మేయమితి- జ్ఞానగోపరమిన్యథాః
యతోజ్ఞానవిషయస్తాఃకార్యమిత్యథాః | అస్మిన్నభేదాద్యప్రాంతః | అభ
శ్యేతకరఃజలచంద్రః- అంతఃక్షునగరంగంధర్వనగరం- స్వప్నోల్లాకప్రస
ద్ధః-ఇంద్రజాలంమంత్రాదినాలస్యథావిద్యమానస్యాస్యథాప్రతీత్యత్వా
దనం - ఆదిపదాదన్యేభ్రమాః పేతశంఖాదిబుద్ధయః - తద్వత్ - యథాజ
లచంద్రాదయోమేయత్వాత్కార్యత్వాదనిర్వచనీయాః - ఏవంజగదితి
ధ్వనితం || జగతః కార్యస్వముపపాదయతి || ఉదయఃఉత్పత్తిః - ధ్వంసో
వినాశః - ఆదిపదాదుపచయాలవచయా- తదుక్తం-జగతోజడత్వాదస్వప్ర
కాశనియాజ్ఞానవిషయశ్చం అస్మిన్నస్తుస్వప్రకాశతయా నజ్ఞానవిషయత్వ
మితిభావః || నన్వనిత్యత్వేపిజగతః నకదాచిదసద్భవం జగదిత్యుక్తే జగ
తః ఏవంరూపేతైవసర్వదాసత్త్వసకార్యంముక్తిరిత్యాశంక్యాహ || స్వా

ప్రేంద్రజాలాదివ త్కార్యంమేయమనిత్యమేతుమదయధ్వం
సాన్యాయుక్తంజగత్ | శుక్తారూప్యమివసృజీమభుజగస్త్విత్వా
వబోధేహరావజ్ఞానే ప్రభవత్యథాస్తమయతే తత్త్వావబో
ధోదయాత్ || ౨౨ || వికారశంకాతుముద్ధవధూవికల్పవిలసిత

త్వావబోధశ్చితి || స్వాత్త్వావబోధేస్వస్వరూపప్రకాశే - హరా హరత్య
జ్ఞానంతత్కార్యంచేతహరిఃపరబ్రహ్మతస్మిన్నజ్ఞానేనకజగత్ప్రభవతిఉత్ప
ద్యతి | ఆధానంతరంతత్త్వావబోధోదయాత్ - తత్త్వావబోధస్య అద్వితీ
యబ్రహ్మసాక్షాత్కారస్యఉదయాత్ ఉత్పత్తేఃజగత్ అస్తమయతేప్ర
లీయతే-ఉభయశ్రద్ధస్థాంతః-శుక్తారూప్యమివ-సృజీమాలాయాంభుజగః
సర్వత్వ- యథాశుక్తిమాలయోరజ్ఞానేరిజగత్సర్వాపుష్పద్యేతే- తయో
శ్చ తత్త్వావబోధాదుభయంవిలీయతే | ఏవమాత్మాజ్ఞానాజ్జగద్వివతతే
తజ్ఞానాతే విలీయతేత్యథాః || నకదాచిద్యుక్తిస్తుజగతో బహుకాలావ
స్థాయిత్యేనోపపద్యతే-అస్యథాశ్రుతివిరోధశ్చితిభావః || ౨౩ || పాతంజలపూ
ర్వవత్తుమధిక్షిపతి || వికారశంకాత్మితి || ముద్ధవధూః పామరస్త్రే తస్యాః
వికల్పమానసోవికారఃతస్యవిలసితమేవచేష్టితమివ -వికారశంకా శిశు

మపినాస్తి అసన్నాహోవ్యసత్తాభావః ॥ శ్లో॥ వికారాభావంప్రకటయతిః
 థాహి, శాంతమతిః శాంతంఅవికారి- జ్యోతిఃప్రకాశాంతరనిరపేక్షం-
 నిమగ్నలంఘితం- నిమగ్నలంఘితానంతర్యం- సత్యతఃఅనుదితః అనున్య
 న్నఃసతిస్తఃఅనస్తః అతివసనిత్యయఃప్రకాశఃసమాపం - ఏతైర్విశేష
 తైః సర్వభావికారయోగ్యతాపినాస్తీతిసూచితం॥ ఈదృశం విశ్వోన్మ
 త్తైవికృతంవికారింకథంప్రకాశప్రబోధిత- సత్యమపీత్యథః॥ అముహర్థం
 లోకసిద్ధద్వైతంతేనఃశ్చిహితం॥ శశ్వదితి॥ శశ్వత్ ముహూర్ముహూర్నిలో

మేవ॥ తథాహి ॥ శాంతంజ్యోతిఃకథమనుదితానస్తనిత్యప్రకా
 శంవిశ్వోన్మత్తైవ్రజతివికృతంనిమగ్నశంనిర్మలంచ॥ శశ్వన్నీలో
 స్పృశదశరుచామంబువాహంపరీనాంప్రదానాద్భవేభవతిపయతః
 కీచ్యతోవావికారః॥ ౨౩ ॥ పురుషః॥ సాధుసాధుప్రీతయశిమా
 నసంమమాయంప్రజ్ఞావతోపిమగ్నః ॥ ఉపనిషత్ప్రతి॥ నితస్త
 తః ॥ ఉపనిత్ ॥ తాస్తాభిస్సర్వాభిస్సర్వాభిరేవయితి॥ అ
 హుమాదిశ్వవిలయేన ముక్తి మేమాదికంతే నాస్తికవక్తవక్త్ర
 తాగృహ్యతామితి॥ ౨౪ ॥ ససంరంభంసాంసోపాగుమన్యజ్ఞశా
 స్సర్వాః॥ పురుషః॥ ససంరంభం తాస్తతః॥ ఉపనిషత్ప్రతి॥ తతో
 హంసర్వభవతరంపరిత్రమ్య దండకాకన్యప్రవిష్టా॥ మందరతై
 రతైలోపకల్పితస్య మధుసూతనాయశిసస్య నాతీయాతే ॥
 ప॥ బాహువ్యార్థగ్నా దతితమణిమత్సేనియఃకంకణానాం

స్పృశదశవత్-యత్ కాంతిగ్యాసాంతాసాం- అంబువాహంమేఘాస్తేహమా
 వతీనాంపజ్జీనాంప్రదానాద్భవేనతత్త్వత్తైసత్త్వాంపయతః ఆకాశస్యకీ
 ద్యతోవా కీచ్యతోపివికారః భవతి-అపితునేత్యథః॥ ౨౩॥ ప్రీతయశిసం
 తోవయతి- విమర్శోవికారః॥ నాస్తికవక్తవేదసందకమాగణం- నిగృహ్య
 తాంబధ్యతాం ॥ ససంరంభంసోపం॥ పరిత్రమ్యనికాత్య॥ మందరతై
 లస్య మందరవర్సితస్య ఉపనిషత్పేకల్పితస్యమిహతస్య నాతీయాతే సక
 త్రై॥ బాహుకంకణభంగాద్యవస్థామమసంజాతేత్యక్తేతనేనాన్వయః॥ బా

హయగ్రీవేత ప్రధానవ్యాఖ్యానం: దేవాయతనాత్ దేవగృహత్ -
పురుషైః గదాపాణిభిస్తాద్యమానాః - అతిక్రాంతాః అతిక్రమ్య ఉల్లంఘ్య
దిగంతంగతాః ప్రాప్తాః - సర్వాః విద్యాః || అతిక్రామతః అభిభవతః - స్వా
ధ్యస్తం విశ్వం తాదాత్మ్య సంబధాత్ సాక్షాదక్షగతివిశ్వసాక్షీ నకు
మతే సోఘం నశక్నోతీత్యథాః || ప్రాక్తస్య బాహ్యభాగైశ్చ
స్యవద్యస్యస్యకుత్రాధానం వరతి || చిన్నేతి || ముక్తావళిః ముక్తాహారః చి
న్నాతోటిగః అంగతో నృస్తం అధః పతితం కుకూలం అవమృశం బలాత్ గృ

చూడా రత్నైః హరికృతిభిర్జూషితః కేశపాః | గృహిన్నాము
క్తావళిరవమృశం నృస్తం గాన్ధకూలం | (ఇత్యాద్యవస్థామను
సంజాతా) | పురుషః || తతస్తాః || ఉపనివత్ || తతోదేవా
యత నాన్నిగ్దస్య గదాపాణిభిః పురుషైరహిర్దయంతాద్యమా
నాస్సంగ్రహిస్తాస్తాదిగంతమతిక్రాంతా స్సర్వాః || రాజా ||
సహర్షం || నఖలుభావతీమతిక్రాంతోభగవాన్ విశ్వసాక్షీక్ష
మతే || పురుషః || తతస్తాః || ఉపనివత్ || పాణితాగీతాక్రమమథ
గళమ్నాపుగాహంప్రవిష్టా || ౨౪ || తత్ప్రవశ్యయాగీతయామాం
తతాగీతామవలోక్య ససంభ్రంస మాతర్హితరితపరిభ్యో
పవేశితాస్త్రిఅథాదిత్యతైంతయానయాదోక్తం అంబనాత్ర
భేదయితిస్యంససాయేఖలు శ్వాహుప్రసాదోక్తయథేష్టమా
సురసత్త్వాః ప్రవరిత్యంతి తేనామీశ్వరవివిశాస్తా || ఉక్తం చ

హీతం | అథ అసంతరం అహంభీతా సలిగీతాక్రమం ప్రవిష్టా | కీదృశ్యమాం గ
ళతీష్టంబీ నూపురేవరిగభావణేయస్యాస్స || ౨౪ || తత్రైత్యాదివత్సయా
గీతయా ఉపనివత్సన్యాత్వాన్వసేయత్వక్తం | మాతర్హితరిత - ఉక్తైశ్చి
తేషః - మాంసరింభ్య అలింగ్య అహమపవేశితాస్త్రితయోజనా || విదిత
వృత్తాంతయా జ్ఞాతసనాచారియా | అమరాణాం దైత్యానాం సత్వవత్
మనోవత్ సత్త్వంచేతోయేమాం తే - నిద్రాయాహృదయా ఇతిర్లక్షణః - ప్రత

గృహిన్నాముక్తావళిరవమృశ్య హదస్య వ్యాఖ్యానం ఉత్తరశ్రుతిభిః తాత్పర్యమిత్యుక్త
ద్రష్టవ్యం.

రివ్యంతివ్రవతిఃప్యంతే । (ప్ర)చరంతిపితాతాంతరం) శాస్త్రాదండకతాః ।
 కుతోక్తమిశ్యత్రాహ ॥ గీతాయామితి ఉక్తమాహ ॥ తానతిః అహంతాః
 కూర్యాః అతపవనరాధమాః తథాద్వివతోద్వేషయంతాః అతపవత
 శుభాః పాపిష్ఠాః సంసారేషు ఆసురీష్వేషయోగిషు దైత్యయోగిషు
 అజస్రీమనవరతంత్రీచామి- లేహంకదాపిసంసారాన్నస్తారో నాస్తీతిభా
 వః ॥ సకోపమివేత్యత్ర-విలోక్యవదంతీశేషః ॥ (సస్తిరమితిపితాతాంతరం) ॥
 బహిముఖంప్రతిః కమాత్మస్వరూపం వణయితుం శక్యత ఇత్యాహ ॥
 కోనామేతి ॥ కోనామజసః ఆత్మానంస్వస్వరూప మజానంతం ప్రతిఉత్త
 రందాస్యతి- సకోపీత్యర్థః- అంధమివేతిద్వ్యుప్తాః - కేనచిదంధేనభూవ
 త్స్వరూపం మమలోచనగోచరంఽరివ్యసీతి పృష్ట్యైథా తమంధంసకో

లేన భగవతాతానధిక్యగ్య గీతాయాం * తానహంద్వివతః
 కూర్యాః సంసారేషుసరాధమాః ॥ క్షిపావ్యజత్రమశుభా
 నాసురీష్వేషయోగిషు ॥ ఇతి ॥ పురుషః ॥ సకాతుః ॥ దేవిత్వ
 త్ప్రసాదాత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామి, కోయమీశ్వరోనామేతి ॥ ఉపని
 వత్ ॥ సకోపమివకోనామాత్మానమజానంతకంధమివత్ర్యు
 త్తరం దాస్యతి ॥ పురుషః ॥ సహద్వం ॥ కథమాత్మాసౌ వ
 రమేశ్వరః ॥ ఉపనివత్ ॥ ఏవమేతత్ ॥ తథాహి ॥ వ॥ ఆసౌత్వ
 దన్యోనస నాతః ॥ పుమాభవాన్నదేవాత్పురుషోత్తమా త్ప

పుత్రరయః తథేత్యర్థః (అజాతః వ్రత్యుత్తరందాస్యతీతిపితాతాంతరం)
 స్వస్వరూపాభేదముపపాదయతి ॥ అసావీతి ॥ ఆసౌఅవరోక్షః పుమా
 యత్సాక్షాదవరోక్షాదిత్యుక్తేః ॥ త్వదన్యోనత్వత్తః అన్యోభిన్నోభవ
 తీతిశేషః * ఉదరగుంతరంకురుతే అథతస్యభయంభవతీతియ్యుక్తేః ॥ భవా
 పురుషోత్తమాత్ దేవాత్ పరమాత్మనఃస్వవ్రకాశాత్ * ఉత్తమః పురుష
 స్త్వస్యః పరమాత్మైశ్యుదాహృత ఇతి స్మృతేః - పరోఽన్యోన * తత్త్వమసీ
 తియ్యుక్తేః ॥ కీృత్యే పుమాః ॥ సనాతనః అవినాశీ ॥ ననుబాధితమథాం వేదో
 పకథంబోధయేత్ - సూర్యోయూపోయజమానః ప్రస్తర ఇత్యాదివత్, కిం
 ప్రత్యక్షపరిశ్రవ్యామాణేభేదే కథంస్వరూపాద్వైతం ప్రతిపాద్యతే ఇ

త్యాశంక్య భేదస్త్యన్యకృతోననాస్తవత్త్యాహ॥ సపవేతి । సపవ పరమే
శ్వరాభిన్నవివత్సం అనాదిమాయయా అనాద్యుద్యయాభిన్నః భేదంగ
తః॥ నన్వాద్యకేపిభేదేనతికథనహమీశ్వరోభవేయమిత్యాశంక్యమిథ్యా
భూతోభేదః పారమాధికాశమభేదంసవిరోధం శక్నోతీత్యాహ॥ సలిలేజ
లేవివస్వతః సూర్యస్య బింబంకుండలం ద్విధేవద్వప్రకారమవతథోక్తం
ఏకపవహీభూతాత్మభూతేభూతేవ్యవస్థితః॥ ఏకధావహుధాచైవద్భుశ్వ
లేజలచంద్రవదితి॥ అధికంశాస్త్రావగంతవ్యం- ఇహవిస్తరభయాద్విర
మానుః॥ ౨౫॥ తస్త్యమస్యాదివాక్యాదపి బాయమానం జ్ఞానం విచారం
వినా అనవధారణ మేవేత్యాహ॥ పురుషత్వతి ॥ *॥ అసంభావిత ఏనాయ

రః॥ సపవభిన్నస్త్యమనాదిమాయయాద్విధేవబింబంసలిలేవి
వస్వతః॥ ౨౫॥ పురుషః॥ వివేకంవ్రతి॥ భగవన్నుక్తమవ్యథం
భగవత్త్యానసమ్యగవధారయాయి ॥ ప । అవిచ్ఛిన్నస్యభిన్న
స్యజరామరణధర్మిణః । మకుబ్రవీతిదేవీయంనిత్యానందచిదా
త్మతాం ॥ ౨౬॥ వివేకః ॥ దాధాపరిజ్ఞానాదయంవాక్యార్థానవ
బోధస్తే॥ (పా ॥ పదాధాపరిజ్ఞానాద్వాక్యార్థో నావగమ్యత
ఇత్యార్యోక్తంసత్యమేవ)పురుషః॥ తదవబోధాయభవానుపా
యమాజ్ఞాపయతు॥ వివేకః॥ ఆయముశ్యతే॥ వ॥ ఏషోస్మీతివివస్వ
నేతి పరితశ్చిత్రై న సాగ్ధం కృతేతత్త్వానాంవిలయే చిదాత్మనిప

మథాత్త్యాహ॥ అవిచ్ఛిన్నస్యేతి॥ ఇయందేవీఉపనిషత్ - అవిచ్ఛిన్నస్య
శరీరావచ్ఛిన్నస్య పరిచ్ఛిన్నస్యేతియావత్ - భిన్నస్యభేదబుద్ధ్యాగృహీ
తస్య-జరామరణేఽర్థేయస్యతాదృశస్యమమనిత్యానందచిదాత్మతాం ని
త్యసుఖజ్ఞానస్వరూపతాంబ్రవీతినిరూపయతి - ఇదమసంభావితమేవేతిల
క్ష్యతత్తత్వధాః॥ ౨౬॥ పదాధాపరిజ్ఞానాల్తస్త్యంపదాధాయోస్స
మ్యగనవబోధాల్ - ఉపనిషత్ప్రతిపాదితతస్త్యమస్యాదిగమవాక్యార్థ
స్యఅఖండైకరసస్య జీవరాభేదస్యానిధానాదిత్యధాః ॥ తదవబో
ధాయవాక్యార్థజ్ఞానాయభవామవివేకః ఆజ్ఞాపయతుకథయతు । *॥
కిముష్యతేతదేవాహ ॥ ఏషోస్మీతి ॥ చిదాత్మని తన్నదాధేతైతస్య-

త్వమథేత్వంపదాథే- నిమగ్నప్రజీవయైతస్యేవరిజ్జాతేసతిసవ్యగవబుద్ధ
సతి- పునఃసంతరం - తత్త్వమసీతివాక్యశ్రుత్వా తతే ఆత్మప్రభంస్య
ప్రకాశం జ్యోతిః అంతః మనోన్మిత్రాఅఖండవాక్యాథానానాసముద్యో
తతేప్రకాశతే | తథోక్తంభాందోగ్యే * తస్మిన్ సతత్త్వా తత్త్వ మ
శ్వేతికేనోత్తరజ్యోతిషాచేషణాని | అనంతంవస్తు తోదేశతఃకాలతశ్వేతితి
విధపరిచ్ఛేదశూన్యం- బాధితంతిస్కృతంభవః సంసారస్తస్య ధ్వాంతం
మూలకారణమజ్ఞానయేనతత్తథా - శాంతంఘోరపద్రీవం- ఉదితానందం
అనస్తమితసుఖరూపం | తత్త్వంపదాథేపరిశోధనప్రకారమాహాకస్మిన్
సతి | ఏనః అహంకారః నిర్వృత్తశ్చిదత్తైః సాధనం మనసాసహ వినివృత్తు

రిజ్జాతే త్వమథేపునః | శ్రుత్వాతత్త్వమసీతిబాధితభవధ్వాంతం
తం తదాత్మప్రభం శాంతం జ్యోతిరనంతమంతరుః తానందం
సముద్యోతతే || ౨౭ || పురుషః || సానందం || శ్రుతిమార్గంవరి
భావయతి || తతఃప్రవిశతినిదిధ్యాసనం || నిదిధ్యాసనం || ఆదిష్టో
ప్రభవత్యాదిష్టుభక్త్యా | యథా నిగూఢగుప్తంభిస్ప్రాయము
వనివద్యివేకేనసహబోధయితవా, త్వయావపురుషేవస్త
వ్యమితి || విలోక్య || ఏవాదేవీవివేకపురుషభ్యాంసహనాతి
దూరేవర్తతే | యావదుపసర్పామి || ఉపస్మృత్య || ఉపసేవదం
ప్రతి || జనాంతికం || దేవ్యాదిష్టుభక్త్యాసమాదిష్టం | యథా,

భక్త్యాత్వాపరితః సమంతాత్ సర్వేషామిత్యథః - సర్వేషాంతత్త్వా
శాంబిలయేషినాశేక్యతేసతి అథాన్దివేకతత్త్వంపదాథేశోధనా
దసంభావనాదిసమ్యక్తేతత్త్వమసీత్యాదిమహావాక్యవధారణం నిశ్చయ
రూపంభవతీతిభావః || ౨౭ || సానందమితి || వరిభావయతివిదింతయితి || శ్రీ
వణమననేనూపితే, ఇదానీంనిదిధ్యాసనప్రవేశమాహ | తతః || సత
రాంగూఢగుప్తంభిస్ప్రాయతథాచేకేనసహఉపనివదస్తనభిప్రాయం
బోధయితవ్యేతియోజనీయం - గుప్తాప్రదీపవారాఉపనివద్యివేకయో
రగ్రీవభేదయేత్యథః || కింబోధయితవ్యేత్యత్రాహ || త్వయాచేతి | పురు
షేజీవే || జనాంతికం లోకసమత్తం || సమూర్తిప్రకృతమాహ || యథేతి ||

సంకల్పయోనయః సంకల్ప మనసోవ్యాపారః సప్త యోగః ఉత్ప
త్తికారణం యాసాంతాః దేవతాః భవంతి- సంకల్పమాత్రా దేవోన్మ
త్తిర్నగ్రామ్య ధర్మజేతిభావః || బ్రహ్మవాచనమగ్ర ఆసీ దిత్యారభ్య
*ఇ. సంకల్పమభవద్యం తేన సంకల్పప్రవర్త్యం ద్భృతబృహదాద్యుక్తే
త్వయాకథమేతత్ జాతమిత్యాహ || మయేతి || సమాధానేనయోగసామ
ధ్యజన్యధ్యానేనేత్యర్థః || ఆపన్నసత్వాస్సీకృతగర్భా- వివేక సంకల్పా
దేవగర్భాధానమితిభావః || కూర సత్త్వాకూరభిప్రాయా- జగద్విసా
శకత్వాత్ || తక్రే || తక్రే స. సంకల్పకారణమయోగేనా కమణ
రూపయా విద్యయా-విద్యాంతస్సాత్మోత్పాద రూపం సంకల్పమయి
వ్యసీతియోజనా || శ్రూయతేహి సంకల్పకారణవిద్యయా సంకల్పకారణం బలదే

సంకల్పయోగయోదేవతా భవంతి | వయావసమాధానేన
విదితం | యథా, ఆపన్నసత్త్వాభవతీతి | తక్రేకూరసత్త్వావి
ద్యానామకన్యకాత్వదురతేవర్తతే | ప్రబోధచంద్రిష్ట తత్త్రి
విద్యాంసంకర్షణవిద్యయాననసంకల్పమయివ్యసీతి | ప్రబో
ధ చంద్రంచ పునఃపి సమన్వయ భవత్త్వా వేవేకేనసమా మ
త్సకాశమాగంతవ్యమితి || ఉపనిషత్ || యదాదిశతిదేవీతివివేక
మాదాయనిష్కాగ్రంతా || నిధిధ్యాసనంపురుషంప్రవిశతి || పురు
షః || ధ్యానంనాటయతి | నేవక్లే! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యం || చ || ఉద్దా

వోదేవకీజరరాదోహిణీజఠరంప్రాప్తతత్త్రిమద్భాగవతే || శ్రీకృష్ణమ
ననే నిరూపితేతిశ్చక్తుక్తం - తక్రేశ్రీనివాసాద్వైతేబ్రహ్మణి ఉపనిష
దాం తాత్పర్యావధారణం- మనసంనామయక్తిభిరనుబంతనం - ఎతేఅ
థాగ్నిరూపితే | నిధిధ్యాసనంనామవిజాతీయప్రత్యయ తిరసాగరేణస
జాతీయప్రత్యయప్రవాహీకరణం తదప్యథాదేవేతిజ్ఞాతవ్యం - విద్యా
యాఅంతఃకరణవృత్తిరూపత్వాత్ప్రవసంకల్పమయివ్యసీతి మితిభావః || ధ్యా
నంనాటయతి || నిధిధ్యాసనంవిచారవిశేషాత్కల-సచ విచారవిశేషోధ్యా
నాత్పర్యధ్యానరూపనిధిధ్యాసనంపురుషంప్రవసంకల్పనాటయతివిస్తారయతి |
ఆశ్చర్యమాశ్చర్యం-అదరాద్విద్యుక్తిః-అత్యాశ్చర్యమిత్యర్థః || ఉద్దామేతి ||

ఇయం న్యావిద్యారూపా-సహసాలక స్పృహంధాకానంభజతి తిరోధానం
 ప్రాప్నోతి కీర్త్యశీక న్యా మనసోవత్సస్థులంభి-ద్యుగతేతిశేషః కీర్త
 శంవత్సస్థులం ప్రత్యక్షం సమత్వం స్ఫుటంతి భిద్యంతే- ఉత్కటాని ఘా
 లాని అస్థీనియస్కృతతా పునఃకీర్త్యశీక న్యా ఉద్దామాలవ్రతీహతా ద్యు
 తయఃకాంతయ ఏవదామానిమాలాస్తాభిః తటిగవవిద్యుదవ దిశఃప్రద్యో
 తయంతీప్రకాశయంతీ | పునఃకీర్త్యశీక న్యా | పరికరైః సేవకైఃకామాదిభి
 స్సుకుంసాధకంమోహంగ్రీసంతీగంతీ- ఉత్పన్నమాత్రావిద్యా మోహ
 విసర్వవివాశ్య స్వయమపిశ్యతీతిభావః | చ- పునః- ఏషః శ్రీమా
 ప్రబోధోదయః నిరతిశయ బ్రహ్మప్రకాశఃఏవ పురుషం తైత్తిజం ఉ

మద్యుతి గామభి ప్రతిదివప్రద్యోతయంతీదిశః ప్రత్యక్షస్ఫుట
 ఉత్కటాస్థిమనసోనిర్భిద్యవత్సస్థులం | క న్యేయంసహసాన
 మంపరికరైర్నోహంగ్రీసంతీ భజన్యంగద్ధానముపైతి చైవపు
 రుషంశ్రీమాకావ్రీబోధోదయః|| ౨౮ || తతఃప్రవిశతిప్రబోధచం
 ద్రః||ప్రబోధచంద్రః|| ప ||కింవ్యాప్తంకిమపోహితంకిముహ్మ
 తంకింవాసముత్సారితం స్యూతంకిన్న విలాపితం నుకిమిదం
 కింవిన్నవాకింవన | యస్త్విన్నభ్యుదితేవితరగ వనవీంనైవంస
 మారోహతిత్రైలోక్యం సహజప్రకాశదళితం సోహం ప్రబో

దైతి భజతిఅవిద్యవతి- చకారోభజత్యుపైత్వోసమానకాలాభః||౨౯||
 కింవ్యాప్తయతి|| సోహంప్రబోధోదయోస్స|| సః, కః|| యస్కృప్రబోధేఅ
 భ్యుదితేకాలే సతి త్రైలోక్యంజగత్- ఎవమనేనప్రకారేణవితరగవనవీం
 వితరగవిషయం ససమారోహతి సహాప్రీతి | కీర్త్యశం త్రైలోక్యం,
 సహజప్రకాశే సస్వాభావికప్రకాశేన దళితంవివాశితం | తరగమేవప్రక
 టయతి|| కింవ్యాప్తంకిమాకాంతం కిమపోహితం కింమారీకృతంకిముహ్మ
 తంకితం కింవాసముత్సారితం అపసారితంకింనుస్యూతం ఉచ్చావశవస్త్రు
 వత్సమీకృతం | కిమిదన్నవిలాపితం స్వాసమృతవత్ద్రవీకృతం - కింవి
 ద ప్రతిశేషః || వేద్యథవా - నకింవన-కిమపినాస్తీత్యథః | నుకిమిత్వాది

వికరార్థే- ఆశ్చర్యబోధేనమ్యగుణతే సాంసారికత్రైలోక్యవిషయా
నేకతరగతరగశాపరిభావనాఽలీయతే అన్యథాతరగదుగజప్రాకార
పరిభాభిగావృతో నకించన గణయతీతి భావః || తరగ- గోచరత్వాదా
త్సానాన్యైవేతినమంతవ్యం - నాస్తికా అపిక్షణిక పరిమాణమణీయాంస
మీశ్వరంవ్యాపకమాత్మానంవణాయంతి-సకథమవస్థాగ్రియసాక్షీభ్యో
వ్యాపకోనిగుణా స్మర్యగ్రీవ్రాణః ప్రకాశాంతరనిరపేక్ష స్మర్యాంత
రోనాస్తివస్తుంశక్యతే - తస్మాదప్త్యనురూపసాక్షీ-సోహంప్రబోధోద
యోస్మిత్కుక్తిమన్వయావసరేగురుభిః||౨౯|| నిర్వికల్పరూపతయావిద్యా
ప్రబోధయోరాకారోనిరూపయితుంశక్యత ఇతితయోరవస్థైవపాత్రద్వా
రారూపితేతిజ్ఞేయం యథాయోగ్యసంభావనయా || పరిక్రమ్యేత్యాది

ధోదయః|| ౨౯|| పరిక్రమ్య || ఏషపురుషః,యావదుపసర్పా
మ|| ఊపస్యశ్య || భగవత్-ప్రబోధచంద్రోహనుభివాదయే ||
పురుషః || సాక్షాదం || ఏహివస్సపరివృజస్వమాం || ప్రబోధ
చంద్రః|| తథాకరోతి|| పురుషః || సానందం || అహోహిఃపుట
తతిమిరవటలం ప్రభాతంసంజాతం || తథాహి|| వ || మోహం
ధకారమవధూయ వికల్పనద్రామున్నభ్యోవ్యవని బోధకుః

పురుషత్వంతంపుగమం || పురుషేప్రబోధస్యజాతత్వాత్పశ్యేమిసంబో
ధనం|| తథాకరోతి- వర్ణవృజతీత్యధః | తిమిరవటల తిమిరం అజ్ఞానమే
వ వటలంలచ్చాదనం విఘటితం వినాశం యస్మిన్నేవంభూతం ప్రభా
తం ప్రభాతమివ సంజాతం | సంసారరాత్యేవగమా ద్బోధః ప్రాగ్భూ
తోమతత్వత్వత్వా నితిభావః ఇతి తదేవ దర్శయతి|| తథాహి, మోహే
తి|| కోపి విశిష్యశక్యవచనః - తుషారాః హిమాః రత్నయో యస్యప్ర
బోధశ్చాసౌ తుషారంత్రిశ్చతాదృశః ప్రబోధ చంద్రత్వేభ్యధః - అజ
నిప్రాదుర్భూతః|| యేనప్రబోధవంద్రిణ- శ్రీధా- వేదబోధినిఫలావశ్యం
భావశ్చయ్యాత్మికాపూర్వోక్తా - వివేకమతీతాంతియనునియమాదికంచ
వ్యాఖ్యాతం-ఇదంవిశ్వాత్మకంజగద్రూపం-సపసోహంవిష్ణుః-స్ఫురతిప్రకా

శతే | కింకృత్వా | మోహః సంసారహేతురజ్ఞానం తదేవాంధకారః
 వరణం అవధూయ నిరస్య వికల్పభ్రమపవనద్రాతా మున్నత్యస్యకల్ప
 త్వా-యమాదికే నేతిపాతెయమాదికేనబాధతుమర్హశ్చిరజన్మీయః ||
 ౩౦ || ఉన్నన్నున్నాసాక్షాత్కారస్య వరణమానప్రారబ్ధస్యా వస్తామా
 మా || సంగంసకేనదితి || సోహం - సాయంగృహః - సాయంకాలేన
 విశిష్టం స్థానమేవగృహం యస్యససాయంగృహః - మునిశుశననశీలః స
 ద్యోభవితాస్తి-ఇదానీంభవిష్యామీత్యర్థః | సంగంయదృచ్ఛావశాతోకే

రరశ్చిః | శ్రద్ధావివేకమతిశాంతియమాది యేనవిశ్వాత్సకంస్థు
 రతివిష్ణురహంసపదః || ౩౦ || సర్వధాకృత్యంత్యోస్త్రిభగవత్వా
 విష్ణుభక్త్యాంప్రసాదాత్ || సోహమిదానీం || వ || సంగంసకేన
 దిదుపేత్య కినుశ్యపున్యవచ్చన్నతర్కితఫలంబదిశంశంవా |
 శాంతోవ్యపేతభయశోకమాయమోహ సాయంగృహమా
 మునిరహంభవితాస్తిసద్యః | ౩౧ || ప్రవిశ్యవిష్ణుభక్తిః || సహ
 ద్దమువస్యస్యవిరేణఖల్వస్తాకంసంపన్నాస్సర్వేననోరథాః |
 యేనప్రకాంతాకాంతి భవంతమవలోకయమాని || పురుషః | దే
 వ్యాః ప్రసాదాత్కం నామమహారమతి సాదయోఃపగతి || వి
 ష్ణుభక్తిః || పురుషముద్ధావయతి || ఉత్తిష్ఠవత్స కింతేభూయః
 క్రియముపహాసయ || పురుషః || అరఃపరమిత్తుపికిం మేప్రియమస్తే ||

నదిరవినోపేత్యాప్రాప్యకేనప్యపుచ్ఛన్ నవృప్తవాన్ ప్రయోజనాభా
 వాదితీభావః || ౩౧ || ఉత్తిష్ఠవత్స కింతేభూయః - విదేశమాగ్నేయూద్యాం - స
 తర్కితంబలక్షితం పలం ప్రయోజనం యథాప్రాప్తైభా చచ్చాపిభి
 మ్నాశాంతః రాగద్వేషాదీతూన్యః-వ్యపేతాః గతాః భయంచశోకశ్చక
 మాయశ్చప్రారబ్ధాతాక్తకమకఫలభోగః మోహశ్చపతేయస్తాతాదృశః ||
 ౩౧ || యేనేతి | ప్రకాంతాకాంతిదళిత మోహం-భవంతంబివేషం || పురుష
 ఇత్యాది పురుషఇత్యంతం సుగమం || అరఃపరిం అతోస్తాన్నీం ఉత్కృ
 ష్టం ప్రీయమస్తే || అరఃపరమిత్తుక్త స్యాధగంబదక ఫలితమర్థమాహ |

ప్రశాంతేతి॥ వివేకః కృతకృత్యతాం అగమత్ పరినిష్పన్న కావ్యోభవత్ ।
 కీదృశోపవేకః । ప్రశాంతోధ్వప్రఃలరాతిమోహరూపః శత్రుర్యేనసః-
 యద్వా- ప్రికష్యైశాంసః అరాతిః కామకోధాద్వరివద్వగో-యస్య
 సః । విద్యాప్రబాధౌ శ్రీమత్యా విష్ణుభక్తైః ప్రసాదాన్వహామోహంస
 సైన్యంపినాశ్యశ్రీమతాపవేకేనసముత్పాదితావితిధ్వనిశం । భోగీరజాక్ష
 కమలనయనై- సదానందేపదేఅవినాశివరబ్రహ్మపదేజీవన్ముక్తిలక్షణే ఆ
 హంసవేశిగఃస్థాపితః- ఇత్యన్యఃపురుషార్థో నాస్తీతిభావః॥ నీరజస్సు- స
 దానందఇతిపాఠే నిగతంతరజఃఅవరణరూపంయస్మాత్తస్మిన్నిరావరణేప

యతః॥ ప॥ప్రశాంతా రాతిరగమద్వివేకఃకృతకృత్యతాం॥ నీర
 జస్సు-సదానందేపదేచాహంనివేశితః॥ ౩౨ ।.....

(పూర్వం తావద్వివేకప్రముఖజబలైర్నిర్మితేసానుబంధేమో
 హేస్మాకంకుమారేతదను సముదితే హంతవై రాగ్యయోగే ।
 శాంతిశ్రీధాదియత్నాత్ పునరుపనివదాసాదితా సంప్రయో
 గాదస్మాభి స్త్యక్ష్మిపాదాద్భ్రవమయ మధునాలబ్ధపర ప్రబో
 ధః॥ తథాపీదమస్తు॥సంసారాపాంసంధుస్థవమకలనమోక్షగ
 ధారేమురారౌభక్తిగుత్తైః పరాసావ్రసరతుజననీ సార్వకా
 లంజనస్య కిరిచాన్య త్వప్రకాశంపరతరమమలంజ్యోతిరాం
 దరూపం శాంతాత్మానోమనీంద్రాః ప్రముదిత మనస స్సం
 తతంభావయంతు ॥)...

౪ ఇత్యన్యవిశేషణిసీరజస్సు-ఇతి॥౬దానందఇతిపాఠంతరం॥ప్రశాంతా
 రాతిరిత్యాదినాకృత్యస్యకావ్యాధ్యస్యవరమప్రయోజనస్యోపసంహారాదు
 పసంహారః॥౩౨ (సంసారేత్యాదిశ్లోకద్వయేశుభశంసనరూపావ్రీతస్తి)
 ఇష్టంసకలకాస్త్రరహస్యం ప్రబాధవంప్రదయాఖ్యనాటకచ్ఛలేనాపా
 తతఃప్రదర్శ్య స్థలేస్థలే పూర్వపక్షపరపక్షైశ్చేదాంతసిద్ధాంతానపిప్రద
 గ్యవివేకపురస్కరంకామకోధాదిపాపండాగమపరాజయద్వారాసర్వా
 నపి సంసారనిరాకరణ పరివంధినః పరాభూయాంతేవాసిన మతిదయా
 పాత్రం సహ్యగవబోధ్యవిష్ణుభక్తింప్రాథమ్యంతఃశ్రీకృష్ణమిత్యాది ౪

థాప్యేతదస్త్వితిగ్రంథాంతేచశీలకాక్షణమంగళమావరంతి॥ వర్జన్యఇతి॥
 పజన్యోజలపూర్ణోమేఘః- అస్మిన్జగతిఅస్యాంఘ్రామా-మహతీంఅధి
 శాం ఇష్టాం సమయయావదపేక్షితాం - ఇష్టామితివదేనాతివృష్టింనివార
 యతి-వృష్టింవిధత్తాంకరోతు॥ గళితోనప్తః వివిధోపన్లవోదేశరాజ్యాద్యుప
 త్రవోయేభ్యస్తైరాజానఃత్కాంపృథివీంపాలయంతు ॥ సంసారిభ్యః ఆశి
 షావత్వాఙ్మణ్యభ్యోపదదాతి ॥ మహంతః జ్ఞానః త్వత్ప్రసాదాద్విష్ణుభ
 క్తిప్రసాదాత్సంసారవివాధిః సముద్రస్తంతరంతు ॥ సముద్రసామ్య
 మాహ॥ కీదృశంసంసారాద్ధిం విషయాస్రగదయః మమతామమత్వా
 భిమానః ఆతంకోభయం ఏతాన్యేవవంకః కదామోయస్మిన్జగతం ॥ కీదృ

థాప్యేతదస్తుభరతనాక్యం॥ప॥వర్జన్యోస్మిన్జగతిమహతీం
 వృష్టి మిష్టాంవిధత్తాం రాజానః త్కాం గళితవివిధోపన్లవాః
 పాలయంతు॥ తత్త్వోన్నేషోవహతతమసప్త్యగ్ప్రసాదాన్లహం
 తస్సంసారాద్ధిం విషయమమతాతంకవంకం తరంతు ॥ ౩౩ ॥
 ఇతినిష్కర్గితాస్సర్వే ॥

ఇతి శ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితే శాంతరసాసారే
 ప్రబోధచంద్రోదయనామ్నీ నాటకే
 జీవన్ముక్తినిరూపణంనామవస్తాంకః.

శాఃమహంతః, తత్త్వానాండన్యేషః సాత్మాతాగరస్తస్మాదుపహతం వి
 నాశితంతఃఃఅజ్ఞానయేషాంతే- విష్ణుభక్తైఃప్రసాదాత్సర్వంప్రాప్య
 తఇతిభావః॥ ౩౩॥ అంకసమాప్తింద్యోగయతి॥ ఇతినిష్కర్గితాస్సర్వే
 ఇతి॥ అంకసమాప్తాస్సర్వేషాం నిష్కర్గిమణిమిత్యథాః:.....*

ఇతిశ్రీమద్భట్టవినాయకాశ్చజ ట్టితరామదాసవిరచితే
 ప్రబోధచంద్రోదయనాటకవ్యాఖ్యానే ప్రకాశాఖ్య
 జీవన్ముక్తినిరూపణం నామవస్తాంకః.

ప్రబోధచంద్రోదయనాటకం సంపూర్ణం
 మంగళమస్తు.

